

รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์
ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ทัศนพล ชื่นจิตต์ และคณะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

พฤษภาคม 2568

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี ต้องขอขอบคุณชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าไปสำรวจข้อมูล แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและร่วมกันพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยระดมความคิดถอดองค์ความรู้ ต้นทุนทางสังคมในด้านผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาและแสดงศักยภาพการร่วมมือของกลุ่มวิสาหกิจภายในชุมชน ในการช่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยนักวิจัยหรือนักศึกษาโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 3 จำนวน 53 คน ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยบูรณาการร่วมกับรายวิชาท้องถิ่นศึกษา และ วิชานวัตกรรมและสื่อดิจิทัลทางสังคมศึกษา ในการลงพื้นที่ร่วมกันเก็บข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล เบื้องต้นร่วมกัน

ขอขอบคุณ โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย และโรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า จังหวัดเชียงราย ที่ส่งนักเรียน จำนวน 60 คน เข้าร่วมเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัด เชียงราย ร่วมกันคิดวางแผนร่วมลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอนจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี จนเกิด นวัตกรรมในรูปแบบโครงงาน จำนวน 10 ผลงาน

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้ให้คำแนะนำและ สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้ รับรองการพิจารณาโครงการวิจัย

คุณประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยครั้งนี้ จงช่วยเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของ นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกำลังสำคัญสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

คณะผู้จัดทำ

บทคัดย่อ

ชื่องานวิจัย รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้ศึกษา นายทัศนพล ชื่นจิตต์ ,ณัฐธิดา ดวงแก้ว ,ไอลดา มณีภาศ ,อนุชิต วัฒนาพร

สาขาวิชา/คณะ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ปีการศึกษา 2568

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน 2) พัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนและ 3) พัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตัวอย่างวิจัยได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน วิสาหกิจชุมชน และครู รวมทั้งสิ้น 20 คน และนักเรียน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบวัดทักษะและสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมและ 3) แบบประเมินรูปแบบการพัฒนานวัตกรรม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์มี 9 แนวทาง ได้แก่ การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัย การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน การทดลองตลาดแบบมีส่วนร่วม การสนับสนุนทุนวิจัยย่อย การต่อยอดองค์ความรู้ด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการสื่อสารภาพลักษณ์ของชุมชน

2) ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ฯ พบว่า คะแนนทักษะความเป็นนวัตกรรมหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรมคิดเป็นร้อยละ 84.45 และสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมโดยรวมอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย 3.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.55

3) รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) กำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม 2) กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม 3) สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ผลการประเมินรูปแบบฯ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีโดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.32

คำสำคัญ : นวัตกรรม , นวัตกรรม , ภูมิปัญญาท้องถิ่น , วิสาหกิจชุมชน

Abstract

Research Title : A model for developing the next generation of wisdom innovators to drive product innovation through participatory local wisdom of community enterprises. In the area of Chiang Rai Municipality Chiang Rai Province.

Authors : Thatsapol Chuenchit, Nuttida Doungkeaw, Ailada Jaideemaneeekard and Anuchit Wattanaporn

Faculty and University : Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University

Academic Year : 2025

This research article aims to: 1) explore approaches for product development through innovation based on local wisdom with the participation of community enterprises; 2) develop a new generation of local wisdom-based innovators to drive product innovation through participatory community involvement; and 3) develop a model for nurturing new-generation innovators to promote product innovation through local wisdom within the Chiang Rai Municipality area. This study employed a participatory action research approach. The participants included 20 individuals comprising local scholars, community leaders, community enterprise members, and teachers, along with 60 students. The research instruments consisted of: 1) interview forms, 2) an assessment tool for innovation skills and competencies, and 3) a model evaluation form. Quantitative data were analyzed using mean, standard deviation, and t-tests, while qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: 1) nine approaches to product development were identified—application of digital technology, modernization of products, unique packaging design, knowledge transfer to younger generations, participation of community enterprises, participatory market testing, support through small research grants, enhancement of knowledge through science and technology, and communication of community identity; 2) the innovation skills of the new-generation innovators improved by 84.45% after training, with an overall competency level rated as good (mean = 3.35, SD = 0.55); and 3) the proposed development model for new-generation innovators consists of three core

components—1) defining innovation goals, 2) building innovation capacity, and 3) innovation competencies. The evaluation of the model indicated a good level of appropriateness, with a mean score of 4.13 and a standard deviation of 0.32

Keywords : Innovator, innovation, local wisdom, community enterprise.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ข
สารบัญภาพ	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
กรอบแนวคิดการวิจัย	11
2 แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	12
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม	23
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ	29
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน	40
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	45
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	59
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
ขอบเขตของการวิจัย	82
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหรือรวบรวมข้อมูล	85
การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	86
ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	96
การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	101
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ส่วนที่ 1 ผลแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย	103
ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การ ขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น” แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน	112
ส่วนที่ 3 ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน	122
ส่วนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาล นครเชียงราย จังหวัดเชียงราย	127
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	132
อภิปรายผล	137
ข้อเสนอแนะ	145
บรรณานุกรม	146
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ,ปราชญ์ชุมชน,นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	160
ภาคผนวก ข เครื่องมือในการวิจัย (การพัฒนาชุดกิจกรรม)	165
ภาคผนวก ค เครื่องมือในการวิจัย (แบบวัดทักษะ)	173

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ง เครื่องมือในการวิจัย (แบบประเมินสมรรถนะ)	191
ภาคผนวก จ เครื่องมือในการวิจัย (การพัฒนารูปแบบ)	198
ภาคผนวก ฉ เครื่องมือในการวิจัย (การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน)	214
ภาคผนวก ช เครื่องมือในการวิจัย (ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่)	237
ภาคผนวก ซ ประมวลภาพกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	258
ประวัติคณะผู้วิจัย	262

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 การเปรียบเทียบการวิจัยแบบดั้งเดิมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	65
2 ระดับทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	92
3 ระดับสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	93
4 หน่วยการเรียนรู้พัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านป่าแดง	115
5 หน่วยการเรียนรู้พัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านเด่นห้า	115
6 โครงสร้างเนื้อหาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น	117
7 ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างชุดกิจกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญ	121
8 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ฯ	123
9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมฯ ชุมชนเด่นห้า	124
10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมฯ ชุมชนป่าแดง	125
11 ผลรวมคะแนนค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมฯ	126
12 แบบประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ฯ	166
13 แบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดการเรียนรู้การพัฒนานวัตกรรมฯ	168
14 ผลการประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ โดยผู้เชี่ยวชาญ	170
15 ผลการประเมินแบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดกิจกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญ	172
16 ระดับทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	182
17 ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมฯ	183
18 แสดงค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมฯ	185
19 ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตร KR-20	187
20 ผลคะแนนการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะความเป็นนวัตกรรมฯ	188
21 รายการประเมินสมรรถนะนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	192
22 การแปลความหมายของเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละรายการ	193

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
23 แสดงค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1	196
24 แสดงค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2	197
25 แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ	207
26 แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ	209
27 ผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ	211
28 ผลแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	212

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวความคิดการวิจัย	11
2 ขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบ กรณีที่ 1 ร่างรูปแบบจากการวิเคราะห์ เอกสารและการศึกษาจากสภาพจริง	38
3 ขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบ กรณีที่ 2 ร่างรูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย	39
4 การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	70
5 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักวิจัย นักพัฒนาหรือเอกชนก่อนและหลัง การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	71
6 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรม “การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย	89
7 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบจากการสังเคราะห์เอกสารและสังเคราะห์ จากการปฏิบัติสภาพจริง	95
8 รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย	130

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคปัจจุบันโลกเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนทั่วโลก ทำให้ทุกประเทศต่างต้องเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง คือ "คุณภาพของคน" เนื่องจากมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทุกด้าน ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งเน้นยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งหวังให้ประชาชนไทยในทุกช่วงวัยเป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ และปัญญา มีจิตสาธารณะ รู้จักความพอเพียง มีวินัย และสามารถเป็นพลเมืองดีของชาติ รวมทั้งมีทักษะในศตวรรษที่ 21 อาทิ การสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนมีศักยภาพในการเป็นนวัตกรรม นวัตกรรม และผู้ประกอบการที่สามารถสร้างสัมมาชีพได้ตามความถนัดของตนเอง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้านกำลังคนของประเทศไทย เช่น การเข้าสู่สังคมสูงวัย ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 และการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพแรงงานและการเรียนรู้ของประชาชน สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะสูง มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้และสามารถตอบโจทย์การพัฒนาในอนาคตได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลไทยจึงประกาศนโยบายประเทศไทย 4.0 (Thailand 4.0) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 โดยมีเป้าหมายในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม ลดการพึ่งพาทรัพยากรเดิม ๆ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่ง “นวัตกรรม” เป็นกลไกสำคัญของโมเดลดังกล่าว นวัตกรรมจะต้องมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ ประยุกต์ใช้ความรู้ และสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ที่ตอบโจทย์ปัญหาหรือความต้องการของสังคม

นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดจากความคิดหรือการกระทำ ที่สามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาให้เกิดประโยชน์มากกว่ารูปแบบเดิม ๆ แม้จะไม่ใช่สิ่งใหม่ในทุกบริบท แต่หากนำมาใช้ในพื้นที่หรือช่วงเวลาที่แตกต่างกัน และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ก็ถือว่าเป็นนวัตกรรม (Rogers and Shoemaker, 1971; Herkema, 2003)

นวัตกร (Innovator) จึงไม่ใช่เพียงผู้มีความคิดสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังต้องมีความกล้าหาญในการริเริ่มสิ่งใหม่ กล้ารับความเสี่ยงอย่างชาญฉลาด และสามารถประสานองค์ความรู้แบบดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาในบริบทของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “นวัตกรภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นใหม่” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาและประยุกต์ให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยมีลักษณะเป็นผู้นำในชุมชนที่ไม่ได้มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน (จามรี พระสุนิล, 2563; ภาณุพันธ์ คุ่มสุภา, 2562; เสรี พงศ์พิศ, 2562)

อย่างไรก็ตาม การสร้างนวัตกรภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นใหม่จำเป็นต้องได้รับการบ่มเพาะอย่างเป็นระบบ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มักไม่ใช่ผู้ที่มิบทบาทนำในชุมชนโดยกำเนิด และหลายคนต้องเดินทางออกไปศึกษาในเมืองใหญ่ การกลับมาพัฒนาท้องถิ่นจึงต้องอาศัยทั้งความสามารถในการสื่อสารกับชุมชน ความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น และทักษะในการพัฒนานวัตกรรมแบบมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่อง “นวัตกรรมชุมชน” ยังสอดคล้องกับกระแส “การคืนถิ่นของคนรุ่นใหม่” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากความแออัดของเมืองใหญ่และต้นทุนชีวิตที่สูง ในขณะที่หลายชุมชนท้องถิ่นยังขาดแคลนบุคลากรที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพของคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะผ่านกลไกของ “วิสาหกิจชุมชน” ซึ่งรูปแบบการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อสร้างรายได้จากการใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ของตนเองอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน ซึ่งวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะรูปแบบบริหารงานภายใต้การประยุกต์ใช้ทรัพยากร รวมถึงข้อมูลสารสนเทศที่นำมาช่วยในการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตของคนไทย มีการสืบสานถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ มีความเชื่อมโยงกับการพัฒนาระหว่างชนบทและเมือง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เท่าเทียมกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งควบคู่ไปกับการปรับตัวของท้องถิ่นตามกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการพัฒนาอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมภายในท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรมาผสมผสานกับแผนพัฒนาสมัยใหม่ วิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและ ระหว่างชุมชนในการจัดการทุนและเทคโนโลยีของชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยนำวัตถุดิบทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนผสมผสานกับองค์ความรู้หรือทรัพยากรที่มีอยู่มาสร้างสรรค์ผลผลิตทางเศรษฐกิจในการประกอบ ธุรกิจชุมชนที่เน้นวิถีชีวิตที่เกิดจากการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในการผลิตสินค้าด้วย

ดังนั้น การที่จังหวัดเชียงรายมีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ทางผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาแนวทางหรือรูปแบบกระบวนการในการสร้าง “นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นใหม่” ที่สามารถขับเคลื่อน “นวัตกรรมผลิตภัณฑ์” ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กลไกของวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันหลากหลายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ 1) แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมฯ 2) ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ฯ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ 1) ทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ 2) สมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ 3) รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ฯ

สมมติฐานการวิจัย

1. แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายจะช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยช่วยในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร เครือข่ายธุรกิจ และความยั่งยืนของการพัฒนาซึ่งส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ตอบโจทย์ตลาด และช่วยยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น

2. การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่มีผลต่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และมีการผสมผสานการนำเทคโนโลยีและแนวคิดสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

3. รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่อาศัยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเชิงพื้นที่

1. พื้นที่ด้านสถานศึกษา ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย จำนวน 8 โรงเรียน ได้แก่

1.1 กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6

- โรงเรียนเทศบาล 1 ศรีเกิด ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 2 หนองบัว หมู่ที่ 12 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 3 ศรีทรายมูล หมู่ที่ 11 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 4 สันป่าก่อ หมู่ที่ 13 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 7 ผังหมื่น หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 8 บ้านใหม่ หมู่ที่ 4 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย

1.2 กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

- โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย

2. พื้นที่ด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 8 ชุมชน ได้แก่

- ชุมชนวัดศรีเกิด ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนหนองบัว หมู่ที่ 12 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนศรีทรายมูล หมู่ที่ 11 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนสันป่าก่อ หมู่ที่ 13 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนฝั่งหมิ่น หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนบ้านใหม่ หมู่ที่ 4 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย

กลุ่มตัวอย่างเชิงพื้นที่

ทางคณะผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยอันมีลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเลือกกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษา หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ประกอบด้วย

- โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า ซึ่งอยู่พื้นที่ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย ซึ่งอยู่พื้นที่ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

1) ประชากรในพื้นที่ด้านสถานศึกษา

ประชากร ในกลุ่มตัวอย่างเชิงพื้นที่โรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษา หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ประกอบด้วย โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า จำนวน 281 คน และโรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย จำนวน 1,967 คน สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย จำนวน 2 โรงเรียน

2) ประชากรในพื้นที่ด้านชุมชน

ชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนเทศบาลนครเชียงรายในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย จำนวน 1,200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่าง นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดของการวิจัยและเหมาะสมกับบริบทการจัดกิจกรรม

พัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเลือกกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษาระดับตอนปลาย หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 60 คน ประกอบด้วย

- โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า เปิดรับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน
- โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย เปิดรับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมอบรมเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ รวมทั้งหมด 60 คน

เกณฑ์การคัดเลือก “นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่” มีองค์ประกอบดังนี้

1. เปิดรับสมัครนักเรียนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม
2. กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6
3. กำลังศึกษาในกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย
4. นักเรียนที่พำนักอยู่ในพื้นที่เขตบริการของโรงเรียนหรือชุมชนโดยรอบที่มีความเชื่อมโยงกับบริบทการศึกษาในพื้นที่

2) กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน วางแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยเลือกชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

- ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย มีปราชญ์ภูมิปัญญา , ผู้นำชุมชน , ชาวบ้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้ มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง จำนวน 10 คน

- ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีปราชญ์ภูมิปัญญา , ผู้นำชุมชน , ชาวบ้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้ มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง จำนวน 10 คน

เกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือก “ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาและการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน” มีองค์ประกอบดังนี้

1. มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี เนื่องจากชุมชนมีกลุ่มช่วงวัยนี้มาก และช่วงวัยนี้มีประสบการณ์ภายในชุมชน มีความรู้ทางภูมิปัญญาและมีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้
2. มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง

3. เป็นคนในชุมชน/พื้นที่กลุ่มตัวอย่าง

4. สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้

5. เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริหารจัดการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ขอบเขตระยะเวลา

เริ่มวันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2567 สิ้นสุดวันที่ 26 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568

นิยามศัพท์เฉพาะ

นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ หมายถึง บุคคลรุ่นใหม่ที่ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะในการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืนในบริบทของท้องถิ่นและสังคมร่วมสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ทักษะ และวิถีปฏิบัติที่สั่งสม ถ่ายทอด และพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น การนวดแผนไทย การทำขนมไทย การประดิษฐ์บายศรีและงานใบตอง การทำดนตรีพื้นเมือง การทำตุ้งล้านนา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร และการประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือพัฒนาต่อยอดเป็นนวัตกรรมร่วมสมัยที่มีคุณค่าและความยั่งยืนในบริบทของชุมชน

รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการฝึกอบรมและพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ดั้งเดิมมาใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความท้าทายของสังคมในปัจจุบันและอนาคต โดยการพัฒนาที่มุ่งหวังให้คนรุ่นใหม่สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในรูปแบบที่ทันสมัยและเหมาะสมกับเทคโนโลยีหรือสภาพแวดล้อมในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบหลักของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 กำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1. มีความคิดสร้างสรรค์ 2. มีการทำงานเป็นทีม 3. ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4. มีความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น 5. มีความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น 6. มีความรับผิดชอบต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1.สำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2. ออกแบบและสร้างนวัตกรรม 3.สร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ 4.พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน 5.ต่อยอดการพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน 6.การใช้เทคโนโลยีในเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม 7.การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม

องค์ประกอบที่ 3 สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม (Competency Innovator) ได้แก่ ด้านวิธีการสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วย การนำกระบวนการเทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control) และกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ด้านการคิดเชิงนวัตกรรมใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่าง SCAMPER Technique ได้แก่ Substitute (การทดแทน) Cubstitute Combine (การผสมผสาน) Adaptation/use differently (การดัดแปลง) Modification / minify / magnify (การปรับปรุง) Put to another use (การประยุกต์ใช้) Elimination (การลด เลิก กำจัด ตัดออก) Rearrange (การจัดรูปแบบใหม่) ด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1.สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation Competency) 2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Problem-Solving & Decision-Making Competency) 3. สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge & Technology Management Competency) 4. สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration & Networking Competency) 5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ (Communication & Persuasion Competency) 6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ (Leadership) 7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Competency) 8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง (Lifelong Learning Competency)

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งด้านคุณลักษณะ กระบวนการ และสมรรถนะ จึงเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับเปลี่ยน พัฒนา และสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมในปัจจุบัน โดยการผสมผสานความรู้เดิมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน.

การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการสร้างนวัตกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่าง SCAMPER Technique และการสร้างนวัตกรรมโดยใช้กระบวนการเทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control) เป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในการพัฒนานวัตกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกันเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและตลาดได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยการขับเคลื่อนนี้จะเกิดขึ้นจากการประสานงานร่วมกันของชุมชน วิสาหกิจชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกในวิสาหกิจชุมชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมประเมินผลในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมตัดสินใจ และการพัฒนาศักยภาพร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระดับชุมชน

เทศบาลนครเชียงราย หมายถึง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลนคร ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมการบริหารจัดการเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาล โดยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนากิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน และการสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อขับเคลื่อนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษา หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ประกอบด้วย โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า และโรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนเทศบาลนครเชียงรายในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1). ด้านวิชาการ

- ได้รูปแบบ “กระบวนการพัฒนานวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย”

- ได้ชุดกิจกรรม “การพัฒนานวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน”

- ได้ฐานข้อมูลชุมชนด้านภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ชุมชน ในรูปแบบ website พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

2). ด้านสังคมและชุมชน

- แนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ตามบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาหรือยกระดับไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่มีความเข้มแข็งต่อไป

- เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้นำท้องถิ่น กลุ่มองค์กรชุมชน และผู้แทนภาคประชาชน นักเรียน สถานศึกษา คณะผู้วิจัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

- ส่งเสริมการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชน ให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการต่อยอดผลผลิตจากโครงการของกลุ่มนวัตกรภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นใหม่เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

กรอบแนวความคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovator)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงคำว่า นวัตกรรม (Innovation) เพิ่มขึ้น โดยมีการระบุว่า นวัตกรรม เป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในการพัฒนาและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังเช่นในแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม คำศัพท์หนึ่งที่ตามมาคือ “Innovator หรือ นวัตกรรม” ในบทความนี้จึงขอเสนอความหมายของ นวัตกรรม และ ทักษะสำคัญของการเป็นนวัตกรรม จากการทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovator)

นวัตกรรม (Innovator) คือ คนแรกในการกระทำการสิ่งต่างๆ มีความรู้มีความสามารถในการเข้าใจ และประยุกต์ใช้ความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ รับมือกับอุปสรรคในระหว่างการพัฒนา นวัตกรรมได้ กล้าเสี่ยงอย่างชาญฉลาด กล้าทำสิ่งใหม่ๆ กล้าคิดต่างอย่างสร้างสรรค์ในการทำให้เกิดนวัตกรรม (พัชรพร, อภิญา และ ศิระ, 2560)

นวัตกรรม (Innovator) หมายถึง ผู้ที่สามารถสร้างสรรค์แนวคิด วิธีการ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ในการทำสิ่งต่างๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน อาจพัฒนากับผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นแล้ว หรืออาจปรับปรุงหรือให้การสนับสนุนที่สำคัญบางอย่างในการสร้างสรรค์ได้ เมื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการ นวัตกรรมจะสร้าง POC หรือ Proof Of Concept หรือ การทดสอบความเป็นไปได้ เพื่อพิจารณาว่าแนวคิดของตนเอง

สามารถเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นไปได้หรือไม่ โดย นวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดและถือว่าหน้าที่หลักในการตัดสินใจในกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Noailles, 2013)

จากนิยามความหมายของ นวัตกรรม (Innovator) จะเห็นว่าการสะท้อนถึงคุณลักษณะ ทักษะ และ/หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะของนวัตกรรมด้วย

รูปแบบของนวัตกรรม

บริดา ยังสุขสถาพร. (2552) ได้เสนอการแบ่งรูปแบบของนวัตกรรม ออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. นวัตกรรมแบบผู้รักษาประตู (Gatekeeper) หมายถึง ผู้รวบรวมและส่งต่อข้อมูลอย่างเหมาะสม

2. นวัตกรรมแบบผู้สร้างสรรค์ความคิด (Idea generator) หมายถึง ผู้ที่คิดสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา

3. นวัตกรรมแบบผู้สนับสนุน (Coach) หมายถึง ผู้ผลักดันให้นำความคิดใหม่มาประยุกต์

4. นวัตกรรมแบบเจ้าพ่อ (Godfather) หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญและประสบความสำเร็จด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างแท้จริง

ความเชี่ยวชาญเฉพาะในทักษะของนวัตกรรม

Dyer, Gregersen และ Christensen (2009) ได้ศึกษานิสัยของผู้ประกอบการด้านนวัตกรรม 25 รายและสำรวจผู้บริหารมากกว่า 3,000 ราย และบุคคล 500 คน ที่เริ่มก่อตั้งบริษัทที่มีนวัตกรรมหรือคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อค้นหาทักษะของนวัตกรรม จากการศึกษาพบ 5 ทักษะสำคัญ ซึ่ง 5 ทักษะนี้ประกอบกันเป็นสิ่งที่เรียกว่า DNA ของนวัตกรรม ประกอบด้วย การเชื่อมโยง การตั้งคำถาม การสังเกต การทดลอง และการสร้างเครือข่าย

1). การเชื่อมโยง หมายความว่า ความสามารถในการเชื่อมโยงคำถาม ปัญหา หรือความคิดที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องกันได้สำเร็จ

2). การตั้งคำถาม หมายความว่า ความสามารถในการตั้งคำถามที่ทำทลายความรู้ร่วมกันเสนอ เช่น “ถ้าเราทำอย่างนี้จะเกิดอะไรขึ้น?” “ทำไม?” “แล้วทำไมไม่ได้ล่ะ?” และ “จะเกิดอะไรขึ้นถ้า”

3). การสังเกต หมายความว่า การพิจารณาปรากฏการณ์ทั่วไปโดยเฉพาะพฤติกรรมของผู้มีโอกาเป็นลูกค้า ในการสังเกตผู้อื่นนั้น นวัตกรรมจะมีความรอบคอบ ตั้งใจ และสม่ำเสมอในการสังเกตและมองหารายละเอียดพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ในกิจกรรมของลูกค้า ซัพพลายเออร์ และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิธีการใหม่ๆ ในการทำสิ่งต่างๆ

4). การทดลอง หมายความว่า การพยายามหาแนวคิดใหม่ๆ ด้วยการสร้างต้นแบบและเปิดตัว Pilot

5). การสร้างเครือข่าย หมายความว่า การทุ่มเทเวลาและพลังงานในการค้นหาและทดสอบแนวคิดผ่านเครือข่ายที่หลากหลายเพื่อขยายขอบเขตความรู้ของตนเองและทำให้มีมุมมองที่แตกต่าง เช่นเดียวกับ Rogers (1983) ที่เสนอว่า นวัตกรรม ต้องเป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายต่าง ๆ

นอกจากนี้ Rogers (1983) เสนอว่า นวัตกรรม ต้องเป็นผู้ที่ขบถเสี่ยง (Venturesome) และจะต้องเป็นคนแรกในการทำต่างๆ ทั้งนี้ต้องมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี หลงใหลในการสร้างนวัตกรรม มีความสามารถในการเข้าใจและประยุกต์ความรู้เชิงเทคนิคที่ซับซ้อน สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนระหว่างการพัฒนาวัตกรรม

ขณะที่ตัวอย่างการศึกษาในประเทศของ พัชรพร, อภิญา และ ศิระ (2560) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกรรม กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ PUNN ที่รองแก้วกระดาษสับปะรด พบ 4 ปัจจัยการเป็นนวัตกรรม ได้แก่ การมีความคิดที่ขัดแย้ง การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปิดกว้างทางความคิด และการมีความคิดเชื่อมโยง โดยทั้ง 4 ปัจจัยมีความสัมพันธ์กัน

1). มีความคิดที่ขัดแย้ง หมายถึง การมีความคิดและมุมมองขัดแย้งและแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ทั่วไป ก่อให้เกิดความคิดและมุมมองใหม่ๆ คิดและเห็นคุณค่าสิ่งที่คุณคนอื่นคาดไม่ถึงหรือมองไม่เห็น นำไปสู่การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ และเกิดการเปลี่ยนแปลง

2). มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง นวัตกรรมนอกจากจะมีความคิดและมุมมองที่ขัดแย้งและแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ทั่วไป จำเป็นต้องมีความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างจากคนทั่วไป เพื่อให้ทำงานมีความน่าสนใจและแตกต่างไปจากเดิม

3). มีการเปิดกว้างทางความคิด หมายถึง การพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยไม่หยุดนิ่ง ทั้งจากการรวบรวมข้อมูลจากหลายๆ ด้าน รับฟังคำวิจารณ์และคำติชม มาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพมากที่สุด และตอบโจทย์ความต้องการของผู้ใช้ได้ครบทุกด้าน มุ่งมั่นที่จะมีความหลากหลายและเข้าใจว่าต้องใช้มุมมองที่ต่างกันอย่างมากมายในการเข้าใจความซับซ้อนของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความท้าทายอื่น ๆ

4). การมีความคิดเชื่อมโยง หมายถึง มีความสามารถในการเชื่อมโยงความคิด ส่งผลให้กระบวนการทำงานทางความคิดเป็นระบบมากขึ้น

จากนิยามความหมายและทักษะของนวัตกรรมข้างต้น อาจสรุปความได้ว่า นวัตกรรม (Innovator) คือ ผู้ที่มีและผู้ที่แนะนำการเปลี่ยนแปลง แนวคิด หรือวิธีการใหม่ ๆ ของการทำบางสิ่งบางอย่าง ผู้ที่พัฒนา การออกแบบ ผลิตภัณฑ์ บริการ ฯลฯ ใหม่ ๆ โดยเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดและมองแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ทั่วไป มีความคิดสร้างสรรค์ มีการเปิดกว้างทางความคิด มีความคิดเชื่อมโยง มีการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายขอบเขตความรู้ของตนเองและทำให้มีมุมมองที่แตกต่าง และมีลักษณะของนักวิทยาศาสตร์ คือ ตั้งคำถาม สังเกต และทดลอง โดยนวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมดและถือว่าเป็นหน้าที่หลักในการตัดสินใจในกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม

จากความหมายของนวัตกรรมที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า “นวัตกรรมมีปัญญาท้องถิ่น” ก็หมายถึง ผู้ที่แนะนำการเปลี่ยนแปลง แนวคิด หรือวิธีการใหม่ ๆ ผู้ที่พัฒนา การออกแบบ ผลิตภัณฑ์ บริการ ฯลฯ มีความคิดสร้างสรรค์ มีการเปิดกว้างทางความคิด มีความคิดเชื่อมโยง มีการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายขอบเขตความรู้ของตนเองและทำให้มีมุมมองที่แตกต่าง และมีลักษณะของนักวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการถ่ายทอดและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ได้กล่าวถึง “คุณลักษณะของคนไทย 4.0” ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติที่ผ่านผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติ” หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพ ที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งยึดเป็นกรอบสำหรับสร้างคนไทย 4.0 ที่แม้แตกต่างตามบริบทของท้องถิ่นและของสถานศึกษา แต่มีจุดหมายร่วมคือ “ธำรงความเป็นไทยและแข่งขันได้ ในเวทีโลก สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติการเมือง ต่อไปได้ โดยมีหลักการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ คือ มาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งกำหนดผ่านกรอบ (framework) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษานี้ จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 กฎหมาย ยุทธศาสตร์และแผนงานทั้งหลายเหล่านี้ ต่างมีอุดมการณ์เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ ตามความถนัดของตน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและความสามารถสูง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งยังคาดหวังให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา สามารถเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

เป้าหมายของมาตรฐานการศึกษาของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2561) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่ง ยึดเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาผู้เรียนไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา และให้หน่วยงานต้นสังกัดใช้เป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษา โดยการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เหมาะสมตามช่วงวัยในแต่ละระดับและประเภทการศึกษาและใช้เป็นเป้าหมายในการสนับสนุนสถานศึกษาให้สามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ

จัดการศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม การกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามหลักการในการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ในรูปของผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและจัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำที่จำเป็นของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขึ้นกับผู้เรียนทั้งในระหว่างที่กำลังศึกษา และเพื่อวางรากฐานให้ผู้เรียนในระหว่างที่กำลังศึกษาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งถือเป็น “คุณลักษณะของคนไทย 4.0” ที่สามารถสร้าง ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้กับประเทศ เป้าหมายสำคัญของมาตรฐานการศึกษาของชาติ ในรูปของผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาคือ การให้อิสระสถานศึกษาในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตามความถนัดของผู้เรียนที่สอดคล้องกับกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ซึ่งกำหนดว่า สถานศึกษาเป็นผู้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (การประเมินตนเอง) โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่กรอบผลลัพธ์ ที่พึงประสงค์ตามบริบท ระดับและประเภทการศึกษาของสถานศึกษา และให้สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ประเมินภายนอกตามรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาและประเด็นอื่น ๆ ผ่านหน่วยงานต้นสังกัด โดยมีมุ่งหมายให้เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ด้านคุณธรรม ทักษะ และความรู้ที่จำเป็นบนฐานค่านิยมร่วม สู่กรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education, DOE Thailand) หมายถึง คุณลักษณะของคนไทย 4.0 ที่ตอบสนองวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยคนไทย 4.0 จะต้อง อารงความเป็นไทย และแข่งขันได้ในเวทีโลก นั่นคือเป็นคนดี มีคุณธรรม ยึดค่านิยมร่วมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนานตนเองให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ 3 ด้าน โดยเป็นคุณลักษณะขั้นต่ำดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนรู้ เป็นผู้มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและ โลกในอนาคต และมีสมรรถนะ (competency) ที่เกิดจากความรู้ ความรอบรู้ด้านต่าง ๆ มีสุนทรียะ รักษ์ และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มีทักษะชีวิต เพื่อสร้างงานหรือสัมมาอาชีพ บนพื้นฐานของความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิต และคุณภาพชีวิตที่ดี ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม
2. ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้มีความทักษะทางปัญญาทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดทางดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณา

การข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วมสร้างสรรค์ และพัฒนา นวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเอง และสังคม

3. พลเมืองที่เข้มแข็ง เป็นผู้มีความรักชาติ รักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองไทยและ พลโลกมีจิตอาสา มีอุดมการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติบนหลักการประชาธิปไตย ความ ยุติธรรม ความเท่าเทียมเสมอภาค เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และ การอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและประชาคมโลกอย่างสันติ โดยผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ 3 ด้าน ที่เหมาะสม ตามช่วงวัย ที่มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงและสะสมตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา

ทั้งนี้ การนำกรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา จะเป็นหน่วยประสานงานในการดำเนินงานของหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ในการแปลง กรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา สู่การจัดทำ กำกับ ติดตาม และ ประเมินมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำ ที่จำเป็นสำหรับแต่ละระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้เกิดการ เชื่อมต่อของผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา กระบวนการดำเนินงาน ดังกล่าว ควรใช้การทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และใช้การวิจัยเป็นฐาน

จากแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ผู้วิจัย สรุปได้ว่ามาตรฐาน การศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ด้านคุณธรรม ทักษะ และความรู้ที่จำเป็นบนฐานค่านิยมร่วมสู่กรอบ ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาจะต้อง อารงความเป็นไทยและ แข่งขันได้ในเวทีโลก นั่นคือเป็นคนดี มีคุณธรรม ยึดค่านิยมร่วมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาตนให้ เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้มีทักษะทางปัญญา มีทักษะในศตวรรษ ที่ 21

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน

มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กล่าวไว้ว่าเป็นผู้มีทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษ ที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะ การบูรณาการข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วม สร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเอง และ สังคม ซึ่งแยกเป็นรายละเอียดได้ดังนี้ 1) มีทักษะทางปัญญา 2) มีทักษะศตวรรษที่ 21 3) มีความ ฉลาดดิจิทัล 4) มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ 5) มีทักษะข้ามวัฒนธรรม 6) มีสมรรถนะการบูรณาการ ข้ามศาสตร์ 7) มีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ

อนุชา โสมาบุตร (2556) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมสำหรับการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 จุดเน้นอยู่บนพื้นฐานแห่งการสร้างสรรค์ การคิดแบบมีวิจารณญาณ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วม ใน การทำงาน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creatively and Innovation) ประกอบด้วย

1.1 การคิดสร้างสรรค์ (Think Creativity) โดย 1) ใช้เทคนิคของการสร้างสรรค์ทางความคิดที่เปิดกว้าง เช่น การระดมสมอง 2) สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่และเสริมสร้างคุณค่าทางความคิดและสติปัญญา และ 3) มีความละเอียดรอบคอบต่อการคิดวิเคราะห์และประเมินแนวความคิดเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานในเชิงสร้างสรรค์

1.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ (Work Creativity with Others) โดย 1) มุ่งพัฒนา เน้นปฏิบัติและสื่อสารแนวคิดใหม่ ๆ ไปสู่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) เปิดใจกว้างและยอมรับในมุมมองหรือโลกทัศน์ใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อระบบการทำงาน 3) เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์งาน รวมทั้งมีความรู้ และเข้าใจในสภาพการณ์ซึ่งอาจเป็นข้อเท็จจริงหรือเป็นข้อจำกัด โดยพร้อมที่จะยอมรับความคิดหรือสภาพการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นได้ 4) สามารถสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาสส่งผลต่อการเรียนรู้ และเข้าใจถึงวิธีการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ต้องใช้เวลาและสามารถนำเอาข้อผิดพลาดมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนางานได้อย่างต่อเนื่อง

1.3 การนำเอานวัตกรรมมาสู่การปฏิบัติ (Implement Innovations) โดยปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดคุณประโยชน์ต่อการปรับใช้และพัฒนาจากผลแห่งนวัตกรรมที่นำมาใช้

2. การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ไขปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ประกอบด้วย

2.1 ประสิทธิภาพของการใช้เหตุผล (Reason Effectively) ใช้รูปแบบที่ชัดเจนในเชิงเหตุผลทั้งในเชิงนิรนัย (Inductive) และอุปนัย (Deductive) ได้เหมาะสมตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2.2 การใช้วิธีคิดเชิงระบบ (Use Systems Thinking) สามารถคิดวิเคราะห์จากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ได้อย่างเป็นองค์รวมทั้งหมดและเป็นระบบครบวงจรในวิธีคิดหรือกระบวนการคิดนั้น

2.3 ประสิทธิภาพในการตัดสินใจ (Make Judgments and Decisions) โดย 1) สร้างประสิทธิภาพในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์เพื่อสร้างการยอมรับและความน่าเชื่อถือ 2) สามารถวิเคราะห์ และประเมินในเชิงทัศนะได้อย่างต่อเนื่อง 3) สังเคราะห์และเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลรวมทั้งบทสรุปที่เกิดขึ้น 4) ตีความหมายและให้ข้อสรุปที่ตั้งบนฐานแห่งการวิเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด 5) สะท้อนผลได้ อย่างมีวิจารณ์ญาณบนพื้นฐานแห่งประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้

2.4 การแก้ไขปัญหา (Solve Problems) โดย 1) แก้ไขปัญหาที่มีความแตกต่างได้ทั้งปัญหาซ้ำซากและปัญหาที่อุบัติขึ้นใหม่ในหลากหลายเทคนิควิธีการ 2) สามารถกำหนดเป็นประเด็นคำถามสำคัญที่จะนำไปสร้างเป็นจุดเน้นในการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ที่เหมาะสมและดีที่สุด

3. การสื่อสารและการมีส่วนร่วม (Communication and Collaboration) ประกอบด้วย

3.1 การสื่อสารได้ชัดเจนมีประสิทธิภาพ (Communication Clearly) โดย 1) สร้างความถูกต้องชัดเจนในการสื่อความหมายทั้งการพูด การเขียน หรือการใช้ทักษะอื่น ๆ ในทางอวัจนภาษา (Non-verbal) ในรูปแบบต่าง ๆ 2) มีประสิทธิภาพทางการรับฟังที่สามารถสร้างทักษะสำหรับการถอดรหัสความหมาย การสรุปเป็นความรู้ สร้างคุณค่า ทักษะคิด และเกิดความสนใจใฝ่รู้ 3) ใช้การสื่อสาร ในการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ ทั้งการรายงาน การสอน การสร้างแรงจูงใจ 4) ใช้สื่อเทคโนโลยีหลากหลายและรู้วิธีการใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่ต่างกัน

3.2 การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Collaborate with Others) โดย 1) มีความสามารถในการเป็นผู้นำในการทำงานและเกิดการยอมรับในทีมงาน 2) มีกิจกรรมการทำงานที่สร้างความรับผิดชอบและก่อให้เกิดความสุขในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามที่มุ่งหวัง 3) สร้างการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และแต่ละคนมองเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นหมู่คณะ

ลี, และเบนซา (Lee, & Benza, 2015) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง การสอนทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้ที่จะจบหลักสูตรการตลาดของมหาวิทยาลัยรัฐแคลิฟอร์เนีย ผลการศึกษาพบว่า ในศตวรรษที่ 21 นักศึกษาต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ทางฝ่ายหลักสูตรจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย 1) ความคิดสร้างสรรค์ 2) การเอาใจใส่ 3) การเปิดใจ 4) การทดลอง 5) การสื่อสาร 6) การเชื่อมโยง

Triandis, & Weick (2010) ได้ศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์จากนักประดิษฐ์ที่ประสบความสำเร็จพบว่า คุณลักษณะของนักประดิษฐ์ซึ่งเป็นผู้สร้างนักประดิษฐ์ที่ประสบความสำเร็จ ดังนี้ 1) มีความรู้พื้นฐานที่ดี มีความรู้ ทักษะ สามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้ 2) สามารถทำงาน กับวัตถุ สิ่งของต่าง ๆ ได้ดี 3) มีความคิดหลากหลาย ไม่ยึดติดกับกระบวนการที่เป็นทางการ 4) สนใจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์มากกว่าปัญหาด้านการตลาด 5) ให้เกียรติผู้อื่น ไม่ดูหมิ่นและไม่ตัดสินผู้อื่น 6) มีความมุ่งมั่นต่อนวัตกรรมและมีความเข้าใจผลิตภัณฑ์

Horth (2014) ได้ระบุทักษะการคิดที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ประกอบด้วย

1. การให้ความสนใจ เป็นการแสดงการมองเห็นครั้งแรกและสมมติฐานที่ไม่ได้เป็นภาพรวมเพื่อให้พวกเขาไม่ได้นำไปสู่การประเมินความถูกต้องหรือที่ดีที่สุด วิธีการแก้ไข คือ ให้ความสนใจคือความสามารถที่จะแจ้งให้ทราบ สิ่งที่ได้ไปไม่มีใครสังเกตเห็น มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการมองมากขึ้นที่สถานการณ์ เป็นผู้สังเกตการณ์ที่ชัดเจนตามรายละเอียดการรับรู้และเห็นรูปแบบใหม่ ให้ความสนใจจะเริ่มต้นด้วยการชะลอตัวลงชั่วคราวในการที่จะพิจารณาในโลกสถานการณ์พิจารณาจุดที่แตกต่างของมุมมองและหลายปัจจัย

2. ลักษณะส่วนบุคคล เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความสนใจงานอดิเรก การประกอบหน้าที่การงาน นำไปสู่ความสามารถในการดัดแปลงสร้างสรรค์ในการทำงานโดยพิจารณาจากแนวความคิด หรือข้อมูลเชิงลึกในตัวบุคคลของผู้นั้น

3. ภาพจำลองเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้กระบวนการค้นหาข้อมูลเพียงแค่คำพูดอย่างเดียว มักจะไม่เพียงพอสำหรับการทำให้เราเข้าใจข้อมูลได้เป็นอย่างดี แต่ภาพจำลองจะทำให้เราเข้าใจ สามารถบรรยายสถานการณ์ โครงสร้างความคิด และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

4. การเล่นที่จริงจัง ความคิดทางธุรกิจ และกิจวัตรประจำวันการทำงาน จะกลายเป็น กระบวนการที่เข้มงวด นวัตกรรมต้องการกฎที่ยืดหยุ่น บางอย่างสามารถแตกแขนงออกมีความ สนุกสนาน เมื่อคุณสร้างความรู้และความเข้าใจผ่านวิธีการตรวจสอบข้อเท็จจริงในรูปแบบใหม่

5. การทำงานร่วมกัน ไม่มีนวัตกรรมที่เป็นอัจฉริยะคนเดียว ข้อมูลเชิงลึกที่ผ่านมามีเกิดจาก การคิดร่วมกันการทำงานร่วมกัน สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม เป็นกระบวนการอย่างยั่งยืนที่มี ประสิทธิภาพ การเจรจากับผู้ที่มีส่วนการถือหุ้นอยู่ในสถานการณ์การวาดภาพบนความหลากหลาย ของผู้มีส่วนได้เสีย และจุดของมุมมองที่สามารถนำไปสู่ความซับซ้อนแต่ก็ยังเป็นแหล่งที่มาของโอกาส มาก การมุ่งเน้นที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาคำถามและการฝึกการคิดเชิงวิพากษ์โดยไม่ต้องคาดหวัง คำตอบทันที

6. ความชำนาญ นวัตกรรมต้องการให้เราสลัดความคิด และหันมาดูแบบองค์รวมทั้งหมด เป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม และเปิดให้ใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย การปฏิบัติอย่างชำนาญช่วยให้ เราสามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2561) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นของผู้สร้างนวัตกรรมหรือ เรียกว่า นวัตกรรม หมายถึง คนที่เริ่มต้นคิดนวัตกรรมและดำเนินการจนได้ผลผลิตที่พร้อมจะนำออกสู่ ตลาดจึงจะเป็นนวัตกรรมที่สมบูรณ์ นวัตกรรมบางคนอาจเป็นผู้คิด ผู้สร้าง ตลอดจนเป็นผู้ผลิตสิ่งประดิษฐ์ ออกมาได้ แต่หากไม่ได้นำสิ่งประดิษฐ์นั้นออกสู่ตลาดเพื่อการพาณิชย์ก็ยังไม่เป็นนวัตกรรมที่สมบูรณ์ จึง เสนอทักษะของนักนวัตกรรม ประกอบด้วย 10 ทักษะ ดังนี้

1. ทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นทักษะที่สำคัญเพราะจะทำให้เราเข้าใจและรู้จักสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอยู่อย่างละเอียด รู้จักสังคม สิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง รู้ว่างานหรือผลผลิตที่จะพัฒนาขึ้น นั้น ควรประกอบด้วยอะไรบ้างมีผลกระทบกับอะไรอย่างไรบ้าง เพื่อให้สามารถมองเห็นสิ่ง ที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ

2. ทักษะการคิดสร้างสรรค์ มีความจำเป็นต่อการสร้างนวัตกรรมเป็นอย่างมากเพื่อให้สามารถ คิดสิ่งใหม่ สิ่งอื่นที่มากมาย ที่จะนำไปสู่นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการศึกษา และพัฒนาผู้เรียน

3. ทักษะการคิดออกแบบ เมื่อมีโอกาสที่จะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ การคิดออกแบบก็มีความจำเป็นเพื่อให้สามารถคิดได้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอย่างไร ทำอะไรได้บ้างและจะสร้างสิ่งนั้นให้เป็นจริงได้อย่างไร ต้องมี การออกแบบและต้องสอดคล้องกับความคิดสร้างสรรค์ด้วย

4. ทักษะการคัดกรอง การคัดกรองเป็นการใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนเพื่อคัดเลือกสิ่งที่เห็นว่ามีคุณค่า มีประโยชน์ มีความเหมาะสมมากที่สุด การคัดกรองเป็นการเลือกสิ่งที่ดีที่สุด การออกแบบและการคัดกรองเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการออกแบบและการคัดกรองจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีความหมายและมีคุณค่าอย่างแท้จริง

5. ทักษะการคิดผลิตภาพหรือผลิตผล เป็นทักษะในการจัดการและดำเนินการให้ได้ผลผลิตขึ้นมา เมื่อได้คัดกรองแนวคิด/แนวทางแล้วจึงนำมาแปลงสู่การสร้างนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถใช้การได้จริง

6. ทักษะการแก้ปัญหา เป็นทักษะที่ต้องมีและใช้ทักษะนี้เมื่อได้ดำเนินการผลิตและพบปัญหาระหว่างการผลิตหรือสร้างนวัตกรรม

7. ทักษะการประกอบการ เป็นทักษะที่จะทำให้เกิดนวัตกรรมที่สมบูรณ์ คือ การนำสิ่งที่สร้างขึ้นออกสู่การตลาดสร้างประโยชน์เชิงพาณิชย์หรือการขายจึงต้องมีทักษะของผู้ประกอบการที่สามารถจัดการ ด้านการตลาดได้

8. ทักษะการเป็นผู้นำ เป็นทักษะที่ต้องใช้ในชีวิตจริงแต่ละวัน ต้องฝึกให้รู้ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติและสามารถปฏิบัติได้จริง

9. ทักษะการรับผิดชอบ นวัตกรรมต้องพัฒนาทักษะความรับผิดชอบเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงควรฝึกทักษะนี้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

10. ทักษะจิตสำนึกต่อสังคม เป็นทักษะที่มีมานาน แต่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ นวัตกรรมต่างชาติส่วนใหญ่ยังไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นแต่ขายของได้

จิตติมา วรณศรี (2563) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะเบื้องต้นของนวัตกรรมประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความคิด ประกอบด้วย 1.1) คิดริเริ่มสร้างสรรค์ 1.2) คิดยืดหยุ่นหลากหลาย 1.3) คิดแก้ปัญหา 2) ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย 2.1) มุ่งมั่น อุทิศหาจนสำเร็จ 2.2) รับฟังและให้เกียรติผู้อื่น 2.3) มีภาวะผู้นำ 3) ด้านการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 3.1) มีความรอบรู้ 3.2) มีทักษะผู้ประกอบการ 3.3) กล้าเสี่ยง รับผิดชอบสูง 3.4) ทักษะทำงานเป็นทีม

ผู้วิจัยได้สรุปคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนประกอบด้วย คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน มีดังนี้

1. ด้าน ทักษะการคิด ประกอบด้วย 1) มีทักษะการคิดวิเคราะห์ 2) มีทักษะการคิดสังเคราะห์ 3) มีทักษะการคิดวิจารณ์ 4) มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ 5) มีทักษะทางปัญญา 6) มีความฉลาดดิจิทัล 7) มีทักษะการคิดออกแบบ

2. ด้านการทำงาน ประกอบด้วย 1) การทำงานแบบมีส่วนร่วม 2) มีทักษะผู้ประกอบการ 3) การนำนวัตกรรมไปใช้

3.ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย 1) มีทักษะการสื่อสาร 2) มีทักษะจิตสำนึกต่อสังคม 3) มีความเอาใจใส่และสนใจ 4) มีการเปิดใจ 5) มีความมุ่งมั่นและมีความเข้าใจงานอาชีพ 6) รับฟังและให้เกียรติผู้อื่น 7) มีความมุ่งมั่นอุทิศตนจนสำเร็จ 8) มีความรับผิดชอบ 4.ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ประกอบด้วย 1) มีทักษะข้ามวัฒนธรรม 2) มีสมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ 3) การเชื่อมโยงความรู้ข้ามศาสตร์

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ควรมีคุณลักษณะที่เน้นการสร้างสรรค์และใช้ความรู้ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสิ่งต่าง ๆ โดยเน้นไปที่ความยืดหยุ่น การเปลี่ยนแปลง และความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง : นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ควรมีความยืดหยุ่นในการทำงานและการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม

2. การนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามา : การใช้เทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมเข้ามาช่วยในกระบวนการสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ โดยการนำเทคโนโลยีดิจิทัล การใช้งานข้อมูลมหัศจรรย์ (big data) หรือการใช้งานเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) เพื่อเสริมสร้างการพัฒนา

3. การสร้างความร่วมมือ : นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ควรมีความสามารถสร้างความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือชุมชน โดยการสร้างพันธมิตรที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนานวัตกรรม

4. การสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหา : นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ควรมีความสามารถในการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และการนำเสนอแนวคิดใหม่

5. การนำเสนอแนวคิดใหม่ : นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ควรมีความสามารถนำเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าใหม่ๆ โดยการสร้างสรรค์และใช้ความรู้ท้องถิ่นในการพัฒนา

6. การใช้ประโยชน์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม : นวัตกรรมมีปัญหารุ่นใหม่ควรมีการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สามารถสร้างประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีความยั่งยืนและไม่ทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรม

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของนวัตกรรม สรุปได้ ดังนี้

อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุลย์ (2553) ได้ให้ความหมายนวัตกรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์ คือ การนำแนวคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือ ก็คือ การทำในสิ่งที่ต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (Change) ที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา ให้กลายเป็นโอกาส (Opportunity) และถ่ายทอดไปสู่แนวคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

กิริติ ยศยิ่งยง (2552) ได้กล่าวว่า นวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า nova ซึ่งแปลว่าใหม่หรือ novare แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ส่วนคำว่านวัตกรรมมาจากคำบาลีสันสกฤต คือ นว แปลว่าใหม่ และกรรม หมายถึง ความคิดกระบวนการ วิธีการปฏิบัติ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

เศรษฐชัย ชัยสนิท (2553) ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดการผลิตกระบวนการ หรือ องค์กร ไม่ว่าการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอดการเปลี่ยนแปลงการประยุกต์ หรือกระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อตรงกันว่าสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีความใหม่อย่างเห็นได้ชัด

อรชร ปราจันท์ (2560) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ นวัตกรรม หมายถึง แนวความคิดกระบวนการ วิธีการปฏิบัติ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ หรืออาจเป็นการพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม แต่มีประสิทธิภาพในการใช้งานและได้รับการยอมรับและมุ่งก่อให้เกิดประโยชน์ โดยอาศัยความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของ การพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่

จิตมา วรณศรี (2563) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ นวัตกรรม เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาโดยคิดค้น และสร้างสิ่งใหม่ซึ่งอาจเป็นแนวคิด วิธีการ กระบวนการ ระบบรูปแบบหรือผลิตภัณฑ์ใหม่สามารถจำแนกการสร้างนวัตกรรมได้ 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การสร้างสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน และ 2) การปรับปรุงพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

จากความหมายของนวัตกรรมที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง แนวความคิด กระบวน วิธีปฏิบัติ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ เป็นการสร้างสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน และเป็นการปรับปรุงพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาโดยคิดค้น และสร้างสิ่งใหม่ซึ่งอาจเป็นแนวคิด วิธีการ กระบวนการ ระบบ รูปแบบหรือผลิตภัณฑ์ใหม่

ประเภทของนวัตกรรม

สำนักวิชาการได้แบ่งประเภทของนวัตกรรมอย่างหลากหลายแตกต่างกันไป เช่น

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2549) แบ่งประเภทของนวัตกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) ที่ประกอบไปด้วยนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้ (tangible product) กับผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้ (intangible product)
2. นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ที่ประกอบไปด้วย นวัตกรรมกระบวนการทางเทคโนโลยี (Technological Process Innovation) และนวัตกรรมกระบวนการทางองค์กร (Organizational Process Innovation)

ภาณุ ลิ้มมานนท์ (2546) ได้แบ่งนวัตกรรมขององค์กรออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (product innovation) การสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องมีการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องเพื่อเสนอคุณค่าให้แก่ลูกค้า ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบ ที่สำคัญ คือ การพัฒนาคุณสมบัติและลักษณะของผลิตภัณฑ์ โดยการออกแบบต้องคำนึงถึงประโยชน์ ที่ลูกค้าจะได้รับซึ่งลูกค้าสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรม ตั้งแต่กระบวนการออกแบบ การสร้าง การทดสอบ
2. นวัตกรรมกระบวนการ (process innovation) ในการพัฒนาสร้างสรรค์กระบวนการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั้น ต้องอาศัยความรู้ทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความรู้ในเรื่องของส่วนประกอบ และ ส่วนเชื่อมต่อระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น ตลอดจนความรู้ กระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิต และการทำงานโดยรวมให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ช่วย ในการออกแบบ และกระบวนการผลิต
3. นวัตกรรมการจัดการ (management innovation) การสร้างนวัตกรรมทางการจัดการ นั้นองค์กรจะต้องใช้ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการมาปรับปรุงระบบโครงสร้างเดิมขององค์กร ซึ่งรูปแบบการบริหารจะเป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมของพนักงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความคิดเห็น ใหม่ ๆ เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า และสามารถสร้างรายได้ และนำไปสู่ผลกำไรให้กับบริษัทได้

เนาวินิตย์ สงคราม (2557) ได้แบ่งนวัตกรรมขององค์กรได้เป็น 6 ประเภท คือ

1. นวัตกรรมทางธุรกรรมขององค์กร(Business Innovation) เป็นการปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกรรมขององค์กร เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าของบริษัทโลกาภิวัตน์ ความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า รวมถึงความอยู่รอดและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

2. นวัตกรรมทางยุทธศาสตร์ขององค์กร (Strategy Innovation) เป็นการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ความเชื่อ เป้าหมาย รวมถึง การปรับระบบโครงสร้างองค์การเพื่อกำหนดทิศทางหลักของการทำธุรกรรมขององค์กรใหม่ และผลักดันธุรกิจให้เติบโตอย่างยั่งยืน

3. นวัตกรรมทางทุนมนุษย์ (People Innovation) เป็นการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทต่าง ๆ ภายใต้กระบวนการนวัตกรรม

4. นวัตกรรมทางกระบวนการ (Process Innovation) เป็นการพัฒนาวิธีการผลิตหรือการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากเดิม เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นและต้นทุนการผลิตลดลง นวัตกรรมทางกระบวนการประกอบด้วยนวัตกรรมกระบวนการทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมกระบวนการทางองค์กร

5. นวัตกรรมทางสินค้าและบริการ (Product/Service Innovation) เป็นการสร้างสินค้าและบริการใหม่ หรือพัฒนา และปรับปรุงสินค้าที่มีอยู่ หรือรวมสินค้าที่มีอยู่เข้าไปในสินค้าใหม่เพื่อเสนอคุณค่าให้แก่ลูกค้าและประโยชน์ที่ลูกค้าจะได้รับโดยคำนึงถึงกระบวนการจัดการ ห่วงโซ่คุณค่าที่เกิดขึ้นกับทุกหน่วยงานที่จะทำให้เกิดผลในเชิงพาณิชย์ได้

6. นวัตกรรมทางการตลาด (Marketing Innovation) เป็นการพัฒนาวิธีการทำการตลาดรูปแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญกับบรรจุกณ์ท์ ช่องทางการจัดจำหน่าย การสื่อสารการตลาดและการส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือบริการให้กับลูกค้า รวมถึงการประเมินและการทำนายความต้องการของผู้บริโภค

อรชร ปราจันท์ (2560) ได้สรุปไว้ว่า นวัตกรรมสามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ นวัตกรรมทางยุทธศาสตร์ขององค์กร นวัตกรรมทางทุนมนุษย์ นวัตกรรมแบบจำลองธุรกิจ นวัตกรรมการตลาด นวัตกรรมองค์กร นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมสินค้าและผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมการบริหาร นวัตกรรมห่วงโซ่อุปทาน

จิตติมา วรณศรี (2563) ได้สรุปประเภทของนวัตกรรม ได้ดังนี้

1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่แตกต่างจากเดิม นวัตกรรมทางการศึกษาที่เป็นประเภทผลิตภัณฑ์ อาทิ สื่อการสอน ชุดการสอน โปรแกรมสำเร็จรูป เป็นต้น

2. นวัตกรรมบริการ เป็นนวัตกรรมใหม่ที่มีลักษณะเป็นนามหรือรูปธรรมที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่องค์กร นวัตกรรมทางการศึกษาอาจเป็นการบริการแก่นักเรียน ครู อาทิ ระบบลงทะเบียนออนไลน์ การยืม-ต่ออายุหนังสือของห้องสมุดผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

3. นวัตกรรมกระบวนการ เป็นนวัตกรรมใหม่ที่เป็นแนวทางการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดในการบริหารงานเพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุเป้าหมาย และมีคุณภาพเพิ่มขึ้น นวัตกรรมทางการศึกษา อาทิ กระบวนการเสริมพลังบุคลากร กระบวนการพัฒนาครู กระบวนการพัฒนาทักษะผู้เรียน คู่มือการปฏิบัติงาน เป็นต้น

4. นวัตกรรมวิธีการ เป็นนวัตกรรมใหม่ที่เป็นเทคนิค วิธีการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิผลและ ประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร นวัตกรรมทางการศึกษาอาทิวิธีการสอน วิธีการพัฒนาบุคลากร รูปแบบบริหารจัดการทรัพยากร รูปแบบการจัดการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

5. นวัตกรรมตำแหน่งทางการตลาด เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่อยู่เพื่อนำเสนอให้เหมาะสมต่อลูกค้ากลุ่มใหม่

จากประเภทของนวัตกรรมที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทของนวัตกรรม ประกอบด้วย นวัตกรรมทางยุทธศาสตร์ขององค์กร นวัตกรรมแบบจำลองธุรกิจ นวัตกรรมการตลาด นวัตกรรมองค์กร นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมสินค้าและผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมการบริหาร นวัตกรรมตำแหน่งทางการตลาด

แหล่งที่มาของนวัตกรรม

เนาวนิตย์ สงคราม (2557) กล่าวว่า จุดกำเนิดหรือแหล่งที่มาของนวัตกรรม มาจาก 2 แหล่ง 4 ลักษณะ คือ

1). การคิดค้นภายในองค์กร

1.1 นวัตกรรมเกิดจากผู้ผลิตสินค้าและบริการ

1.2 นวัตกรรมที่เกิดจากผู้ผลิตหรือเจ้าของวัตถุดิบ

2). การคิดค้นภายนอกองค์กร

2.1 นวัตกรรมเกิดจากลูกค้าผู้ใช้สินค้าหรือบริการ หรือผู้บริโภค

2.2 นวัตกรรมที่เกิดจากหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่า

อรชร ปราจันท์ (2560) ได้สรุป นวัตกรรมมีแหล่งที่มาดังนี้ การคิดค้นภายในองค์กรเป็นแหล่งที่มาเบื้องต้นของแนวคิดใหม่ในสินค้าและบริการการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และรับนวัตกรรมจากภายนอกหรือนวัตกรรมแบบเปิดการจัดตั้งศูนย์กลางความรู้ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวคิด ใหม่ ๆ ระหว่างกันในวงกว้างเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เข้ามามีบทบาทในการสร้างความคิดใหม่ ๆ

จิตติมา วรรณศรี (2563) ได้สรุป นวัตกรรมมีแหล่งที่มาดังนี้ นวัตกรรมมีที่มาได้หลากหลายทาง อย่างไรก็ตามนวัตกรรมต่างถูกพัฒนาขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การสร้างสิ่งใหม่เพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนาให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม โดยพื้นฐานสำคัญของการสร้างนวัตกรรมของบุคคลหรือองค์กรคือ ความปรารถนาและแรงจูงใจที่จะสร้างสิ่งใหม่ และความสามารถที่จะดำเนินการ

ตามความคิดนั้นให้สำเร็จ ผู้สร้างนวัตกรรมหรือนวัตกรรมจึงเป็นผู้สร้างแนวคิดใหม่ลงทุน ทุ่มเทพความพยายามและไม่ท้อถอย เพื่อความสำเร็จ

ผู้วิจัยได้สรุป นวัตกรรมมีแหล่งที่มาดังนี้ นวัตกรรมต่างถูกพัฒนาขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การสร้างสิ่งใหม่เพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนาให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม โดยพื้นฐานสำคัญของการสร้างนวัตกรรมของบุคคลหรือองค์กรคือ ความปรารถนาและแรงจูงใจที่จะสร้างสิ่งใหม่และความสามารถที่จะดำเนินการตามความคิดนั้นให้สำเร็จ ผู้สร้างนวัตกรรมหรือนวัตกรรมจึงเป็นผู้สร้างแนวคิดใหม่และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความคิด ด้านคุณลักษณะ ด้านบุคลิกภาพ และด้านการปฏิบัติงาน

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม

2.4.1 ความหมายของการคิดเชิงนวัตกรรม

ชัยณรงค์ วงศ์ธีรทรัพย์ (2557) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรม หมายถึง การคิดโดยพิจารณาในสิ่งที่มีโอกาสเป็นไปได้ เป็นการคิดเชิงนวัตกรรมที่แยกแตกต่างจากผู้อื่นและไม่เหมือนใครที่แปลกจากแนวคิดเดิม เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นแนวทางใหม่ ๆ

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2561) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรมเป็นแนวทางเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานชิ้นใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา หากไม่คิดแบบนี้ เทคโนโลยีต่าง ๆ ในโลกคงจะไม่ก้าวหน้า นวัตกรรมนำไปสู่การคิดค้นสิ่งใหม่

กนกพร ตั้งมนัสไชยกุล (2554) ได้สรุปความหมายของการคิดเชิงนวัตกรรม คือความคิดที่ต่อยอดจากความคิดสร้างสรรค์ โดยคิดค้นและพัฒนาให้กลายเป็นกระบวนการ สินค้า และบริการในรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรืออาจเป็นการพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม แต่มีประสิทธิภาพในการใช้งาน โดยมุ่งก่อประโยชน์ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ส่งผลทำให้องค์กรมีศักยภาพในการแข่งขันในเชิงธุรกิจตามไปด้วย

อรชร ปราจันทร์ (2560) ได้กล่าวไว้ว่า การคิดเชิงนวัตกรรม หมายถึง ความคิดเพื่อสร้างสรรค์ และพัฒนาผลงานชิ้นใหม่ ๆ ที่คิดค้นและพัฒนาให้กลายเป็นแนวความคิดกระบวนการวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ในรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน หรืออาจเป็นการพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม แต่มีประสิทธิภาพในการใช้งานโดยมุ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การคิดเชิงนวัตกรรม หมายถึง การคิดเชิงนวัตกรรมเป็นแนวทาง เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานชิ้นใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา หากไม่คิดแบบนี้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในโลกคงจะไม่ก้าวหน้า นวัตกรรมนำไปสู่การคิดค้นสิ่งใหม่และเป็นการพัฒนาสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม แต่มีประสิทธิภาพในการใช้งานโดยมุ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

2.4.2 ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม

ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้มีทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วมสร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม (มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561)

แนวทางขับเคลื่อนนวัตกรรมให้สำเร็จ

การนำนวัตกรรมไปใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรนั้น ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาองค์กรและการขับเคลื่อนนวัตกรรมองค์กรให้บรรลุเป้าหมาย

จิตติมา วรณศรี (2563) ได้เสนอแนวคิดและสรุปปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาองค์กรให้สำเร็จ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านการบริหาร ประกอบด้วย กำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งนวัตกรรมและจัดโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่นเอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม 2) ปัจจัยด้านทรัพยากร ประกอบด้วย ทรัพยากรบุคคลที่สำคัญทั้งผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความความเข้าใจกระบวนการนวัตกรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี มีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม รวมทั้งทีมงานบุคลากรที่รอบรู้และมีทักษะหลากหลายในการพัฒนานวัตกรรมและทรัพยากรอื่นที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนนวัตกรรมที่ผู้บริหารสามารถจัดสรรแก่ทีมงานบุคลากร 3) ปัจจัยด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การสื่อสารสองทางสร้างความเข้าใจที่ตรงกันรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ออกแบบการปฏิบัติงานที่เป็นระบบโดยบูรณาการการสร้างนวัตกรรมและการทำงานปกติประจำวันมีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความคิดที่แตกต่าง

Dawson, & Andriopoulos (2017) ได้เสนอแนวคิดองค์ประกอบในการขับเคลื่อนนวัตกรรมองค์กรที่สำคัญ ได้แก่ ระบบ การสื่อสาร กำหนดเป้าหมายและให้รางวัล ทรัพยากร และการประเมินผล

Deschamps, & Nelson (2014) เสนอแนวคิดปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาองค์กรให้สำเร็จ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ซึ่งผู้นำจะต้องมีความเข้าใจว่าแต่ละองค์ประกอบส่งผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานองค์กรอย่างไรบ้างและเห็นว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovation Leadership) เนื่องจากผู้นำมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการสร้างนวัตกรรมองค์กรสิ่งที่ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมในองค์กร ดังนี้ 1) กลยุทธ์ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ทิศทางเป้าหมาย ความได้เปรียบในการแข่งขันและข้อเสนอแนวทางที่แตกต่าง 2) โครงสร้างองค์กรประกอบด้วย พลังและอำนาจระหว่างฝ่ายงานต่าง ๆ และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ 3) กระบวนการ ประกอบด้วย แผนผังขั้นตอน การประสานงานและการถ่ายทอด ส่งต่อความความคิดระหว่าง ฝ่ายงานต่าง ๆ ในองค์กร 4) รางวัล ประกอบด้วย เป้าหมาย การสะสมคะแนน พฤติกรรมและคุณค่า ค่าตอบแทน 5)

บุคคล ประกอบด้วยทีมงานที่ดีและผ่านการคัดเลือกการสะท้อนผลการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ การฝึกอบรมและพัฒนา

จากแนวทางดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยการขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมให้สำเร็จ ความเป็นนวัตกรรมนั้น ประกอบด้วย ปัจจัย คือ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต 4) เงื่อนไข แห่งความสำเร็จ

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

คำว่า “Model” เป็นคำภาษาอังกฤษที่เข้ามามีบทบาทในการทำวิจัยและวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยใช้คำว่า รูปแบบ ต้นแบบ แบบแผน แบบจำลอง เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้คำว่า “รูปแบบ” เนื่องจากเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการวิจัยและการศึกษา

ความหมายของรูปแบบ

มีผู้ให้ความหมายของ “รูปแบบ (model)” ดังนี้

อุทุมพร จามรมาน (2541: 22) รูปแบบหมายถึงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องของหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้น รูปแบบจึงน่าจะมีมากกว่าหนึ่งมิติ หลายตัวแปร และตัวแปรต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในเชิงความสัมพันธ์และเชิงเหตุและผล

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2544 : 27) รูปแบบคือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจตลอดทั้งจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏ โดยใช้การสื่อสารในลักษณะต่างๆ เช่น ภาพวาด ภาพเหมือน แผนภูมิ แผนผังต่อเนื่อง หรือสมการทางคณิตศาสตร์ ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันก็สามารถนำเสนอเรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างกระชับภายใต้หลักการอย่างมีระบบ

ทิตินา แคมมณี (2545 : 218) รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบาย เป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นรูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสอบหาคำตอบความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย

รัตนะ บัวสนธ์ (2552 : 124) ความหมายของรูปแบบจำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ดังนี้

1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริงรูปแบบในความหมายนี้ มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น

2) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model”

3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางทีเรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น

ทิตนา แชมมณี (2551, หน้า 220), กู๊ด (Good, 1973), สโตนอร์ และ แวนเคิล (Stoner & Wankle, 1986, p. 12), ฮาสเซอร์ (Hausser, 1980, pp.132-161) ได้นิยามความหมายของรูปแบบไว้สอดคล้องกัน สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบที่กำหนดขึ้นเป็นหลักการที่มีความเที่ยงตรง สามารถตรวจสอบได้
2. รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจเป็นในรูปของคำอธิบายเป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพเพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น
3. เป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบรูปนัยทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่เกี่ยวข้องที่มีความเที่ยงตรง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนารูปแบบ
4. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเพื่อการเลียนแบบ
5. เป็นแบบจำลอง ที่เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด
6. เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้ง่ายขึ้น
7. เป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง การออกแบบการพัฒนาแบบอย่างจากแนวคิด ทฤษฎีที่ศึกษาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ในการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาให้ง่ายขึ้น และกระชับถูกต้อง สามารถตรวจสอบเปรียบเทียบปรากฏการณ์จริง ช่วยให้ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ศึกษานิเทศก์ และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สามารถเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความชัดเจน

ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ได้มีผู้จำแนกประเภทของรูปแบบ ดังนี้

สมิธ และคณะ (Smith and others. 1980 : 461) จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) จำแนกออกเป็น

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า

1.2 รูปแบบเสมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลอง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือเครื่องฝึกหัดบิน เป็นต้น รูปแบบชนิดนี้มีความใกล้เคียงความจริงมากกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Model) จำแนกออกเป็น

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) เป็นการใช้อธิบายพฤติกรรมในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนาลักษณะงานคำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการ และโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

Keeves (1988 : 561-565) ได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบเชิงกายภาพส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ เช่น รูปแบบโครงสร้างอะตอมสร้างขึ้นโดยใช้หลักการเปรียบเทียบโครงสร้างของรูปแบบให้สอดคล้องกับลักษณะที่คล้ายกันทางกายภาพ สอดคล้องกับข้อมูลและความรู้ที่มีอยู่ในลักษณะนั้นด้วยรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องมีองค์ประกอบชัดเจน สามารถนำไปทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้และสามารถนำไปใช้ในการหาข้อสรุปของปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น รูปแบบจำนวนนักเรียนในโรงเรียน สร้างขึ้นโดยเปรียบเทียบกับลักษณะถึงน้ำที่ประกอบด้วยท่อน้ำเข้าและท่อน้ำออก ปริมาณที่ไหลเข้าถึงเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เข้าโรงเรียน อัตราการเกิด อัตราการย้ายเข้า อัตราการรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนปริมาณน้ำที่ไหลออกเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ออกจากโรงเรียน เนื่องจากพันธุศาสตร์การศึกษา การย้ายออกการจบการศึกษา สำหรับปริมาณน้ำที่เหลือในถังเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่เหลืออยู่ในโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบนี้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำนวนนักเรียนในโรงเรียน

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น และใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช้ในการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปร โดยใช้สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าจะนำไปใช้ใน

ด้านพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะในการวัดและประเมินผลทางการศึกษา รูปแบบลักษณะนี้ส่วนมากพัฒนามาจากรูปแบบเชิงข้อความ

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่เริ่มจากการนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้ทำให้สามารถศึกษา รูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรง แต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ

รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

2) รูปแบบระบบเส้นคู่ (Non-recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรหนึ่งอาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงสาเหตุและเชิงผลพร้อมกัน จึงมีทิศทางความสัมพันธ์ย้อนกลับได้

จากการศึกษาประเภทของรูปแบบ สรุปได้ว่าการแบ่งประเภทของรูปแบบจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายรูปแบบนั้น ๆ

องค์ประกอบของรูปแบบ

มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้

Brown and Moberg (1980 : 16-17) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) กล่าวว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อม (Environment) 2) เทคโนโลยี (Technology) 3) โครงสร้าง (Structure) 4) กระบวนการจัดการ (Management Process) และ 5) การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

ชนกนารถ ชื่นเชย (2550 : 179-180) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปรัชญาและหลักการของการศึกษาต่อเนื่อง 2) กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 3) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 4) โครงสร้างระบบบริหารของการศึกษาต่อเนื่อง 5) หลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาต่อเนื่อง 6) วิธีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง 7) สื่อการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ของการศึกษาต่อเนื่อง 8) การติดตามและประเมินผลของการศึกษาต่อเนื่อง และ 9) การเทียบระดับและเทียบโอนผลการเรียน

อัมพร พงษ์ก่งสนานันท์ (2550 : 274-275) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต พบว่ารูปแบบมีองค์ประกอบ 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ประชัญและหลักการจัดการศึกษา 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ และการเทียบระดับการศึกษา 6) การบริหารและการจัดการศึกษา 7) กลุ่มเป้าหมาย และ 8) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่และชุมชน

สรุปได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

ลักษณะของรูปแบบที่ดี

รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ
2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา
5. รูปแบบในเรื่องใด จะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้น ๆ

การพัฒนารูปแบบ

ได้มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบดังนี้

วิลเลอร์ (Willer. 1986 : 83) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้าง (Construct) รูปแบบ และ 2) การหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2554) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยการพัฒนารูปแบบโดยได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 112 - 118) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ใน สถาบันอุดมศึกษาไทย” โดยดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติความรู้ องค์ความรู้ และการบริหารจัดการศึกษาของไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของ

การบริหารจัดการความรู้ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์อธิการบดี และการสอบถามผู้บริหารระดับผู้อำนวยการขึ้นไป 2) การจัดทำร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยนำผลสรุปจากการวิเคราะห์สาระจากการสัมภาษณ์อธิการบดีและจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม นำมาสรุปเป็นข้อค้นพบเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยและ 3) การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ ในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้น จึงปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ (2547 : 73-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ” โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารและแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานศึกษา และสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4) การศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และ 5) การปรับปรุงและนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมบุญ ศรีสรหิรัญ (2547 : 171) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของคณบดี” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ 3) การศึกษาและประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 4) การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี 5) การตรวจสอบและการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ และ 6) การปรับปรุงรูปแบบและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี

อัมพร พงษ์กังสนันท์ (2550 : 108-122) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต” โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1)การสร้างรูปแบบ ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi Techniques) และ 2)การประเมินรูปแบบประกอบด้วยการประเมินรูปแบบเพื่อศึกษาความ

เหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบ ไปปฏิบัติในสถานศึกษา และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาแนวคิดและกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนารูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้าง หรือพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบ ขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน (Hypothesis Model) โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะศึกษารายกรณีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการศึกษาจะนำมาใช้กำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรเหล่านั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบในขั้นตอนนี้จะต้องอาศัยหลักการของเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสารสนเทศที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นร่างกรอบความคิดการวิจัย

1.2 การศึกษาจากบริบทจริงในขั้นตอนนี้อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี ดังนี้

1.2.1 การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินการในปัจจุบันของหน่วยงาน โดยศึกษาความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ซึ่งวิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ การสนทนากลุ่ม เป็นต้น

1.2.2 การศึกษารายกรณี (Case Study) หรือพหุกรณี หน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จ หรือมีแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการพัฒนารูปแบบ

1.2.3 การศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ วิธีศึกษาอาจจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นต้น

1.3 การจัดทำรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะใช้สารสนเทศที่ได้ในข้อ 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบความคิดการวิจัย เพื่อนำมาจัดทำรูปแบบอย่างไรก็ตามในงานวิจัยบางเรื่องนอกจากจะศึกษาตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังอาจจะศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) หรือการสนทนากลุ่ม (FocusGroup Discussion) ในการพัฒนารูปแบบก็ได้

ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ ภายหลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบในขั้นตอนแรกแล้วจำเป็นที่จะต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นถึงแม้จะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบของบุคคลอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมา แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบว่ามีความ

เหมาะสมหรือไม่ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทดลองใช้รูปแบบในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ทราบอิทธิพลหรือความสำคัญขององค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรต่างๆ ในรูปแบบผู้วิจัยอาจจะปรับปรุงรูปแบบใหม่โดยการตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่พบว่าไม่มีอิทธิพลหรือมีความสำคัญน้อยออกจากรูปแบบ ซึ่งจะให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

การทดสอบรูปแบบอาจกระทำได้ใน 4 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินตามมาตรฐานที่กำหนด การประเมินที่พัฒนาโดย The Joint Committee on Standards of Educational Evaluation ภายใต้การดำเนินงานของ Stufflebeam และคณะ ได้นำเสนอหลักการประเมินเพื่อเป็นบรรทัดฐานของกิจกรรมการตรวจสอบรูปแบบ ประกอบด้วยมาตรฐาน 4 ด้าน (สุมิล ว่องวานิช. 2549 : 54 - 56) ดังนี้

2.1.1 มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

2.1.2 มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

2.1.3 มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งในด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา

2.1.4 มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือ และได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

2.2 การทดสอบรูปแบบด้วยการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การทดสอบรูปแบบในบางเรื่องไม่สามารถกระทำได้โดยข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยการประเมินค่าพารามิเตอร์ของรูปแบบ หรือการดำเนินการทดสอบรูปแบบด้วยวิธีการทางสถิติ แต่งานวิจัยบางเรื่องนั้นต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุป ซึ่งไอส์เนอร์ (Eisner. 1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีแนวคิด ดังนี้

2.2.1 การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จะเน้นการวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานกับปัจจัยต่าง ๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2.2.2 รูปแบบการประเมินที่เป็นความชำนาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยพัฒนามาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วย

เครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาระดับสูงมากขึ้นทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขา ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริงๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ในวงการศึกษาก็จึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะ

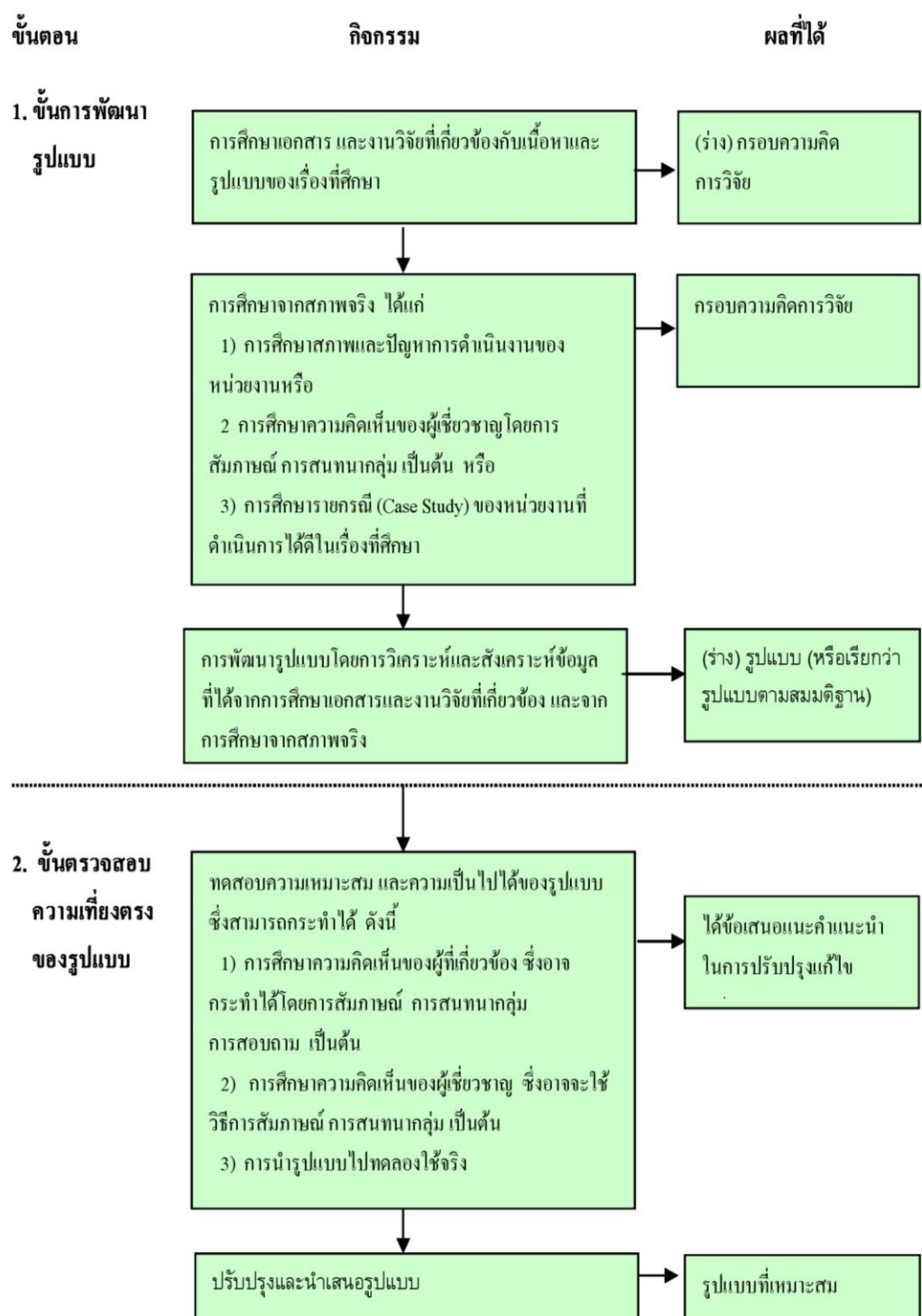
2.2.3 รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรม และมีคุณพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

2.2.4 รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัยและความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการการเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

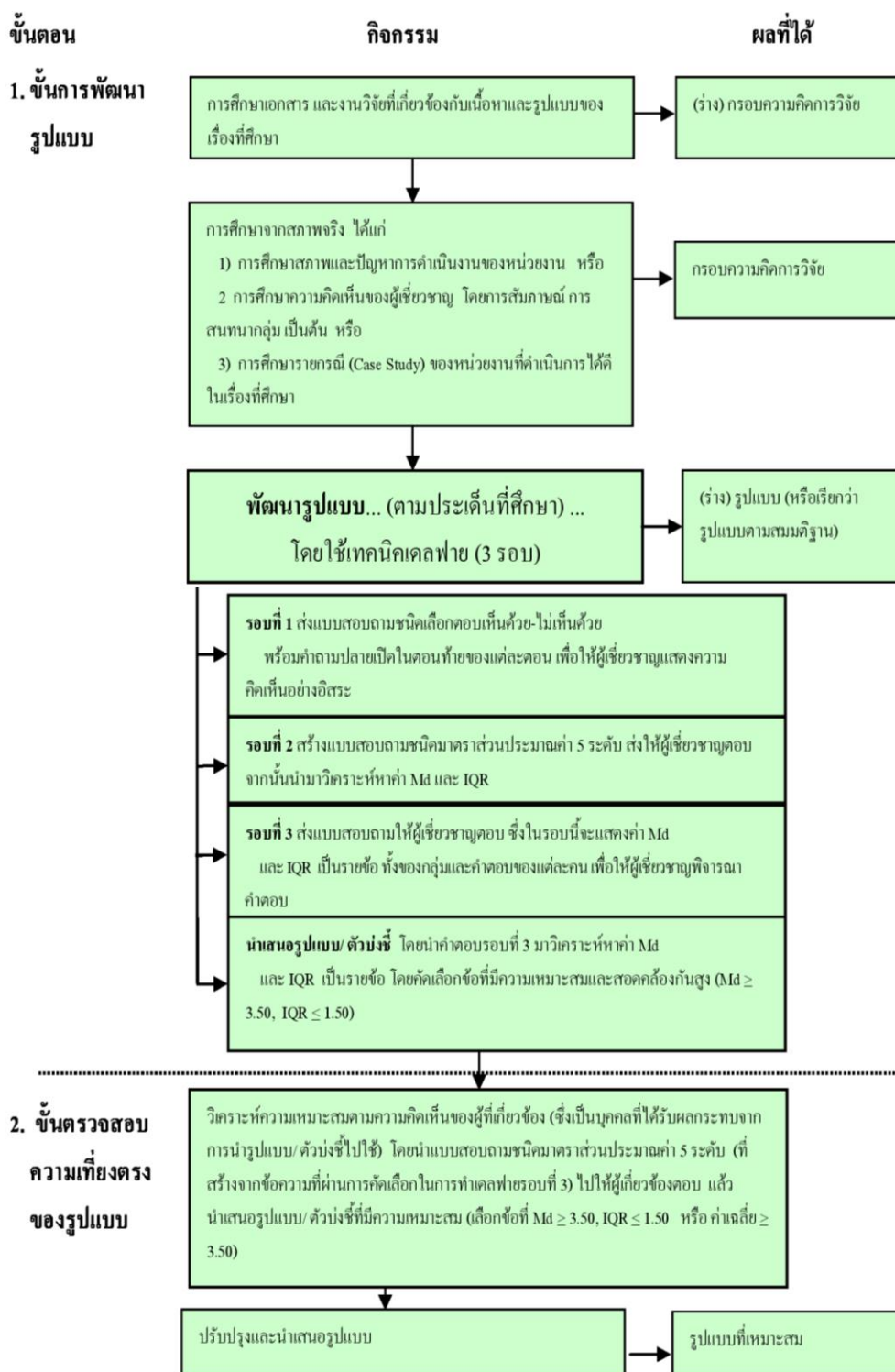
2.3 การทดสอบรูปแบบโดยการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มักจะใช้กับการพัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย เมื่อผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟายเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในรอบสุดท้ายมาจัดทำเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) เพื่อนำไปสำรวจความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ

2.4 การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบ การทดสอบรูปแบบโดยการทดลองใช้รูปแบบนี้ ผู้วิจัยจะนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย มีการดำเนินการตามกิจกรรมอย่างครบถ้วนผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงรูปแบบต่อไปบทสรุป

กระบวนการพัฒนารูปแบบสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบ กรณีที่ 1 ร่างรูปแบบจากการวิเคราะห์เอกสารและการศึกษาจากสภาพจริง

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบ กรณีที่ 2 ร่างรูปแบบโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบความคิดทางด้านหลักการ วิธีการดำเนินงาน และเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบ ที่สามารถยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไร จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไร ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่กำลังศึกษา ซึ่งจะออกแบบตามแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก ส่วนกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ สามารถสรุปได้เป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือพัฒนารูปแบบ และ 2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) มาจากคำว่า “วิสาหกิจ” (Enterprise) ซึ่งแปลว่าการประกอบการ หรือกิจการ รวมกับคำว่า ชุมชน (Community) ซึ่งหมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อรวมคำว่า “วิสาหกิจ” กับคำว่า “ชุมชน” เป็น “วิสาหกิจชุมชน” จึงมีความหมายว่า เป็นกิจการหรือการประกอบการที่ดำเนินการโดยกลุ่มคนในชุมชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2545) กล่าวว่า เป็นการประกอบการของชุมชน ที่ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้รับผิดชอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

เสรี พงศ์พิศ (2548) ให้ความหมายว่า การประกอบการโดยคนในชุมชนเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวและชุมชนโดย “ทุนชุมชน” ประกอบด้วยทุนที่เป็นเงินทรัพยากรธรรมชาติผลผลิตความรู้ภูมิปัญญาและทุนทางสังคม ซึ่งได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นพี่น้อง และความไว้วางใจ ของคนในชุมชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 บัญญัติว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ศรีปริญาธูประจาง (2546, หน้า 14-18) ได้อธิบายว่า กรมการพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชน ตามความหมายของกรมการพัฒนาชุมชนให้น่าหนักกับหลักความสามัคคีธรรมของชุมชน ผนึกกำลังหล่อหลอม ความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาบริหารจัดการต้นทุนในชุมชนให้เกิดผลผลิตที่มีอรรถประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง

วิชิต นันทสุวรรณ (2544) ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่า การประกอบการซึ่งรวมถึง กระบวนการผลิต และทรัพยากรทุกชั้น ตอนโดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายของ องค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ชุมชนซึ่งมิได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้าง กำไรทางการเงินเพียงอย่าง เดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความ สงบสุขของสังคมด้วย

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ มีการดำเนินกิจการ โดยกลุ่มคนในชุมชนที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สนชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างรายได้ สร้าง เสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง มีความรักสามัคคีและมีคุณธรรม นำสู่ชุมชนสงบสุข เศรษฐกิจชุมชน เข้มแข็งและยั่งยืน

ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน

1. เป็นกิจการซึ่งคนในชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการ
2. ใช้ทุน ความรู้แรงงาน และวัตถุดิบในชุมชนเป็นหลัก และดำเนินการอยู่ภายในชุมชน
3. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานและต่อยอดด้วยภูมิปัญญาสากลหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม
4. ใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์สร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) จากผลผลิตและทรัพยากร ชุมชน
5. กิจกรรมที่ดำเนินการมีความหลากหลาย เชื่อมโยง เกื้อกูลกัน เน้นการพึ่งตนเองของชุมชน
6. ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
7. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ศรีปริญา ธูปกระจ่าง (2546, หน้า 14-18) กล่าวถึง แนวคิดวิสาหกิจชุมชนที่กรมการ พัฒนาชุมชน ได้น้อมนำแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ ทรงพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น คือ

ขั้นที่ 1 มีความพอเพียง เลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด และจัดการใช้จ่าย

ขั้นที่ 2 รวมพลังกันใน รูปกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา และการพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 3 สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดย ประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

เสรี พงศ์พิศ (2548) อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนควรมี องค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

3. ชุมชนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง
4. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ โดยปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ คือ ไม่ทำเพียงอย่างเดียวแต่มีการดำเนินหลาย ๆ กิจกรรม
6. การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

จัดแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกิน ใช้น้ำ ชื้อขายกันในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ทาด้วยเทคนิควิธีการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ถูกหลักสุขอนามัย เช่น เครื่องแกง น้ำดื่ม เป็นต้น โดยมีเป้าหมาย คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเพื่อให้คนในชุมชนมีสินค้าคุณภาพดีสำหรับอุปโภค บริโภค

2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นกิจการที่พัฒนาต่อเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ใช้ความรู้ ประสบการณ์ เทคโนโลยีที่สูงขึ้น มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและทันสมัย ได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานสากลและควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ถิ่นเพื่อเป็นจุดขายที่สำคัญ โดยมีเป้าหมาย คือ ตลาดใหญ่ภายนอกหรือตลาดแข่งขันทั้งในระดับประเทศ จนถึงการส่งออกไปต่างประเทศ

เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

1. สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชนโดยชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็งให้ชุมชน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน โดยชุมชนดำเนินการและประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน

3. พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่มีอิสระ พึ่งตนเองได้ มีระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการและเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

4. พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนในทุกด้าน พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชนและพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน

ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

(สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548, หน้า 12)

1. การรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย
2. การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาความสามารถในการจัดการ ตรงตามความต้องการที่แท้จริง
3. ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนา สำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรเน้นการใช้ทรัพยากรและบุคคลภายในชุมชนเอง เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเป็นรากฐานให้กับระบบเศรษฐกิจในภาพรวม
2. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรเริ่มต้นและดำเนินงานที่ชุมชน มีการบริหารจัดการที่มีอิสระ และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต พัฒนาความรู้พื้นฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่
3. การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพราะชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในความสามารถด้านการบริหารจัดการหรือด้านอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เอง

ปัจจัยกำหนดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) อธิบายว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน จะต้องเริ่มต้นจากนำเงินไปลงทุน ทำการผลิต ทำการค้า ได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม เงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดม วิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสเติบโตได้ดีกว่า กรณีเงินทุนจากการกู้ยืม
2. ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหนและขายอย่างไร มีตลาดแน่นอน เพียงพอ พร้อมกับการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จและเป็นหัวใจของการผลิต

3. ปัจจัยด้านการผลิต จะผลิตอะไร อย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์อุปสงค์และอุปทานตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิต โอกาสทางการตลาด มีต้นทุนการผลิตไม่สูง ผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาด

4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

4.1 ด้านระบบเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ

4.2 ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชนที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุมกำกับอย่างชัดเจน

4.3 ด้านระบบบุคลากร ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกมีสัจจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ

5. ปัจจัยด้านผู้นำ ผู้นำมักเกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะเป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้ วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมักจะอยู่ใต้การนำของบุคคลเหล่านี้

6. ปัจจัยด้านแรงงาน โดยมากเป็นประเภททางานให้ตัวเองภายในครอบครัว เป็นแรงงานที่มีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เป็นแรงงานรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตายาย เป็นสำคัญ

7. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมหาและร่วมรับผิดชอบของชุมชน รวมถึงร่วมลงทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

จิระนุช ชาญณรงค์กุล (2558) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องมีการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านแผนการดำเนินงาน มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางที่มุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน มีแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับชุมชน เตรียมตัวให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

2. ด้านทรัพยากรและการเงิน มีการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ ที่มาของเงินทุนและทรัพยากรมีความชัดเจน เช่น ทรัพยากรเดิม สะสมทุนจากสมาชิก กู้ รวมทั้งใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. ด้านระบบบัญชี มีการบันทึกบัญชี ถูกต้อง ตรงเวลา มีการสื่อสาร เผยข้อมูลการเงินบัญชีอย่างสม่ำเสมอและใช้ประโยชน์จากข้อมูลบัญชี

4. ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดโครงสร้างที่เหมาะสม มีการบริหารจัดการคนให้เหมาะสมกับงาน

5. ด้านการกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับการอยู่ร่วมกัน มีกฎระเบียบหรือข้อตกลง ข้อบังคับที่ถูกกำหนดโดยสมาชิก มีความชัดเจนและบันทึกหลักฐาน

6. ด้านการบริหารธุรกิจ มีการผลิตสินค้าตรงตามความต้องการของลูกค้า สินค้ามีคุณภาพ กำหนดปริมาณและราคาอย่างเหมาะสม มีเป้าหมายตลาดชัดเจน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านต่าง ๆ มีการจัดสรรกำไร สวัสดิการและผลตอบแทนแก่สมาชิกกรรมการและชุมชน

7. ด้านการจัดการข้อมูล มีการรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สะดวกในการใช้งาน ข้อมูลมีคุณภาพ ถูกต้อง น่าเชื่อถือ เหมาะสม เพียงพอ ทันสมัย เป็นปัจจุบันและมีการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

8. ด้านการสื่อสาร มีการสื่อสารภายในกลุ่มสมาชิกและบุคคลภายนอก เช่น การประชุมอบรม ประชาสัมพันธ์

9. ด้านการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประเมิณการยอมรับของวิสาหกิจชุมชนต่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เน้นการช่วยขับเคลื่อน ช่วยผลักดันการสนับสนุนแก่วิสาหกิจชุมชน

5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและค่าความดีงามที่จรรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล นอกจากนั้นภูมิปัญญายังเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ต่อท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาเกษตรกรรม มีการนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา นักวิชาการและนักพัฒนาได้สนใจให้ความสำคัญมากขึ้นและเริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังกว้างขวาง โดยมีการเรียกชื่อและให้ความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามในประเด็นหลัก ๆ ก็มีส่วนที่คล้ายคลึงกัน

คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า wisdom ซึ่งหมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ส่วนนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ประกาศ แก้ววรรณ (2549) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ องค์ความรู้ ประสบการณ์ หรือทุกสิ่งที่ชาวบ้าน คิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานาน มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นในท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลสามารถ ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จารุวรรณ ธรรมวดี (2543) ได้ให้ความหมาย ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผน การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติ ต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

ภณิดา มาประเสริฐ (2552) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ผลที่เกิดจากพัฒนาการของ ความคิด การปรับตัว การสร้างกระบวนการ การสร้างสิ่งหรือทางขึ้นอันเป็นต้นแบบหรือเป็นแบบ แผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องและประสบการณ์ของบุคคลหรือสังคมที่ เป็นต้นคิด เพื่อความอยู่ได้ อยู่ดีของชุมชน และหรือมนุษยชาติ

นันทสาร สีสลับและคณะ (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความสามารถ ทักษะ และเทคนิค อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วอย่างดี ในการสร้างผลงาน แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยอย่าง เหมาะสมกับยุคสมัย

รุ่ง แก้วแดง (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ เรียนรู้ เลือกสรร ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคน ไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นองค์รวม มี คุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเด่นชัดใน หลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการ จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและ วรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ให้ความหมาย ภูมิปัญญาไทยไว้ว่า เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรับแต่งพัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้ สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่า ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นความรู้ องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของ ประชาชนในสังคมนั้น ๆ ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่

แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม ช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต

การเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การเกิด และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเกิดภูมิปัญญาไทยในระดับพื้นบ้าน เป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตามถือเป็นศักยภาพที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ได้มีนักวิชาการอธิบายถึงการเกิดภูมิปัญญาไว้หลายมุมมองด้วยกัน ภณิตา มาประเสริฐ (2552 : 204) ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญาทุกอย่างต่างก็เกิดจากการใช้สติปัญญาของปัจเจกชนหรือกลุ่มชน โดยอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ และความฉลาดแหลมเฉาะตัวเพื่อคิดค้น หรือหาวิธีคิดและวิธีการเชื่อมสานสิ่งเก่าให้เกิดเป็น สิ่งใหม่ อันจะช่วยให้การดำเนินชีวิตของตนและ / หรือเพื่อนมนุษย์ได้ประโยชน์ เพื่อการอยู่ได้ อยู่ดี อยู่เด่นแล้วแต่เจตนาของผู้ใช้สติปัญญาแต่ละคน กระบวนการก่อให้เกิดภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเกิดจาก ความสามารถพิเศษของผู้มีสติปัญญาสูง หรือเกิดจากการลองผิดลองถูกของคนสามัญ ล้วนต้องอาศัย ปัจจัยจากสภาพและภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือองค์ความรู้เก่าเป็นรากฐานและเป็นบ่อป๋มเพาะ เพื่อเชื่อมโยงให้เกิดแตกต่อเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่สอดประสานกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วง นั้น ๆ อย่างเหมาะสม ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สภาวะแวดล้อม ทรัพยากรบุคคล เจตคติ ความเชื่อ รวมทั้งข้อจำกัดทางวิทยาการและเทคโนโลยีในภาวการณ์นั้น ๆ ในขณะที่ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) อธิบายการเรียนรู้ภูมิปัญญาในทุกภูมิภาคของสังคมไทยว่าเป็นการบ่มเพาะภูมิปัญญาโดยใช้ กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ คือ

1. การลองผิดลองถูก การลองผิดลองถูกทำให้มนุษย์ได้รับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวว่า อะไรควร ไม่ควร เกิดเป็นการสะสมความรู้ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปคนรุ่นหลังก็อาจลืมว่าทำไมจึงมีข้อห้ามเช่นนั้น และเมื่อเหตุการณ์ปัจจัยเปลี่ยนไป ภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การไม่ได้ อีกต่อไป มนุษย์ต้องใช้ปัญญาขบคิดแก้ปัญหาใหม่เกี่ยวกับการลองผิดลองถูก ถ้าล้มเหลวก็จะจดจำไว้เป็นข้อห้าม การสั่งสมประสบการณ์เช่นนี้มนุษย์จึงมีภูมิปัญญาในการดำรงชีวิามากขึ้น โดยมีความเสี่ยงน้อยลง

2. การลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น ชาวภาคเหนือเรียนรู้จากการจัดระบบเหมืองฝายเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำหลังเขา แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำไ้ระหว่างคนพื้นที่เดียวกัน ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำชุ่มเป็นที่ทำกิน หรือขุดสระไว้เป็นบารายรอบทิวสถานเพื่อเลี้ยงชุมชน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่จะอยู่กับภาวะน้ำท่วม น้ำหลาก น้ำลต ด้วยการปลูกเรือนใต้ถุนสูง เดินทางด้วยเรือและทำนาเป็นไรให้

สอดคล้องกับฤดูกาล ชาวภาคใต้ก็เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่นกันในพื้นที่เชิงเขา กลุ่มน้ำ และชายทะเล ด้วยการผูกไมตรี แลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์จากสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน แบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

3. การสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมการสาธิต หรือการสอนด้วยวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปวิทยาการระดับที่ซับซ้อนจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์อักษร ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คำตัก ภาษิต คู่มือ แผนที่ และตำนาน - นิทาน ฯลฯ การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์ หรือการสาธิตจะไม่มีอะไรตายตัวแต่ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุ – ปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สะสมไว้ก็อาจถดถอยหรือสูญหายได้

4. การประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวคนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรม จรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวัง โดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ พิธีกรรมของชาวบ้านจะมีภูมิปัญญา ความรอบรู้อยู่เบื้องหลัง ซึ่งไม่เน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดผลต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วม ด้วยเหตุนี้ พิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมพิธี และมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติ ตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

5. การเรียนรู้ผ่านทางศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรม คำสอน ศีล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้มีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ ในการดำเนินชีวิต ดังนั้น หลักธรรม การปฏิบัติทางศาสนาจึงเป็นการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติและสติปัญญา ตลอดจนอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อม ๆ กัน ถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีอิทธิพลต่อชีวิตคนที่นี่นับถือศาสนานั้น ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย

6. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคน ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิด วิธีการใหม่ ๆ เข้ามาผสมผสานกลมกลืนกัน ขัดแย้งกันซึ่งทำให้เกิดความหลากหลาย กว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ เกิดการกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของ การเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าและใหม่

7. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เป็นการเลือกความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมมาใช้ให้สอดคล้องกับฐานความเชื่อเดิม โดยสามารถแก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง เช่น การผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่กับสมุนไพร การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมอาจมีทั้งการหันมาบูชาพระพรหม ทรงเจ้า ซึ่งเป็นการแสดงการขาดความมั่นใจในตนเองเมื่อยามมีทุกข์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ย่อมมีทั้งได้ผลและไม่ได้ผล สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์

8. การสังเกต เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ซึ่งเป็นวิธีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น แล้วรับมาเป็นของตนเมื่อสามารถนำไปใช้ได้ผลจริง จากแนวคิดการเกิดภูมิปัญญาและการเรียนรู้ภูมิปัญญาในทุกภูมิภาคของสังคมไทย ที่เป็นการบ่มเพาะภูมิปัญญาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นถึงกระบวนการเกิด และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีกระบวนการเกิดโดย เริ่มจากการสะสมความรู้และประสบการณ์ การสืบทอดถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรและสภาพสังคม แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

ดังนั้น การเรียนรู้จากประสบการณ์ในวิถีชีวิตจึงประกอบด้วย 1) การลองผิดลองถูก 2) การเรียนรู้จากผู้รู้ 3) การลงมือปฏิบัติจริง 4) การเรียนรู้ผ่านพิธีกรรม 5) การเรียนรู้ผ่านสถาบันศาสนา 6) การแลกเปลี่ยนความรู้ 7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม 8) ครูพักลักจำ 9) การเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน 10) การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง และ 11) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นกลุ่ม

การเกิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีขั้นตอนการเกิดที่อธิบายได้ดังนี้

1. การสังสมองค์ความรู้เดิม คนในท้องถิ่นมีการสังสมองค์ความรู้เดิมในเรื่องต่าง ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมิได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการสังสม กระจ่ายความรู้ และการเข้าถึงตัวความรู้ หรือการบริการความรู้นั้น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมา

2. การพัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงองค์ความรู้ใหม่ จากองค์ความรู้ที่สังสมมา จะถูกพัฒนา / เลือกสรร / และปรับปรุงองค์ความรู้ให้เหมาะสมต่อสภาพทรัพยากรและสภาพสังคมในขณะนั้น การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญา ความรู้และระบบความรู้ของเกษตรกรไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลาโดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง

3. การนำองค์ความรู้ที่พัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงแล้วไปใช้ในการแก้ปัญหา องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของเกษตรกร เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมรวมเป็น

แนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต

4. การถ่ายทอด / สืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องนั้นแก่บุคคลอื่น ในชุมชนและนอกชุมชน เมื่อองค์ความรู้ที่พัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงแล้วถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ก็เกิดการถ่ายทอด / สืบทอดองค์ความรู้ให้แก่บุคคลอื่น ในชุมชนและนอกชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่กันและกันดังกล่าว เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เครือข่ายการเรียนรู้สามารถทำลายล้างหรือรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ถ้าบุคคลหรือชุมชนนั้น ๆ ไม่พยายามอนุรักษ์ความรู้ดั้งเดิม และเลิกรับวิทยาการความรู้ ทักษะ และความชำนาญใหม่ ๆ โดยนำมาปรับใช้ในสังคมได้อย่างเหมาะสมหรือขาด

5. การพัฒนาและปรับปรุงภูมิปัญญาที่กำลังใช้อยู่ให้สามารถแก้ไขปัญหาใหม่ เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้ จึงเกิดการพัฒนาและปรับปรุงภูมิปัญญาที่กำลังใช้อยู่ให้สามารถแก้ไขปัญหาใหม่ ทำให้เกิดองค์ความรู้ (ภูมิปัญญาใหม่) ภูมิปัญญาจึงมีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการตามสภาพแวดล้อม ตามปฏิสัมพันธ์ที่มีกับวัฒนธรรมอื่น ๆ กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีการผสมผสาน การบูรณาการ การประยุกต์เกิดขึ้นตลอดเวลา ในอดีตอาจเป็นกระบวนการที่ช้า แต่ในปัจจุบันทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไปติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่ดี ระหว่างความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ ก็ดี ล้วนแต่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ขวัญความเคลื่อนไหวในโลกเดินทางเร็วเท่าแสง เช่นเดียวกับการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ด้วยเหตุดังนี้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วไปด้วย ความรู้จะเป็นปัญญา จะเป็นภูมิปัญญาหรือไม่อย่างไร นั้นเป็นการวินิจฉัยของผู้คนในชุมชน และในสังคม (เสรี พงศ์พิศ, 2546)

อย่างไรก็ตามการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน และมีการสืบทอด ถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา ได้แก่ เกิดจากการลองผิดลองถูก การลองทำจริง การสาธิตวิธีการ การสั่งสอน การบอกเล่า การประกอบพิธีกรรม การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคน การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และการสังเกตที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตามถือเป็นศักยภาพที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาของเกษตรกร

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ถ้าเรามองย้อนไปในอดีตพบว่า การศึกษาของไทยนับย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ.2411 เป็นต้นไปนั้น เป็นการศึกษาที่ไม่มีแบบแผน เป็นการศึกษาแบบไม่มีระบบโรงเรียน ไม่มีสถาบันได้รับผิดชอบโดยตรง ตลอดระยะเวลาก่อนที่จะมีการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้น สถาบันที่ทำหน้าที่อบรม

สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ความชำนาญ ตลอดจนทัศนคติและประสบการณ์ให้แก่บุตรธิดา คือ บ้าน วัด และโรงเรียน จะเป็นสถานศึกษาแห่งแรกที่ทำให้การศึกษอบรมในแบบธรรมดาสืบ (Informal education) และได้ทำหน้าที่นี้มาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีตลอดจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังบุตรหลานของตน หรือบุคคลที่อยู่ใกล้เคียง โดยบุคคลที่ถ่ายทอดนั้นมิได้มีอาชีพเป็นครู แต่จะใช้เวลาว่างของตนให้เป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการสอนที่น่ายกย่อง กล่าวคือ เป็นการเรียนการสอนด้วยการกระทำอาจกล่าวได้ว่า บ้านหรือสถาบันครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อประกอบอาชีพ โดยมีพ่อแม่เป็นครู อาศัยความชำนาญที่ฝึกฝนและจากประสบการณ์ที่ถ่ายทอดกันมา เป็นการศึกษาวิธีปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม นำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น มาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สอนไปตามความรู้ที่มี เรียนมากน้อยแค่ไหนไม่มีกำหนด เวลาเรียนรู้ขึ้นอยู่กับว่าจะสะดวกเวลาใดก็เรียนเวลานั้น ไม่มีใบรับรองวิทยฐานะ แต่การศึกษาก็ยังมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการ สืบทอด และสร้างสรรค์วัฒนธรรม (อุษณีย์ เสือดี, 2549)

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545) ให้ความหมาย การถ่ายทอดความรู้ใน 2 ลักษณะ คือ การที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วไปใช้ได้กับความรู้ที่จะเรียนใหม่หรือที่เรียกว่าการถ่ายโยงความรู้ (Transfer of learning) กับอีกความหมาย หมายถึง ครูสามารถนำความรู้ที่ตนมีมาสู่ผู้เรียน

อบเชย แก้วสุข (2543) ให้ความหมายของการถ่ายทอดความรู้ว่า คือ การบอกวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง โดยผู้สอนไม่ได้เรียนจากสถาบันใด ๆ แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต คือ การเรียนการสอน ที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัวและใช้การถ่ายทอดโดย

1) วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนทำให้เข้าใจ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

2) ใช้วิธีปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิต แล้วนำไปปฏิบัติจริงและเอาไปปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ เพราะผลงานที่ใช้ดำรงชีวิตได้ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงนำเอาไปใช้ได้จริง

ดังนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญา จึงหมายถึง รูปแบบการให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเป็นการสอนทั้งโดยทางตรง เช่น พ่อสอนลูก หรือโดยทางอ้อม เช่น การฝึกฝนด้วยตนเอง การเป็นลูกมือจนเกิดความชำนาญ ครูพักลักจำ เป็นต้น ซึ่งเป็นการถ่ายทอดและเรียนรู้ที่ประสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตและการทำงาน

รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นได้มีผู้ให้ความรู้ไว้ดังนี้

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) ได้แบ่งลักษณะการถ่ายทอดได้ 3 แบบ คือ

1) การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ การบอกเล่าให้ฟังต่อ ๆ กันมาลักษณะของการบอกเล่ามี 3 ลักษณะ คือ

1.1) การบอกเล่าโดยตรง เช่น การอบรมสั่งสอนกิริยามารยาท การสั่งสอนวิชาชีพ การสั่งสอนหนังสือ เป็นต้น

1.2) การบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและพิธีสู่ขวัญ เป็นต้น ในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีคำสอนแทรกอยู่ซึ่งเป็นลักษณะการเชื่อมโยงประสบการณ์

1.3) การบันทึกได้แก่ ลีเก ลำตัด โนราห์ หนังตะลุง หมอลำและคำร้อง เป็นต้น เนื้อร้องของคำร้องต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นคติธรรมคำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน ตลอดจนการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่าง ๆ

2) การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร ในอดีตจะใช้วิธีจาราน หรือ เขียนใส่ใบลาน หรือ สมุดข่อยที่ชาวภาคใต้เรียกว่า บุตดำ บุตขาว บางแห่งใช้วิธีจารึกในแผ่นหินอย่างศิลาจารึกหรือแผ่นศิลาดารายมที่วัดโพธิ์ เป็นต้น

3) การถ่ายทอดแบบผ่านสื่อมวลชน เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของสิ่งที่ดีพิมพ์ทุกประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อโทรคมนาคม ต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการถ่ายทอด

Bloom (1965) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดความรู้ที่ดีควรประกอบด้วย

1) ความรู้ (Cognitive domain) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาแก้ปัญหา และนำไปประยุกต์ใช้

2) ทักษะ (Affective domain) เป็นการเรียนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกตอบสนอง มีความสนใจ เกิดความรู้สึกมีคุณค่าทางจิตใจและภูมิใจ

3) ทักษะในการปฏิบัติ (Psychomotor domain) ผู้เรียนเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติและแสดงพฤติกรรม ภายใต้การดูแลของผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญ จนผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างมีทักษะ

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการถ่ายทอดควรประกอบด้วย ความรู้ (Cognitive domain) ทักษะ (Affective domain) และ ทักษะในการปฏิบัติ (Psychomotor domain)

จากข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า การถ่ายทอดความรู้ในบริบทของการสอนวิชาชีพของสังคมไทย เป็นกระบวนการหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง มีทักษะความชำนาญในการสร้างสรรค์ผลงานและมีความงอกงามทางด้านจิตใจคือ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาความรู้ของวงศ์ตระกูลจนตระหนักถึงความสำคัญเห็นคุณค่าที่จะถ่ายทอดสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป

แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 ให้คำจำกัดความของ “แหล่ง” ว่าหมายถึง ถิ่นที่อยู่บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด ส่วนคำว่า “วิทยา” มักใช้คู่กับคำอื่น ๆ เช่น วิทยาการ วิทยาศาสตร์ และ วิทยาการ เป็นต้น ดังนั้นคำว่า “แหล่งวิทยาการ” จึงหมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม หรือบ่อเกิดความรู้

ประเภทของแหล่งวิทยาการ

ไพพรรณ เกียรติโชคชัย (2541) จำแนกแหล่งวิทยาการในท้องถิ่นออกเป็น 6 ประเภท คือ

1) ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีทักษะความสามารถในสาขาอาชีพต่าง ๆ เช่น ช่างฝีมือ ช่างทอง ช่างไม้ หรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ

2) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ พืช และแร่ธาตุ เป็นต้น

3) ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ หมายถึง อาคาร สิ่งก่อสร้าง และวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ให้ได้มาซึ่งคำตอบหรือสิ่งที่ต้องการ

4) ทรัพยากรประเภทสื่อ หมายถึง บุคคลหรือสิ่งติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ ทักษะและเจตคติ

5) ทรัพยากรประเภทเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และวรรณกรรมต่าง ๆ อาทิ โรงงานที่ทันสมัย ระบบสื่อสารคมนาคม ศูนย์คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

6) ทรัพยากรประเภทกิจกรรม หมายถึง การปฏิบัติด้านประเพณีและวัฒนธรรม

จากข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัตถุและสถานที่ ทรัพยากรประเภทสื่อ ทรัพยากรประเภทเทคนิค และทรัพยากรประเภทกิจกรรม

ประเภทและสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการรวบรวมสาขาหรือขอบข่ายที่เกี่ยวข้องด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีผู้ได้จำแนกสาขาหรือขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ (2539) วิจัยเรื่องภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย โดยได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยภูมิปัญญา 4 ลักษณะ คือ

1) ความเชื่อ โลกทัศน์ที่บ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ เหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

2) วิธีการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหา และการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมและกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

3) ศิลปหัตถกรรม ประดิษฐ์กรรม ในรูปเครื่องมือ ของใช้ ศิลปวัตถุ ที่มีแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมตามพื้นที่ภูมิที่หลากหลายระหว่างภูมิภาค

4) กระบวนการและพฤติกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญา ประสบการณ์ การให้การศึกษาอบรมและการแก้ปัญหาตามพื้นฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวบ้าน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญาโดยจำแนกเป็น 9 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหามลพิษด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพร อันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการส่งเสริมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6. ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนันทนาการ

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีชาวนา

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาให้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

วัฒนา มัคคสมัน (2553) อธิบายเกี่ยวกับประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามี 10 ด้าน คือ

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างของภูมิปัญญาชนิดนี้กันออกไป ตามสถานที่และท้องถิ่นนั้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ภูมิปัญญาประเภทนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์ศิลปะต่าง ๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาจนกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากจะนำอาหารมาบริโภคแล้ว คนเรายังมีการถนอมอาหารและปรุงอาหาร เพื่อเก็บรักษาอาหารเมื่อมีมากเกินไปความต้องการไว้ใช้เมื่อที่ขาดแคลน

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์จากธรรมชาติ แสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่กลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภูมิภาค และสามารถบ่งบอกรอยหลักฐานตามท้องถิ่นทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน เพลงพวกนี้ส่วนใหญ่มักแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจคนในสังคม ซึ่งแตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมเทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้รับการสนใจพัฒนาหรือส่งเสริมเท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญานี้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิต เพื่อแก้ปัญหาหรืออ้อนวอน เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก และเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีขอบข่ายที่กว้างขวางครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นสำหรับประเภทสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น พบว่าได้มีหน่วยงานหรือบุคคลต่าง ๆ ได้จำแนกไว้แตกต่างกัน แต่โดยสรุป การจำแนกสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากินในชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาด้านการเกษตร ธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก

กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมในชุมชน รวมถึงเรื่องศาสนา ความเชื่อ วรรณกรรมพื้นบ้าน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา สุนทรียศาสตร์

กลุ่มที่ 3 ภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งได้หลายประเภท หากจะสรุปเป็นกลุ่มตามลักษณะของการรับรู้ของมนุษย์ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อและประสบการณ์ตามที่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนได้รับการถ่ายทอดและถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตต่อไปได้

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตและความอยู่รอดของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังที่บุคคลดังต่อไปนี้ได้กล่าวไว้

เอนก นาเคบุตร (2536) มีความคิดเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบมีลักษณะ ดังนี้

1) มีความรู้และภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เอื้ออำนวย ชี้นำ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของภายนอกที่มากกระทบ

2) ประเด็นสำคัญ ความรู้ภูมิปัญญา ตลอดจนระบบคุณค่าเหล่านี้ได้รับการประยุกต์ (Reproduction) และการสืบสานต่อเนื่องโดยคนในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคล และการปฏิบัติซ้ำ ตลอดจนการเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามา กระทบจากภายนอก

3) ผู้นำปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน และเครือข่ายของกลุ่มบุคคล ตลอดจนองค์กร ชุมชนในรูปต่าง ๆ คือ สถาบันสำคัญของกระบวนการปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ยิ่งกว่านั้น เครือข่ายของ องค์กรชุมชน ในหลายกรณีได้มีส่วนต่อบทบาทใน 3 ด้าน คือ

3.1) ด้านพัฒนา

3.2) ด้านพิทักษ์ปกป้อง

3.3) ด้านการขยายแนวร่วมสู่ญาติมิตร ลูกหลาน เพื่อนบ้าน

องค์ประกอบทั้ง 3 ดังกล่าวเปรียบเสมือน “ระบบภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนของชุมชน” ภูมิคุ้มกัน ดังกล่าว จะเป็นขีดความสามารถและหลักประกันในการจัดการแก้ปัญหา พัฒนาตนเองของชาวบ้าน และชุมชนในระดับท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว และซับซ้อนของสังคมใหญ่

ประกอบ ใจมั่น (2539) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คือ

1) ช่วยให้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

2) ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม

3) ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจาก สังคมภายนอก

4) เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ กำหนดท่าทีการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้ คนไทยได้สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง มีการดำรงวิถีชีวิตด้วยความสุข รมเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะได้ใช้ภูมิปัญญาของตนมาตลอด ภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญอย่าง ยิ่ง มีสาระพอสรุปได้ดังนี้

1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง

2) สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย

3) สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

5) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญต่อการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมการจัดการศึกษาชุมชน และเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การศึกษาเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจเช่นกัน และได้ทำการศึกษาในหลายลักษณะ เช่น การประกอบอาชีพ การรักษาสุขภาพอนามัย และวิถีชีวิตของชาวบ้าน สำหรับในประเทศไทยได้นักการศึกษาและบุคคลต่าง ๆ กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ต่าง ๆ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญา ไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวัตถุ เช่น เรือขนานบ้านช่องเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

รุ่ง แก้วแดง (2542) แบ่งภูมิปัญญาไทยออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาชาติหรือภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีระดับดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาชาติ เป็นภูมิปัญญาที่ช่วยรักษาชาติให้ปลอดภัย อยู่รอดได้จนถึงปัจจุบันและเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยสร้าง “ภาพแห่งความมีอารยธรรม” ให้แก่ชาติ
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะ “ท้องถิ่น” ใดท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งทั่ว ๆ ไปก็เป็นภูมิปัญญาที่ใช้แก้ปัญหาของผู้คนในท้องถิ่นหรือท้องถิ่นนั้นเป็นหลัก โดยอาจเรียก “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” นี้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ก็ได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่อนข้างจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างไปจากภูมิปัญญาชาติพอสมควร คือ โดยปกติแล้วจะแสดงออกในรูปของการนำภูมิปัญญาที่สร้างขึ้นไปใช้ในการเอื้ออำนวยให้การดำเนินชีวิตในกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น และสงบสุขภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เนื่องจากเป็นเรื่องของชุมชน ชาวบ้าน และชนบทมาก ดังนั้นจึงไม่แปลกนักที่การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีความเกาะเกี่ยวอยู่กับธรรมชาติ ต้นไม้ ป่าเขา ลำเนาไพร ผืนฟ้า สัตว์ต่าง ๆ ชาวบ้านส่วนมากจะนำเอาสิ่งที่หาได้และมีอยู่ในพื้นถิ่นมาช่วยในการอยู่กินตลอดเวลา (ศรีธัญ เลิศรักษ์มงคล, 2543) ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

6. แนวคิดเกี่ยวกับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยแบบใหม่ ที่ประยุกต์และเป็นการรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research)กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นจากความคิดที่ว่า ความหมายและคุณลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเป็นกิจกรรมทางสังคม ที่จะต้องใช้ทรัพยากรของสังคมในการศึกษา จึงเป็นสมบัติของสังคม และเป็นการกระทำ ที่มุ่งหมายจะให้ประโยชน์หรือเป็นการรับใช้สังคม ด้วยเหตุนี้การวิจัยจึงควรคำนึงถึงผลประโยชน์ สูงสุด และการวิจัยที่จะให้ผลประโยชน์สูงสุดนั้นย่อมเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) หรือการวิจัยพัฒนา (Research and Development) โดยที่การพัฒนาและการเป็น หุ้นส่วนจะต้องเดินทางร่วมกัน ดังนั้น ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนอย่างมี เสรีและเป็นประชาธิปไตย โดยจุดที่แตกต่างกันของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับงานวิจัย แบบมีส่วนร่วมก็คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการวิจัยที่เน้นในมิติของการเก็บข้อมูล แต่การ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการประยุกต์หาวิธีการแก้ไขปัญหาไปพร้อม ๆ กัน หรือกล่าวได้ ว่ามีการแสวงหาแนวความคิดและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและทรัพยากรที่ผู้ถูกวิจัยมีอยู่เพื่อช่วยใน การแก้ไขปัญหา

ความหมายและคุณลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภางค์ จันทวานิช, (2546) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่ นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรม ที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วน เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใด อันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความ หมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่ การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหา วิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการ ทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิพากษ์ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อน ความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิต

ของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่ง การวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2544) อธิบายว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน PAR เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน อันต้องอาศัยการค้นหาค้นหาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา เมื่อใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ 1) ประชาชนได้รับการเรียนรู้มากขึ้น 2) ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น และ 3) ประชาชนมีการรวมพลังกันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด กระบวนการ PAR นั้นมิใช่เป็นการศึกษาปัญหา และแก้ปัญหาเท่านั้น แต่เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีการกระทำต่อปัญหาเหล่านั้น ผลสุดท้ายประชาชนมิได้เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหา แต่ได้เพิ่มพูนความรู้ไปพร้อมเผชิญกับปัญหา ธนพรรณ ธาณี (2542) ได้อธิบายการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้พลังประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความแข็งแกร่ง ทั้งทางโครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชน สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถได้ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่นหรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา ทั้งนี้สามารถแบ่งขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้เป็น 3 ระยะ คือ

1) ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase)

ในระยะนี้เป็นการเตรียมชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแก่นแกนหลักของการวิจัยแบบนี้ โดยการดำเนินงานขั้นตอนนี้มี

จุดมุ่งเน้นสำคัญที่จะให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องในขั้นเตรียมการนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยกล่าวคือ

1.1) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Build-up Rapport) โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตัวของนักวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้นักวิจัยสามารถทำความเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านได้ดีมากขึ้น โดยทั่วไปแล้ว ผู้วิจัยจะลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความต้องการของชาวบ้าน ในกิจกรรมการวิจัย อันจะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถทำการวิเคราะห์คาดการณ์สภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้นและสามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2) การสำรวจ ศึกษาชุมชน (Surveying and Studying Community) เป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลที่เป็นลักษณะทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง ซึ่งโดยมากแล้ว ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกต สมุดบันทึก และถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการหรือจากองค์กรพัฒนาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีบางโครงการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน หรือผู้สูงอายุเพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนด้วย

1.3) คัดเลือกชุมชน (Selecting Community) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า โดยทั่วไปแล้ว การคัดเลือกชุมชนจะยึดหลักการเลือกชุมชนที่ด้วยโอกาสในการพัฒนา (Disadvantage Community) เพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสความเท่าเทียมในการพัฒนา กับชุมชนอื่น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยจำนวนมากคัดเลือกชุมชนโดยยึดเอาประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วนหรือบางกรณีการวิจัยมุ่งหมายกระทำต่อชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแข็งขัน เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของการทำวิจัยและการพัฒนาให้กับชุมชนอื่นด้วยเช่นกัน

1.4) การเข้าสู่ชุมชน (Entering Community) ข้อมูลชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจกำหนดพื้นที่ดำเนินการซึ่งข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลที่มีรอบด้าน สำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจมาจากส่วนราชการ เช่น ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลจำนวนประชากรและบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และอาจเป็นข้อมูลที่ต้องคัดสรรพัฒนาเอกชนรวบรวมไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลเองโดยการสำรวจชุมชน (Community Surveying) ก็ได้

1.5) การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ในขั้นตอนนี้มักถูกกำหนดให้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของระยะก่อนการวิจัย โดยมุ่งหมายให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นระยะต่อไปและก่อให้เกิดการประสานงานที่ดีเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย ในส่วนของการเตรียมคนนั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว มักจะมีการเตรียมคน 3 กลุ่ม คือ เตรียมคนในชุมชน คณะนักวิจัยมักจะลงพื้นที่เพื่อจัดประชุมในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและรวดเร็ว เตรียมนักพัฒนา ด้วยการประชุมร่วมกับนักพัฒนาซึ่งโดยทั่วไปแล้วคนกลุ่มนี้หมายถึง ผู้นำชุมชน พัฒนาการอำเภอประจำตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรพัฒนาภายนอกที่มีความสนใจศึกษาาร่วมกัน กิจกรรมสำคัญของการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ คือ การประสานความร่วมมือ การสร้างความเข้าใจในกรอบของการทำงานวิจัย และการหารือแนวทางพัฒนาชุมชน ซึ่งมักจะรวมถึงการประสานงานเรื่องการใช้สถานที่ดำเนินการประชุมด้วย และเตรียมนักวิจัย ด้วยการประชุมปรึกษากัน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการทำงานวิจัย ส่วนการเตรียมเครือข่ายความร่วมมือนั้น งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหลายชิ้นได้ใช้วิธีการให้ครูผู้วิจัย/นักวิจัยทำการประสานกับองค์กรภาครัฐและหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานวิจัยการเตรียมเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี ในขั้นนี้ ปัญหาของการวิจัยมักเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายรวมถึงการสื่อสารการทำวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนและผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับของคณะนักวิจัย พึงทำความเข้าใจว่า โดยทั่วไปนั้น งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมมักจะเป็น “ของใหม่” ที่ในสายตาของชาวบ้านแล้วชวนให้เข้าร่วมไม่น้อย และชาวบ้านส่วนมากก็มักจะตื่นต้นกับการเข้ามาทำงาน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของเขาจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก แต่กระนั้นชาวบ้านก็มักจะไม่มีเวลามากนัก การดำเนินกระบวนการวิจัยจึงต้องเป็นไปอย่างกระชับ เพราะยิ่งกระบวนการทอดออกยาวมากเท่าใด การมีส่วนร่วมของชาวบ้านก็จะลดลงไปตามส่วนเท่านั้น นอกเหนือไปจากนี้แล้วการจัดเวทีที่ง่ายต่อความเข้าใจและสะท้อนความต้องการของประชาชนที่มีบรรยากาศสบาย ๆ หรือการศึกษาชุมชนประกอบ ยังจะช่วยให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่กว้างขวางมากขึ้น และบางกรณีจะช่วยให้คณะนักวิจัยสามารถสร้างคำถามที่แหลมคมต่อการกำหนดปัญหาของการวิจัยได้อีกประการหนึ่ง การขาดความชัดเจนในประเด็นที่ต้องการนำเสนอเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหานั้น รวมทั้งการขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมวิจัยของชาวบ้านยังอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมชาวบ้านคิดตามผู้นำชุมชน หรือชาวบ้านส่วนใหญ่ในแบบ “ว่ายังงี้ก็ว่าตามกัน” ซึ่งบางกรณีผู้นำชุมชนอาจขาดความเป็นกลางหรือมีแนวโน้มฝักใฝ่ฝ่ายการเมือง กระทั่ง

ส่งผลให้ตัวชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์และการตัดสินใจของชาวบ้าน สร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐ

2) ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ

2.1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis) ในขั้นนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษากับชุมชนโดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติโดยวิธีการจะใช้การอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) พร้อมไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อที่จะนำทรัพยากรมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดโครงการต่อไป

2.2) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal and Identification) เมื่อมีการวิเคราะห์โครงการโดยการประเมินความต้องการของชุมชน หาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ในความเป็นจริงมักจะมีหลายแนวทาง ชาวบ้านและนักวิจัยจะต้องพิจารณาร่วมกันว่าวิธีการแก้ไขปัญหาใดที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หรือมีความเป็นไปได้ โดยชาวบ้านควรมีบทบาทหลักเข้ามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น และกำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.3) การกำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (Planning Phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ ดังนั้น เพื่อความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือก เป็นโครงการและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ดังนั้น หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอน 2.1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องใช้วิธีการกระตุ้นให้ชาวบ้านมีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญหา การกำหนดโครงการ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.4) การปฏิบัติตามโครงการ (Implementation Phase) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยคำถามที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือในคณะทำงานเพื่อการดำเนินการในขั้นนี้คือ ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร ในแง่ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยทั่วไปมักเป็นประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย จากประสบการณ์ของผู้เขียน พบว่า ความไม่สนใจเข้ามีส่วนร่วมของชาวบ้านจำนวนไม่น้อย นอกเหนือไปจากการขาดความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการและผลประโยชน์ของการทำวิจัยแล้ว ยังปรากฏด้วยว่า ชาวบ้านมักมองเห็นการวิจัยเป็นเรื่องทางเทคนิคที่ต้องอาศัยความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะ และไม่เกี่ยวอะไรนักกับปากท้องที่จะต้องทำมาหากินเป็นประจำวัน ประกอบกับธรรมชาติของการวิจัยแบบนี้ที่มักไม่มีการจ่ายตอบแทนเป็นเงินให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยด้วยแล้ว การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลของการวิจัยไปสู่การปฏิบัติแล้วก็ยิ่งห่างไกลจากบริบทชีวิตประจำวันของเขาออกไปมากขึ้น

การเข้าร่วมงานวิจัยของชาวบ้าน จึงเป็นไปโดยเน้นการรับฟังสิ่งที่ผู้วิจัย และนักพัฒนาพูดเป็นหลัก ผลสืบเนื่องประการต่อมาคือ บุคคลที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการก็มักจะได้อาจารย์หรือเป็นพวก “ขาประจำ” ที่มีอยู่ในวงข่ายอิทธิพล (Sphere of Influence) ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือการเมืองท้องถิ่น มาเข้าร่วมกิจกรรม และส่งผลให้สุดท้ายแล้ว ผลของการวิจัยเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

3) ระยะเวลาติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการการวัดผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งหากโครงการมีความสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและอย่างต่อเนื่อง ก็อาจจะเป็นข้อพิสูจน์ถึงความไม่ประสบผลสำเร็จของโครงการได้ ในขั้นตอนนี้ โดยมากแล้วคณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอผลการวิจัย เพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหหรือพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาของการทำวิจัยและขั้นตอนของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดหรือถูก หากแต่เป็นความเหมาะสมในบริบทของการดำเนินงานวิจัยที่อาจมีข้อจำกัดที่คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมไว้ดำเนินการในในคาบเวลาที่ใกล้เคียงกัน หรือเป็นความต้องการของชุมชนเองที่จะกระชับขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย เพื่อมิให้กระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยจะสั้นหรือยาว มีรายละเอียดมากหรือน้อยเพียงใดจึงอาจไม่ใช่เรื่องใหญ่ หากแต่การมุ่งตอบสนองความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแข็งขันและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้นนั่นเอง นับเป็นเรื่องที่สำคัญมากกว่า ในขั้นตอนนี้ยังคงต้องอาศัยการมีเข้าใจที่ถูกต้อง และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และกระตือรือร้นของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าขั้นตอนก่อนหน้า การมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การสร้างช่องทางการตรวจสอบงานวิจัยและการมีเครื่องมือประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้างนี้เอง จะทำให้ทุกฝ่ายคาดหมายได้ว่า ผลลัพธ์ของการวิจัยจะปรากฏออกมาสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาหรือสามารถใช้ได้กับการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่องและบังเกิดผลประโยชน์ในภาพรวม

ผู้วิจัยขอนำเสนอคุณลักษณะสำคัญของงานวิจัยรูปแบบดังกล่าวเมื่อเทียบกับงานวิจัยแบบดั้งเดิม สามารถสรุปได้จากผลงานความคิดของพันธุทิพย์ รามสูตร (2540) ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการวิจัยแบบดั้งเดิมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
รูปแบบ	เป็นพิมพ์เขียวที่กำหนดให้	เน้นกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์
อุดมการณ์/ปรัชญา	เน้นกลุ่มคนชั้นสูง	เน้นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคมคนชายขอบ
จุดมุ่งหมาย	ไม่ผูกพัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย	มีพันธกรณีระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านที่จะร่วมกันเพื่อสิทธิของมนุษย์
กรอบการวิจัย	กำหนดโดยนักวิจัยองค์กร	กำหนดโดยประชาชนในพื้นที่
จุดเน้น	วัตถุ เน้นการสร้างสิ่งของ	คน เริ่มที่คนเป็นหลัก ทำให้คนมีคุณค่า สร้างความภาคภูมิใจและกำลังใจ
เป้าหมาย	กำหนดไว้ล่วงหน้า	ปรับเปลี่ยนตามความต้องการของท้องถิ่นตามเงื่อนไขความเหมาะสม
ยุทธวิธี	เน้นการวางแผนที่อ้างว่าชาวบ้านไม่สามารถวางแผนเองได้	เน้นการมีส่วนร่วม เชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ของคน
วิธีการ	เข้มงวดรัดกุม เน้นหลักการวิจัยเชิงปริมาณ มองมิติชุมชนที่ศึกษา และใช้เทคโนโลยีหรือระเบียบวิธีการขั้นสูง	เรียบง่าย ใช้วิธีการที่ชาวบ้านรู้จักและถนัด มองชุมชนอย่างเป็นองค์รวม และใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน
การวิเคราะห์สถานการณ์	เน้นการย่อส่วน (Reductionism)	การมององค์รวม (Holistic Approach)
รูปแบบการพัฒนา	ควบคุม ชี้นำและให้แรงจูงใจเป็นวัตถุ เน้นการทำงานตามแผนและส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งพา	ปลดปล่อย สร้างกำลังใจอำนาจในการคิดและต่อรองให้สำเร็จในสิ่งที่ได้กระทำ โดยมีแรงจูงใจคือความภูมิใจในศักดิ์ศรีของตน และเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งพาตนเอง
มองชาวบ้าน	เป็นผู้รับประโยชน์จากความสำเร็จของโครงการวิจัย	เป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นผู้ลงมือกระทำโครงการสำเร็จ และมีส่วนร่วม
ผลลัพธ์ (Output)	เน้นวัตถุที่เป็นผลผลิตของโครงการ เช่น ร้ว ถนน อาคารเป็นต้น	ไม่เน้นวัตถุ แต่เน้นความสามารถของชุมชน เน้นการเรียนรู้ ความพอใจ

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยหลักการนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือด้อยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และ

แก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด พันธุ์ทิพย์ งามสุด (2540) อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย

1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์

2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม

3) สนใจปรีทศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา

4) การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านและคนยากจนด้อยโอกาสสามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามาร่วมศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชนตน มิใช่รอคอยแต่นักวิจัยและนักพัฒนามาดำเนินการให้

2) เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น

3) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไขปัญหไปพร้อมกัน

เป้าหมายและประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุ์ทิพย์ งามสุด (2540) กล่าวไว้ว่า เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลายประการประกอบด้วย

1) ค้นหาความรู้พื้นบ้านที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย

2) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม

3) สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการและความรู้พื้นฐาน

4) ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

ส่วนเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น อรุณรุ่ง บุนนันทพงศ์ (2549) ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและ ชุมชน

2) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญห ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากร ต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคน ในชุมชน

3) มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัย หลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน ที่โครงการที่ดำเนินการอยู่

ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของกมล สดประเสริฐ (2537) มีแตกต่างกันอยู่สองชุด ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบของการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหของ ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือ เรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไข ปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือ เป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการ วิจัย ตั้งแต่แรกเริ่ม และ ค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะมี

ความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มีต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบ สามารถพิจารณาได้จากทัศนะของทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ ซึ่งมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วยและการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะเป็นบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือกหรือเสนอข้อเรียกร้อง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน

ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และมิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2548) อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการดังต่อไปนี้

1) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมและชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

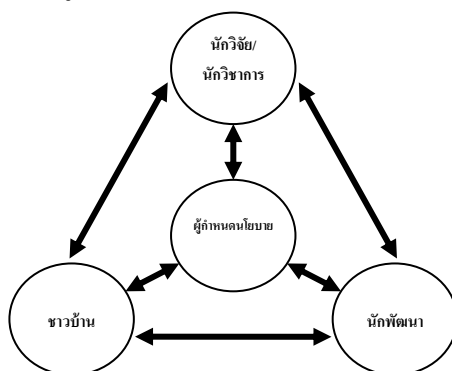
2) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็น/ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้น

หรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

3) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไรและอย่างไรเมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผนและตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4) ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

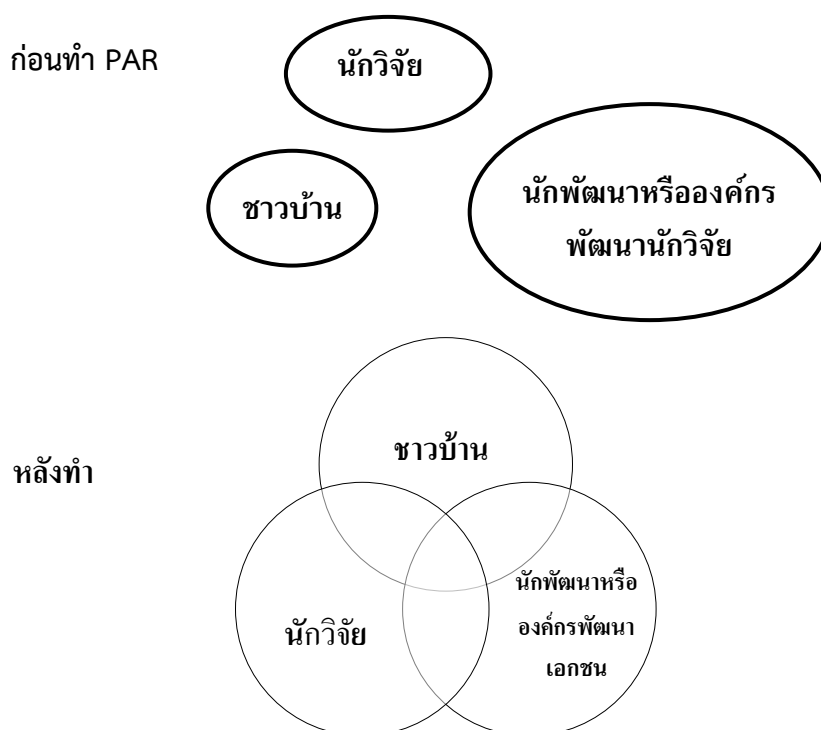
5) ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

ภาพที่ 4 การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในแง่บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น สุภางค์ จันทวานิช อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยของนักวิจัย และวัตถุประสงค์ของนักวิจัยและนักพัฒนา ควบคู่ไปกับความต้องการความรู้ และประสบการณ์ของผู้ถูกวิจัย ดังนั้นการดำเนินการและผลของการวิจัยจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ มักจะประกอบไปด้วยบุคคล 3 ฝ่ายประกอบด้วย (1) บุคคลเป้าหมาย อาจเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย หรือชุมชนที่จะทำการศึกษา ซึ่งถือว่าคนในชุมชนหรือกลุ่มนั้น ซึ่งเป็นผู้รู้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับตนเองดีที่สุด (2) นักวิจัย เป็นผู้แทนของนักวิชาการที่มีความสนใจในการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นคนนอก นักวิจัยนี้เป็นฝ่ายผู้รู้และเชี่ยวชาญเรื่องแนวความคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัย และ (3) นักพัฒนาเป็นกลุ่มผู้มีความรู้และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา ซึ่งมักจะเป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งแม้ว่าเป็นคนนอก แต่ก็นับว่าเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกับบุคคล

เป้าหมายของการพัฒนาหรือบุคคลกลุ่มแรกมากที่สุด ซึ่งบางครั้งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยและนักพัฒนาอาจเป็นบุคคลเดียวกันก็ได้

ภาพที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักวิจัย นักพัฒนาหรือเอกชนก่อนและหลังการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากแผนภาพดังกล่าวข้างต้น สุภางค์ จันทวานิช อธิบายไว้ว่า วงกลมแต่ละวง คือโลกทัศน์ หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งวิธีการมองนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามกรอบแนวความคิดที่แต่ละบุคคลยึดถือ ซึ่งภายหลังจากที่มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว บุคคลทั้งสามกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยนักวิจัย ชาวบ้านหรือบุคคลกลุ่มเป้าหมายและนักพัฒนา จะมีความเข้าใจถึงปัญหาและความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนาซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการพัฒนาและเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการต่าง ๆ ของชุมชนและปฏิบัติงานสามารถเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2547) ได้เสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมไว้พอสรุปได้ว่ายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชนมิใช่เป็นแค่การปรับหลักการพัฒนาที่เป็นอยู่ แต่หมายถึงทางเลือกของการพัฒนา (alternative development) อันเป็นคุณภาพใหม่ทางยุทธศาสตร์อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทางเลือกของการพัฒนาประกอบด้วยพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) กลไกการพัฒนาเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชน โดยประชาชนมีบทบาทหลักในการพัฒนา 2) เป้าหมายการพัฒนาคือการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อพึ่งและพัฒนาตนเองมิใช่พึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาภายนอก 3) กระบวนการพัฒนายึดหลักจากล่างสู่บน มากกว่าบนสู่ล่าง โดยเหตุที่สภาพปัญหาของเศรษฐกิจและสังคมมีความสลับซับซ้อน ฉะนั้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนรวมทั้งสร้างโอกาสให้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเสนอแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกกระดับมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ชุมชนสามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นภายใต้การกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานการคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นระบบ

2. ปรับปรุงหลักสูตร ตำรา และอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน ควบคู่กับการปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่นของตน และการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมสากล เช่น ความรู้ในภาษาต่างประเทศ ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3. สอดแทรกความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาและการเสริมสร้างทักษะชีวิตในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถูกต้องและสามารถถ่ายทอดความรู้ในวงกว้างได้

4. ส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม เพื่อสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน

5. จัดเครือข่ายระดับชาติด้านวิชาการที่มีการทำงานเป็นอิสระโดยระดมความร่วมมือจากนักวิชาการและสถาบันต่าง ๆ ในการประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลพัฒนาความรู้ และให้มีการเผยแพร่ผลงานเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ

6. ส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนร่วม

7. สนับสนุนการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน และระหว่างองค์กร ในชุมชนในทุกรูปแบบ โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ และมีการรับรองวิทยฐานะของการเรียนรู้ดังกล่าว

8. ส่งเสริมการดำเนินงานในลักษณะวิทยาลัยประชาคมที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาและฝึกอาชีพแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายตามความสนใจและความถนัดโดยไม่จำกัดพื้นฐานความรู้

9. ส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกฝ่าย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชน สถาบันทางการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน

10. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรวมตัวของชุมชนทั้งในเรื่องสิทธิ หน้าที่ บทบาทขององค์กรชุมชน รวมทั้งทักษะในการพัฒนาองค์กรให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การบริหารจัดการองค์กร การสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของชุมชนและการบำรุงรักษา สาธารณสมบัติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

11. สนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการรวมตัวโดยสมัครใจในแต่ละพื้นที่มากกว่าการขึ้นจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน และการรวมตัวของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับ วิสาหกิจชุมชน

ชญาภัทร์ กี่อารีโย (2557) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการประเมินศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับประเทศและระดับจังหวัดภาคกลาง เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางและเพื่อประเมินความ

เหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำ 2) ความรู้ ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง 3) การจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชน 4) การสื่อสารและการประสานงาน และ 5) คุณธรรม จริยธรรม โดยมี 23 ปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) การควบคุมตนเอง (2) ความเชื่อมั่นในตนเอง (3) การตัดสินใจ (4) การมอบหมายงาน (5) การสร้างแรงจูงใจ (6) กฎระเบียบข้อบังคับวิสาหกิจชุมชน (7) การเงิน/การบัญชี (8) การบริหารการตลาด (9) การจัดการสินค้า (10) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (11) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (12) การถ่ายทอดความรู้ (13) การกำหนดทิศทางและเป้าหมาย (14) การวางแผนการดำเนินงาน (15) การมีส่วนร่วมของสมาชิก (16) การประเมินผลและการติดตาม (17) การจัดทำแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (18) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร (19) การติดต่อประสานงานภายในและภายนอก (20) การสร้างเครือข่าย (21) ความรับผิดชอบต่อนักที่ (22) ความรับผิดชอบต่อชุมชน และ (23) จริยธรรมผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตามลำดับผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลางพบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบ

ทักษญา สง่าโยธิน (2560) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิสาหกิจชุมชนในประเทศ และวิสาหกิจชุมชนต่างประเทศ จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งหมด 16 แห่ง พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ค้นพบเรียงตามระดับปัจจัยแห่งความสำเร็จที่พบมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ 2) ความสามัคคีในกลุ่ม การมีส่วนร่วม และความผูกพัน 3) ระบบการบริหารจัดการที่ดี 4) เงินทุน 5) การสนับสนุนจากภาครัฐ 6) ทักษะ ความสามารถในการผลิต รวมถึงนวัตกรรมการผลิตและการพัฒนา 7) การสนับสนุนจากภายนอกที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (การสร้างเครือข่าย) 8) ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ 9) การมีตลาดรองรับที่แน่นอน 10) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และความโปร่งใส 11) ระบบการสื่อสาร 12) ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สวยงาม ตรงความต้องการของผู้บริโภค 13) ความพร้อมของอุปกรณ์และเครื่องมือ 14) การใช้ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น 15) การปฏิบัติทางกฎและข้อบังคับทางสิ่งแวดล้อม

วิมลสิริ กุชขุนทด และณัฐชนน มาพิจารณ์ อิศราพร กล่อมกล้านุ่น และณัฐพล บ้านไร่ (2563) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วยตากบละหาน อำเภอปึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชรให้ประสบความสำเร็จจนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักรวม จำนวน 8 คน

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา วิเคราะห์เนื้อหา และนำมาสรุปข้อมูลจากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วย ตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร มีการดำเนินงานที่เป็นระบบมีการจัดตั้งศูนย์กลางการผลิตเพื่อควบคุมตรวจสอบและรับประกันคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกมีความรับผิดชอบและมีความเสียสละที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทนสมาชิกในกลุ่มมีทักษะและความชำนาญในการทำงานเป็นอย่างดีอีกทั้งสมาชิกในกลุ่มมีอุดมการณ์และทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วยตำบลระหาน เกิดความเข้มแข็งจนสามารถพึ่งตนเองได้

งานวิจัยเกี่ยวกับ ความเป็นนวัตกรรม

วสันต์ สุทธาวาส (2559) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพความเป็นนวัตกรรมการศึกษา พบว่า ศักยภาพความเป็นนวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ 1) ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 1) ระบบเสริมสร้าง (Reinforcement System) ประกอบด้วย 1.1) กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากร 1.2) การสนับสนุนเพื่อพัฒนาศักยภาพ 2) การจัดการเพื่อความยั่งยืนเชิงนวัตกรรม (Management for Innovative Sustainability) ประกอบด้วย 2.1) การจัดการองค์การแห่งการเรียนรู้ 2.2) การจัดการความรู้ 2.3) การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ 2) ด้านคุณลักษณะของนวัตกรการศึกษา ประกอบด้วย 1) ความสามารถ 2) พฤติกรรม 3) ทัศนคติ

ภานนท์ คุ่มสุภา (2562) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรม สุ่มชน พบว่า นวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสุ่มชน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานและความรู้เดิม 2) บุคลากรภายในองค์กร และภายนอกองค์กร 3) ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 1) ชุมชนสะดวกเข้าถึง 2) การเข้าใจวัฒนธรรม 3) การมีส่วนร่วม 3) ด้านผลผลิต คือ นวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาในชุมชน

สาธิตี อุดมผล (2562) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรมสู่การพัฒนาวัฒนธรรมด้านการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าองค์ประกอบของหลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรมสู่การพัฒนาวัฒนธรรมด้านการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีองค์ประกอบดังนี้ ด้านที่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐานและความรู้เดิม 2) บุคลากร 3) งบประมาณ 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น 5) ความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมาย ด้านที่ 2) กระบวนการ ประกอบด้วย 1) ศึกษาสภาพปัญหาหรือความต้องการ 2) สร้าง/พัฒนานวัตกรรม เพื่อปรับปรุง 3) นำนวัตกรรมไปใช้ในการปรับปรุงผลผลิต 4) ติดตามผลการนำไปใช้ 5) รายงานผลการดำเนินงาน ด้านที่ 3) ผลผลิต ประกอบด้วย 1) หลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรม

งานวิจัยเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิตยา บุตรศรี (2542) ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาปรับใช้ในด้านเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนมีการเชิญผู้รู้มาเป็นวิทยากร ส่วนด้านผู้บริหารใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาเป็นทรัพยากรในการบริหารทางด้านการจัดเตรียมสถานที่บริการทางด้านวัสดุอุปกรณ์เพื่อให้ผู้รู้ในท้องถิ่นใช้สอนให้สอดคล้องกับเนื้อหา ทางด้านปัญญาที่พบในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ผู้รู้ในท้องถิ่นที่เชิญมามีความรู้แต่ไม่สามารถถ่ายทอดให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย ส่วนครูผู้สอนไม่มีความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน

วารุณี พงษ์ภิญโญ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ 8 ตำบลสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านอันนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อศึกษากระบวนการดำเนินกิจกรรมการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านนำภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตรแบบดั้งเดิมผสมผสานกับประสบการณ์ประยุกต์เข้ากับแนวคิดใหม่ที่ค้นพบมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นมีรายได้มากขึ้นทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้

อิสราภาพ มาเรือน (2550) ทำการศึกษา เรื่อง “ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน” ผลการศึกษาพบว่าพัฒนาการของกระบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ เริ่มจากการประสบปัญหาหรือวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของทรัพยากรป่าและน้ำในพื้นที่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในด้านต่าง ๆ ชุมชนจึงรวมตัวกันหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน จนนำไปสู่การพัฒนาแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านพิธีกรรมการบวชป่าชุมชน การสืบชะตาแม่น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ (วังปลา) ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่มีรูปธรรมในทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวิถีชุมชน

ธีรภัฏญา อินทอง (2546) ทำการศึกษาเรื่อง “องค์ความรู้ท้องถิ่นตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพองค์ความรู้ท้องถิ่น ตำบลน้ำหมันรวมทั้งการพัฒนาชุมชนตำบลน้ำหมัน เพื่อเป็นฐานข้อมูล ในด้านการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ในด้านของทรัพยากรบุคคลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตำบลน้ำหมันเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรบุคคลที่หลากหลายอันเนื่องมาจากการอพยพของภูมิปัญญาในแต่ละด้านซึ่งมีสภาวะการผสมผสานความเป็นอยู่และวิถีชีวิตยังขาดการสืบทอดส่งเสริมให้มีการพัฒนาในภูมิปัญญาแต่ด้านอย่างจริงจัง

กุลชนิษฐ์ ราชนบุญวัฒน์ และคณะ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาไทยสู่การพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วมของครอบครัว-ชุมชน : โครงการต้นแบบบ้านหนองหอย ตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร เป็นต้นแบบการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากการสนทนากลุ่มระดับครอบครัว (Focus group record) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาทักษะอาชีพและทรัพยากรในครัวเรือน แล้วร่วมกันระดมความคิดเห็นทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายการพัฒนาอาชีพ วางแผนเชิงกลยุทธ์ในระดับชุมชน ยกร่างแผนปฏิบัติการโดยผ่านมติจากชุมชน ต้นแบบการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วมแนวคิดของการมีส่วนร่วม พอสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ โดยร่วมกันรวบรวมข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับความรู้และความสามารถพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพของนักเรียนผู้มีความต้องการพิเศษ ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนร่วมสำรวจความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน เป็นการดำเนินกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการร่วมกำหนดแผนการดำเนินการเพื่อส่งเสริมความสามารถในการประกอบอาชีพของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ศึกษาความเป็นไปได้ของแผนและตรวจสอบทบทวนแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เป็นการดำเนินการโดยของผู้เกี่ยวข้องในช่วงระยะการปฏิบัติ โดยอาจเป็นการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามที่กำหนด ซึ่งอาจเป็นการร่วมสนับสนุนงบประมาณ สิ่งของ การให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ตลอดจนความคิดเห็นเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการฝึกปฏิบัติเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการประกอบอาชีพ

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นการดำเนินกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการร่วมรับทราบผลการดำเนินงานและผลสำเร็จของการสร้างเสริมความสามารถในการประกอบอาชีพของนักเรียนผู้มีความต้องการพิเศษ

งานวิจัยเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชน

อิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการมาร่วมประชุมเพื่อสร้างหลักสูตรสร้างแนวการสอนและสร้างแบบทดสอบ การนำหลักสูตรไปใช้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการวางแผนจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอนมาเป็นวิทยากรให้สัมภาษณ์นักเรียน ให้ศึกษาดูงาน มาสาธิต ให้ใช้สถานที่ร่วมเสียสละแรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ และประเมินแฟ้มผลงานนักเรียน ส่วนการประเมินผลหลักสูตร คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยมาสนทนากลุ่มร่วมกับคณะนักวิจัยเพื่อนำ

ข้อมูลไปพิจารณาความเหมาะสมและปรับปรุงหลักสูตรต่อไป (2) คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตร เพราะได้มีการนัดหมายล่วงหน้าและตรงกับช่วงเวลาว่างพอดี (3) คนในชุมชนส่วนใหญ่รู้สึกดีใจ ภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนยังเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีประโยชน์หลายด้านทั้งต่อนักเรียน โรงเรียน และคนในชุมชนเอง

นาวัน พรหมใจสา (2545) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนาโค ปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนาโค และความคิดเห็นชุมชนนาโคต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนำผลการวิจัยพบว่า (1) คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค โดยการร่วมประชุมกับคณะผู้วิจัย ครู และผู้บริหารโรงเรียน เพื่อเสนอแนะปรับปรุงเนื้อหาสาระ กำหนดวัตถุประสงค์ และกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลในขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการให้สัมภาษณ์นักเรียนการเป็นวิทยากรในชั้นเรียน เช่น การตีผึ้งเชิงอนุรักษ์ สมุนไพร การรวมกลุ่มในชุมชน การให้บริการศึกษาดูงานและแนะนำแหล่งเรียนรู้ เช่น การเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน บ้านกะเหรี่ยง ฯลฯ และการร่วมเสียสละทรัพย์ แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ เช่น เสียสละเวลาพานักเรียนไปศึกษาดูงาน ให้บริการรถรับส่งโดยไม่คิดค่าบริการ ฯลฯ และมีส่วนร่วมในขั้นประเมินหลักสูตรระยะแรก เช่น การแสดงความคิดเห็นต่อหลักสูตรท้องถิ่น ฯลฯ (2) ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นการจัดทำหลักสูตร ขั้นนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และขั้นการประเมินหลักสูตรระยะแรก แต่จะมีปัญหาเล็กน้อยในเรื่องเวลาการนัดหมาย การเตรียมตัวสอน ซึ่งคนในชุมชนกับคณะครูได้ร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหาเรียบร้อยแล้ว (3) คนในชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจ และเต็มใจที่จะเข้าร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับทางโรงเรียน

นิตยา เกตุครุฑ (2550) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผล ตำบลน่านกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” ได้อธิบายเกี่ยวกับ หากชุมชนมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกันอย่างกลมกลืนเหนียวแน่นมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอย่างแน่นแฟ้น ก็จะเป็นชุมพลังของชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกันเป็นการปลูกจิตสำนึก ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนเองและได้รูปแบบในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมและการสร้างสายสัมพันธ์อันดีภายในชุมชน

อุทัยวรรณ ประทุมวงศ์ (2555) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือพะเยา จังหวัดพะเยา ที่ค้นพบว่า การรวมกลุ่มกัน การทำประชาคมหมู่บ้าน การแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมเพื่อ

พัฒนาอาชีพ การนำไปปฏิบัติก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมต่าง ๆ มีการบูรณาการด้านการผลิตบทฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่ม เน้นการผลิตที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ และให้ความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนและมีการจัดสรรรายได้ที่ได้รับอย่างเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่ม

ชาญวิทย์ โวหาร (2546) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการลดปัญหาความยากจน : ศึกษากรณีชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร” ที่กล่าวว่า ผู้นำของชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ จะได้รับการยอมรับและความศรัทธาจากเพื่อนบ้านและหน่วยงานราชการ ได้รับการเรียนรู้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม การพูดคุยแลกเปลี่ยนกับการทำกิจกรรมในชุมชน และการมีเวทีในระดับชุมชนการถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชนจะสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต

ณัฐชา ผิวเงิน (2554) ที่ได้ศึกษาเรื่อง บทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาค้าว ตำบลปลาค้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาค้าว ตำบลปลาค้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ทุนทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคมในรูปแบบของทรัพยากรมนุษย์ (สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน) กลุ่มองค์กรชุมชนในชุมชน ทุนทางปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น และระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สร้างบรรทัดฐานในการปฏิบัติตนของคนในชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน เพิ่มศักยภาพในการทำงานต่าง ๆ

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า (2559) ซึ่งได้ทำศึกษา เรื่อง ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาต่อชุมชน พบว่า มีการดำเนินงานโดยแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ 1) ร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่นและรูปแบบในการพัฒนา 2) กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน และรวบรวมข้อมูลชุมชน ประสานเครือข่ายความร่วมมือ และประชาสัมพันธ์เพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน 3) การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ เพื่อสื่อสารชุมชนและหาแนวทางอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพของชุมชน 4) กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบทางด้านผลประโยชน์ของชุมชน

งานวิจัยต่างประเทศ

Kovach, Sally Anne (1988) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “An artisan’s tale original story tang dynasty china pottery” การศึกษาพบว่า ช่างทำเครื่องปั้นดินเผาราชวงศ์ถังในอดีต มีความสามารถที่ได้รับการสั่งสมความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ การทำงานเป็นการสร้างเพื่อขาย ลักษณะงานที่ทำมีความงามที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อ ความพึงพอใจในความงาม ความภาคภูมิใจ การสอนของช่างแบบดั้งเดิมเป็นการสอนโดยให้ทำตาม การถ่ายทอดเกิดโดยผู้สอนให้ ความรู้ความชำนาญในกรรมวิธี การทำเป็นลักษณะการสืบทอดและรู้คุณค่า ส่วนการทำเพื่อการค้า ลักษณะงานจะมีความงาม ความคงทน ความภาคภูมิใจ การสอนมีการฝึกหัดโดยตรงจาก ครูผู้ฝึกฝนโดยวิธีการเลียนแบบให้เหมือนของเดิมในท้องถิ่นและวัสดุท้องถิ่น ซึ่งงานศิลปหัตถกรรม แสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิหลัง รูปร่างสีสันทันเรื่องราว ลวดลาย การใช้งานมีความสัมพันธ์กับศาสนา เทศกาล และพิธีกรรมต่าง ๆ การถ่ายทอดเทคนิคฝีมือจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยเกี่ยวเนื่อง กับวิถีชีวิต ในปัจจุบันการศึกษาหัตถกรรมพื้นบ้านในวิทยาลัยมีเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ เน้น เรื่องเกี่ยวกับความภาคภูมิใจ

Stowe Dong (2006) ได้ทำการศึกษาเรื่อง The wisdom of the hands จากการศึกษา พบว่า การจัดทำโครงการการทำงานไม้ ที่ผู้วิจัยเรียกว่า “ภูมิปัญญาจากงานที่ทำด้วยมือ” ผู้วิจัยได้ ทดลองในโรงเรียนเคลียร์สปริง ในแมรี่แลนด์ การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการหาหลักฐานและข้อยืนยัน ที่มารองรับถึงคุณค่า และประสบการณ์ในงานไม้ ซึ่งงานไม้ดังกล่าวได้จัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ด้วยการผสมผสานเทคนิคแบบดั้งเดิมเข้ากับกิจกรรมในชั้นเรียน มีการให้ช่างที่เป็นช่างผู้ชำนาญงาน ในท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้สร้างความประหลาดใจแก่เด็ก ๆ ที่ร่วมในชั้นเรียนงานไม้ และยังเกิด การคิดค้นในทางด้านความคิดสร้างสรรค์ การวิจัยพบว่า กรอบทางสังคม ประเพณี เป็นตัวกำหนดการ แสดงออกในงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชน โครงสร้างทางสังคมที่มีความมั่นคงจะมีผลในการ ทำงานศิลปะพื้นบ้าน การมุ่งเน้นถึงความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมและความเป็นท้องถิ่นในงาน ศิลปะพื้นบ้าน รวมทั้งการจัดการศึกษาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

Robinson (1992) ได้ศึกษา เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการพัฒนาชุมชนที่ ยั่งยืน ที่มลรัฐนิวฟอर्डแลนด์ ประเทศแคนาดา โดยใช้ประชาชน ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้นำ องค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า ในการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ประชาชน ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้มีความรู้ในท้องถิ่นใกล้สถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษา โดยระดมความคิด และร่วมกันวางแผนในการจัดการศึกษา จะได้แก้ไขปัญหาของท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น

Rock (1996) ได้ศึกษา เรื่องรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียนและชุมชนกับการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ ผลการศึกษา พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนตัดสินใจในการที่จะใช้ชุมชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้หลักสูตรที่ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามความต้องการของชุมชนและผู้เรียน รวมถึงการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น เช่น การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ภูมิปัญญาในชุมชน และร่วมกำหนดการดำเนินการให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

Ferguson (1997) ได้ศึกษา เรื่องการศึกษาของเด็กในชนบทของมลรัฐเนบราสกา ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ สำหรับกลวิธีในการพัฒนาภูมิปัญญาที่อยู่ในรูปของการผสมผสาน ระหว่างวิธีระดมพลังสมองระดับชุมชนการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ โดยนำเด็กไปหาประสบการณ์นอกสถานที่ พบปะกับผู้ประกอบการ พบวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กเกิดแนวคิดแปลกใหม่และมีความก้าวหน้าด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการทดลอง 5 สัปดาห์ พบว่า เด็กสามารถนำภูมิปัญญาที่ได้รับจากการศึกษาด้วยตนเอง นำมาผสมผสานเข้ากับแนวคิดของตนได้ดีกว่าการศึกษาภายในโรงเรียน

Lopez (2000) ได้ศึกษา เรื่องความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มลรัฐอิลลินอยด์ โดยใช้ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานศึกษาในชุมชน ผลการวิจัย พบว่า สิ่งที่ชุมชนมีส่วนช่วยเหลือในการให้การศึกษาแก่สถานศึกษาได้มากที่สุด คือ ภูมิปัญญาในชุมชน ปราชญ์ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการรักษาภูมิปัญญา ปราชญ์ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้ยั่งยืน

Jaycox, (2001) ได้ศึกษา เรื่องการสอนแบบโฮมสคูลในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า แม้หลักสูตรจะกำหนดไว้เป็นแบบแผนแต่นักเรียนที่เรียนในระบบโฮมสคูลก็ต้องจัดให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตนเองและการถ่ายทอดประสบการณ์ จากผู้รู้ในสังคมปัจจุบันให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การให้ความรู้กับผู้เรียนทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างไร กับความแตกต่างในการดำเนินชีวิตในสังคมที่มีสถานที่ที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นของตนหรือระดับประเทศ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจและสามารถเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยโดยใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ ฟาร์ม พิพิธภัณฑ์ สิ่งแวดล้อม สถานที่สำคัญ ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ไม่กำหนดตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามความสามารถของผู้เรียน อาจเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การพบปะระหว่างบุคคล การถ่ายรูป การวาดภาพ เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย” มีขั้นตอนในการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการในการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

- 1.1 แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- 1.2 การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- 1.3 รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตด้านเชิงพื้นที่

1. พื้นที่ด้านสถานศึกษา ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 8 โรงเรียน ได้แก่
 - 1.1 กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6
 - โรงเรียนเทศบาล 1 ศรีเกิด ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 2 หนองบัว หมู่ที่ 12 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 3 ศรีทรายมูล หมู่ที่ 11 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 4 สันป่าก่อ หมู่ที่ 13 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 7 ผังหมื่น หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 8 บ้านใหม่ หมู่ที่ 4 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย
 - 1.2 กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
 - โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
 - โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย

2. พื้นที่ด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 8 ชุมชน ได้แก่

- ชุมชนวัดศรีเกิด ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนหนองบัว หมู่ที่ 12 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนศรีทรายมูล หมู่ที่ 11 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนสันป่าก่อ หมู่ที่ 13 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนฝั่งหมิ่น หมู่ที่ 6 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย
- ชุมชนบ้านใหม่ หมู่ที่ 4 ต.ริมกก อ.เมือง จ.เชียงราย

กลุ่มตัวอย่างเชิงพื้นที่

ทางคณะผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยอันมีลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเลือกกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษา หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ประกอบด้วย

- โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า ซึ่งอยู่พื้นที่ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย
- โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย ซึ่งอยู่พื้นที่ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

1) ประชากรในพื้นที่ด้านสถานศึกษา

ประชากร ในกลุ่มตัวอย่างเชิงพื้นที่โรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษา หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ประกอบด้วย โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า จำนวน 281 และโรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย จำนวน 2 โรงเรียน มีนักเรียน จำนวน 1,967 คน

2) ประชากรในพื้นที่ด้านชุมชน

ชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนเทศบาลนครเชียงรายในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 อ.เมือง จ.เชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย จำนวน 1,200 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่าง นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดของการวิจัยและเหมาะสมกับบริบทการจัดกิจกรรมพัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเลือกกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงรายที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษาในระดับตอนปลาย หรือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 60 คน ประกอบด้วย

- โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า เปิดรับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน
- โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย เปิดรับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมอบรมเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ รวมทั้งหมด 60 คน

เกณฑ์การคัดเลือก “นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่” มีองค์ประกอบดังนี้

1. เปิดรับสมัครนักเรียนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม
2. กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6
3. กำลังศึกษาในกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย
4. นักเรียนที่พำนักอยู่ในพื้นที่เขตบริการของโรงเรียนหรือชุมชนโดยรอบที่มีความเชื่อมโยงกับบริบทการศึกษาในพื้นที่

2) กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน วางแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยเลือกชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

- ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย มีปราชญ์ภูมิปัญญา , ผู้นำชุมชน , ชาวบ้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้ มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง จำนวน 10 คน
- ชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีปราชญ์ภูมิปัญญา , ผู้นำชุมชน , ชาวบ้านสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้ มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง จำนวน 10 คน

เกณฑ์คุณสมบัติการคัดเลือก “ผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของชุมชน” มีองค์ประกอบดังนี้

1. มีอายุระหว่าง 40 – 70 ปี เนื่องจากชุมชนมีกลุ่มช่วงวัยนี้มาก และช่วงวัยนี้มีประสบการณ์ภายในชุมชน มีความรู้ทางภูมิปัญญาและมีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้

2. มีความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง

3. เป็นคนในชุมชน/พื้นที่กลุ่มตัวอย่าง

4. สามารถอ่านออก-เขียนได้-พูดคุยสนทนาได้

5. เป็นบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริหารจัดการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

เริ่มวันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2567 สิ้นสุดวันที่ 26 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหรือรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหรือรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. แบบกระบวนการสนทนากลุ่ม Focus Group เพื่อหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนและรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

3. ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

4. แบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

5. แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

6. รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากหนังสือของโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ วิธีชุมชนเครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก (ฉบับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร) ปีที่พิมพ์ : 2567

1.2 กำหนดจุดประสงค์ เป้าหมายและขอบเขตการเก็บข้อมูลของแบบสัมภาษณ์

1.3 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของเครื่องมือ เช่น การสำรวจข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กระบวนการสร้างผลิตภัณฑ์ หรือการอนุรักษ์ภูมิปัญญา รวมไปถึงการระบุผู้ที่จะให้ข้อมูล เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญ

1.4 ระดมความคิดวางกรอบเนื้อหาประเด็นที่ต้องการศึกษา หรือลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยการสัมภาษณ์หรือสังเกตอย่างไม่เป็นทางการเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน

1.5 การออกแบบคำถามสัมภาษณ์และร่างคำถามเบื้องต้น จากนั้นนำร่างแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบ

1.6 นำแบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการศึกษาชุมชน และด้านสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง(เชิงประจักษ์) โดยพิจารณาว่าข้อความของเครื่องมือที่สร้างขึ้นนั้น วัดได้ตามจุดประสงค์ นิยามศัพท์เฉพาะหรือเนื้อหาหรือไม่ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ตรงในด้านนั้น 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าวัดได้ในด้านนั้น และ -1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ไม่ตรงในด้านนั้น โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน ตรวจสอบเครื่องมือในครั้งนี้

ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนเป็นรายข้อแล้วคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องพบว่า ได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.6 ถึง 1.00

จากนั้นทางคณะผู้วิจัยนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำ

1.7 จัดพิมพ์และนำไปใช้จริง

1.8 นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาในพื้นที่เป้าหมาย

2. เครื่องมือ แบบกระบวนการสนทนากลุ่ม Focus Group เพื่อหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนและรูปแบบการพัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสนทนากลุ่ม

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน หรือเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

2.2 ระบุคำถามวิจัยหลัก

ตัวอย่าง เช่น "อะไรคือความท้าทายที่ชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจที่เผชิญอยู่" หรือ "ชุมชนมีบทบาทอย่างไรต่อการพัฒนาเยาวชนหรือนวัตกรรม"

2.3 ร่างและออกแบบแนวคำถามสนทนาทั่วไป โดยคำถามเป็นคำถามที่เปิดกว้างและกระตุ้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2.4 ทางคณะผู้วิจัย ได้มีการจัดลำดับคำถาม โดยเริ่มจากคำถามทั่วไป (Warm-up Questions) ไปสู่คำถามเชิงลึก (Core Questions) และจบด้วยคำถามสรุป (Closing Questions)

2.5 นำชุดคำถามของแบบกระบวนการสนทนากลุ่ม Focus Group ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบ โดยพิจารณาว่าข้อความของเครื่องมือที่สร้างขึ้นนั้น มีคำถามที่เหมาะสม เข้าใจง่าย และครอบคลุมตามจุดประสงค์ ในด้านเนื้อหาหรือไม่ และแนวคำถามสามารถกระตุ้นการสนทนาได้ดีหรือไม่ ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00

2.6 คณะผู้วิจัยนำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำ และตรวจสอบว่าแนวคำถามครอบคลุมประเด็นที่ต้องการหรือไม่

2.8 นำเครื่องมือไปใช้ปฏิบัติจริง โดยการจัดการสนทนากลุ่ม Focus Group

2.9 วิเคราะห์ข้อมูลหลังสนทนากลุ่ม โดย ถอดบทสนทนาเป็นข้อความ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย วิเคราะห์ประเด็นหลักที่ได้จากการสนทนาและนำทำการสรุปข้อมูล

3. เครื่องมือ ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.1 การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรม และความรู้ที่มีในท้องถิ่น รวมทั้งประสบการณ์และเทคนิคต่างๆ ของชาวบ้านที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น การเก็บข้อมูลจากชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ชาวบ้าน กลุ่มวิสาหกิจในชุมชน หรือผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับ

ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนความรู้ภายในชุมชน แล้วสังเคราะห์เป็นแนวทางพัฒนาชุดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนโดยอิงชุดความรู้จากแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์

3.2 ทำการกำหนดวัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรม โดยการศึกษาจากเอกสารการพัฒนาชุดฝึกกิจกรรม ตลอดจนหนังสือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์หัวข้อเรื่อง (Topic) แล้วทำการแยกย่อยเป็นหัวข้อหลัก (Main Element) และหัวข้อย่อย (Element) แล้วนำมากำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรโดยมีรายละเอียดโครงสร้างและหัวข้ออบรมในชุดกิจกรรม

3.3 คณะผู้วิจัยทำการออกแบบและพัฒนากิจกรรมร่วมกับชุมชน จัดการเสวนากระบวนการกลุ่ม (Focus Group) ครูผู้สอน ปรากฏซ์ท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning) โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งจัดทำชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชนเด่นห้าและชุมชนป่าแดง อย่างละ 1 ชุด รวมทั้งหมด 2 ชุด ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม สื่อการสอน การวัดประเมินผลโดยมีขั้นตอนการดำเนินการคือ

- การอบรมเวิร์กช็อป (Workshop) การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ทดลองพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การฝึกอบรมด้านเทคโนโลยี : เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้วิธีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา
- กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ : การเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และวิธีการในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้กับท้องถิ่น

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายของผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ และแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

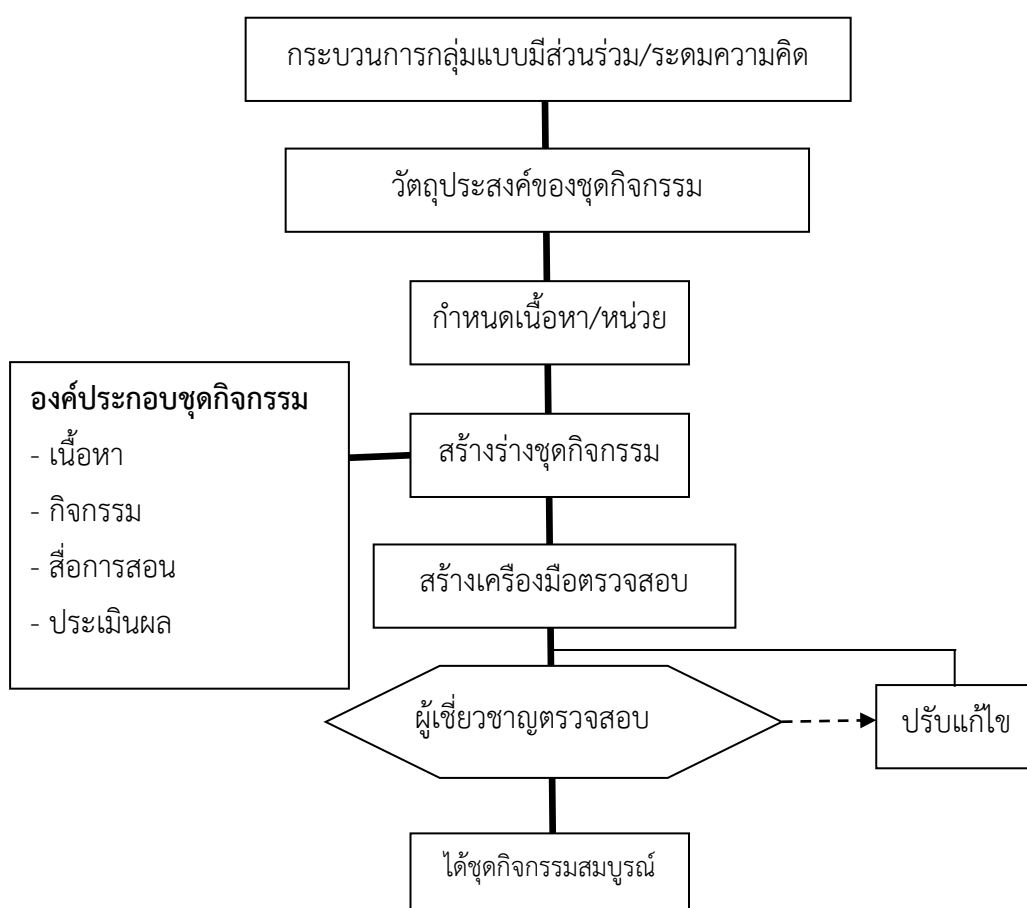
- 4.50 – 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 3.50 – 4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 2.50 – 3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย
- 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ความเหมาะสมของร่างชุดกิจกรรมที่ยอมรับได้ คือ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากขึ้นไป ถ้าไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดผู้วิจัยจะขอความคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญอีกครั้งหนึ่ง

3.5 ทำการตรวจสอบความสอดคล้องของชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณท์สำหรับชุมชนเด่นห้าและชุมชนป่าแดง โดยพิจารณาในส่วนวัตถุประสงค์ เนื้อหาของหลักสูตร สื่อการสอน การวัดประเมินผลที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งพบว่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 แสดงถึงความเหมาะสมของชุดกิจกรรมพร้อมที่จะนำชุดกิจกรรมไปใช้ต่อไป

3.5 ทำการแก้ไข ปรับปรุงชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณท์สำหรับชุมชนเด่นห้าและชุมชนป่าแดงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

กระบวนการสร้างชุดกิจกรรมสามารถแสดงเป็นภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 6 ขั้นตอนการสร้างชุดกิจกรรม “การพัฒนานวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณท์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3.6 นำชุดกิจกรรมไปใช้ทดลองใช้ (Try out) กับผู้เรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งไม่พบข้อบกพร่อง สามารถนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

3.5 การนำชุดกิจกรรมไปใช้และการขับเคลื่อนกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนานวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยผู้เข้าร่วมการอบรมเรียนรู้บริบทชุมชน เรียนรู้ในการเก็บข้อมูลชุมชน เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของชุมชน และเรียนรู้ในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชน แล้วทำการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชนจนเกิดเป็นชิ้นงานของนวัตกรภูมิปัญญาของตนเอง

3.7 นวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ทำการขับเคลื่อนกิจกรรมและการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผลิตและจำหน่ายได้ในตลาด โดยการใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับจากตลาด เช่น การใช้สื่อออนไลน์ การทำแบรนด์ และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม รวมถึงการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดงานแสดงสินค้าหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานถนนคนเดินเชียงราย งานตลาดนัดท้องถิ่น หรือกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

3.8 คณะผู้วิจัยได้จัดทำการประเมินผลการพัฒนานวัตกรในด้านทักษะและสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่เพื่อสะท้อนถึงประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนานวัตกร

4. เครื่องมือ แบบทดสอบวัดทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างและหาประสิทธิภาพเครื่องมือในการสร้างแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ

- การกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

4.1 ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่และการขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2 วิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของทักษะความเป็นนวัตกรที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย

4.3 กำหนดตัวแปรและแนวทางการวัดทักษะความเป็นนวัตกรที่สอดคล้องกับแนวทางการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

- การพัฒนาแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม

4.4 ออกแบบโครงสร้างของแบบวัด โดยกำหนดหมวดหมู่ของคำถาม เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา ความสามารถในการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

4.5 จัดทำข้อคำถามตามมาตรวัด Likert Scale หรือมาตรวัดที่เหมาะสม จำนวน 40 ข้อ

4.6 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ความชัดเจน ความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ โดยแบบวัดค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item of Congruence: IOC) โดยค่า IOC เท่ากับ 0.60-1.00 จึงถือว่าแบบทดสอบมีความสอดคล้องและสามารถนำไปใช้ได้

4.7 ทำการปรับปรุงและพัฒนาแบบวัดให้มีประสิทธิภาพปรับแก้ไขข้อคำถามที่มีค่าความตรงและความเชื่อมั่นต่ำ โดยเกณฑ์การประเมินที่ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สอดคล้องและใช้ได้ คือ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 – 1.00

4.8 นำแบบทดสอบที่ผ่านการพิจารณาไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้เรียนซึ่งไม่ใช่ผู้เรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจริง แล้วทำการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (P) มีค่าระหว่าง 0.48-0.75 และอำนาจจำแนก (r) มีค่าระหว่าง 0.30-0.53 จากนั้นทำการคัดเลือกข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 40 ข้อ แล้วทำการหาค่าความเชื่อมั่น (KR-20) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.89 แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4.9 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดสอบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ในช่วงก่อนและหลังอบรม โดยการแปลความหมายของผลการระดับทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ในการทำแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ จำนวน 40 ข้อ สามารถแบ่งระดับทักษะของผู้เข้าร่วมได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่

คะแนนที่ได้ (จาก 40 คะแนน)	ระดับทักษะ	ความหมาย
30 - 40	ดีมาก	มีทักษะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่ในระดับสูง สามารถนำแนวคิดนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขับเคลื่อน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้อย่างสร้างสรรค์
20 - 29	ดี	มีทักษะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่ในระดับปานกลาง สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงต้องเสริมสร้างประสบการณ์และ การพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อความเชี่ยวชาญ
ต่ำกว่า 19	ปรับปรุง	มีทักษะในระดับที่ต้องปรับปรุง ควรเข้ารับการฝึกอบรม เพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความโดดเด่น และสามารถแข่งขันในตลาดได้

การประเมินระดับทักษะช่วยให้ผู้เข้าร่วมทราบถึงความสามารถของตนเองในด้านการเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่ และสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

5. เครื่องมือ แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมิผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

5.1 ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะนวัตกรรมิ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบของสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่ที่ต้องการประเมิน

5.2 กำหนดสมรรถนะหลักและสมรรถนะย่อย วิเคราะห์และจัดกลุ่มสมรรถนะออกเป็น 8 ด้านหลัก คือ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมิ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การจัดการความรู้และเทคโนโลยี การทำงานร่วมกันและเครือข่าย การสื่อสารและโน้มน้าวใจ ความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบต่อสังคม การเรียนรู้และพัฒนาตนเองแล้วทำการระบุพฤติกรรมย่อยในแต่ละด้านเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม

5.3 สร้างแบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ ผู้วิจัยได้ออกแบบข้อคำถามในรูปแบบ โดยใช้ระดับคะแนน 4 ระดับ อ้างอิงแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2560) โดยการประเมินพฤติกรรมหรือทักษะต่าง ๆ จัดระดับตามความสามารถที่แสดงออกได้จริงและสังเกตได้ โดยการพัฒนาแบบประเมินนี้มุ่งให้ผู้ตอบสามารถสะท้อนระดับความสามารถหรือพฤติกรรมของตนในแต่ละด้านได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับพฤติกรรมตามสมรรถนะที่ต้องการวัด โดยเฉพาะในบริบทของการเป็นนวัตกรการกำหนดระดับคะแนน 4 ระดับนี้ มีรายละเอียดดังนี้

-ระดับ 4 หมายถึง การปฏิบัติได้ดีมาก มีความสม่ำเสมอเป็นประจำ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและความสามารถอย่างลึกซึ้ง จัดอยู่ในระดับ “ดีเยี่ยม”

-ระดับ 3 หมายถึง การปฏิบัติได้ดีเป็นส่วนใหญ่ แม้มีบางครั้งที่ยังต้องปรับปรุงอยู่บ้าง จัดอยู่ในระดับ “ดี”

-ระดับ 2 หมายถึง การปฏิบัติได้เพียงบางครั้ง ยังขาดความสม่ำเสมอและจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม จัดอยู่ในระดับ “พอใช้”

-ระดับ 1 หมายถึง การไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่แสดงพฤติกรรมตามข้อกำหนดเลย จัดอยู่ในระดับ “ควรปรับปรุง”

จากการประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สามารถตีความและแปลผลคะแนนจากแบบประเมินโดยมีเกณฑ์การแปลผลคะแนนรวม โดยใช้คะแนนเฉลี่ยรวมที่ได้จากแต่ละสมรรถนะ และจัดระดับตามเกณฑ์ 4 ระดับ ตามข้อเสนอของบุญชม ศรีสะอาด (2560) ดังนี้

ตารางที่ 3 ระดับสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่

คะแนนเฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
3.51 – 4.00	ดีเยี่ยม
2.51 – 3.50	ดี
1.51 – 2.50	พอใช้
1.00 – 1.50	ควรปรับปรุง

4. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบประเมินฉบับร่างเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน ตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจน และความครอบคลุมของเนื้อหาในแต่ละข้อ โดยค่า IOC มีค่าระหว่าง 0.67-1.00

5. ปรับปรุงแบบประเมินตามข้อเสนอแนะปรับปรุงแบบประเมินตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้มีความถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสมต่อการนำไปใช้

6. ทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out) นำแบบประเมินไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มเป้าหมายจริง

7. วิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือใช้สถิติค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพบว่าแบบประเมินชุมชนเด่นห้าเท่ากับ 0.94 และชุมชนป่าแดงเท่ากับ 0.91 แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

5. เครื่องมือ รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลและกระบวนการทำงานทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ข้อมูลกระบวนการทำงานในแต่ละขั้นตอน และได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโดยทั่วไปการศึกษาในขั้นตอนนี้จะมีขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

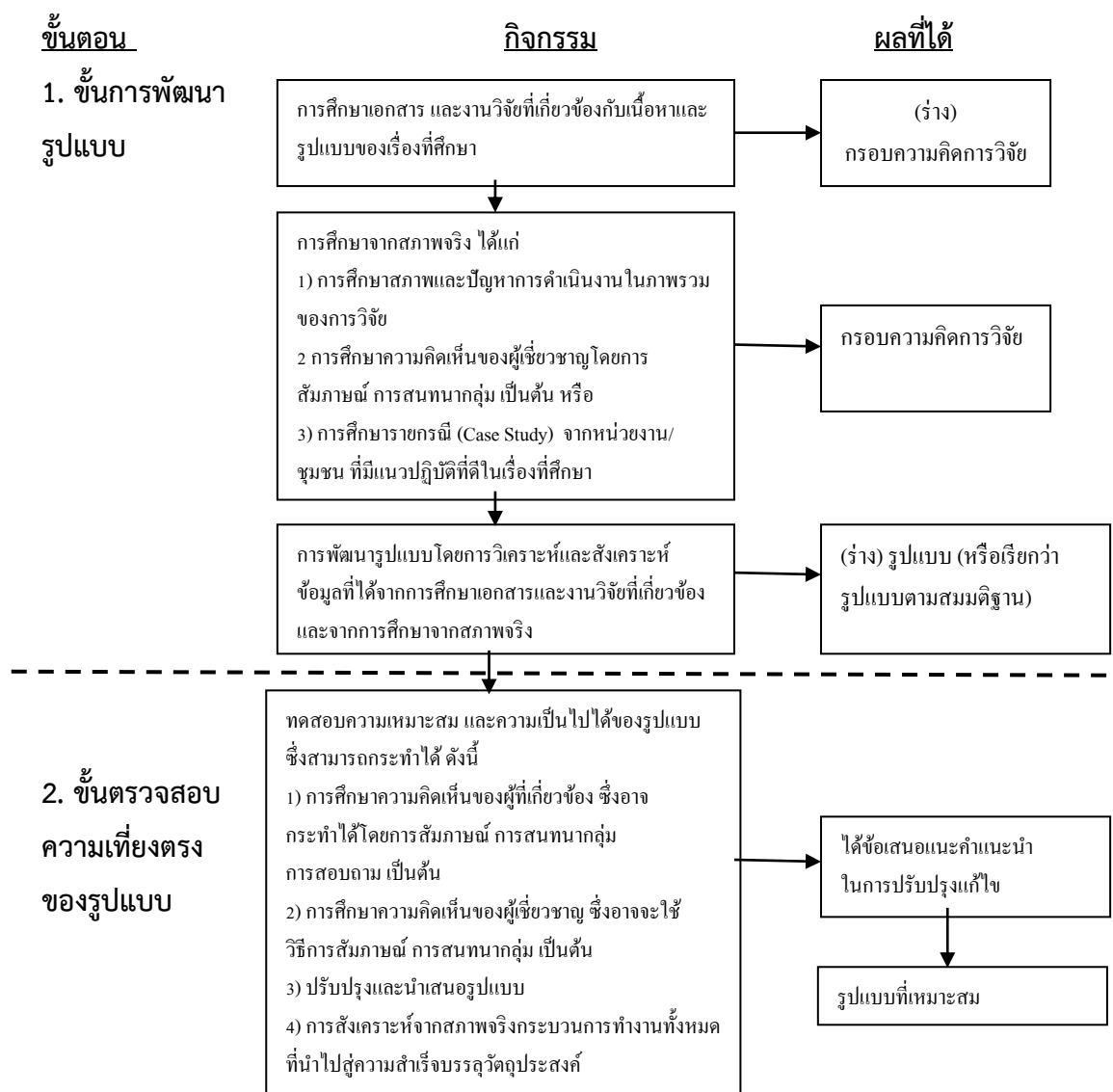
5.1 การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ วิเคราะห์โมเดลการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิสาหกิจในพื้นที่ ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบ

5.2 การกำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของรูปแบบ โดยการกำหนดองค์ประกอบหลักของรูปแบบ เช่น กระบวนการเรียนรู้ของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ การเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจและชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของรูปแบบ

5.3 ทำการศึกษาจากบริบทจริงโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ครูผู้สอน เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ผ่านการถอดบทเรียนเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำงานร่วมกับชุมชน และการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ พร้อมร่วมกันกำหนดแนวทางการส่งเสริมผลิตภัณฑ์โดยอาศัยความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชน

5.4 คณะผู้วิจัยร่วม ครูผู้สอน กับนวัตกรรมนำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนาและร่วมกันสรุปองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา

รุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ภาพที่ 7 ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบจากการสังเคราะห์เอกสารและสังเคราะห์จากการปฏิบัติสภาพจริง

6. ทำการประเมินและยืนยันความถูกต้องของรูปแบบ โดยใช้วิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ หรือใช้การวิเคราะห์ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ เพื่อให้แน่ใจว่าเครื่องมือสามารถใช้เก็บข้อมูลได้อย่างแม่นยำ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ เพื่อขับเคลื่อน

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ได้ดำเนินการประเมินคุณภาพของรูปแบบดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับผลการประเมินพบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.13 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 ซึ่งอยู่ในระดับ “เหมาะสม” แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาดังกล่าวมีความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในบริบทของชุมชน และสามารถสนับสนุนกระบวนการส่งเสริมนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ดังตัวอย่างในภาคผนวก ง)

7. การนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาแล้ว โดยนำเสนอรูปแบบที่ผ่านการปรับปรุงต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเผยแพร่ผลการวิจัยในรูปแบบเอกสาร งานสัมมนา หรือคู่มือปฏิบัติ เป็นต้น

ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. ผู้วิจัยได้มีการนำเทคนิค AIC ประกอบด้วย (Appreciation - ขั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ Influence - ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา และ Control - ขั้นการสร้างแนวทางปฏิบัติ) เข้ามาประยุกต์ใช้ในการกำหนดขั้นตอน และกิจกรรมในการดำเนินงานภายใต้โครงการวิจัยฯ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A)

ระยะที่ 1 ศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จ.เชียงรายโดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

- จุดประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

- เก็บข้อมูลจาก : กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน,ปราชญ์ชุมชน,กลุ่มองค์กรในชุมชน อาทิ กลุ่มวิสาหกิจในชุมชน จำนวน 20 คน โดยการเก็บข้อมูลจำนวน 1 ครั้ง ใช้ระยะดำเนินการ 1 วัน (ช่วงเวลา 08.00 – 16.00 น.)

- เครื่องมือที่ใช้ : แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การสนทนากลุ่ม Focus Group ตามประเด็นหัวข้อที่ศึกษา

- กระบวนการดำเนินงาน มีดังนี้

1. คณะผู้วิจัยประชุมทีมงานเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการวิจัยฯ ในพื้นที่เป้าหมาย

2. คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน,ปราชญ์ชุมชน,กลุ่มองค์กรในชุมชน อาทิ กลุ่มวิสาหกิจในชุมชน จำนวน 20 คน เพื่อใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาการจัดการความรู้ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และแนวทางการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน โดยนำเครื่องมือดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงให้สมบูรณ์ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลและได้ยื่นขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ COA.010/2567 เลขที่โครงการวิจัย 010-2567-Full

3. คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ SWOT รวมถึงจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสังเคราะห์ข้อค้นพบและเสนอแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ เป็นต้น

ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

ระยะที่ 2 พัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนโดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1. คณะผู้วิจัย นำชุดข้อมูลบริบทชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการเก็บข้อมูลในระยะที่ 1 มาสังเคราะห์ข้อมูลชุมชน องค์ความรู้ภูมิปัญญาภายในชุมชน และประเมิน ทุน/ความท้าทายศักยภาพภายในชุมชน เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลของการพัฒนาชุดกิจกรรม

2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม แล้วทำการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน วิสาหกิจชุมชนผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ และแบบประเมินทักษะความเป็นนวัตกรรมและแบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม

3. ทำการตรวจสอบความสอดคล้องของชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 แสดงถึงความเหมาะสม และปรับปรุงให้สมบูรณ์ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลและได้ยื่นขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ COA.010/2567 เลขที่โครงการวิจัย 010-2567-Full

ระยะที่ 3 การพัฒนา “นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่” สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

- จุดประสงค์ : เพื่อพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

- เก็บข้อมูลจาก : นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 60 คน

- เครื่องมือที่ใช้ : 1) ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน 2) แบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ และ 3) แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

- กระบวนการดำเนินงาน มีดังนี้

1. คณะผู้วิจัย เปิดรับสมัครผู้เข้าร่วมการอบรมเป็น “นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่” จำนวน 60 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยอันมีลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเลือกกลุ่มโรงเรียนเทศบาลนครเชียงราย ที่เปิดสอนแผนกมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ประกอบด้วย โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า จ. เชียงราย รับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย รับสมัครคัดเลือกตัวแทนนักเรียน จำนวน 30 คน รวมผู้เข้าร่วมการอบรมทั้งหมด จำนวน 60 คน

2. คณะผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมอบรมทำการทดสอบทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายจำนวน 40 ข้อ

3. ดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการแผนกิจกรรมการอบรม โดยมีคณะผู้วิจัยเป็นพี่เลี้ยง และการมีส่วนร่วมของตัวแทนชุมชน ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้นำ, ราชัญภูมิปัญญา, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 20 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลและร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง

4. นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ลงพื้นที่ภาคสนามการเก็บข้อมูลชุมชนโดยใช้ “ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น”

5. นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ นำข้อมูลมาร่วมกันสังเคราะห์เป็นชุดข้อมูลของชุมชน และร่วมกันวิเคราะห์ชุมชน SWOT วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน โดยครอบคลุมในพื้นที่ 2 ชุมชน โดยรอบโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

6. นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานต่อยอดและถอดบทเรียน (ตามข้อที่ 4) เพื่อสร้างนวัตกรรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปแบบโครงงาน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

7. หลังจากดำเนินการอบรมการพัฒนา “นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่” เสร็จสิ้นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ทำแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม

ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

8. คณะผู้วิจัยได้จัดทำ การประเมินผลการพัฒนานวัตกรรมในด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ภูมิปัญญา รุ่งใหม่ เพื่อสะท้อนประสิทธิผลของกระบวนการเรียนรู้และการเติบโตเชิงนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ ผ่านการ ทำกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรม เพื่อท้องถิ่น

ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

ระยะที่ 4 พัฒนา “รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่งใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย”

- จุดประสงค์ : เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่งใหม่สู่การขับเคลื่อน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนคร เชียงราย จังหวัดเชียงราย

- เก็บข้อมูลจาก : นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 60 คน โดยการเก็บข้อมูล จำนวน 1 ครั้ง ใช้ระยะดำเนินการ 1 วัน (ช่วงเวลา 08.00 – 16.00 น.) ครูผู้สอนจำนวน 4 ท่าน

- เครื่องมือที่ใช้ : การสนทนากลุ่ม Focus Group ตามประเด็นหัวข้อที่ศึกษา

- กระบวนการดำเนินงาน มีดังนี้

1. นวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่งใหม่ สะท้อนกระบวนการทำงาน ถอดบทเรียนองค์ความรู้และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับ พร้อมวางแผนส่งเสริมผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่าง ยั่งยืน เป็นต้น

2. คณะผู้วิจัย ครูผู้สอนและนวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่งใหม่ นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผล การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ KM แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลลัพธ์ของกระบวนการพัฒนา โดย ใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ร่วมกับการระดมสมอง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบหลักของ รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่งใหม่ การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3. ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน มีค่าเฉลี่ย 4.13 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน 0.30 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี แสดงถึงรูปแบบมีศักยภาพในการนำไปใช้ได้จริง

4. คณะผู้วิจัยสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการศึกษาและในพื้นที่เพื่อขยาย ผลและส่งเสริมการใช้ผลงานวิจัยในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

2. ผู้วิจัยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1.1 ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิสาหกิจชุมชน โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการ ตำราวิชาการ งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ บทความ วารสาร ฯลฯ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อนมีการลงภาคสนาม เพื่อเป็นการเตรียมการโดยผู้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและผลงานวิจัยของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้วิจัย และนอกจากนั้นมีการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยไม่ได้ยึดติดกับแนวคำถามเพียงอย่างเดียวแต่ให้ความสำคัญกับข้อมูลส่วนอื่นที่อาจแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาด้วย

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ ใช้วิธีการศึกษาทางมานุษยวิทยาโดยผู้ศึกษาวิจัยเข้าไปลงพื้นที่สนามวิจัย คือ การเข้าไปร่วมทำกิจกรรมในชุมชนกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ ชีวิตของชาวบ้านในชุมชน, การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ด้านศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม ด้านวิถีชีวิต ลักษณะบ้านเรือน และการแต่งกาย ด้านดนตรีและศิลปหัตถกรรม ด้านภาษาและวัฒนธรรมประเพณี ด้านสมุนไพร สุขภาพ อาหารการกินและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในพื้นที่โดยตรง ได้แก่ เอกสารที่มีการบันทึกด้านบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมา สภาพทางวัฒนธรรมและสังคม และผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

- 2.1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ
- 2.2 ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
- 2.3 ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
- 2.5 ใช้เครื่องมือการศึกษาชุมชน 7 ชิ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) เครื่องมือเก็บข้อมูลใช้แนวคำถาม การจัดเสวนากลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลภาคสนาม การใช้แบบสัมภาษณ์ การสำรวจด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละด้าน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมารวบรวมและแยกเป็นหมวดหมู่ แล้วนำมาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ลดทอนข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) เพื่อสกัดข้อมูลและจำแนกข้อมูล (typological analysis) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัยและตีความหรือสรุปข้อมูลด้วยการสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) ร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่, การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ, การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนศึกษาบริบทของพื้นที่และนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นความเรียงร่วมกัน

สำหรับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) คือ การพิจารณาจากเวลา แหล่งข้อมูล แหล่งสถานที่ เพื่อศึกษาความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูล ซึ่งถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลา บุคคลและสถานที่ของผู้ให้ข้อมูลแล้ว ข้อมูลที่ได้อาจจะมีความเหมือนหรือซ้ำกันได้ ซึ่งถือว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2546) นอกจากนี้ ในการตรวจสอบข้อมูลผู้ศึกษายังได้มีการสอบถามไปยังผู้รู้ในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนที่ปรึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูลอีกชั้นหนึ่ง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1). เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย 2). เพื่อพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย 3). เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

จากผลการดำเนินงาน โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยสามารถนำเสนอผล การดำเนินงานโครงการวิจัยฯ ที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น” แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ส่วนที่ 3 ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ส่วนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ผลแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากกลุ่มชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ตำบลรอบเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมและยั่งยืน

1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

ชุมชนเด่นห้า : มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการนวดแผนไทย การทำขนมไทย การทำบายศรีและงานใบตอง การสืบสานดนตรีพื้นเมือง และการทำตุ๊กล้านนา

ชุมชนป่าแดง : มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการทำใบชาเลื่อมมังกร การทำบายศรีและงานใบตอง การทำสบู่และแชมพู การทำยาสมุนไพรและพืชมุนไพร และการทำกระเป๋ากาบตันกล้วย

2. ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนเด่นห้า

ชุมชนเด่นห้า ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงราย เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอันหลากหลาย โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมไทยล้านนา ทั้งการนวดแผนไทย ดนตรีพื้นเมือง การประดิษฐ์งานใบตอง ตุ๊กล้านนา และการทำขนมไทยแบบดั้งเดิม ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการสืบทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง

จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายพบว่าแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนเด่นห้า ได้แก่

1) การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Integration)

- จัดทำเพจ “เสน่ห์เด่นห้า” เพื่อประชาสัมพันธ์การนวดแผนไทย งานใบตอง และการทำตุ๊ก
- เผยแพร่วิดีโอสอนทำขนมไทยและสาธิตดนตรีพื้นเมืองผ่าน YouTube , Facebook Live

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัย (Product Modernization)

- การนวดแผนไทย โดยการพัฒนารูปแบบการให้บริการ เช่น “นวดผ่อนคลายแนวพื้นถิ่นล้านนา” พร้อมชุดไทยพื้นเมือง การนวดแผนไทยโดยการนำพืชจากธรรมชาติในชุมชนประยุกต์ใช้ในการทำเครื่องหอมสมุนไพร

- ขนมไทย โดยการปรับปรุงให้หวานน้อยและใช้วัตถุดิบสุขภาพ โดยการใช้วัตถุดิบสุขภาพขยายตลาดไปยังกลุ่มคนรักสุขภาพ วัยทำงาน และชาวต่างชาติในการปรับปรุงขนมไทยให้เข้ากับ

รสนิยมปัจจุบัน การใช้น้ำตาลมะพร้าวแทนน้ำตาลทราย การใช้แป้งข้าวกล้องหรือแป้งข้าวไรซ์เบอร์รี การไม่ใส่สารกันเสีย การใช้ใบตองห่อ

- การทำตุ๋นล้านนาการใช้ผ้าฝ้ายทอมือแทนพลาสติก การใช้สีจากธรรมชาติ รวมถึงการเล่าเรื่องวัฒนธรรมผ่านตุ๋นและเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใช้วัสดุรีไซเคิล ย่อยสลายได้ และการนำตุ๋นล้านนา มาดัดแปลงเป็นของตกแต่งบ้านหรือของที่ระลึก เช่น ตุ๋นไม้เสียบกระถางต้นไม้

3) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและมีอัตลักษณ์ (Packaging Design)

- ขนมไทย เช่น บรรจุในกล่องใส่พร้อมสติ๊กเกอร์ลายศิลปะล้านนา
- ตุ๋นล้านนาและบายศรี เช่น บรรจุในกล่องพรีเมียมสำหรับจำหน่ายในงานมงคล/ของขวัญเชิงวัฒนธรรม

- ใบปลิวการให้บริการนวด โดยการออกแบบด้วยลวดลายผ้าชิ้นล้านนา ผสมผสานความทันสมัย

4) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่

- จัดอบรม “นวดแผนไทยพื้นบ้าน” แก่นักเรียนโรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า
- ฝึกอบรมทำขนมไทย และงานใบตอง ให้กับเยาวชนและนักเรียนในเขตเทศบาล
- สอนการเล่นซึง ชลู่พื้นเมือง และตีฆ้องมอญ แก่นักเรียนผ่านกิจกรรมชุมนุม

5) การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกวัสดุท้องถิ่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การทดลองผลิต รวมถึงการประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์กับบริบทของชุมชน การระดมความคิดเห็นจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การออกแบบร่วมกับนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ และปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและความต้องการของตลาด

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเด่นห้า ร่วมกันพัฒนา “ชุดบายศรีประยุกต์” และออกแบบงานใบตองในงานพิธีสำคัญ

- การให้บริการนวดแผนไทย โดยกลุ่มหมอนวดชุมชนที่ผ่านการอบรมและขึ้นทะเบียน

6) การทดลองตลาดแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่พัฒนาขึ้นจากภูมิปัญญาและนวัตกรรมไปทดลองวางขายในตลาดจริง โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกในกลุ่ม ผู้บริโภค ตัวแทนจำหน่าย หน่วยงานภาครัฐ หรือภาควิชาการ เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็น แนะนำ ปรับปรุง และประเมินผล อีกทั้งเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น จัดบูธในงานชุมชน ตลาดนัด หรือกิจกรรมถนนคนเดิน จากนั้นนำผลลัพธ์ที่ได้มาปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการตลาดมากขึ้น

- นำผลิตภัณฑ์เช่น ขนมหอยตุงล้านนา และบายศรี ไปจำหน่ายในงานถนนคนเดินเชียงราย
- เปิดให้ทดลองนวดพรีในงานกิจกรรมชุมชน เพื่อเก็บผลตอบรับและปรับปรุงบริการ

7) การสนับสนุนทุนวิจัยย่อยเพื่อการทดลองผลิตภัณฑ์ เป็นการส่งเสริมการทดลองเชิงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ลดปัญหาผลิตภัณฑ์ค้างคาอยู่แค่ในระดับไอเดียหรือต้นแบบไม่สามารถพัฒนาไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบได้

- รับทุนพัฒนาสูตรขนมหอยตุงเพื่อสุขภาพ เช่น ขนมหอยตุงปั่นใบเตยแบบไม่มีน้ำตาล
- ได้รับทุนพัฒนาอุปกรณ์และพื้นที่บริการ “ซุ้มนวดสุขภาพล้านนา” ในงานเทศกาลประจำ

จังหวัด

8) ส่งเสริมเยาวชนในการพัฒนานวัตกรรมและการสืบทอดภูมิปัญญาโดยการอบรมและถ่ายทอดเทคนิคการทำผลิตภัณฑ์ให้แก่คนรุ่นใหม่

- เยาวชนในโรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า ร่วมกิจกรรมประกวด “นวัตกรรมตุงล้านนาร่วมสมัย
- การทำบายศรีหรือขนมหอยตุงโดยส่งเสริมให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน
- สนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมงานฝึกอบรมทำขนมหอยตุงและบายศรี สืบทอดจากผู้สูงวัยใน

ชุมชน

9) การต่อยอดภูมิปัญญาด้วยองค์ความรู้ใหม่

- การนวดแผนไทย เป็นการพัฒนารูปแบบบริการร่วมกับนักกายภาพบำบัด เพื่อนำไปสู่การใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

- การทำขนมหอยตุง โดยร่วมกับอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายในการวิเคราะห์โภชนาการ เพื่อพัฒนาขนมสุขภาพ

- ตุงล้านนา โดยร่วมออกแบบกับนักออกแบบกราฟิกให้เป็น “ตุงแฟชั่น” สำหรับตกแต่งอเวนต์ยุคใหม่

2.2 การวิเคราะห์แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนป่าแดง

จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ชุมชนป่าแดง เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสกัดพืชสมุนไพร การเลือกวัตถุดิบจากธรรมชาติ และการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อาทิ การทำใบชาเลื่อมมังกร สบู่สมุนไพร แชมพูสมุนไพร ยาสมุนไพร กระเป๋าจากกาบตันกล้วย ภูมิปัญญาด้านงานใบตองการทำบายศรี สะตอและส้มหมากส้มพลู พบว่าแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนป่าแดง คือ

1) การประยุกต์เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Integration) โดยการผสมผสานภูมิปัญญากับเทคโนโลยีช่วยยกระดับภาพลักษณ์สินค้าให้มีความร่วมสมัยและเหมาะสมกับตลาดในระดับภูมิภาคและสากล

- สร้างเพจ Facebook ของชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ เช่น “ชาเลื่อมังกรป่าแดง” และ “บายศรีศิลป์ใบทอง” การใช้สื่อมีเดียเดียวในการเล่าเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ (Storytelling Marketing) โดยมี QR Code ให้สแกนดูวิดีโอเรื่องราวของชุมชนหรือกระบวนการผลิต

- เริ่มนำผลิตภัณฑ์ขึ้นแพลตฟอร์มขายของออนไลน์ เช่น Shopee, Facebook Marketplace

- การส่งเสริมช่องทางขายออนไลน์ โดยการจัดทำเว็บไซต์หรือ Facebook Page ชุมชน การเรียนรู้เรื่องการถ่ายภาพผลิตภัณฑ์แบบมืออาชีพ เพื่อเพิ่มโอกาสในการสื่อสารกับตลาด การเขียนคำบรรยายสินค้าแบบ Storytelling รวมถึงการขายสินค้าในแพลตฟอร์ม Shopee, Lazada, LINE Shopping TikTok เป็นต้น

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัย (Product Modernization) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัยควรเน้นการปรับปรุงสูตรผลิตภัณฑ์และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ โดยยังคงอิงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเช่น

- ชาเลื่อมังกร โดยปรับปรุงให้มีรสชาติอ่อนหวานจากหญ้าหวาน เพื่อตอบโจทย์กลุ่มผู้รักสุขภาพ และสามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ชาพร้อมชง ชงชงเย็น หรือแคปซูลเสริมอาหาร โดยเน้นคุณสมบัติในการบำรุงเลือดและดีท็อกซ์ พร้อมข้อมูลประกอบด้านคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์

- การพัฒนาสูตรสบู่และแชมพูสมุนไพรที่มีคุณสมบัติเป็นเอกลักษณ์ โดยเน้นสูตรที่แตกต่าง เช่นมีส่วนผสมของชาเลื่อมังกร จิง มะกรูด ตะไคร้ป่า เน้นกลิ่นผ่อนคลายแบบสปาบำบัด และการเพิ่มคุณสมบัติตรงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ลดรังแค ผิวแพ้ง่าย หรือการผสมสารสกัดสมุนไพรที่ช่วยบำรุงผิวและเส้นผม เช่น ใบย่านาง มะกรูด จิง ฯลฯ เพื่อให้ตรงกับเทรนด์ผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก

- การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพร ด้วยการสร้างจุดขายด้านสุขภาพ เช่น ชาเลื่อมังกรควรพัฒนาเป็น “ชาสมุนไพรบำรุงเลือด – ดีท็อกซ์” พร้อมข้อมูลคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งเป็นรูปแบบ ชาพร้อมชง ชงชงเย็น หรือแคปซูลเสริมอาหาร

3) การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ (Packaging Design) การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนป่าแดง ซึ่งมีความโดดเด่นด้านสมุนไพรและวัฒนธรรมชาติ แนวทางการออกแบบควรผสมผสานระหว่างเอกลักษณ์ท้องถิ่น ความ

เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และความทันสมัยที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคยุคใหม่ โดยมีแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ ดังนี้

- การออกแบบบรรจุภัณฑ์ชาเล็ดม้งกร ควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้พกพาง่าย เช่น ถุงซิปล็อกหรือกล่องรีไซเคิล พร้อมใช้ลวดลายที่สะท้อนความเป็นธรรมชาติ เช่น ภาพใบชา ป่าเขา หรือเส้นสายจากลายพื้นเมือง ทั้งนี้ ควรเพิ่มฉลากแบบมินิมอล มี QR Code ให้ผู้บริโภคสแกนดูแหล่งที่มาหรือวิธีการชง เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและเพิ่มความน่าเชื่อถือ

- การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ยาต้ม-พืมน้ำ บรรจุภัณฑ์ควรเป็นขวดแก้วขนาดเล็กพร้อมฝาไม้ไผ่ เพื่อสื่อถึงความเป็นธรรมชาติ ผสมผสานกับฉลากดีไซน์เรียบหรู ใช้ลายเส้นแบบล้านนา พร้อมบอกชื่อกลิ่นและคุณสมบัติ เช่น ผ่อนคลาย หรือกระตุ้นสมาธิ นอกจากนี้สามารถจัดชุดของฝากหรือทำแพ็คเกจเฉพาะฤดูกาล เพื่อเพิ่มความหลากหลาย

- การออกแบบบรรจุภัณฑ์ กระเป๋าผ้ากล้วย ควรออกแบบให้มีความร่วมสมัย เช่น ทรง tote bag หรือกระเป๋าสะพายข้าง โดยยังคงใช้วัสดุจากกล้วยผสมกับลวดลายผ้าทอหรือวัสดุพื้นถิ่นอื่นๆ บรรจุภัณฑ์ควรเป็นกล่องหรือถุงผ้าที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ พร้อมป้ายแบรนด์ที่สะท้อนความเป็นชุมชน เช่น โลโก้ที่ปักจากฝีมือช่างในพื้นที่ หรือป้ายผ้าเล่าเรื่องราวการผลิต

- สบู่สมุนไพรและแชมพูสมุนไพร ควรใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กล่องกระดาษคราฟต์หรือขวดรีฟิล พร้อมพิมพ์ลายเส้นของสมุนไพรพื้นถิ่น เช่น ขิง มะกรูด หรือตะไคร้ป่า การออกแบบควรเรียบง่าย แต่แสดงถึงความใส่ใจ เช่น การใช้สีโทนธรรมชาติ และฉลากที่บอกสรรพคุณอย่างชัดเจน รวมถึงการจัดทำชุดขนาดเล็กสำหรับนักท่องเที่ยวหรือเป็นของขวัญ

3.5 ภูมิปัญญางานใบตองการพับบายศรี การจัดเสตวง และการสานส้มหมากส้มพลูแนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์จึงควรใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นต้นแบบในการออกแบบโดย 1) การนำรูปทรงของบายศรีมาประยุกต์เป็นรูปกล่องทรงกรวยขึ้น หรือใช้ลวดลายการพับใบตองแบบซิกแซกเป็นกราฟิกบนฉลากสินค้า เพื่อสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากสินค้าอื่นในตลาด 2) การพัฒนาแพ็คเกจที่ใช้ใบตองแห้ง เยื่อพืช หรือกระดาษที่มีผิวสัมผัสคล้ายใบตอง เพื่อให้สื่อถึงรากวัฒนธรรม พร้อมทั้งเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและตอบสนองกระแสรักษ์โลกของผู้บริโภคยุคใหม่ 3) กล่องผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีลวดลายหรือโครงสร้างคล้ายส้มหมากส้มพลู พร้อมการ์ดหรือฉลากที่เล่าเรื่องราวของภูมิปัญญางานใบตอง

4) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่โดยจัดค่ายเยาวชนและบูรณาการเข้ากับโรงเรียนในพื้นที่บูรณาการกับโรงเรียนในพื้นที่ โดยมีทิศทางการพัฒนา ดังนี้

4.1 การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

จัดกิจกรรม “ค่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น” สำหรับเยาวชนในพื้นที่ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร เช่น การทำใบชาเล็ดม้งกร สบู่ ยาต้ม และแชมพูสมุนไพร โดยเปิดโอกาสให้

เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านและผู้ประกอบการในชุมชน ซึ่งจะช่วยปลูกฝังความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่สานต่อ

4.2 การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับระบบการศึกษา

บูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและสมุนไพรท้องถิ่นเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนในพื้นที่ เช่น การจัดชมรมภูมิปัญญา การเรียนรู้ผ่านโครงงาน หรือการเรียนรู้แบบบูรณาการในรายวิชา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่องในระบบการศึกษาและเอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมรุ่นใหม่จากเยาวชนในท้องถิ่น

4.3 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนและการใช้เทคโนโลยีสนับสนุน

ส่งเสริมการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนป่าแดง เช่น ศูนย์การเรียนรู้การทำชาเลิศมังกร หรือผลิตภัณฑ์สมุนไพร พร้อมจัดทำสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล เช่น วิดีโอ คู่มือออนไลน์ หรือเพจของชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้เข้าถึงได้ง่ายและหลากหลายช่องทาง ทั้งยังช่วยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการตลาดในวงกว้างยิ่งขึ้น

5) การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนทุกขั้นตอน ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การออกแบบ ทดลองสูตร พัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์

- การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับภาควิชาการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนป่าแดงมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยนำองค์ความรู้จากชุมชนและข้อเสนอแนะทางวิชาการมาผสมผสาน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีทั้งอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความทันสมัย

- การมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตอย่างครบวงจร สมาชิกในชุมชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่การเก็บวัตถุดิบสมุนไพร การเตรียมกากกล้วย การตากแห้ง การแปรรูป ไปจนถึงการบรรจุและจัดเตรียมผลิตภัณฑ์ เพื่อเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและสร้างรายได้ให้คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

- การมีส่วนร่วมในการจำหน่ายและสื่อสารผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนจำหน่าย เช่น ออกบูธ ทดลองตลาด และประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อท้องถิ่นหรือช่องทางออนไลน์ เพื่อให้คนในชุมชนมีบทบาททั้งในด้านการผลิตและด้านการตลาดอย่างสมดุล

6) การทดลองตลาดแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมจำหน่ายในพื้นที่จริงและเก็บข้อมูลความคิดเห็นเพื่อนำไปปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาดโดยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

- จัดกิจกรรมทดลองจำหน่ายในพื้นที่จริง ดำเนินการจัดกิจกรรมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ที่มีผู้บริโภคจริง เช่น งานประจำปีของชุมชน ตลาดนัดท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่จัดโดยเทศบาล โดยเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้แก่ ใบชาเลิศมังกร สบู่สมุนไพร แชมพู

สมุนไพร ยาสมุนไพร และกระเป๋ากากกล้วย เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงและรับรู้การใช้งานจริงของสินค้า

- ดำเนินการเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากผู้บริโภค ภายในกิจกรรม ควรมีการวางระบบเก็บข้อมูลความคิดเห็นอย่างชัดเจน โดยใช้วิธีหลากหลาย เช่น แบบสอบถามสั้น (ทั้งแบบกระดาษและออนไลน์), การพูดคุยเชิงลึก หรือการให้ผู้บริโภคสแกน QR Code เพื่อตอบแบบประเมินผ่านมือถือ ข้อมูลที่ควรเก็บ ได้แก่ ความพึงพอใจต่อรูปลักษณ์ กลิ่น เนื้อสัมผัส การใช้งาน และบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะในกรณีของผลิตภัณฑ์ที่มีบรรจุภัณฑ์ต่อยอดจากภูมิปัญญางานใบตอง เช่น รูปทรงคล้ายบายศรีหรือสะตวง

- วิเคราะห์ข้อมูลและหารือร่วมกับชุมชน เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ให้นำข้อมูลความคิดเห็นที่ได้มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ แยกประเด็นเป็นจุดเด่น ข้อเสนอแนะ และสิ่งที่ควรปรับปรุง จากนั้นจัดประชุมหารือร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อถอดบทเรียน และร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของตลาด เช่น การปรับสูตรผลิตภัณฑ์ ปรับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ หรือการเล่าเรื่องผลิตภัณฑ์ให้กระชับและน่าสนใจ

- ทดลองจำหน่ายเวอร์ชันปรับปรุงอีกครั้ง นำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปทดลองจำหน่ายอีกครั้งในพื้นที่จริง เพื่อทดสอบผลตอบรับและตรวจสอบว่าการปรับปรุงนั้นมีประสิทธิภาพจริงตามเป้าหมายหรือไม่

- วางแผนผลิตจริงและขยายตลาด หากผลตอบรับเป็นไปในทิศทางที่ดี ให้ดำเนินการวางแผนการผลิตจริงในระดับชุมชน พร้อมจัดทำแผนการตลาดที่เหมาะสม เพื่อขยายช่องทางการจำหน่ายและเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

7) การสนับสนุนทุนวิจัยย่อยเพื่อการทดลองผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ในลักษณะ R&D

- สนับสนุนการทดลองสูตรและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ใช้ทุนวิจัยย่อยเพื่อทดลองปรับสูตรหรือพัฒนารูปแบบใหม่ เช่น การเติมสมุนไพรเฉพาะถิ่นลงในสบู่หรือแชมพู ปรับกลิ่นยาต้มให้หลากหลายหรือพัฒนาชาเถื่อนมังกรในรูปแบบซองซองเย็นและแคปซูล เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

- ส่งเสริมการออกแบบบรรจุภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้ทุนในการออกแบบและทดลองบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การนำลวดลายจากงานใบตองมาสร้างสรรค์ฉลาก หรือใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น กระดาษคราฟต์ กากกล้วย เพื่อพัฒนาแพ็คเกจที่สวยงาม ทันสมัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

- ส่งเสริมการตลาดจริงและเก็บข้อมูลผู้บริโภค ทุนวิจัยควรสนับสนุนให้ชุมชนทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในพื้นที่จริง พร้อมเก็บความคิดเห็นจากผู้บริโภค เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ก่อนเข้าสู่ตลาดเชิงพาณิชย์ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มโอกาสในการขายและขยายตลาดได้อย่างมั่นคง

8) การต่อยอดภูมิปัญญาด้วยองค์ความรู้ใหม่ ผ่านการใช้วิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์และออกแบบผลิตภัณฑ์

- การนำวิทยาศาสตร์มาใช้วิเคราะห์คุณสมบัติของสมุนไพรเพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการใช้หลักการออกแบบเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความทันสมัยและตอบโจทย์ตลาด แต่ยังคงรักษาแก่นของภูมิปัญญาเดิมไว้

- ควรส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนชุมชน โดยบูรณาการเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในหลักสูตร และเชิญปราชญ์มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ทั้งในห้องเรียนและกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น การเยี่ยมชมแหล่งผลิตชา สมุนไพร หรือบ้านปราชญ์ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และเกิดแรงบันดาลใจในการสืบสานและพัฒนานวัตกรรมในอนาคตเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้การทำบายศรี งานใบตอง และการออกแบบกระเป๋าจากกล้วยในรูปแบบใหม่

- ส่งเสริมกิจกรรมให้กับนักเรียนในพื้นที่เข้าร่วมการประกวดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาในงานสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

9) การสื่อสารภาพลักษณ์ของชุมชน โดยการสร้างเรื่องราวและเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านการสื่อสารที่มีพลัง เช่น คลิปวิดีโอและสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้บริโภคเห็นคุณค่าและเกิดความเชื่อมโยงกับชุมชน เสริมสร้างภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือและยั่งยืนในตลาด การพัฒนาภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนควรดำเนินการผ่าน 2 แนวทางหลัก ดังนี้

- การสร้างเรื่องราวและแบรนด์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมการถ่ายทอดเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสร้างความแตกต่างและคุณค่า พร้อมพัฒนาแบรนด์ โลโก้ และรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัย แต่ยังสะท้อนความเป็นท้องถิ่นอย่างชัดเจน

- การใช้สื่อออนไลน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสาร ผลักดันให้ใช้สื่อดิจิทัล เช่น คลิปวิดีโอ โซเชียลมีเดีย และภาพถ่ายเชิงเรื่องราว เพื่อสื่อสารภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และชุมชนให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชน ให้สามารถร่วมสร้างและเผยแพร่สื่อได้ด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการพัฒนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าวิสาหกิจชุมชนในทั้งสองพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านนวัตกรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

- 1) การประชุมและระดมความคิดร่วมกัน เพื่อหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 2) การทดลองและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจตลาด
- 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะ ให้กับสมาชิกในชุมชนรุ่นใหม่
- 4) การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และเอกชน ในการสนับสนุนด้านการตลาดและเทคโนโลยี
- 5) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการขายและการประชาสัมพันธ์ เช่น การเข้าร่วมงานแสดงสินค้าท้องถิ่นและระดับประเทศ

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ให้ประสบความสำเร็จมี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร

ปัจจัยภายใน

1. การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญ มีประสบการณ์ในการทำงานและมีการแบ่งหน้าที่กันทำชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อประสานงาน ติดต่อกับตลาด สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ที่มีความสามารถมีทักษะและมีความชำนาญ จึงทำให้สามารถช่วยกันบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง หากเกิดปัญหาขึ้นในกลุ่ม คณะกรรมการจะร่วมกันแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไป
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิก การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทุกกระบวนการ มีการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติงานตามที่กลุ่มกำหนด มีการร่วมกันแก้ไขปัญหาและอุปสรรค สมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอต่าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม
3. การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการพัฒนากระบวนการผลิตอย่างสม่ำเสมอโดยการฝึกทักษะจากการฝึกอบรมและศึกษาดูงานที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น
4. ด้านผลิตภัณฑ์ กลุ่มมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มเป็นเอกลักษณ์

ปัจจัยภายนอก

1. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ จากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงราย , สำนักงานเกษตรจังหวัด , สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด , สำนักงานพาณิชย์จังหวัด เป็นต้น

2. เงินทุน ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐแบบทุนให้เปล่า มีการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ เข้ามาร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้น และช่วยกันทำวิจัยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

4. สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่าแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย สามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชนเด่นห้าและป่าแดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการพัฒนานวัตกรรมในกระบวนการผลิต การปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาดผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นไปอย่างยั่งยืนและสามารถแข่งขันในตลาดได้

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น” แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากกลุ่มชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนเด่นห้า หมู่ที่ 16 ตำบลรอบเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย และชุมชนป่าแดง หมู่ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาชุดกิจกรรมที่เหมาะสมและยั่งยืน

1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

ชุมชนเด่นห้า มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการนวดแผนไทย การทำขนมไทย การทำบายศรีและงานใบตอง การสืบสานดนตรีพื้นเมือง และการทำตุ๊กตาล้านนา

ชุมชนป่าแดง มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการทำใบชาเสียดม้งกร การทำบายศรีและงานใบตอง การทำสบู่และแชมพู การทำยาต้มสมุนไพรและพืชมุนไพร และการทำกระเป๋ากาบตันกล้วย

2. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

2.1 การพัฒนาชุดกิจกรรมในชุมชนเด่นห้า

จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายพบว่าแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนเด่นห้า ได้แก่

- การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เช่น การตลาดออนไลน์
- การบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย
- การจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนเพื่อสืบสานภูมิปัญญา

2.2 การพัฒนาชุดกิจกรรมในชุมชนป่าแดง

สำหรับชุมชนป่าแดง ผลการวิเคราะห์พบแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมดังนี้

- การพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น การปรับปรุงใบชาเลื่อมึงกรให้มีรูปแบบทันสมัยและตรงกับความต้องการของตลาด
- การอบรมด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับหน่วยงานด้านการพัฒนานวัตกรรม

- การจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการธุรกิจสำหรับกลุ่มผู้ผลิตในชุมชน

3. การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในกระบวนการพัฒนา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าวิสาหกิจชุมชนในทั้งสองพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุดกิจกรรมผ่านนวัตกรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

- 1) การประชุมและระดมความคิดร่วมกัน เพื่อหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาชุดกิจกรรม
- 2) การทดลองและปรับปรุงกิจกรรม โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจตลาดและความต้องการของผู้บริโภค
- 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะ ให้กับสมาชิกในชุมชนรุ่นใหม่
- 4) การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และเอกชน ในการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และแหล่งทุน
- 5) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการประชาสัมพันธ์ เช่น การเข้าร่วมงานแสดงสินค้าท้องถิ่นและระดับประเทศ

4. ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและสำรวจแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านป่าแดงและชุมชนบ้านเด่นห้า อ.เมือง จ.เชียงราย โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐานและเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญควรแก่การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญา ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรมกลุ่ม เกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ราษฎรชุมชน ผู้นำชุมชน จำนวนชุมชนละ 10 คน จึงได้กำหนดแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการทำบายศรีและงานใบตอง ด้านแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์สบู่ แชมพู ด้านหัตถกรรมสู่ผลิตภัณฑ์กระเป๋าจากกล้วย ด้านสมุนไพรใบชา ด้านแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ยาต้มสมุนไพรและพืชมะนาว ด้านการนวดแผนไทย ด้านดนตรี ด้านขนมไทย ด้านศิลปหัตถกรรมสู่การผลิตตุ๊กตานา

โครงสร้างชุดกิจกรรม “การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดยการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน โดยมี 2 ชุดกิจกรรมคือ 1)ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านป่าแดงจำนวน 5 หน่วยการเรียนรู้ และ2) ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านเด่นห้า จำนวน 5 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้มีระยะเวลาการเรียนรู้ 6 ชั่วโมง แนวคิดหลักในการออกแบบชุดกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่มุ่งเสริมสร้างสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมผ่านการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ การลงมือปฏิบัติจริง และการใช้เทคโนโลยีควบคู่การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การบูรณาการบริบทของชุมชนและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้นวัตกรรมสามารถพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าร่วมสมัยและมีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดยุคใหม่ได้

ตารางที่ 4 หน่วยการเรียนรู้พัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรม
ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านป่าแดง

หน่วยการเรียนรู้/สาระ/ภูมิปัญญา	จำนวนชั่วโมง
1. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
2. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์สบู่ แชมพู	6
3. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านงานใบตองสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
4. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านใบชาสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
5. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ยาต้มสมุนไพร และพืชมะนาว	6
รวม	30

ระยะเวลาในการจัดประสบการณ์ ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้จัดทำรายละเอียดเนื้อหาไว้ครอบคลุมทั้ง 5 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยใช้เวลาทั้งหมด 30 ชั่วโมง แบ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาละ 6 ชั่วโมง

ตารางที่ 5 หน่วยการเรียนรู้พัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่าน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านเด่นห้า

หน่วยการเรียนรู้/สาระ/ภูมิปัญญา	จำนวนชั่วโมง
1. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านงานใบตองสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
2. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนไทยสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
3. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านดนตรีสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
4. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านขนมไทยสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	6
5. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมสู่การผลิตตุ๊กตาล้านนา	6
รวม	30

ระยะเวลาในการจัดประสบการณ์ ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นฉบับนี้จัดทำรายละเอียดเนื้อหาไว้ครอบคลุมทั้ง 5 แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา โดยใช้เวลาทั้งหมด 30 ชั่วโมง แบ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาละ 6 ชั่วโมง

จุดมุ่งหมาย

1. ใช้เป็นแหล่งให้ผู้เรียนได้ถอดความรู้ในประเด็นที่เป็นจุดเด่นของภูมิปัญญาชุมชนบ้านป่าแดงและชุมชนบ้านเด่นห้า อ.เมือง จ.เชียงราย
2. ให้มีการบริหารจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความยั่งยืนของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
3. เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้สนใจในเรื่องเดียวกัน
4. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของคนในชุมชน
5. สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาวิจัยของนักวิจัย หรือการศึกษาโดยอิสระสำหรับผู้สนใจ
6. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน,องค์กรภายในชุมชน เช่น ความคิดริเริ่ม , การออกแบบกิจกรรม , การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นต้น

ตารางที่ 6 โครงสร้างเนื้อหาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุดกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ที่ 16 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย					
หน่วยการเรียนรู้	จุดประสงค์	สื่อ	กิจกรรม	การวัดและประเมินผล	ประโยชน์ที่ได้รับ
หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านงานใบตองสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน (งานบายศรี)	1. เพื่อให้วันนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่มีความรู้เกี่ยวกับการทำบายศรีและงานใบตอง 2. เพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปะการประดิษฐ์บายศรีตามวัฒนธรรมไทย 3. เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดใบตองและการทำบายศรี	-วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง ดอกไม้สด ก้านมะพร้าว -อุปกรณ์เสริม เช่น กรรไกร เข็ม ด้าย -วิดีโอและเอกสารเกี่ยวกับขั้นตอนการทำบายศรี	1.การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของบายศรีและงานใบตอง 2.การสาธิตการทำบายศรีและการพับใบตอง 3.ฝึกปฏิบัติทำบายศรีด้วยตนเอง 4.การประยุกต์ใช้บายศรีในพิธีกรรมและตกแต่ง	1.การสังเกตและให้คะแนนจากผลงานที่ผู้เข้าร่วมทำ 2.การสะท้อนความคิดเห็นหลังจากกิจกรรม 3.แบบทดสอบและแบบสอบถาม	1.ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมไทย 2.พัฒนาทักษะฝีมือและการทำงานประดิษฐ์ 3.สามารถนำไปต่อยอดเป็นอาชีพหรือรายได้เสริม
หน่วยการเรียนรู้ด้านแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์สบู่และแชมพูในชุมชน	1.เพื่อให้วันนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เรียนรู้กระบวนการแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์สบู่และแชมพู 2.เพื่อเพิ่มมูลค่าของสมุนไพรในท้องถิ่น 3.เพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้	-วัตถุดิบสมุนไพร เช่น มะกรูด ขมิ้น ใบบัวบก -อุปกรณ์การทำสบู่และแชมพู เช่น หม้อ คน ตะล่อม แม่พิมพ์ -เอกสารและวิดีโอขั้นตอนการผลิต	1.การบรรยายเกี่ยวกับคุณสมบัติของสมุนไพรที่ใช้ 2.สาธิตการทำสบู่และแชมพูสมุนไพร 3.ฝึกปฏิบัติทำสบู่และแชมพูด้วยตนเอง 4.ออกแบบบรรจุภัณฑ์และแนวทางการตลาด	1.การตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ทำ 2.แบบทดสอบและแบบสอบถาม 3.การสะท้อนความคิดเห็นหลังจากกิจกรรม	1. ผู้เข้าร่วมมีทักษะการแปรรูปสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพ 2.สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ 3.ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน

หน่วยการเรียนรู้	จุดประสงค์	สื่อ	กิจกรรม	การวัดและประเมินผล	ประโยชน์ที่ได้รับ
หน่วยการเรียนรู้ด้าน หัตถกรรมสู่ผลิตภัณฑ์ใน ชุมชน	1.เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการนำ กากกล้วยมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ หัตถกรรม 2.เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ เสริมให้กับชุมชน 3.เพื่อใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง คุ้มค่า	-กากกล้วยแห้ง -อุปกรณ์เย็บ กระดาษ แบบ แม่พิมพ์ -ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ สำเร็จรูป	1.การบรรยายเกี่ยวกับ คุณสมบัติของกากกล้วย 2.ฝึกปฏิบัติการตัดและเย็บ กระเป๋าจากกล้วย 3.การออกแบบและตกแต่ง ผลิตภัณฑ์ 4.การเรียนรู้เกี่ยวกับ การตลาดและการจำหน่าย	1.การประเมินผลงานที่ ผลิตได้ 2. แบบทดสอบและ แบบสอบถาม 3.แบบสอบถามความพึง พอใจ	1.สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกาก กล้วย 2.พัฒนาทักษะการทำ หัตถกรรม 3.ส่งเสริมอาชีพและการใช้ ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
หน่วยการเรียนรู้ด้านใบชา สู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	1.เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการผลิตชา 2.เพื่อส่งเสริมการใช้สมุนไพรเป็น เครื่องดื่มสุขภาพ 3.เพื่อสร้างโอกาสทางการตลาด ให้กับผลิตภัณฑ์ชา	-ใบชาดิบ สมุนไพรเสริม เช่น ดอกอัญชัน ตะไคร้ -อุปกรณ์ตากแห้ง เครื่อง บดชา -ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ชา	1.การเรียนรู้กระบวนการ เก็บและแปรรูปชา 2.การสาธิตและฝึก ปฏิบัติการทำชาสมุนไพร 3.การบรรยายเกี่ยวกับ สรรพคุณและการตลาด	1.การประเมินคุณภาพ ของชา 2.แบบสอบถามและการ สะท้อนความคิดเห็น	1.เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับชา สมุนไพร 2.สามารถนำไปต่อยอดเป็น ผลิตภัณฑ์จำหน่าย 3.ส่งเสริมสุขภาพจากการ บริโภคชา
หน่วยการเรียนรู้ด้านแปรรูป สมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์ยา สมุนไพรและพืชน้ำ สู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	1.เพื่อสอนกระบวนการทำยา สมุนไพรและพืชน้ำจาก สมุนไพร 2.เพื่อเพิ่มมูลค่าของสมุนไพรไทย 3.เพื่อส่งเสริมอาชีพด้านสมุนไพร	-สมุนไพร เช่น การบูร พืชน้ำ น้ำมันหอมระเหย- อุปกรณ์ เช่น หม้อต้ม ไม้ พาย กระปุกบรรจุ	1.การเรียนรู้เกี่ยวกับ สมุนไพรที่ใช้ 2.ฝึกปฏิบัติการทำยา สมุนไพรและพืชน้ำ 3.การออกแบบบรรจุภัณฑ์	1.การตรวจสอบคุณภาพ ยาสมุนไพรและ พืชน้ำที่ผลิต 2.แบบสอบถามความ คิดเห็น	1.เสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับ การแปรรูปสมุนไพร 2.ส่งเสริมการใช้สมุนไพร เพื่อสุขภาพ

ชุดกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนบ้านเด่นห้า หมู่ที่ 6 อ.เมือง จ.เชียงราย					
หน่วยการเรียนรู้	จุดประสงค์	สื่อ	กิจกรรม	การวัดและประเมินผล	ประโยชน์ที่ได้รับ
หน่วยการเรียนรู้ด้านการ นวดแผนไทยสู่ผลิตภัณฑ์ ในชุมชน	1.เพื่อสืบสานภูมิปัญญาด้านการ นวดแผนไทย 2.เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีทักษะด้านการ นวดเพื่อสุขภาพ 3.เพื่อพัฒนาอาชีพในสายงาน สุขภาพแบบไทย	-แบบจำลองร่างกาย -น้ำมันนวดและสมุนไพร บรรเทาอาการ -เอกสารประกอบการ เรียนรู้	1.การบรรยายให้ความรู้ เรื่องจุดสำคัญของร่างกาย 2.การฝึกปฏิบัติทำนวด พื้นฐาน 3.การสาธิตการนวดเพื่อ บรรเทาอาการปวดเมื่อย	1.การประเมินทักษะการ นวดของผู้เข้าร่วม 2.แบบสอบถามความพึง พอใจ	1.สามารถนำทักษะไปใช้ เพื่อดูแลสุขภาพ 2.สร้างอาชีพและรายได้จาก การนวดแผนไทย
หน่วยการเรียนรู้ภูมิ ปัญญาด้านดนตรีสู่ ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	1.เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับดนตรี พื้นบ้านและดนตรีไทย 2.เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ วัฒนธรรมดนตรีไทย 3.เพื่อพัฒนาทักษะการเล่นดนตรี พื้นบ้าน	-เครื่องดนตรีไทย เช่น ซอ อังกะลุง ขลุ่ย -เอกสารและวิดีโอการ สอน	1.การบรรยายเกี่ยวกับ ประวัติและคุณค่าของดนตรี ไทย 2.การสาธิตและฝึก ปฏิบัติการเล่นเครื่องดนตรี 3.การแสดงดนตรีพื้นบ้าน	1.การสังเกตและให้ คะแนนทักษะการเล่น ดนตรี 2.แบบสอบถามความพึง พอใจของผู้เข้าร่วม	1.สืบสานและอนุรักษ์ดนตรี ไทย 2.พัฒนาทักษะด้านดนตรี 3.สร้างความภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมไทย
หน่วยการเรียนรู้ภูมิ ปัญญาด้านขนมไทยสู่ ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	1.เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้การทำ ขนมไทยแบบดั้งเดิม 2.เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรมการทำขนมไทย 3.เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบ อาชีพจากขนมไทย	-วัตถุดิบทำขนมไทย เช่น แป้ง มะพร้าว น้ำตาล -อุปกรณ์ทำขนม เช่น หม้อ กระทะ แม่พิมพ์	1.การบรรยายเกี่ยวกับขนม ไทยแต่ละชนิด 2.การสาธิตการทำขนมไทย 3.ฝึกปฏิบัติการทำขนมไทย แบบต่างๆ	1.การตรวจสอบคุณภาพ ขนมที่ทำ 2.แบบสอบถามความพึง พอใจของผู้เข้าร่วม	1.พัฒนาทักษะการทำขนม ไทย 2.ส่งเสริมการอนุรักษ์ขนม ไทย 3.สามารถนำไปต่อยอดเป็น อาชีพ

หน่วยการเรียนรู้	จุดประสงค์	สื่อ	กิจกรรม	การวัดและประเมินผล	ประโยชน์ที่ได้รับ
หน่วยการเรียนรู้ด้านงาน ใบตอง (การทำบายศรี) สู่ ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	1.เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ เกี่ยวกับการทำบายศรีและงาน ใบตอง 2.เพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปะ การประดิษฐ์บายศรีตาม วัฒนธรรมไทย 3.เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัด ใบตองและการทำบายศรี	-วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง ดอกไม้สด ก้านมะพร้าว -อุปกรณ์เสริม เช่น กรรไกร เข็ม ด้าย -วิดีโอและเอกสารเกี่ยวกับ ขั้นตอนการทำบายศรี	1.การบรรยายให้ความรู้ เกี่ยวกับความสำคัญของ บายศรีและงานใบตอง 2.การสาธิตการทำบายศรี และการพับใบตอง 3.ฝึกปฏิบัติทำบายศรีด้วย ตนเอง 4.การประยุกต์ใช้บายศรีใน พิธีกรรมและตกแต่ง	1.การสังเกตและให้ คะแนนจากผลงานที่ ผู้เข้าร่วมทำ 2.แบบสอบถามความพึง พอใจและการเรียนรู้ 3.การสะท้อนความ คิดเห็นหลังจากกิจกรรม	1.ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ เกี่ยวกับศิลปะและ วัฒนธรรมไทย 2.พัฒนาทักษะฝีมือและการ ทำงานประดิษฐ์ 3.สามารถนำไปต่อยอดเป็น อาชีพหรือรายได้เสริม
หน่วยการเรียนรู้ภูมิ ปัญหาด้านศิลปหัตถกรรม สู่การผลิตตุ๊กตาล้านนา	1.เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการ ทำตุ๊กตาล้านนา 2.เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรมภาคเหนือ 3.เพื่อสร้างโอกาสทางอาชีพจาก งานศิลปหัตถกรรม	-วัสดุสำหรับทำตุ๊ก เช่น กระดาษสา ผ้า ด้ายสี -ตัวอย่างตุ๊กตาล้านนา	1.การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของตุ๊กตาล้านนา 2.ฝึกทำตุ๊กตาล้านนาแบบต่างๆ 3.การออกแบบลวดลายตุ๊ก ให้ร่วมสมัย	1.การประเมินจาก ผลงานที่ผลิต 2.แบบสอบถามความพึง พอใจของผู้เข้าร่วม	1.สร้างทักษะและความคิด สร้างสรรค์ 2.ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น 3.เป็นแนวทางในการสร้าง อาชีพ

ผลการประเมินชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ร่างชุดกิจกรรมตามข้อมูลพื้นฐานโดยมีโครงสร้าง ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล, จุดมุ่งหมาย, เนื้อหาสาระ, โครงสร้าง, กิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย, สื่อการสอน/วัสดุการประกอบการเรียนรู้, การวัดประเมินผล จากนั้นจึงให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการตรวจสอบคุณภาพของชุดกิจกรรมฉบับร่าง (รายชื่อตั้งภาคผนวก ข) โดยผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องของชุดกิจกรรม ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมฉบับร่าง ปรากฏผลดังตารางที่ 5

ตารางที่ 7 ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างชุดกิจกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	แปลผล
1. ด้านหลักการและเหตุผลของชุดกิจกรรม	4.78	0.44	ความเหมาะสมมากที่สุด
2. ด้านจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม	4.87	0.35	ความเหมาะสมมากที่สุด
3. ด้านเนื้อหาสาระของชุดกิจกรรม	4.73	0.46	ความเหมาะสมมากที่สุด
4. ด้านโครงสร้างของชุดกิจกรรม	4.75	0.45	ความเหมาะสมมากที่สุด
5. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.73	0.46	ความเหมาะสมมากที่สุด
6. ด้านสื่อ/วัสดุการประกอบการเรียน	4.80	0.41	ความเหมาะสมมากที่สุด
7. ด้านการวัดประเมินผลชุดกิจกรรม	4.56	0.53	ความเหมาะสมมากที่สุด
รวม	4.75	0.42	ความเหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 7 พบว่า เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยโดยรวมของทุกด้าน พบว่ามีค่าเฉลี่ย 4.75 และค่า S.D. มีค่า 0.42 ซึ่งอยู่ในระดับ ความเหมาะสมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าชุดกิจกรรมนี้มีความเหมาะสมในทุกองค์ประกอบและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้

สำหรับผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของชุดกิจกรรมฉบับร่าง พบว่า ชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องในทุกประเด็น ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 แสดงถึงความเหมาะสมของชุดกิจกรรมพร้อมที่จะนำชุดกิจกรรมไปใช้ต่อไป

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับร่างชุดกิจกรรม ในด้านการจัดกิจกรรม เช่น ควรเพิ่มกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงมากขึ้น เช่น การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จริงภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนด ควรเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม และควรเพิ่มการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้เรียน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกัน ในด้านสื่อ/วัสดุการประกอบการเรียน ควรพัฒนาแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ที่รวบรวมองค์

ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ ในด้านการวัดและประเมินผล ควรใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น การประเมินตนเอง การประเมินจากเพื่อนร่วมกลุ่ม และการประเมินจากผู้ประกอบการในชุมชน หรือใช้วิธีการสังเกตในการมีส่วนร่วม การแสดงออก และชิ้นงานที่ผู้เข้าร่วมได้ทำขึ้น เป็นต้น ดังนั้นจากข้อเสนอแนะข้างต้น การปรับปรุงร่างชุดกิจกรรมให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น ควรมุ่งเน้นไปที่การปรับจุดมุ่งหมายให้วัดผลได้ชัดเจน การเพิ่มกรณีศึกษาและกิจกรรมที่ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริง การปรับปรุงโครงสร้างและเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย และการวัดประเมินผลที่หลากหลาย ทั้งนี้ เพื่อให้ชุดกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย

5. สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย สามารถช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนเด่นห้าและป่าแดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการพัฒนาชุดกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้ การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นไปอย่างยั่งยืนและสามารถแข่งขันในตลาดได้

ส่วนที่ 3 ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะจากผู้เชี่ยวชาญและชุมชนต้นแบบไปสู่ตัวกรุ่นใหม่ โครงการนี้ดำเนินการผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ในขั้นตอนแรก มีการคัดเลือกนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่มีความสนใจในการเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการเป็นต้นแบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ จากนั้นได้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ นอกจากนี้ นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ยังได้ลงพื้นที่เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนบ้านป่าแดงและชุมชนเด่นห้า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้ ในชุมชนบ้านป่าแดง นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่หรือ

ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำบายศรีและงานใบตอง การแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์สบู่และแชมพู การทำหัตถกรรมกระเป๋ากากกล้วย การแปรรูปสมุนไพรเป็นยาต้มสมุนไพรและพืชมุนไพร และการใช้สมุนไพรใบชาในผลิตภัณฑ์สุขภาพ ขณะที่ในชุมชนเด่นห้า นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำบายศรีและงานใบตอง การนวดแผนไทย การฝึกดนตรีพื้นเมือง การทำขนมไทย และการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมตุ๊กตาล้านนา การเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ช่วยให้ นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้ซึมซับองค์ความรู้จากปราชญ์ชุมชน และสามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้

ผู้วิจัยได้มีการสร้างแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย จำนวน 40 ข้อ เป็นแบบทดสอบปรนัย มี 4 ตัวเลือก ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน โดยรวมข้อคำถามทั้งหมดมีค่า ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาIOC = 0.67–1.00 แสดงว่ามีความสอดคล้องและสามารถนำไปใช้ได้ โดยหลังจากการอบรมและการเรียนรู้จากชุมชนต้นแบบ นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากองค์ความรู้ที่ได้รับ และมีการให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด เพื่อต่อยอดสู่การสร้างธุรกิจชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีการวัดและประเมินผลทักษะความเป็นนวัตกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังการอบรม พบว่า ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปรากฏผลดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายคะแนนเต็ม 40 (N=60)

การทดลอง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	t
คะแนนก่อนอบรม	17.98	3.06	ควรปรับปรุง	37.96*
คะแนนหลังอบรม	33.17	2.54	ดีมาก	

*นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จากตารางที่ 8 พบว่า คะแนนก่อนการอบรมด้านทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.98 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.06 ระดับทักษะ ควรปรับปรุง คะแนนหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 33.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.54 ระดับทักษะดีมาก ซึ่งคะแนนเฉลี่ยหลังอบรมความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่คะแนนเฉลี่ย หลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม 15.19 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.45

ผลลัพธ์จากโครงการแสดงให้เห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สามารถช่วยให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีนวัตกรรมรุ่นใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างและพัฒนาแนวทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จากผลที่ได้รับแนะนำให้มีการพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งควรขยายโครงการไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายนวัตกรรมภูมิปัญญาในระดับจังหวัดและภูมิภาคต่อไป โดยสรุป โครงการนี้ประสบความสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ของชุมชนเด่นห้า

สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปลผล
สมรรถนะที่ 1 ด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	3.34	0.54	ดี
สมรรถนะที่ 2 ด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	3.34	0.60	ดี
สมรรถนะที่ 3 ด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี	3.30	0.59	ดี
สมรรถนะที่ 4 ด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ	3.43	0.50	ดี
สมรรถนะที่ 5 ด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ	3.31	0.53	ดี
สมรรถนะที่ 6 ด้านความเป็นผู้นำ	3.23	0.56	ดี
สมรรถนะที่ 7 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	3.20	0.52	ดี
สมรรถนะที่ 8 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง	3.45	0.50	ดี
รวม	3.33	0.54	ดี

จากตารางที่ 9 พบว่า สมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ของชุมชนเด่นห้า ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 อยู่ในระดับดี

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนของชุมชนป่าแดง

สมรรถนะความเป็นนวัตกร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
		ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
สมรรถนะที่ 1 ด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	3.50	0.56	ดี
สมรรถนะที่ 2 ด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	3.41	0.59	ดี
สมรรถนะที่ 3 ด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี	3.37	0.6	ดี
สมรรถนะที่ 4 ด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ	3.40	0.49	ดี
สมรรถนะที่ 5 ด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ	3.34	0.53	ดี
สมรรถนะที่ 6 ด้านความเป็นผู้นำ	3.28	0.57	ดี
สมรรถนะที่ 7 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	3.26	0.56	ดี
สมรรถนะที่ 8 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง	3.43	0.50	ดี
รวม	3.37	0.55	ดี

จากตารางที่ 10 พบว่า สมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ของชุมชนเด่นห้า ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 อยู่ในระดับดี

ตารางที่ 11 ผลรวมค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	การแปล
		มาตรฐาน	ผล
สมรรถนะที่ 1 ด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	3.42	0.55	ดี
สมรรถนะที่ 2 ด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	3.38	0.60	ดี
สมรรถนะที่ 3 ด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี	3.34	0.60	ดี
สมรรถนะที่ 4 ด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ	3.42	0.50	ดี
สมรรถนะที่ 5 ด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ	3.33	0.53	ดี
สมรรถนะที่ 6 ด้านความเป็นผู้นำ	3.26	0.57	ดี
สมรรถนะที่ 7 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	3.23	0.54	ดี
สมรรถนะที่ 8 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา	3.44	0.50	ดี
รวม	3.35	0.55	ดี

จากตารางที่ 11 พบว่า ผลรวมคะแนนสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ของชุมชนเด่นห้า ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.55 อยู่ในระดับดี

ส่วนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ผลการศึกษานำมาพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ โดยบูรณาการแนวคิดด้านนวัตกรรมเข้ากับองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย การพัฒนารูปแบบดังกล่าวได้ดำเนินการผ่านกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ และทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนา

จากผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยใช้แบบประเมินรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยใช้มาตราส่วน 5 ระดับเพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบ จากผลการประเมินพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของทุกรายการอยู่ที่ 4.13 และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.32 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับดี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีส่วนที่สำคัญ ได้แก่

1. หลักการและเหตุผลของรูปแบบ ที่ต้องการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการสร้างสรรค่นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนานี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการนี้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน และแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบนิเวศของการพัฒนานวัตกรรมที่ยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน และเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3. องค์ประกอบภายในของรูปแบบ

3.1 กำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1. มีความคิดสร้างสรรค์ 2. มีการทำงานเป็นทีม 3. ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4. มีความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น 5. มีความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น 6. มีความรับผิดชอบต่อสังคม

3.2 กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1.สำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2.ออกแบบและสร้างนวัตกรรม 3.สร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ 4.พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน 5.ต่อยอดการพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน 6.การใช้เทคโนโลยีในเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม 7.การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม

3.3 สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม (Competency Innovator) ได้แก่ ด้านวิธีการสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วย การนำกระบวนการเทคนิค SWOT Analysis กระบวนการเทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control) และกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ด้านการคิดเชิงนวัตกรรมใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่าง SCAMPER Technique ได้แก่ Substitute (การทดแทน) Cubstitute Combine (การผสมผสาน) Adaptation/use differently (การดัดแปลง) Modification / minify / magnify (การปรับปรุง) Put to another use (การประยุกต์ใช้) Elimination (การลด เลิก กำจัด ตัดออก) Rearrange (การจัดรูปแบบใหม่) ด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ 1.สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation Competency) โดยต้องมีความสามารถในการคิดนอกกรอบและสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นเอกลักษณ์และเพิ่มมูลค่า 2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Problem-Solving & Decision-Making Competency) สามารถวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนานวัตกรรม สามารถตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เพื่อให้โครงการเดินหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลและหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประกอบการตัดสินใจ 3. สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge & Technology Management Competency) สามารถรวบรวมและจัดระบบความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นองค์ความรู้ที่ใช้งานได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น การตลาดดิจิทัล การผลิตอัจฉริยะ และแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป 4. สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration & Networking Competency) สามารถทำงานร่วมกับชุมชน นักวิจัย ภาครัฐ และภาคเอกชนพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจและเครือข่ายผู้สนับสนุนมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อการต่อยอดนวัตกรรม 5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ (Communication & Persuasion Competency) สามารถถ่ายทอดแนวคิดและนำเสนอผลงานให้น่าสนใจใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย แพลตฟอร์มดิจิทัล และอีคอมเมิร์ซ มีทักษะ

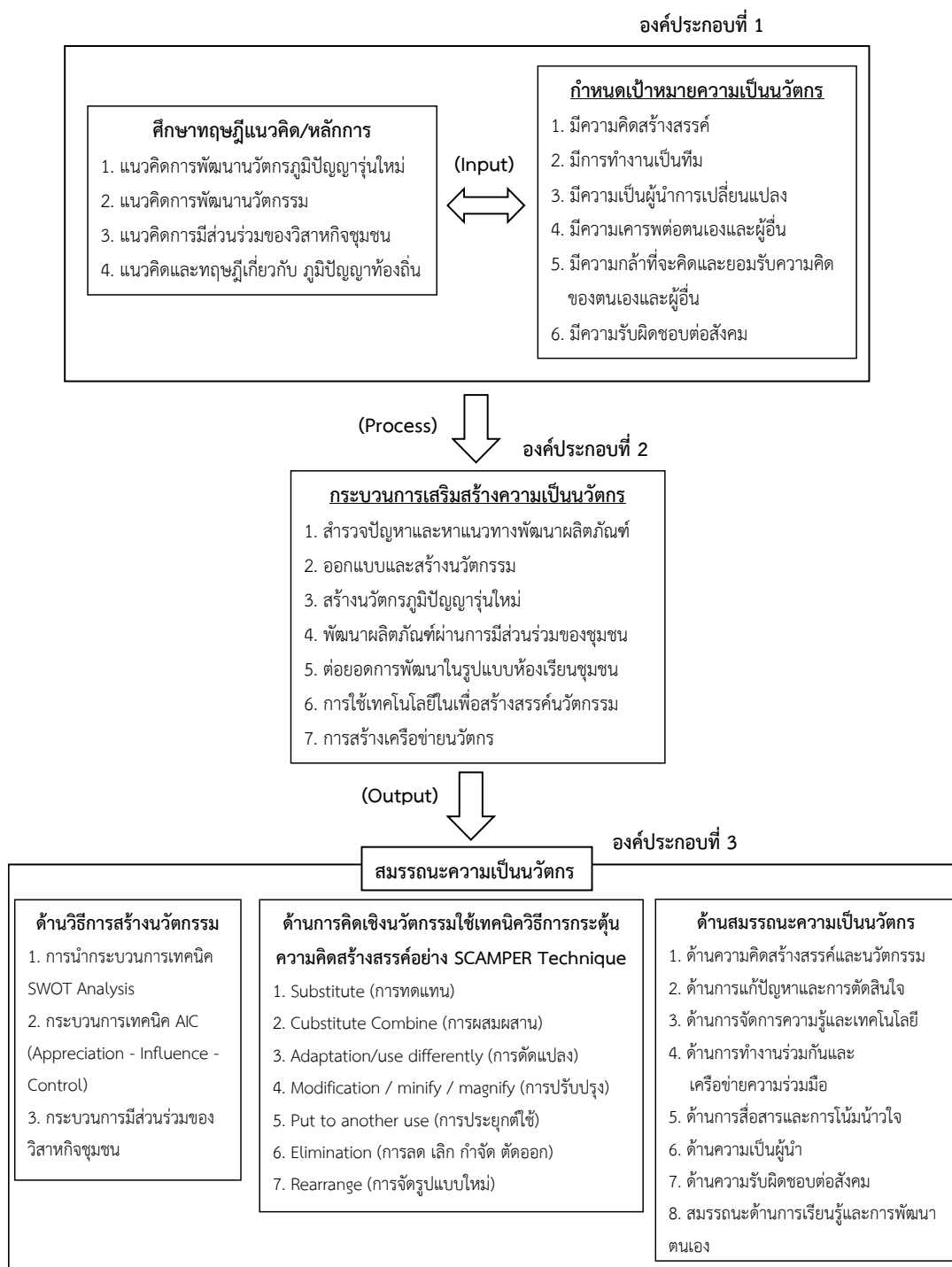
การเจรจาต่อรองเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจ 6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นทีมงานวางแผนและนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปส่งเสริมความคิดริเริ่มของสมาชิกในทีมและชุมชน 7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Competency) มีความตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน 8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง (Lifelong Learning Competency) มีทัศนคติเปิดกว้างในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ติดตามเทรนด์เทคโนโลยีและแนวโน้มของตลาดพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในยุคดิจิทัล นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะเหล่านี้จะสามารถสร้างคุณค่าให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและต่อยอดให้กลายเป็นนวัตกรรมที่มีศักยภาพในระดับประเทศและระดับสากลได้อย่างยั่งยืน

3.4. เป้าหมายของรูปแบบ แยกเป็น

1. ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และระบบการเรียนรู้ที่เน้นปฏิบัติจริงและการพัฒนาแบบต่อเนื่อง

2. ประโยชน์ที่ได้รับ ประกอบด้วย สำหรับชุมชน คือ การสร้างงานและรายได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สำหรับผู้ประกอบการ คือ การเข้าถึงองค์ความรู้และการสนับสนุนด้านนวัตกรรม และสำหรับสังคมโดยรวม: การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเข้ากับแนวคิดนวัตกรรมสมัยใหม่ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ขณะที่การพัฒนานวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภาพที่ 8 รูปแบบการพัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัด เชียงราย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย 2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย 3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักและศึกษาค้นคว้า จากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารวิชาการ เอกสารงานวิจัยตลอดจน แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้มีการนำเทคนิค AIC ประกอบด้วย Appreciation - ขั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ Influence - ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา และ Control - ขั้นการสร้างแนวทางปฏิบัติ เข้ามาประยุกต์ใช้ในการกำหนดขั้นตอน และกิจกรรมในการดำเนินงาน 4 ระยะ ภายใต้โครงการวิจัยฯ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A) เป็นระยะที่ 1 ในการสำรวจปัญหาการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) เป็นระยะที่ 2 ในการพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน และระยะที่ 3 หลังจากได้ชุดกิจกรรม เพื่อนำมาพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C) เป็นระยะที่ 4 โดยพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

จากการดำเนินการวิจัยรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย สรุปขั้นตอนการดำเนินการและผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

1.ผลแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ผลการวิจัยที่ได้จึงเป็นมากกว่าการเสนอแนวทางเชิงเทคนิค แต่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนเพื่อนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของผลิตภัณฑ์และบทบาทของเทคโนโลยีในการเสริมศักยภาพภูมิปัญญาดั้งเดิมผลการสังเคราะห์ได้จัดแบ่งเป็น 3 ด้านหลักคือ

1) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาทุนมนุษย์ในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่การออกแบบ ทดลอง พัฒนาแนวคิด รวมทั้งการทดลองตลาดแบบมีส่วนร่วมและการสนับสนุนทุนวิจัยย่อย ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างนวัตกรรม ภูมิปัญญา และความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในกระบวนการนวัตกรรม ซึ่งแนวทางดังกล่าวส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาดังที่งานวิจัยของทาริกา สระทองคำและคณะ (2565) ศึกษา รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าในอนาคต พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพต้องมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ กำหนดมาตรฐานการผลิต และออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่น มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยสร้างความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ช่วยส่งเสริมบทบาทของคนรุ่นใหม่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการถ่ายทอดองค์ความรู้ในลักษณะกิจกรรมค่ายและความร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างความเข้าใจในรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตจริงของเยาวชนยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมเกียรติ อ่อนวิมล (2557) ในเรื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชน ที่ชี้ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ผ่านกิจกรรมจริงในชุมชน มีส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เยาวชน ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ Ito, Baumer, Bittanti, Boyd และ Horst (2010) เรื่อง Hanging Out, Messing Around, and Geeking Out: Kids Living and Learning with New Media พบว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มี

ความหมาย (Meaningful Learning) ผ่านการเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง ช่วยเพิ่มแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ของผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทักษะและการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทของตนเอง ซึ่งการจัดตั้งกลไกการเรียนรู้ในชุมชนผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ยังช่วยลดช่องว่างระหว่างรุ่น (Intergenerational Gap) ซึ่งเป็นประเด็นที่งานวิจัยของ พระธวัชชัย อานนโท และคณะ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนของตำบลแม่ปืม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พบว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุสู่เยาวชนมิใช่เพียงการส่งต่อความรู้ หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำจริง (experiential learning) ที่มีพลวัตเกิดขึ้นผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเพื่อพัฒนาทักษะการคิดและทบทวนองค์ความรู้เดิม โดยอาศัยกระบวนการ “คิด-ทำ-ทบทวน-วิเคราะห์-ทำ” ซึ่งทำให้เยาวชนสามารถยกระดับความคิด และเรียนรู้การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการถ่ายทอดนี้ ไม่เพียงช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย แต่ยังส่งเสริมความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนในการสืบสานอัตลักษณ์ของชุมชน

2) ด้านการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ด้วยองค์ความรู้ใหม่และการออกแบบร่วมสมัย การปรับสูตรผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับแนวโน้มผู้บริโภค การออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ในกระบวนการผลิต เช่น การวิเคราะห์คุณภาพสมุนไพรล้วนเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถยกระดับเข้าสู่ตลาดร่วมสมัยได้อย่างมีศักยภาพและส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าเชื่อถือและตรงกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Tancharoen (2023) ที่ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในอำเภอรูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ชี้ว่าการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับความรู้วิทยาศาสตร์สมัยใหม่สามารถเพิ่มความเชื่อมั่นและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในระดับนานาชาติ ทั้งนี้การต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมด้วยองค์ความรู้ใหม่ ช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จากสินค้าท้องถิ่น ไปสู่สินค้านวัตกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งนอกจากการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์แล้ว ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชนได้ในระยะยาว

3) ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารภาพลักษณ์ของชุมชน เช่น การถ่ายภาพสินค้า การสร้างเพจ Facebook การโฆษณาออนไลน์ และการผลิตคลิปวิดีโอเล่าเรื่องราวชุมชน แนวทางนี้สนับสนุนผลการวิจัยของจิรภัทร์ พินิจสุวรรณ และคณะ (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเล่าเรื่อง (storytelling) ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียมีผลต่อการรับรู้ของผู้บริโภคในระดับสูง โดยเฉพาะเมื่อเนื้อเรื่องมีภาพชัดเจน น่าสนใจ และสะท้อนถึงอารมณ์หรือคุณค่าทางวัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ การประยุกต์ใช้การเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัลจึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือด้านการตลาด แต่ยังเป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการสื่อสารคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้าถึงผู้บริโภคยุคใหม่ที่มีพฤติกรรมรับรู้ผ่าน

ช่องทางออนไลน์ ดังที่การศึกษา แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่ากิจการวิสาหกิจขนาดย่อมอำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กระบวนการผลิตผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริง มีการเล่าเรื่องราวผลิตภัณฑ์บนฐานของตำนาน ความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนผ่านบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะ (บุญทวรรณ วิงวอน และคณะ, 2557) ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาดที่ช่วยสร้างความเชื่อมโยงเชิงอารมณ์กับผู้บริโภคและช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงตลาดได้กว้างขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Thompson & Gray (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้ Digital Storytelling เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแบรนด์และทุนทางวัฒนธรรมให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นแนวทางการยกระดับ

นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องผสมผสานปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีความต่อเนื่องและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างเหมาะสมซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Drucker (1993) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนทรัพยากรให้เกิดคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ อีกทั้งการผสมผสานกับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มศักยภาพของชุมชนโดยสะท้อนแนวคิดของTriple Helix Model ของ Etzkowitz และ Leydesdorff (2000) เสนอว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและนวัตกรรมระดับท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืนเมื่อมีความร่วมมือระหว่าง 3 ภาคส่วน ได้แก่ มหาวิทยาลัย ภาครัฐ และภาคธุรกิจ ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมองค์ความรู้ สนับสนุนเชิงนโยบาย และเชื่อมโยงสู่การค้าและการตลาดตามลำดับ กล่าวโดยสรุป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความแตกต่างจากเดิม โดยเฉพาะในด้านคุณลักษณะรูปแบบ และการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในกระบวนการผลิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดของ PraJog (2016) ที่ระบุว่านวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ขององค์กร โดยการพัฒนาคุณลักษณะ องค์ประกอบ หรือการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ ทำให้ลูกค้ารับรู้ถึงคุณค่าของสินค้าเพิ่มขึ้น เกิดการตัดสินใจซื้อ และส่งผลให้ผลประกอบการขององค์กรเพิ่มขึ้น

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ให้สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนจากผลการวิจัย พบว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีและแนวคิดนวัตกรรม ซึ่งช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ ทันสมัย และสามารถแข่งขันในตลาดได้ โดยการศึกษาได้มุ่งเน้นพื้นที่ชุมชนบ้านเด่นห้าและชุมชนบ้านป่าแดง ซึ่งมีจุดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย

ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ พบว่า การจัดกิจกรรมฝึกอบรมและการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนมีส่วนช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวและมีแนวทางในการต่อยอดธุรกิจชุมชน ตัวอย่างของชุดกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนา ได้แก่ การทำบายศรีและงานใบตอง การแปรรูปสมุนไพรสู่ผลิตภัณฑ์สุขภาพ การทำหัตถกรรมจากกากกล้วย และการผลิตสินค้าจากสมุนไพรใบชา เป็นต้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่มีประสิทธิภาพ โดยวิสาหกิจชุมชนมีบทบาทในการให้คำแนะนำ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ร่วมกับนวัตกรรมรุ่นใหม่ การศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาแนวคิดนวัตกรรม การทดลองผลิตภัณฑ์ และการสนับสนุนด้านการตลาด ซึ่งช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถออกสู่ตลาดได้จริง

ผลการประเมินชุดกิจกรรม พบว่า มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีระดับความเหมาะสมสูงมาก (ค่าเฉลี่ย 4.75, S.D. = 0.42) นอกจากนี้ ผลการวัดทักษะของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่ามีการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ผู้เข้าร่วมสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างโอกาสทางธุรกิจให้กับชุมชนของตนเอง

ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางที่สามารถช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีนวัตกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้สามารถต่อยอดการพัฒนาสู่ระดับที่สูงขึ้น แนะนำให้มีการขยายผลโครงการนี้ไปยังพื้นที่อื่น ๆ และพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติมด้านการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

3. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ จำเป็นต้องดำเนินการผ่าน รูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริม การคิดสร้างสรรค์และการนำนวัตกรรมไปใช้ โดยเชื่อมโยงแนวคิดนวัตกรรมเข้ากับองค์ความรู้จากภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักการและเหตุผลของรูปแบบ ด้านวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ด้านกระบวนการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1. กำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ มีความคิดสร้างสรรค์ มีการทำงานเป็นทีม มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความเคารพต่อ ตนเองและผู้อื่น มีความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อ สังคม 2. กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ การสำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนา ผลิตภัณฑ์ การออกแบบและสร้างนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน การต่อยอดการพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน การใช้เทคโนโลยีใน เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม 3. สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ได้แก่ สมรรถนะ ด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ สมรรถนะด้าน การจัดการความรู้และเทคโนโลยี สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ สมรรถนะด้านความ รับผิดชอบต่อสังคม สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง โดยจากผลการประเมินโดย ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.13, S.D. 0.32) แสดง ให้เห็นว่ารูปแบบนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงและมีศักยภาพในการขยายผล

ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การบูรณา การภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีศักยภาพในการแข่งขัน และ นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนานวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย” สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

แนวทางการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์จากชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับแนวคิดด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้

จากผลการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนานวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังมีประสบการณ์ในการผลิตสินค้าท้องถิ่นที่สามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในตลาด จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่าง "นวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่" ซึ่งมีความคิดสร้างสรรค์และความรู้ด้านเทคโนโลยี กับ "วิสาหกิจชุมชน" ที่มีองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้

หนึ่งในแนวทางที่สำคัญ คือ การบูรณาการความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งช่วยให้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมีมูลค่าเพิ่มทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงเศรษฐกิจ การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น พร้อมกับการปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด ถือเป็นอีกแนวทางที่สามารถช่วยให้สินค้าท้องถิ่นสามารถแข่งขันได้ในระดับที่กว้างขึ้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังระบุว่า การสร้างสรรค์นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ต้องคำนึงถึงความยั่งยืน โดยอาศัยหลักการของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดของเสียจากกระบวนการผลิต และพัฒนาโมเดลธุรกิจที่ช่วยให้วิสาหกิจชุมชนสามารถเติบโตไปพร้อมกับเศรษฐกิจของพื้นที่ กระบวนการนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างภาคการศึกษาและภาคธุรกิจ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่เคยศึกษาเกี่ยวกับ "การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น" ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของสุภาพร วงศ์สวัสดิ์ (2563) พบว่า การใช้แนวทางนวัตกรรมสังคมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์และสามารถขยายตลาดได้

กว้างขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยของศิริพร เกียรติบารมี (2562) ศึกษาการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ประกอบการ ชุมชน และพบว่าการใช้เทคโนโลยีช่วยให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถเข้าสู่ตลาดใหม่ๆ ได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรยา จันทร์สุข (2561) พบว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้แนวคิดการ ออกแบบอย่างยั่งยืนสามารถช่วยให้สินค้าท้องถิ่นมีอายุการใช้งานที่ยาวนานขึ้นและสามารถแข่งขันใน ตลาดสากลได้ รวมทั้งโครงการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2564) รายงานว่า การสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมในภาคชุมชนโดยเชื่อมโยงนวัตกรรมรุ่นใหม่กับ ผู้ประกอบการท้องถิ่นสามารถช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ และงานศึกษา ของ UNESCO (2021) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยี สมัยใหม่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนในระดับ ท้องถิ่นและระดับโลก จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการมีส่วนร่วมของ วิชาชีพชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐาน รากได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบหลักของแนวทางนี้ ได้แก่ 1. การแลกเปลี่ยนองค์ ความรู้ระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยแต่ ยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรม 2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและตอบโจทย์ตลาด โดย คำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน 3. การส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจของวิชาชีพ ชุมชน ผ่านการพัฒนาเครือข่ายการทำงานและการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อกระจายสินค้า

ทั้งนี้ ผลการศึกษายังเน้นย้ำว่า การพัฒนานวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องอาศัยการ สนับสนุนจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษา เพื่อให้ เกิดการพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึง เป็นแนวทางสำคัญสำหรับการส่งเสริมให้เกิด "ระบบนิเวศนวัตกรรมท้องถิ่น" ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถ พึ่งพาตนเองและเติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2.1 การพัฒนาชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายพบว่า การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐานผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการพัฒนานวัตกรรมต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ผู้เรียน ตั้งแต่การเริ่มต้นสำรวจปัญหาในชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ไปจนถึงการจำลองสภาพแวดล้อมการทำงานจริงให้สอดคล้องกับโลกของธุรกิจ ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับสมรรถนะของนวัตกรรม และนำไปสู่การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยสามารถอธิบายกระบวนการได้ดังต่อไปนี้ 1) การเริ่มต้นการสำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้รับการฝึกฝนให้วิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน การดำเนินการในส่วนนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็นและมีความคิดที่แตกต่าง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของนวัตกรรมที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์และตอบโจทย์ตลาด ซึ่งงานวิจัยของ สุภาพร วงศ์สวัสดิ์ (2563) สนับสนุนแนวคิดนี้โดยระบุว่าการเรียนรู้ที่เริ่มจากปัญหาในชีวิตจริงช่วยส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การสำรวจปัญหา นวัตกรรมจะเข้าสู่ขั้นตอน การออกแบบและสร้างนวัตกรรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ผู้เรียนได้ฝึกฝนการสร้างแนวคิดใหม่ๆ ผ่านการบูรณาการความรู้ที่มีอยู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกระบวนการนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจินตนาการ (Imagination) และความคิดริเริ่มหลากหลาย (Ideation) จากการศึกษาของ ศิริพร เกียรติบารมี (2562) ซึ่งให้เห็นว่าการออกแบบนวัตกรรมโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ 3) การพัฒนานวัตกรรมไม่ได้หยุดอยู่กับการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับ การสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ที่มีทักษะและคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่สามารถขับเคลื่อนธุรกิจได้อย่างยั่งยืน ผู้เรียนจึงได้รับการฝึกฝนความเป็นผู้นำ ความมุ่งมั่น และความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผ่านกิจกรรมเชิง

ปฏิบัติการและโครงการเรียนรู้แบบลงมือทำ (Experiential Learning) โดยงานวิจัยของ พิริยา จันทรสุข (2561) ระบุว่า การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำสามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจเชิงธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4). เมื่อผลิตภัณฑ์ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่สามารถช่วยให้แนวคิดรุ่นใหม่เข้าใจบริบทของผลิตภัณฑ์และตลาดในพื้นที่มากขึ้น การมีส่วนร่วมของชุมชนยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างผู้ประกอบการรุ่นใหม่กับชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในระยะยาว สอดคล้องกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2564) ที่สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความยั่งยืน 5). การต่อยอดองค์ความรู้เป็นอีกปัจจัยที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถทำได้ผ่าน การพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน ห้องเรียนชุมชนเป็นพื้นที่เปิดที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนวัตกรรมรุ่นใหม่และผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ จากผลการศึกษาของ UNESCO (2021) ชี้ให้เห็นว่าห้องเรียนชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง 6). ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญ การใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้การพัฒนานวัตกรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้เรียนสามารถใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้กระบวนการผลิตที่ทันสมัย โดยงานวิจัยของ ณัฐพงศ์ เรืองศรี (2562) ระบุว่า การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมทักษะเชิงสร้างสรรค์และเพิ่มศักยภาพของนวัตกรรมให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ และสุดท้าย 7). การจัดสภาพแวดล้อมเสมือนจริงกับสถานประกอบการ เป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนสามารถฝึกทักษะที่จำเป็นในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับสถานประกอบการจริง ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายผลสู่เชิงพาณิชย์ งานวิจัยของ สมชาย ทองสุข (2563) สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าการฝึกอบรมในสภาพแวดล้อมที่เสมือนจริงสามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ดีขึ้น

2.1 ผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่แบบมีส่วนร่วมกับวิสาหกิจชุมชน พบว่าผลการประเมินหลังอบรม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะความเป็นนวัตกรรมหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม 15.19 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.45 และสมรรถนะอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย 3.35 แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้ผ่านการลงมือทำงานจริงตั้งแต่การตั้งคำถาม วางแผน ดำเนินกิจกรรม สรุปผล และนำเสนอผลงาน ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ไม่ว่าจะเป็นทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ตอบโจทย์บริบทของชุมชนได้ (ทิตินา แคมมณี. 2556) ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จากบริบทจริงของชุมชนจากผลการศึกษาของ Ito

et al. (2010) และ Kolb & Kolb (2021) ยืนยันว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในบริบทจริงของชุมชนช่วยกระตุ้นแรงจูงใจภายใน และส่งเสริมการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างนวัตกรรม ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของนวัตกรรม ปัญหารุ่นใหม่ที่สามารถประยุกต์องค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดและเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกับผลการวิจัยของภานนท์ คุ่มสุภา (2562) ที่ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน โดยพบว่านวัตกรรมที่เติบโตจากกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสามารถเป็นตัวกลางในถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ และระบบเศรษฐกิจฐานรากได้ ดังนั้นการพัฒนานวัตกรรมปัญหารุ่นใหม่ช่วยส่งเสริมการสร้างสมรรถนะเชิงบูรณาการทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมทั้งปลูกฝังแนวคิดการเชื่อมโยงภูมิปัญญากับเทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ระดับชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว จากผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนานวัตกรรมปัญหารุ่นใหม่ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะของนวัตกรรมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าได้อย่างแท้จริง ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นช่วยส่งเสริมสมรรถนะของนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วย การสร้างแรงบันดาลใจ จินตนาการ ความคิดริเริ่ม ความสามารถในการวางแผน และความสามารถในการนำไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO (2021) และ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2564) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและองค์ความรู้จากชุมชน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในระดับเศรษฐกิจและสังคม

3. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมปัญหารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมปัญหารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายหลักในการพัฒนารูปแบบที่สามารถส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาเชิงมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับในวงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก (Grassroots Economy) ดังที่งานวิจัยของ Smith (2019) และ Jones (2020) ได้เสนอว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่ยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และแสดงให้เห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมในระดับท้องถิ่นสามารถส่งเสริมศักยภาพของบุคคลในการสร้างสรรค์และต่อยอดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้นได้รับการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้าน

นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผลการประเมินพบว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมในระดับดี และสามารถนำไปใช้ได้จริงในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบ ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม และสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมในระดับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ดั้งเดิมร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถอภิปรายองค์ประกอบสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ ได้ดังต่อไปนี้ องค์ประกอบที่ 1 การกำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรมนั้น เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ คือการเสริมสร้างคุณลักษณะสำคัญ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเป้าหมายความเป็นนวัตกรรมต้องอาศัยคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น ความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสังคม การกำหนดเป้าหมายเหล่านี้ช่วยให้การพัฒนานวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง และคุณลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Smith (2018) ที่ระบุว่าความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ งานวิจัยของ Brown และคณะ (2019) ยังชี้ให้เห็นว่าความเป็นผู้นำและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับนวัตกรรมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ยั่งยืน และงานวิจัยของ Wang & Chen (2018) ยังสนับสนุนว่าการเสริมสร้างคุณลักษณะเหล่านี้สามารถทำได้ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ เช่น การสำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบและสร้างนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน การต่อยอดการพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม และการสร้างเครือข่ายนวัตกรรม ขั้นตอนเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thompson และคณะ (2020) ที่พบว่าความร่วมมือของชุมชนและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ งานวิจัยของ Nguyen (2017) ยังระบุว่า การสร้างเครือข่ายนวัตกรรมช่วยเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม และ การใช้แนวทางกระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างศักยภาพของนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (2017) และ Green et al. (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างสรรค์นวัตกรรมต้องอาศัยกระบวนการที่เป็นระบบและการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน องค์ประกอบที่ 3 สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม จากการวิเคราะห์สมรรถนะความเป็นนวัตกรรมแบ่งออกเป็นสามด้านหลัก ได้แก่ วิธีการสร้างนวัตกรรม การคิดเชิงนวัตกรรม และสมรรถนะเชิงนวัตกรรม

ด้านวิธีการสร้างนวัตกรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเทคนิค SWOT Analysis และ AIC (Appreciation - Influence - Control) เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนานวัตกรรมในชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Johnson & Lee (2021) ที่พบว่าการใช้ SWOT Analysis ช่วยให้ผู้ประกอบการท้องถิ่นสามารถระบุจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมได้ดีขึ้น และในด้านการคิดเชิงนวัตกรรม เทคนิค SCAMPER เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ โดยแนวทางนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการออกแบบนวัตกรรม โดยเฉพาะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ต้องอาศัยการดัดแปลงและประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thompson (2020) และ Patel (2022) ที่ระบุว่า การใช้ SCAMPER Technique สามารถเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหาและสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ สำหรับด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม งานวิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถของนวัตกรรม ได้แก่ 1. สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity & Innovation Competency) โดยต้องมีความสามารถในการคิดนอกกรอบและสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นเอกลักษณ์และเพิ่มมูลค่า 2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Problem-Solving & Decision-Making Competency) สามารถวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนานวัตกรรม สามารถตัดสินใจเชิงกลยุทธ์เพื่อให้โครงการเดินหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลและหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประกอบการตัดสินใจ 3. สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge & Technology Management Competency) สามารถรวบรวมและจัดระบบความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นองค์ความรู้ที่ใช้งานได้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น การตลาดดิจิทัล การผลิตอัจฉริยะ และแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป 4. สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration & Networking Competency) สามารถทำงานร่วมกับชุมชน นักวิจัยภาครัฐ และภาคเอกชนพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจและเครือข่ายผู้สนับสนุนมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อการต่อยอดนวัตกรรม 5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ (Communication & Persuasion Competency) สามารถถ่ายทอดแนวคิดและนำเสนอผลงานให้น่าสนใจใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย แพลตฟอร์มดิจิทัล และอีคอมเมิร์ซ มีทักษะการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจ 6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นทีมงานวางแผนและนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปส่งเสริมความคิดริเริ่มของสมาชิกในทีมและชุมชน 7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Competency) มีความตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน 8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง (Lifelong Learning Competency) มีทัศนคติเปิดกว้างในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ติดตามเทรนด์เทคโนโลยีและแนวโน้มของตลาดพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในยุคดิจิทัล นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะเหล่านี้จะสามารถสร้างคุณค่าให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและต่อยอดให้กลายเป็นนวัตกรรมที่มีศักยภาพในระดับประเทศและระดับสากลได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสมรรถนะเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สามารถพัฒนานวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสมรรถนะเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Garcia (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้ งานวิจัยของ Lee และคณะ (2018) ยังระบุว่าการทำงานร่วมกันและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการใช้รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ วิสาหกิจชุมชนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาให้กับนวัตกรรมรุ่นใหม่ อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการทดลองและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชนในการให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และการตลาดยังช่วยเพิ่มโอกาสให้กับนวัตกรรมในการพัฒนานวัตกรรมที่สามารถแข่งขันได้ในตลาด

จากการอภิปรายผลข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอาศัยองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งด้านคุณลักษณะ กระบวนการ และสมรรถนะ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยจำนวนมากที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพัฒนานวัตกรรมมีความยั่งยืน และสามารถนำไปสู่การสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น แนวทางที่นำเสนอในงานวิจัยนี้สามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ในพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการขับเคลื่อนนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ที่มีบูรณาการแนวคิดด้านนวัตกรรมเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น และดำเนินการผ่านการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีข้อพิจารณาเพิ่มเติม ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน ผ่านการอบรมทักษะด้านธุรกิจ การบริหารจัดการ การตลาด และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ที่มีบริบทคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษา

2. ควรมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบต่อเนื่องในชุมชน โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้นวัตกรรมภูมิปัญญา เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่นและเป็นจุดเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่หรือกิจกรรมเชิงนโยบายในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะสามารถพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ควรขยายการศึกษาสู่พื้นที่ที่มีบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อประเมินความเหมาะสมและข้อจำกัดของรูปแบบในบริบทหลากหลาย และพัฒนาให้สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั่วประเทศ

2. ควรศึกษาติดตามผลในระยะยาวเพื่อประเมินผลการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต่อการสร้างอาชีพ ทักษะ เศรษฐกิจชุมชน และความยั่งยืนของเครือข่ายนวัตกรรมร่วมด้วยเพื่อสะท้อนใช้เป็นข้อมูลปรับปรุงแนวทางการพัฒนานวัตกรรมให้เหมาะสมกับการขยายผลในอนาคต

3. ควรพัฒนาเครื่องมือวัดทักษะและสมรรถนะของนวัตกรรมให้ครอบคลุมด้านการคิดเชิงนวัตกรรม การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

4. การพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ควรศึกษารูปแบบของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชน และวิสาหกิจชุมชน เพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดในการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

5. เปรียบเทียบกับแนวทางอื่น ควรมีการศึกษารูปแบบอื่นที่ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับรูปแบบที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยนี้

บรรณานุกรม

- กมล สดประเสริฐ (2537). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน,
กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า 7.
- กนกพร ตั้งมนัสไชยกุล. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการคิดเชิงนวัตกรรมภาวะผู้นำการ
เปลี่ยนแปลงและการรับรู้ความสำเร็จในอาชีพของผู้บริหารในสายอาชีพวิศวกรรม
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กระทรวงศึกษาธิการ (2553). คู่มือการจัดการสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 .
กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กรกฎ แพทย์หลักฟ้า. (2559). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร. วารสารวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2552). องค์การแห่งนวัตกรรมแนวคิด และกระบวนการ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลชนิษฐ์ ราชนบุญวัฒน์ และคณะ (2550). ภูมิปัญญาไทยสู่การพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วมของ
ครอบครัว-ชุมชน โครงการต้นแบบบ้านหนองหอย ตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร.
ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45 หน้า 41-48.
- จิระนุช ชาญณรงค์กุล.(2558). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ.pdf
แหล่งที่มาจาก: https://ssnet.doae.go.th/wp-content/uploads/2015/10/01_code-sipkin_23_kanyayan_2567.
- จิตติมา วรรณศรี. (2563). นวัตกรรมสู่การพัฒนาสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก:
รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). ภูมิปัญญาอีสาน. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- จามรี พระสุณิล. (2563). การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ชุมชนมีสุขด้วยภูมิปัญญาของพระราชินีในพื้นที่
ตำบลป่าตึงอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564).

- จามรี พระสุนิล, & นพพร จันทรนำชู. (2567). การพัฒนานวัตกรรมชาวบ้านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
จ.เชียงใหม่. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 20(1), 52–77.
- ชนกนารถ ชื่นเชย. (2550). รูปแบบการจัดการศึกษาต่อเนื่องในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน.
วิทยานิพนธ์การศึกษาศุภบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. (ออตสำเนา).
- ชัยณรงค์ วงศ์ธีรทรัพย์. (2557). ถอดรหัสแนวคิด เพื่อชีวิตที่มีคุณค่า. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชาญวิทย์ ไหวหาร (2546). “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการลดปัญหาความยากจน :
ศึกษากลุ่มชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันราชภัฏจันทรเกษม
- ชญาภัทร กี่อารีย. (2557). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน
ในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสุภบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2545). วิสาหกิจชุมชน
กลไกเศรษฐกิจฐานราก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรสโปรดักส์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน: เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐยา ผิวเงิน. (2554). บทบาททุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านปลาข้าว ตำบลปลาข้าว
อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม),
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพงศ์ เรืองศรี. (2562). การใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนวัตกรรม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทาริกา สระทองคำ, พิษญา เพิ่มไทย, & วราภรณ์ คำลือ. (2565). รูปแบบการพัฒนาลิขสิทธิ์
ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าในยุคอนาคต. วารสารวิจัย
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(1), 239–249.
- ทิตนา แหมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน – องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มี
ประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์
- ทิตนา แหมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทศนา แคมมณี. (2556). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 13). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ทักษญา สง่าโยธิน. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน.
วารสารวิทยาลัยพัฒนศาสตร์บูรพาปริทัศน์, 12(2), 11-25.
- ธนพรรณ ธาณี. (2542). การศึกษาชุมชน. ขอนแก่น; ภาควิชาพัฒนาสังคม มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นาวัน พรหมใจสา (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนนาโค. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. ภาควิชาการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นิตยา เกตุครุฑ (2550). “รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาไม้ผลตำบลนานกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- นิตยา บุตรศรี (2542). การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนาวนิตย์ สงคราม. (2557). การสร้างนวัตกรรมเปลี่ยนผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547). “กระบวนการสร้างความรู้ของชุมชน”. ความรู้ท้องถิ่น: การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559.
- นันทสาร สีสลับและคณะ (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน .(2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องราวการมีส่วนร่วมขององค์กรชาวบ้านในการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดพังงา กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

- บุญทวรรณ วิงวอน, อัจฉราภรณ์ วรรณมะกอก, & อัจฉรา เมฆสุวรรณ. (2557). แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าวิสาหกิจขนาดย่อม อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 9(1), 102-119.
- ปรีดา ยังสุขสถาพร. (2552). วิธีสู่แก่นแท้องค์กรแห่งนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- ประภากร แก้ววรรณ. (2549). การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นปลาร้าข้ามปี ต.หนองบัวน้อย อ.หนองหาร จ.อุดรธานี. อุดรธานี: ศูนย์วิทยบริการ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2545). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ. พันธุ์ทิพย์รามสูตร, การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม, กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540), หน้า 60-63.
- ประกอบ ใจมั่น. (2539). การ ศึกษาสภาพและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง . กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2541). กิจกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์การพิมพ์. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน.(2541). รายงานการวิจัยเรื่อง ระบบการประกันคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ: การอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนานโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2548). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” วารสารราชภัฏตะวันตก. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2548), หน้า 20-21.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2561). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พัชรพร อยู่เย็น, อภิญา ภูมิโอบตา และ ศิระ ศรีโยธิน, (2560) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกรรม: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ PUNN. การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4 “การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0” The 4th National Conference on Public Affairs Management “Public Affairs Management Under Thailand 4.0” 4 สิงหาคม 2560 ณ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม, กรุงเทพฯ:

สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, หน้า 60-63.

พริยา จันทรสุข. (2561). การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ: แนวทางพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการรุ่นใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธวัชชัย อานนโท, พระครูโสภณปริยัติสุธี, และสมยศ ปัญญามาก. (2565). การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชนของตำบลแม่ปืม อำเภอมะนังพะเยา จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและวิชาการ, 5(3), 35-47.

ภนิดา มาประเสริฐ (2552).การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลเพื่อพัฒนาครู

ด้านการจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาสมรรถนะครูด้าน

การสอนวิชาสังคมศึกษา รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภานนท์ คุ่มสุภา. (2562). นวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน.

วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์. 13 (2), 258-299.

ภานนท์ คุ่มสุภา. (2562). นวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน.

วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์ มหาวิทยาลัยนครปฐม, 13(2), 258-299.

ภานุ ลิ้มมานนท์. (2546). กลยุทธ์การจัดการนวัตกรรมธุรกิจสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สิปรัช.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. (2544). การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525.

กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

รุ่ง แก้วแดง.(2542). ระเบียบวิธีระบบราชการไทย : ข้อเขียนจากประสบการณ์การบริหารงาน

ดร.รุ่ง แก้วแดง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์มติชน จำกัด (มหาชน).

รัตนะ บัวสนธ์. (2552). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพฯ : คำสมัย.

รัตนะ บัวสนธ์. (2552). วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วสันต์ สุธาวาส. (2559). ศักยภาพความเป็นนวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วารุณี พงษ์ภิญโญ (2545). “ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน :

กรณีศึกษาบ้านอัมพวัน หมู่ที่ 8 ตำบลสำราญ อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น

วิมลสิริ กุญชรทต ณิชชนน มาพิจารณา อิศราพร กล่อมกล้านุ่ม และ ณิชพล บ้านไร่. (2563).

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการ

แปรรูปกล้วยตำบลระหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร. การประชุมวิชาการการ

พัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคมระดับชาติ(CSD สัมพันธ์) ครั้งที่ 19 “นวัตกรรมการพัฒนาสู่

- ความยั่งยืน”, 27-30 มกราคม 2563. 671-678. ลำปาง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์
ลำปาง.
- วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์. (2547). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตร ดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2544). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน
วิจารณ์พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วัฒนา มัคคสมัน.(2553). “แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น
กับการปฐมวัยศึกษา” ใน ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ระดับ
ปฐมวัย หน่วยที่ 10 หน้าที่ 10-13. นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชา
ศึกษาศาสตร์.
- วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏเลย.
- ศรัณย์ เลิศรักษมงคล, (2543). การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว, 16(1),
กรุงเทพฯ : มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ.
- ศรีปริยญา รูปกระจ่าง. (2546). วิสาหกิจชุมชน.กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548, หน้า 12)
- เศรษฐชัย ชัยสนิท. (2553). นวัตกรรมและเทคโนโลยี. แหล่งที่มา :
<http://it.east.spu.ac.th/informatics/pdf> สืบค้น 23 กันยายน 2567.
- ศิริพร เกียรติบารมี. (2562). การออกแบบนวัตกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษากลุ่ม
หัตถกรรมพื้นบ้าน
ภาคเหนือ. วารสารวิจัยและพัฒนา, 14(2), 45-60.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาไทย.
- เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544) วิสาหกิจชุมชน :แผนแม่บท แนวคิดแนวทางตัวอย่างร่าง
พระราชบัญญัติ.กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2562, กรกฎาคม 8). คนรุ่นใหม่กับอนาคตการเกษตรไทย.
จากสยามรัฐ website: <https://siamrath.co.th/n/95277>.
สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2567
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ (2548).แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.กรุงเทพมหานคร.สำนักพิมพ์ปัญญาไท.

- สาลินี อุดมผล. (2562). หลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรมสู่การพัฒนานวัตกรรมด้านการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จังหวัดกาญจนบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สงเสริมการเกษตร, กรม. 2548. “พระราชบัญญัติสงเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548”. สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการสงเสริมวิสาหกิจชุมชน. “วิสาหกิจชุมชน”. 2551. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://doae.go.th> . สืบค้น 23 กันยายน 2567.
- สมชาย ทองสุข. (2563). การพัฒนาสภาพแวดล้อมเสมือนจริงเพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานในสถานประกอบการของนักศึกษาอาชีวศึกษา. วารสารเทคโนโลยีการศึกษา, 17(1), 89-105.
- สมเกียรติ อ่อนวิมล. (2557). การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 37(1), 1-14.
- สมบูรณ์ ศิริสรหรือ. (2547). การพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2549). การปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช, (2546) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร วงศ์สวัสดิ์. (2563). การเรียนรู้ที่เริ่มจากปัญหา: แนวทางการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในนักเรียนระดับอุดมศึกษา. วารสารการศึกษาเชิงสร้างสรรค์, 9(3), 112-128.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2564). โครงการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อความยั่งยืน. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2548). สุตยอนวัตกรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา.(2553). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561). กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://sdgs.nesdc.go.th>. สืบค้น 23 กันยายน 2567.

- สำนักงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2565). คู่มือการจัดการความรู้: การสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อชุมชน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แหล่งที่มา : <https://sdgs.nesdc.go.th>. สืบค้น 23 กันยายน 2567.
- อิสราภาพ มาเรือน (2550). “ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ตำบลไหล่นาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน” วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. จัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 3” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อิสราภรณ์ ธรรมโยโก (2545). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรผสมผสานครบวงจร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต. ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุทัยวรรณ ประทุมวงศ์ (2555). “กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพตำบลบ้านด้อย อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยพะเยา
- อนุชา โสมาบุตร. (2556). ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม สำหรับการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21. จาก <https://teacherweekly.wordpress.com>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2567)
- อรุณรุ่ง บุณธนนตพงศ์ (2549). “ไม่ใช่เรื่องง่ายกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม,” วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร 1 : 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2549).
- อรชร ปราจันท์. (2560). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุลย์. (2553). การพัฒนาตัวแบบผู้บริหารเชิงนวัตกรรม (ปริญญาานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). “โมเดลคืออะไร” . วารสารวิชาการ. มีนาคม, 22-25.
- อุทัย ชูชาติ. (2562). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 7(2), 45–59.
- อุษณีย์ เสือดี, (2549). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทากระเบื้องดินเผา ในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อบเชย แก้วสุข (2543). รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการการถ่ายทอดความรู้ของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ ความรู้ของสื่อมวลชน. อุบลราชธานี :
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง และคณะ (2539). ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้
ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อัมพร พงษ์กังสนานนท์. (2550). การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. (อัสสัมชัญ).
- เอนก นาคะบุตร (2536). ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : ๒๑ เซ็นจูรี่.

ภาษาอังกฤษ

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
<https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Bloom, Benjamin S. (1965). *Taxonomy of Education Objective Handbook I : Cognitive Domain*. New York : David Mackey Company, Inc
- Brown, L., & Johnson, P. (2019). Leadership and Social Responsibility in Sustainable Innovation. *International Journal of Sustainable Development*, 8(2), 112-130.
- Brown, T., Smith, R., & Lee, M. (2021). *Innovation and entrepreneurship in community enterprises*. Oxford University Press.
- Chesbrough, H. (2003). *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business Press.
- Drucker, P. F. (1993). *Post-capitalist society*. HarperBusiness.
- Dawson, P., & Andriopoulos, C. (2017). *Managing Change Creativity and Innovation*. London: SAGE.
- Deschamps and Nelson. (2014). *Managing Change Creativity and Innovation*. London: SAGE.
- Dyer, J. H., Gregersen, H., & Christensen, C. M. (2009). The Innovator's DNA. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2009/12/the-innovators-dna>

- Eisner, E (1976). "Education Connoisseurship and Criticism : Their Form and Functions in Educational Evaluation," *Journal of Aesthetic Education*.
- Eberle, B. (1996). SCAMPER: Games for imagination development. Prufrock Press.
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: From National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29(2), 109–123.
- Ferguson, G.A. (1997). *Statistical analysis in psychology & education*. Singapore: McGraw–Hill.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Continuum.
- Fried Booth, & Diana, L. (1987). *Project work*. Great Britain: Oxford University Press.
- Garcia, M. (2016). Problem-Solving Competencies in Innovation Processes. *European Journal of Innovation Management*, 19(5), 564–580.
- Green, P., Rogers, T., & Wang, X. (2019). *Community-driven innovation and sustainable development*. Routledge.
- Horth, D. (2014). How to use innovation to lead effectively work collaboratively, and drive results. N.P.: Center for Creative Leadership and Dan Buncher, Continuum.
- Herkema, S. (2003). A Complex Adaptive Perspective on Learning with in Innovation Projects. *The Learning Organization*, 10(6), 340 - 346.
- Hudak, K. C. (2019). Resident stories and digital storytelling for participatory place branding. *Place Branding and Public Diplomacy*, 15(2), 97–108.
- Ito, M., Baumer, S., Bittanti, M., Boyd, D., & Horst, H. A. (2010). *Hanging out, messing around, and geeking out: Kids living and learning with new media*. MIT Press.
- Jaycox, R. (2001). *Rural home schooling and place-based education*. Charleston, W V: ERIC.
- Johnson, D., & Lee, K. (2021). *Strategic innovation analysis: SWOT and AIC techniques*. Harvard Business Review Press.
- Jones, A. (2020). *Participatory innovation and local economic development*. Stanford University Press.
- Kolb, D. A., & Kolb, A. Y. (2021). Experiential learning theory: A dynamic, holistic approach to management learning, education and development. *Journal of Management Education*, 45(5), 623–649.

- Kovach, Sally Anne .(1988). *An Artisan's Tale (Original Study) Tang Dynasty China Pottery*. NewYork : Columbia University Teacher College.
- Lundvall, B.-Å. (2010). *National systems of innovation: Toward a theory of innovation and interactive learning*. Anthem Press.
- Lopez, J. S. (2000). *Social structure*. london: Bunkingham and Philadepelphia.
- Lee Chong Joanna, S.K., & Benza, Ron. (2015). Teaching innovation skill: Application of design thinking in graduate marketing course. *Business Education Innovation Journal*, 6, 43-49.
- Lee, H., Kim, S., & Park, J. (2018). Effective Communication and Teamwork in Product Innovation. *Journal of Product Innovation Management*, 35(7), 1024-1040.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Mintzberg, H. (1990). The design school: Reconsidering the basic premises of strategic management. *Strategic Management Journal*, 11(3), 171–195.
- Moulaert, F., & Mehmood, A. (2020). Towards a social innovation (SI) based epistemology in local development analysis: Lessons from twenty years of EU research. *European Planning Studies*, 28(3), 434–453.
- Noailles P. (2013). Innovator. In: Carayannis E.G. (eds) *Encyclopedia of creativity, invention, innovation and entrepreneurship*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3858-8_412
- Nguyen, T. (2017). Building Innovator Networks for Knowledge Exchange. *Asian Journal of Innovation and Policy*, 6(4), 234-250.
- Patel, N. (2022). *Creative problem-solving using SCAMPER technique*. MIT Press.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
- Prajogo, D. I. (2016). The strategic fit between innovation strategies and business environment in delivering business performance. *International Journal of Production Economics*, 171(Part 2), 241–249.
- Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247–1263.
- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations*. New York: The Fee Press.
- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations (5th ed)*. New York: The Fee Press.

- Rogers, E. M. (1971). *Diffusion of innovations*. 3th ed. The Free Press,
A Division of Macmillan Publishing Co., Inc
- Roger, E. M. and F. F. Shoemaker. 1971. *Communication of Innovation*. 2nd ed.
New York: The Free Press.
- Robinson, M. (1992). Linking distance education to sustainable community
development. n.p.
- Rockwell E. R. (1996). *Parents and teachers as partners: Issues and challenges*.
Orlando Harcourt Brace College.
- Rogers, E. M. (1962). *Diffusion of innovations* (1st ed.). Free Press.
- Rogers, E. (2017). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
- Ribe, R., & Vidal, N. (1993). *Project Work : Handbooks for the English Classroom*:
Oxford Heinemann International.
- Runco, M. A. (2004). Creativity. *Annual Review of Psychology*, 55, 657–687.
- Smith, R. H., and Others. (1980). *Measurement : Making Organization Perform*. New
York : Macmillan
- Smith, J. (2018). The Role of Creativity and Collaboration in Innovator Development.
Journal of Innovation Management, 12(3), 45-60.
- Smith, J. (2019). *Grassroots economy and participatory innovation*. Palgrave
Macmillan.
- Stowe Dong. (2006). The Wisdom of the Hands. *Encounter*. Vol.19 Issue 4(winter):11.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into
profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Harvard University
Press.
- Seyfang, G., & Smith, A. (2007). Grassroots innovations for sustainable development:
Towards a new research and policy agenda. *Environmental Politics*, 16(4),
584–603.
- UNESCO. (2015). *Rethinking education: Towards a global common good?* UNESCO
Publishing.
- UNESCO. (2021). *Community-based learning and sustainable innovation: A global
perspective*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

- UNESCO. (2020). Culture 2030 indicators: UNESCO culture indicators. UNESCO Publishing.
- Triandis, & Weick. (2010). Educational administration: Theory research and practice. New York: McGraw-Hill.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. Jossey-Bass.
- Thompson, R., Miller, K., & Davis, S. (2020). Community Engagement and Technology Adoption in Rural Innovation. *Journal of Rural Development*, 15(1), 75-89.
- Thompson, L. (2020). *Enhancing product development through creative methodologies*. Springer.
- Tancharoen, N. (2023). The study of community potential for local wisdom product development in U-thong, Suphanburi Province. *Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 19(1), 72–83.
- Willer, D. (1986). *Scientific Sociology: Theory and Method*. Englewood Clift, NJ : Prentice Hall Inc.
- Wang, Y., & Chen, H. (2018). *Collaborative learning for innovation in rural communities*. Elsevier.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
- รายนามปราชญ์ชุมชน,ครูภูมิปัญญา,สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- รายนามนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

1. ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

1.1 ผศ.ดร.ศศิพัชร หาญฤทธิ	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
1.2 ดร.วสันต์ วรรณรัตน์	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
1.3 อาจารย์ ณิชาพัฒน์ ไชยเสนบดินทร์	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
1.4 การทบทวนพิจารณาโครงการวิจัย สำหรับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	
- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

2. ปราชญ์ชุมชน/กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านเด่นห้า

2.1 นางณัฐฉัตร คันทะเสวี	2.2 นางสาวยุพิน เวทนา
2.3 นางวาสนา มณีรัตน์	2.4 นายปรีวัติ รุจิพรรณ
2.5 นางสุนีย์ เวชปาน	2.6 นางสาวณีย์ ธิเพ็ง
2.7 นายบุญช่วย จันทร์คำ	2.8 นางบุญเต็ม สุริยะไชย
2.9 นางวาริศา มณีรัตน์	2.10 น.ส.ธนาภรณ์ กลิ่นกลาง
2.11 นายจุลศักดิ์ สุริยะไชย	2.12 นางกรรณพร อุประคำ

3. ปราชญ์ชุมชน/กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านป่าแดง

3.1 นางนวลลดา ยอดรักษ์	3.2 นายบุญช่วย ปงชุ่มใจ
3.3 นายสมบัติ มูลดวง	3.4 นายประพันธ์ โตปินใจ
3.5 นางบุญเต็ม จันทร์เทพ	3.6 นางสาวนิตยา แก้วโล๊ะ
3.7 นางสาวพรรณทิพย์ สิทธิสงค์	3.8 นายลือ บัวแดง
3.9 นายสุรัชย์ อยู่อินทร์	3.10 นางอุดมศรี อิมคำ
3.11 นางคำ บั้งเงิน	3.12 นางวาริ ชัยนิสงค์

4. นวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

4.1 กลุ่มนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า

พื้นที่ชุมชนบ้านเด่นห้า อ.เมือง จ.เชียงราย

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล
1	นางสาวนันท์นภัส ยาวีราช
2	นางสาวพรพิมรดา ศิริปา
3	นายชามูเอล เปียงแล่
4	นางสาวจิรัชญา มุธุสิทธิ์
5	นางสาวปภาวี อินตะรัตน์
6	นายธนวัฒน์ ศรีเจริญกิจธารา
7	นางสาวภริษา มะยอง
8	นายศิริวิชญ์ การสุวรรณ
9	นายอนณ วสุธากานต์
10	นางสาวณัฐธัญญา ร่วมขุน
11	นางสาวกรัณทรัตน์ ปฐมวงศ์
12	นางสาวช่อรดา ธรรมสอน
13	นางสาวปุณณานุช บุญวงศ์
14	นายกฤตวิทย์ กฤษเนตร์
15	นางสาวจิตาภา ขจรธานินนท์
16	นางสาวณัฐกฤตา นวลเปรม
17	นางสาวธิษัมพร มาลาวิลาศ
18	นางสาวอินทิดา มาเยอะ
19	นางสาวณัฐกานต์ ยาแปงกู๋
20	นางสาวจตุพร สัมพันธ์สินก่อ
21	นางสาวกุลปรียา พัฒนอุดมกิต
22	นายวรรณัฐ ดำรงค์เมือง
23	นางสาวพิชญา สุวรรณประภา
24	นายฐกฤต พันธงอก
25	นางสาวกานต์สิริ คำมงคล
26	นางสาวจิราวรรณ ชาติสิริสกุล

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล
27	นายคุณานนท์ วงศ์ไชย
28	นางสาวฉัตรประภัสสร มหาวรรณ
29	นายทิตัส ชูวิทย์
30	นางสาวเบญจพร เนตรรังษี

ครูที่ปรึกษาผู้ร่วมกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญารุ่นใหม่ โรงเรียนเทศบาล 5 เด่นห้า
ได้แก่

1. นางกัญจน์อมลกร อินทะนัน	2. นางสาวศิริพร มุงเมือง
3. นายวิทยา ไชยวุฒิ	4. นายพลวัต วิฉายา
5. นายศุภกิจ สักแกแก้ว	

4.2 กลุ่มนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย

พื้นที่ชุมชนบ้านป่าแดง อ.เมือง จ.เชียงราย

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล
1	นายอชิวิชญ์ ตามสมัย
2	นายภูพิงค์ โตสะอาด
3	นายธวัชภูมิ สุวรรณมณีแก้ว
4	นางสาวณัฐธิดา โชติวนิช
5	นายศตคุณ วงศ์คำคำ
6	นางสาวอรุณวลัย คำสม
7	นางสาวโสภาพรรณ พรหมอุทิศ
8	นางสาวจิรวรรณ วงศ์สรศรี
9	นางสาวภาวินี เพ็ญบุญมี
10	นายศุภกร คงระ
11	นางสาวพิมพ์ญาดา ราชศักดิ์
12	นางสาวดนุลดา ตรีนพ
13	นางสาวณิษภัทร อำนาจเจริญศิลป์
14	นางสาวรัทยา ชัดกันทา
15	นางสาวฤทธิศา พวงมะณี
16	นางสาวกานต์พิชชา ลำภู

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล
17	นางสาวบุญญา สัมพันธ์สิทธิ์
18	นางสาววีระภา ยวงมณี
19	นางสาววิศรา เชียงรุ่ง
20	นางสาวจิณณพัต ผาสุข
21	นายศรัณย์ สว่าง
22	นายชยวัฒน์ ก่องแก่น
23	นายคู่บุญ ฉัตรชัยศิริระกุล
24	นายยุทธนา คำภีระ
25	นางสาวอศยา สายสำราญ
26	นายชูเกียรติ ด้วงทองสุข
27	นางสาวณัฐกุล อุ่นญาติ
28	นางสาวกรวรรณ ใจมั่น
29	นายธาดาкул เชื้อเมืองพาน
30	นายปรเมษฐ์ เมฆขยาย

ครูที่ปรึกษาผู้ร่วมกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญารุ่นใหม่ โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย
ได้แก่

1. นายสมคิด ไชยมูล
2. นายณัฐวัฒน์ หวังกิริติกุล
3. นายภูพงศ์พี ตี๋เต็ม

ภาคผนวก ข

เครื่องมือในการวิจัย

(การพัฒนาชุดกิจกรรม)

- แบบประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)
- แบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)
- ผลการประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)
- ผลการประเมินแบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

**แบบประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา
รุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ
ชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)**

คำชี้แจง โปรดพิจารณาหาความเหมาะสมขององค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การ
ขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนคร
เชียงราย จังหวัดเชียงราย ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด โดยให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ คะแนนของ
แบบประเมินในแต่ละข้อและกรุณาเขียนข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป
โดยมีเกณฑ์คะแนนดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
3 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย
1 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 12 แบบประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิ
ปัญญารุ่นใหม่ฯ

ที่	รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
		5	4	3	2	1
1	หลักการและเหตุผลของชุดกิจกรรม					
	1.1 ความเป็นไปได้					
	1.2 มีความสอดคล้องกับแหล่งเรียนรู้					
	1.3 สภาพความต้องการมีเหตุผลสมควรที่จะพัฒนานวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น					
2	จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม					
	2.1 จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมมีความชัดเจน					
	2.2 มีความครอบคลุมทุกเนื้อหาสาระ					
	2.3 สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้					
	2.4 เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้					
	2.5 เหมาะสมกับผู้เข้ารับการเรียนรู้					
3	เนื้อหาสาระของชุดกิจกรรม					
	3.1 เนื้อหาสาระครอบคลุม					
	3.2 เนื้อหาสาระกระชับได้ใจความ อ่านเข้าใจง่าย					
	3.3 เหมาะสมกับผู้สนใจเข้ารับการเรียนรู้					
	3.4 หัวข้อเรื่องเรียงลำดับได้อย่างเหมาะสม					

	3.5 รูปแบบของใบเนื้อหาที่มี ความน่าสนใจ					
ที่	รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
		5	4	3	2	1
4	โครงสร้างของชุดกิจกรรม					
	4.1 มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ					
	4.2 เรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาสาระ					
	4.3 ระยะเวลาการเรียนรู้เหมาะสมกับชุดกิจกรรม					
	4.4 กำหนดรูปแบบ/กิจกรรมการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับ วัตถุประสงค์และเนื้อหาวิชา					
5	กิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญา ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน					
	5.1 มีความเป็นไปได้ สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้					
	5.2 เรียงลำดับขั้นตอน					
	5.3 นำไปสู่การบรรลุจุดหมายของชุดกิจกรรม					
	5.4 หัวข้อเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความครบถ้วน และครอบคลุมชุดกิจกรรม					
	5.5 กิจกรรมการเรียนรู้นำมาใช้กับเด็กและบุคคลทั่วไป					
6	สื่อ/วัสดุการประกอบการเรียนรู้ตามอรรถาัย					
	6.1 ช่วยส่งเสริมให้กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ของชุด กิจกรรม					
	6.2 เหมาะสมกับการนำไปใช้					
	6.3 เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในแต่ละแหล่งเรียนรู้					
	6.4 คุณภาพของเอกสารประกอบการเรียนรู้					
	6.5 สื่อที่ใช้มีความสวยงามน่าสนใจ					
7	การวัดประเมินผลชุดกิจกรรม					
	7.1 ครอบคลุมพฤติกรรมและสิ่งที่ต้องการประเมิน					
	7.2 มีความเป็นไปได้					
	7.3 ตรวจสอบการบรรลุจุดหมายของชุดกิจกรรม					

ท่านมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นใด

.....
 ลงชื่อ.....ผู้เชี่ยวชาญ

**แบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดการเรียนรู้การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การ
ขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)**

คำชี้แจง : แบบประเมินนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสอดคล้องของร่างชุดกิจกรรมฯ โดย
ผู้เชี่ยวชาญ โปรดพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละข้อต่อไปนี้

ตารางที่ 13 แบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดการเรียนรู้การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		
	สอดคล้อง (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)
1. หลักการและเหตุผลของชุดกิจกรรมมีความสอดคล้องกับแนวคิด ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนานวัตกรรม			
2. จุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมมีความชัดเจน ครอบคลุม และ สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย			
3. เนื้อหาสาระของชุดกิจกรรมมีความถูกต้อง ทันสมัย และ เหมาะสมกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน			
4. โครงสร้างของชุดกิจกรรมมีความเหมาะสม สอดคล้อง และ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง			
5. กิจกรรมการเรียนรู้สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม			
6. วิธีการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ ในสถานการณ์จริงได้			
7. สื่อ/วัสดุที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความน่าสนใจ และส่งเสริมการ เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ			
8. กระบวนการเรียนรู้มีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ ความรู้สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม			
9. การวัดและประเมินผลมีความครอบคลุม สามารถตรวจสอบการ บรรลุจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรมได้			
10. ชุดกิจกรรมสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม			

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง		
	สอดคล้อง (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่สอดคล้อง (-1)
11. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเมื่อเทียบกับเนื้อหาและผลลัพธ์ที่คาดหวัง			
12. ชุดกิจกรรมสามารถนำไปใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายกันได้			

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือในการประเมินครั้งนี้

ลงชื่อ.....ผู้เชี่ยวชาญ
(.....)

ตารางที่ 14 ผลการประเมินความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 1	ผู้เชี่ยวชาญ 2	ผู้เชี่ยวชาญ 3	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.
1.1 ความเป็นไปได้	5	5	5	5.00	0.00
1.2 มีความสอดคล้องกับแหล่งเรียนรู้	4	5	5	4.67	0.58
1.3 สภาพความต้องการมีเหตุผลสมควรพัฒนา	5	5	4	4.67	0.58
2.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความชัดเจน	5	5	5	5.00	0.00
2.2 มีความครอบคลุมทุกเนื้อหาสาระ	5	4	5	4.67	0.58
2.3 สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้	4	5	5	4.67	0.58
2.4 เป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม	5	5	5	5.00	0.00
2.5 เหมาะสมกับผู้เข้ารับการเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00
3.1 เนื้อหาสาระครอบคลุม	5	4	5	4.67	0.58
3.2 เนื้อหากระชับ ได้ใจความ	4	5	5	4.67	0.58
3.3 เหมาะสมกับผู้เรียน	5	5	4	4.67	0.58
3.4 หัวข้อเรียงลำดับเหมาะสม	5	5	5	5.00	0.00
3.5 รูปแบบของใบเนื้อหาน่าสนใจ	4	5	5	4.67	0.58
4.1 มีความเหมาะสมกับเนื้อหา	5	4	5	4.67	0.58
4.2 เรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา	5	5	5	5.00	0.00
4.3 ระยะเวลาการเรียนรู้เหมาะสม	4	5	5	4.67	0.58
4.4 กิจกรรมฝึกอบรมเหมาะสม	5	5	4	4.67	0.58
5.1 ความเป็นไปได้	5	5	5	5.00	0.00
5.2 เรียงลำดับขั้นตอน	4	5	5	4.67	0.58
5.3 นำไปสู่การบรรลุจุดหมาย	5	4	5	4.67	0.58
5.4 ครอบคลุมหลักสูตร	5	5	4	4.67	0.58
5.5 นำไปใช้กับเด็กและบุคคลทั่วไป	4	5	5	4.67	0.58
6.1 ส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์	5	5	5	5.00	0.00
6.2 เหมาะสมกับการใช้	5	4	5	4.67	0.58
6.3 ใช้อำนวยต่อการเรียนรู้	4	5	5	4.67	0.58
6.4 คุณภาพเอกสารประกอบการเรียนรู้	5	5	5	5.00	0.00
6.5 สื่อมีความสวยงามน่าสนใจ	5	5	4	4.67	0.58

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 1	ผู้เชี่ยวชาญ 2	ผู้เชี่ยวชาญ 3	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.
7.1 ครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการประเมิน	4	4	5	4.33	0.58
7.2 มีความเป็นไปได้	5	5	4	4.67	0.58
7.3 ตรวจสอบการบรรลุจุดมุ่งหมาย	4	5	5	4.67	0.58

ด้านการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่า S.D.
ด้านหลักการและเหตุผลของชุดกิจกรรม	4.78	0.44
ด้านจุดมุ่งหมายของชุดกิจกรรม	4.87	0.35
ด้านเนื้อหาสาระของชุดกิจกรรม	4.73	0.46
ด้านโครงสร้างของชุดกิจกรรม	4.75	0.45
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.73	0.46
ด้านสื่อ/วัสดุการประกอบการเรียน	4.80	0.41
ด้านการวัดประเมินผลชุดกิจกรรม	4.56	0.53
รวม	4.75	0.44

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบความเหมาะสมในองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดกิจกรรม การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายของผู้ทรงคุณวุฒิ

สำหรับการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตรฐานค่า 5 ระดับ ผู้วิจัย แบ่งกลุ่มค่าคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 5 ระดับ และแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตารางที่ 15 ผลการประเมินแบบประเมินความสอดคล้องของร่างชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ioc	ความหมาย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
2	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
3	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
4	1	1	0	2	0.67	สอดคล้อง
5	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
6	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
7	1	0	1	2	0.67	สอดคล้อง
8	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
9	1	1	0	2	0.67	สอดคล้อง
10	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก
11	1	1	-1	1	0.33	ควรปรับปรุง
12	1	1	1	3	1.00	สอดคล้องมาก

สรุปผลการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) โดยรวม

ค่า IOC เฉลี่ย = 0.86 ความหมายโดยรวม: สอดคล้องมาก

เกณฑ์การพิจารณา IOC

$IOC = 1.00 \rightarrow$ มีความสอดคล้องมากที่สุด

$0.50 \leq IOC < 1.00 \rightarrow$ มีความสอดคล้อง ควรพิจารณาเพิ่มเติม

$IOC < 0.50 \rightarrow$ ควรปรับปรุงหรือแก้ไข

ภาคผนวก ค

เครื่องมือในการวิจัย

(แบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่)

- แบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่)
- ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)
- ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- ความเชื่อมั่น KuderRichardson 20 (KR-20) ของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
- ผลคะแนนก่อนและหลังการอบรมของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
- ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t-test

แบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง: โปรดเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

เนื้อหา : การวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม ด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม

1. สมรรถนะใดสำคัญที่สุดสำหรับนวัตกรรมในการคิดค้นแนวทางใหม่ๆ เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นนวัตกรรม?

ก. การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	ข. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม
ค. การบริหารจัดการและความเป็นผู้ประกอบการ	ง. ความรับผิดชอบต่อสังคม

เฉลย: ข. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

2. หากคุณต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับยุคดิจิทัล สมรรถนะใดที่จำเป็นมากที่สุด?

ก. การจัดการความรู้และเทคโนโลยี	ข. การทำงานเป็นทีมและเครือข่าย
ค. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ	ง. การเรียนรู้ตลอดชีวิต

เฉลย: ก. การจัดการความรู้และเทคโนโลยี

3. นวัตกรรมที่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ขายได้จริงในตลาด ควรมีสมรรถนะด้านใดเพิ่มเติมจากการคิดค้นนวัตกรรม?

ก. การบริหารจัดการและความเป็นผู้ประกอบการ	ข. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ
ค. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์	ง. การทำงานร่วมกับชุมชน

เฉลย: ก. การบริหารจัดการและความเป็นผู้ประกอบการ

4. ถ้าคุณต้องนำเสนอไอเดียนวัตกรรมของคุณต่อผู้ลงทุน สมรรถนะใดที่สำคัญที่สุด?

ก. การตัดสินใจและการแก้ปัญหา	ข. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ
ค. การทำงานร่วมกันเป็นทีม	ง. การบริหารทรัพยากร

เฉลย: ข. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ

5. นวัตกรรมที่ต้องการสร้างธุรกิจจากนวัตกรรมของตนเอง ควรมีสมรรถนะในข้อใดมากที่สุด?

ก. การคิดเชิงกลยุทธ์และการแก้ปัญหา
ข. การเป็นผู้นำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง
ค. การบริหารจัดการและความเป็นผู้ประกอบการ
ง. การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

เฉลย: ค. การบริหารจัดการและความเป็นผู้ประกอบการ

6. สมรรถนะด้านความยั่งยืนและความรับผิดชอบต่อสังคมเกี่ยวข้องกับแนวคิดใดมากที่สุด?

- ก. การสร้างธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม
- ข. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลกำไรสูงสุด
- ค. การแข่งขันทางการตลาดให้สามารถครองส่วนแบ่งได้มากที่สุด
- ง. การพัฒนาโครงการนวัตกรรมให้มีชื่อเสียงระดับโลก

เฉลย: ก. การสร้างธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

7. นวัตกรรมที่ต้องการพัฒนาทักษะของตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ควรให้ความสำคัญกับสมรรถนะด้านใด?

- ก. การทำงานเป็นทีมและเครือข่าย
- ข. การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง
- ค. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์
- ง. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ

เฉลย: ข. การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

8. คุณต้องการพัฒนานวัตกรรมโดยร่วมมือกับหลายภาคส่วน สมรรถนะข้อใดสำคัญที่สุด?

- ก. การสร้างเครือข่ายและการทำงานเป็นทีม
- ข. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ
- ค. การบริหารจัดการทรัพยากร
- ง. การคิดสร้างสรรค์

เฉลย: ก. การสร้างเครือข่ายและการทำงานเป็นทีม

9. การที่นวัตกรรมสามารถรวบรวมองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นระบบ เป็นสมรรถนะด้านใด?

- ก. การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม
- ข. การจัดการความรู้และเทคโนโลยี
- ค. การเป็นผู้นำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง
- ง. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

เฉลย: ข. การจัดการความรู้และเทคโนโลยี

10. หากคุณต้องการเป็นนวัตกรรมที่สามารถพัฒนานวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุดนิ่ง คุณควรมีสมรรถนะด้านใดมากที่สุด?

- ก. การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง
- ข. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ
- ค. การบริหารจัดการธุรกิจ
- ง. การสร้างเครือข่าย

เฉลย: ก. การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

เนื้อหา : การวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม ด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม

11. ข้อใดเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม?

- ก. การออกแบบและสร้างนวัตกรรม
- ข. การสำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์
- ค. การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม
- ง. การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม

เฉลย: ข. การสำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์

12. การออกแบบและสร้างนวัตกรรมมักใช้แนวคิดใดเป็นหลัก?

- ก. การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)
- ข. การวิเคราะห์ทางการเงิน (Financial Analysis)
- ค. การทดลองตลาด (Market Experiment)
- ง. การศึกษาความต้องการของลูกค้า (Customer Study)

เฉลย: ก. การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

13. ข้อใดกล่าวถูกต้องเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่?

- ก. เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้และพัฒนานวัตกรรม
- ข. มุ่งเน้นไปที่ผู้ประกอบการรายใหญ่เท่านั้น
- ค. ใช้เฉพาะเทคโนโลยีขั้นสูงในการพัฒนา
- ง. เน้นการทำงานเฉพาะบุคคล ไม่ต้องทำงานเป็นทีม

เฉลย: ก. เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้และพัฒนานวัตกรรม

14. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีข้อดีอย่างไร?

- ก. ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง
- ข. ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้ดีขึ้น
- ค. ลดเวลาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สั้นลง
- ง. ไม่จำเป็นสำหรับการพัฒนานวัตกรรม

เฉลย: ข. ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้ดีขึ้น

15. ห้องเรียนชุมชนช่วยส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างนวัตกรรมในด้านใด?

- ก. เป็นพื้นที่สำหรับทดลองและพัฒนานวัตกรรม
- ข. เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลทางเศรษฐศาสตร์
- ค. เป็นที่จัดเก็บเทคโนโลยีขั้นสูง
- ง. เป็นสถานที่ให้ชุมชนเรียนรู้เรื่องการเงินเท่านั้น

เฉลย: ก. เป็นพื้นที่สำหรับทดลองและพัฒนานวัตกรรม

16. ข้อใดเป็นตัวอย่างของการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม?

- ก. การใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่
- ข. การขายสินค้าผ่านตลาดนัดชุมชน
- ค. การจัดเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- ง. การระดมทุนจากสมาชิกในหมู่บ้าน

เฉลย: ก. การใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

17. เครือข่ายนวัตกรรมช่วยส่งเสริมกระบวนการนวัตกรรมการอย่างไร?

- ก. สนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และความร่วมมือ
- ข. จำกัดการพัฒนา นวัตกรรมเฉพาะกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
- ค. ทำให้การพัฒนา นวัตกรรมซับซ้อนและยุ่งยากขึ้น
- ง. มุ่งเน้นเฉพาะการสร้างรายได้เท่านั้น

เฉลย: ก. สนับสนุนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และความร่วมมือ

18. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ควรใช้วิธีใด?

- ก. ศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้
- ข. สร้างผลิตภัณฑ์จากแนวคิดของผู้พัฒนาเพียงอย่างเดียว
- ค. ใช้เทคโนโลยีที่ล้ำสมัยโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้
- ง. คัดลอกผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วในตลาด

เฉลย: ก. ศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของผู้ใช้

19. การสร้างนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงสิ่งใดเป็นสำคัญ?

- ก. การตอบโจทย์ความต้องการของตลาดและชุมชน
- ข. การผลิตที่ใช้ต้นทุนต่ำที่สุด
- ค. การทำให้ผลิตภัณฑ์ซับซ้อนและล้ำสมัยที่สุด
- ง. การใช้วัสดุที่แพงที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

เฉลย: ก. การตอบโจทย์ความต้องการของตลาดและชุมชน

20. ปัจจัยใดช่วยให้กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรมประสบความสำเร็จ?

- ก. การบูรณาการความรู้ เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ข. การเน้นพัฒนาเฉพาะเทคโนโลยีขั้นสูง
- ค. การจำกัดการเข้าถึงของบุคคลภายนอก
- ง. การเน้นการพัฒนาเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย

เฉลย: ก. การบูรณาการความรู้ เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของชุมชน

เนื้อหา : การวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม ด้านเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม

21. ข้อใดเป็นลักษณะสำคัญของนวัตกรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์?

- ก. คิดและทำตามแนวทางเดิมที่เคยประสบความสำเร็จ
- ข. มองหาวิธีแก้ปัญหาแบบใหม่และสร้างสรรค์
- ค. เลี่ยงการทดลองสิ่งใหม่เพราะเสี่ยงเกินไป
- ง. คัดลอกแนวคิดของผู้อื่นมาใช้โดยไม่พัฒนาเพิ่มเติม

เฉลย: ข. มองหาวิธีแก้ปัญหาแบบใหม่และสร้างสรรค์

22. ทักษะใดสำคัญที่สุดในการทำงานเป็นทีม?

- ก. การสื่อสารและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- ข. การทำงานคนเดียวโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น
- ค. การเป็นผู้นำและตัดสินใจเพียงลำพัง
- ง. การแข่งขันเพื่อให้ไอเดียของตนได้รับการยอมรับมากที่สุด

เฉลย: ก. การสื่อสารและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

23. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงควรมีคุณสมบัติอย่างไร?

- ก. กล้าที่จะริเริ่มสิ่งใหม่และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง
- ข. ปรับตัวตามสถานการณ์โดยไม่ต้องสร้างนวัตกรรมใหม่
- ค. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ตั้งคำถาม
- ง. หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงเพราะอาจเกิดความเสี่ยง

เฉลย: ก. กล้าที่จะริเริ่มสิ่งใหม่และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

24. การเคารพตนเองและผู้อื่นหมายถึงอะไร?

- ก. การยอมรับในความสามารถของตนเองและให้เกียรติผู้อื่น
- ข. การแสดงความคิดเห็นโดยไม่สนใจความรู้สึกของคนอื่น
- ค. การทำงานโดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น
- ง. การปกป้องไอเดียของตนเองโดยไม่ฟังความคิดเห็นของคนอื่น

เฉลย: ก. การยอมรับในความสามารถของตนเองและให้เกียรติผู้อื่น

25. ข้อใดแสดงถึงความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น?

- ก. กล้าคิดนอกกรอบและเปิดใจรับฟังมุมมองที่แตกต่าง
- ข. ยืนยันว่าความคิดของตนเองถูกต้องที่สุดเสมอ
- ค. หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวผิดพลาด
- ง. ปฏิเสธไอเดียของผู้อื่นเพราะไม่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง

เฉลย: ก. กล้าคิดนอกกรอบและเปิดใจรับฟังมุมมองที่แตกต่าง

26. นวัตกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมควรมีพฤติกรรมอย่างไร?

- ก. คำนึงถึงผลกระทบของนวัตกรรมต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
- ข. สร้างนวัตกรรมเพื่อผลกำไรสูงสุดโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ
- ค. มุ่งเน้นพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสมัยโดยไม่สนใจผู้ใช้
- ง. ทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก

เฉลย: ก. คำนึงถึงผลกระทบของนวัตกรรมต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

27. หากคุณอยู่ในทีมที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน คุณควรทำอย่างไร?

- ก. รับฟังความคิดเห็นของทุกคนและหาทางออกร่วมกัน
- ข. ยืนยันให้ทีมทำตามความคิดของตนเองเท่านั้น
- ค. ถอนตัวจากทีมเพราะไม่อยากเผชิญกับความขัดแย้ง
- ง. ปลอมให้ทีมทำตามความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่เสนออะไร

เฉลย: ก. รับฟังความคิดเห็นของทุกคนและหาทางออกร่วมกัน

28. ข้อใดเป็นตัวอย่างของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง?

- ก. คิดค้นแนวทางใหม่ในการทำงานและผลักดันให้เกิดขึ้นจริง
- ข. ทำงานตามรูปแบบเดิมโดยไม่ปรับปรุงอะไร
- ค. หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงเพราะกลัวความเสี่ยง
- ง. รอให้ผู้อื่นเป็นผู้นำและค่อยทำตาม

เฉลย: ก. คิดค้นแนวทางใหม่ในการทำงานและผลักดันให้เกิดขึ้นจริง

29. การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยทักษะใดบ้าง?

- ก. การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง
- ข. การทำงานคนเดียวโดยไม่ต้องพึ่งพาทีม
- ค. การทำตามวิธีที่มีอยู่แล้วโดยไม่ต้องคิดใหม่
- ง. การพัฒนาเฉพาะเทคโนโลยีโดยไม่สนใจความคิดเห็นของผู้ใช้

เฉลย: ก. การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง

30. ข้อใดเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้นวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน?

- ก. การบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยี และความรับผิดชอบต่อสังคม
- ข. การพัฒนาเฉพาะนวัตกรรมที่สร้างผลกำไรสูงสุด
- ค. การแข่งขันให้ได้เปรียบคู่แข่งโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ
- ง. การคิดค้นไอเดียใหม่โดยไม่ต้องทดสอบหรือรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

เฉลย: ก. การบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยี และความรับผิดชอบต่อสังคม

เนื้อหา : การวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม ด้านการเรียนรู้ชุมชน และการใช้เครื่องมือ 7 ชิ้น

31. ข้อใดเป็นหลักการสำคัญของการศึกษาชุมชน?

- ก. การเรียนรู้เกิดจากผู้สอนเป็นหลัก
- ข. ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเรียนรู้และพัฒนา
- ค. เน้นการเรียนรู้แบบแยกส่วน ไม่บูรณาการ
- ง. ใช้เฉพาะข้อมูลเชิงทฤษฎีจากภายนอกชุมชน

เฉลย: ข. ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการเรียนรู้และพัฒนา

32. เป้าหมายของการเรียนรู้ชุมชนคืออะไร?

- ก. ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก
- ข. เน้นให้แต่ละบุคคลเรียนรู้ตามลำพัง
- ค. ส่งเสริมให้คนในชุมชนพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหา
- ง. ใช้เฉพาะความรู้จากหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนา

เฉลย: ค. ส่งเสริมให้คนในชุมชนพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหา

33. เครื่องมือใดช่วยให้เข้าใจทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน?

- ก. แผนที่เดินดิน (Transect Walk)
- ข. แผนที่ทรัพยากร (Resource Mapping)
- ค. ไทม์ไลน์ (Timeline)
- ง. แผนที่ความคิด (Mind Mapping)

เฉลย: ข. แผนที่ทรัพยากร (Resource Mapping)

34. หากต้องการทำความเข้าใจประวัติความเป็นมาของชุมชน ควรใช้เครื่องมือใด?

- ก. แผนผังองค์กรชุมชน
- ข. การวิเคราะห์ SWOT
- ค. ไทม์ไลน์ (Timeline)
- ง. แผนที่ทรัพยากร

เฉลย: ค. ไทม์ไลน์ (Timeline)

35. การใช้แผนที่เดินดิน (Transect Walk) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออะไร?

- ก. สำรวจพื้นที่และทรัพยากรในชุมชน
- ข. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์กรในชุมชน
- ค. ศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน
- ง. บันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีต

เฉลย: ก. สำรวจพื้นที่และทรัพยากรในชุมชน

36. หากต้องการระบุลำดับความสำคัญของปัญหาในชุมชน ควรใช้เครื่องมือใด?

ก. แผนที่ความคิด	ข. แผนที่ทรัพยากร
ค. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	ง. ไทม์ไลน์

เฉลย: ค. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

37. การศึกษาชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร?

- ก. ต้องใช้ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกเท่านั้น
- ข. ใช้แนวทางการเรียนรู้ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม
- ค. ไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากคนในชุมชน
- ง. มุ่งเน้นเฉพาะผลลัพธ์ที่เป็นตัวเลขและสถิติ

เฉลย: ข. ใช้แนวทางการเรียนรู้ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม

38. การวิเคราะห์ SWOT ใช้เพื่ออะไรในการศึกษาชุมชน?

- ก. ระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน
- ข. สสำรวจทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- ค. ศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรในชุมชน
- ง. บันทึกเหตุการณ์สำคัญในอดีต

เฉลย: ก. ระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน

39. แผนผังองค์กรชุมชนช่วยให้เข้าใจเรื่องใด?

- ก. โครงสร้างและบทบาทขององค์กรในชุมชน
- ข. ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- ค. ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีต
- ง. ปัญหาหลักที่ชุมชนกำลังเผชิญ

เฉลย: ก. โครงสร้างและบทบาทขององค์กรในชุมชน

40. ข้อใดเป็นผลลัพธ์ที่ดีของการเรียนรู้ชุมชน?

- ก. ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนานวัตกรรมได้
- ข. คนในชุมชนขอให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ
- ค. มีการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มที่สนใจเท่านั้น
- ง. การพัฒนาชุมชนต้องขึ้นอยู่กับงบประมาณจากภายนอก

เฉลย: ก. ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนานวัตกรรมได้

ระดับทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่

หลังจากทำแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ จำนวน 40 ข้อ สามารถแบ่งระดับทักษะของผู้เข้าร่วมได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 16 ระดับทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่

คะแนนที่ได้ (จาก 40 คะแนน)	ระดับ ทักษะ	ความหมาย
30 - 40	ดีมาก	มีทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ในระดับสูง สามารถนำแนวคิดนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้อย่างสร้างสรรค์
20 - 29	ดี	มีทักษะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ในระดับปานกลาง สามารถคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังต้องเสริมสร้างประสบการณ์และการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อความเชี่ยวชาญ
ต่ำกว่า 19	ปรับปรุง	มีทักษะในระดับที่ต้องปรับปรุง ควรเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความโดดเด่นและสามารถแข่งขันในตลาดได้

การประเมินระดับทักษะช่วยให้ผู้เข้าร่วมทราบถึงความสามารถของตนเองในด้านการเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่ และสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมมีปัญญารุ่นใหม่สู่การ
ขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขต
พื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

ตาราง 17 ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 1	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2	ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3	ค่า IOC	แปลค่า
1	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
2	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
3	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
4	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
5	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
6	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
7	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
8	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
9	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
10	0	1	1	0.67	สอดคล้อง
11	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
12	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
13	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
14	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
15	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
16	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
17	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
18	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
19	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
20	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
21	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
22	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
23	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
24	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
25	1	1	1	1.00	สอดคล้อง

26	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
27	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
28	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
29	0	1	1	0.67	สอดคล้อง
30	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
31	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
32	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
33	0	1	1	0.67	สอดคล้อง
34	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
35	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
36	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
37	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
38	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
39	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
40	0	1	1	0.67	สอดคล้อง
41	1	0	1	0.67	สอดคล้อง
42	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
43	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
44	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
45	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
46	0	1	1	0.67	สอดคล้อง
47	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
48	1	1	0	0.67	สอดคล้อง
49	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
50	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
IOC	0.90	0.88	0.86	0.88	สอดคล้อง

การแปลผลค่า IOC

$IOC \geq 0.50 \rightarrow$ สอดคล้อง (ข้อคำถามมีความเหมาะสม)

$IOC < 0.50 \rightarrow$ ไม่สอดคล้อง (ข้อคำถามควรได้รับการแก้ไขเพื่อเพิ่มความสอดคล้อง)

ผลค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนใน
เขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ตาราง 18 แสดงค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมิ

ข้อที่	ความยากง่าย (P)	อำนาจจำแนก (R)	แปลผล
1	0.73	0.40	ใช้ได้
2	0.67	0.47	ใช้ได้
3	0.62	0.30	ใช้ได้
4	0.72	0.37	ใช้ได้
5	0.68	0.30	ใช้ได้
6	0.75	0.43	ใช้ได้
7	0.65	0.37	ใช้ได้
8	0.62	0.43	ใช้ได้
9	0.58	0.37	ใช้ได้
10	0.62	0.37	ใช้ได้
11	0.82	0.23	ใช้ได้
12	0.92	0.17	ใช้ไม่ได้
13	0.68	0.50	ใช้ได้
14	0.62	0.30	ใช้ได้
15	0.57	0.47	ใช้ได้
16	0.63	0.53	ใช้ได้
17	0.63	0.40	ใช้ได้
18	0.62	0.37	ใช้ได้
19	0.83	0.20	ใช้ไม่ได้
20	0.80	0.23	ใช้ได้

ข้อที่	ความยากง่าย (P)	อำนาจจำแนก (R)	แปลผล
21	0.72	0.37	ใช้ได้
22	0.75	0.03	ใช้ไม่ได้
23	0.78	0.37	ใช้ได้
24	0.58	0.37	ใช้ได้
25	0.73	0.40	ใช้ได้
26	0.80	0.13	ใช้ไม่ได้
27	0.73	0.33	ใช้ได้
28	0.68	0.50	ใช้ได้
29	0.67	0.33	ใช้ได้
30	0.65	0.37	ใช้ได้
31	0.68	0.43	ใช้ได้
32	0.70	0.27	ใช้ได้
33	0.67	0.33	ใช้ได้
34	0.75	0.43	ใช้ได้
35	0.65	0.30	ใช้ได้
36	0.90	0.13	ใช้ไม่ได้
37	0.65	0.37	ใช้ได้
38	0.73	0.40	ใช้ได้
39	0.67	0.40	ใช้ได้
40	0.62	0.37	ใช้ได้
41	0.60	0.40	ใช้ได้
42	0.50	1.00	ใช้ไม่ได้
43	0.62	0.43	ใช้ได้
44	0.48	0.37	ใช้ได้

ข้อที่	ความยากง่าย (P)	อำนาจจำแนก (R)	แปลผล
45	0.62	0.37	ใช้ได้
46	0.63	0.40	ใช้ได้
47	0.57	0.40	ใช้ได้
48	0.62	0.43	ใช้ได้
49	0.55	0.43	ใช้ได้
50	0.55	0.37	ใช้ได้

**คัดเลือกแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมฯ จำนวน 40 ข้อ ที่นำไปใช้จริง

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อน
นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาล
นครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตร KR-20

จำนวนข้อคำถาม (k)	40
จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (n)	60
ค่าความแปรปรวนของคะแนนรวม	73.06
ผลรวมค่าความแปรปรวนของแต่ละข้อ	9.01
สูตรที่ใช้	$KR20 = \left(\frac{k}{k-1} \right) \left(1 - \frac{\sum p^i q^i}{p^2} \right)$
ค่าความเชื่อมั่น KR-20	0.89

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า KR-20 เท่ากับ 0.89

แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงมาก

ตามเกณฑ์การแปลความหมายของค่าความเชื่อมั่น (ค่า KR-20 มากกว่า 0.90 ถือว่าดีมาก)

ตารางที่ 20 ผลคะแนนผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงรายคะแนนเต็ม

ลำดับ	คะแนน ก่อนอบรม	คะแนน หลังอบรม	ความก้าวหน้า ของคะแนน	ร้อยละ ความก้าวหน้า	แปลค่าระดับทักษะ หลังอบรม
1	20	31	11	27.5	ดีมาก
2	17	32	15	37.5	ดีมาก
3	22	35	13	32.5	ดีมาก
4	18	28	10	25	ดี
5	21	32	11	27.5	ดีมาก
6	19	31	12	30	ดีมาก
7	17	32	15	37.5	ดีมาก
8	22	34	12	30	ดีมาก
9	18	32	14	35	ดีมาก
10	21	33	12	30	ดีมาก
11	20	32	12	30	ดีมาก
12	18	34	16	40	ดีมาก
13	12	35	23	57.5	ดีมาก
14	11	32	21	52.5	ดีมาก
15	20	36	16	40	ดีมาก
16	19	34	15	37.5	ดีมาก
17	21	32	11	27.5	ดีมาก
18	22	34	12	30	ดีมาก
19	20	35	15	37.5	ดีมาก
20	18	29	11	27.5	ดี
21	19	32	13	32.5	ดีมาก
22	15	35	20	50	ดีมาก
23	14	32	18	45	ดีมาก
24	16	36	20	50	ดีมาก
25	21	35	14	35	ดีมาก
26	18	32	14	35	ดีมาก
27	17	36	19	47.5	ดีมาก

ลำดับ	คะแนน ก่อนอบรม	คะแนน หลังอบรม	ความก้าวหน้า ของคะแนน	ร้อยละ ความก้าวหน้า	แปลค่าระดับทักษะ หลังอบรม
28	16	34	18	45	ดีมาก
29	15	27	12	30	ดี
30	15	32	17	42.5	ดีมาก
31	14	28	14	35	ดี
32	15	32	17	42.5	ดีมาก
33	20	36	16	40	ดีมาก
34	18	34	16	40	ดีมาก
35	22	39	17	42.5	ดีมาก
36	21	37	16	40	ดีมาก
37	16	32	16	40	ดีมาก
38	20	36	16	40	ดีมาก
39	23	34	11	27.5	ดีมาก
40	15	32	17	42.5	ดีมาก
41	13	34	21	52.5	ดีมาก
42	18	35	17	42.5	ดีมาก
43	15	32	17	42.5	ดีมาก
44	12	32	20	50	ดีมาก
45	18	36	18	45	ดีมาก
46	21	38	17	42.5	ดีมาก
47	16	32	16	40	ดีมาก
48	15	35	20	50	ดีมาก
49	18	32	14	35	ดีมาก
50	15	36	21	52.5	ดีมาก
51	20	34	14	35	ดีมาก
52	21	32	11	27.5	ดีมาก
53	23	35	12	30	ดีมาก
54	21	32	11	27.5	ดีมาก
55	23	36	13	32.5	ดีมาก
56	20	34	14	35	ดีมาก
57	14	29	15	37.5	ดี

ลำดับ	คะแนน ก่อนอบรม	คะแนน หลังอบรม	ความก้าวหน้า ของคะแนน	ร้อยละ ความก้าวหน้า	แปลค่าระดับทักษะ หลังอบรม
58	15	28	13	32.5	ดี
59	20	35	15	37.5	ดีมาก
60	15	29	14	35	ดี
รวม	1079	1990	911	2277.5	
ค่าเฉลี่ย	17.98	33.17	15.18	37.96	
s.d.	3.06	2.54	3.12		

ค่าเฉลี่ย t-test ของนักเรียนในการทำแบบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรม
ภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น
แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

t-Test: Paired Two Sample for Means

	คะแนนหลังอบรม 40	คะแนนก่อนอบรม 40
Mean	33.16666667	17.98333333
Variance	6.446327684	9.37259887
Observations	60	60
Pearson Correlation	0.392858567	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	59	
t Stat	37.74	
P(T<=t) one-tail	2.57757E-43	
t Critical one-tail	1.671093032	
P(T<=t) two-tail	5.15514E-43	
t Critical two-tail	2.000995378	

ภาคผนวก ง

เครื่องมือในการวิจัย

(แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่)

- แบบประเมินสมรรถนะนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นรายบุคคลในการพัฒนาผลงาน
นวัตกรรม
- ผลการประเมินความสอดคล้องของแบบวัดสมรรถนะความเป็นนวัตกรภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่
การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขต
พื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)
- ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของกลุ่มทดลอง

แบบประเมินสมรรถนะนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นรายบุคคลในการพัฒนาผลงานนวัตกรรม

คำชี้แจง : ให้สังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับ คะแนน

ตารางที่ 21 รายการประเมินสมรรถนะนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

สมรรถนะที่ประเมิน	ระดับคะแนน			
	1	2	3	4
1. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม				
2. การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ				
3. การจัดการความรู้และเทคโนโลยี				
4. การทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ				
5. การสื่อสารและการโน้มน้าวใจ				
6. ความเป็นผู้นำ				
7. ความรับผิดชอบต่อสังคม				
8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนา				

เกณฑ์การให้คะแนน

-ระดับ 4 หมายถึง การปฏิบัติได้ดีมาก มีความสม่ำเสมอเป็นประจำ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและความสามารถอย่างลึกซึ้ง จัดอยู่ในระดับ “ดีเยี่ยม”

-ระดับ 3 หมายถึง การปฏิบัติได้ดีเป็นส่วนใหญ่ แม้มีบางครั้งที่ยังต้องปรับปรุงอยู่บ้าง จัดอยู่ในระดับ “ดี”

-ระดับ 2 หมายถึง การปฏิบัติได้เพียงบางครั้ง ยังขาดความสม่ำเสมอและจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม จัดอยู่ในระดับ “พอใช้”

-ระดับ 1 หมายถึง การไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่แสดงพฤติกรรมตามข้อกำหนดเลย จัดอยู่ในระดับ “ควรปรับปรุง”

ตารางที่ 22 การแปลความหมายของเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละรายการ

ด้านสมรรถนะ ของนวัตกรรม	ระดับ 4 (ดีเยี่ยม)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 1 (ต้องพัฒนา)
1. ความคิด สร้างสรรค์และ นวัตกรรม	นวัตกรรมสามารถ คิดค้นและพัฒนา นวัตกรรมที่มีความ แปลกใหม่และสร้าง ผลกระทบในเชิง บวกต่อชุมชนและ สังคม มี ความสามารถใน การนำเสนอแนวคิด ที่สร้างสรรค์และมี ความยั่งยืนในระยะ ยาว	นวัตกรรมสามารถ เสนอแนวคิดที่ แปลกใหม่และ สามารถนำไปใช้ ได้จริงในบริบทที่ เกี่ยวข้อง มีการ พัฒนานวัตกรรม ที่ช่วยปรับปรุง วิธีการทำงานหรือ แก้ไขปัญหาที่พบ	สามารถคิดค้น แนวคิดใหม่ๆ ได้ แต่ยังไม่สามารถ พัฒนาเป็น นวัตกรรมที่ใช้งาน ได้จริงหรือยังขาด ความแปลกใหม่	ขาดแนวคิด สร้างสรรค์ และ ไม่สามารถ พัฒนา นวัตกรรมที่ สามารถใช้งาน ได้จริงหรือมี ประโยชน์
2. การ แก้ปัญหาและ การตัดสินใจ	การวิเคราะห์และ การตัดสินใจที่มี หลักการ เป็น ระเบียบ และมี ผลลัพธ์ที่ชัดเจน สามารถแก้ไข ปัญหาที่ซับซ้อนได้	การแก้ปัญหาได้ใน บางสถานการณ์ แต่ขาดการใช้ ข้อมูลหรือ หลักฐานในการ ตัดสินใจที่มี ประสิทธิภาพ	แก้ปัญหาได้ใน ระดับพื้นฐาน แต่ ขาดการคิด วิเคราะห์เชิงลึก	ไม่สามารถระบุ ปัญหาและแก้ไข ปัญหาได้อย่างมี ประสิทธิภาพ
3. การจัดการ ความรู้และ เทคโนโลยี	ใช้เทคโนโลยีและ องค์ความรู้ได้อย่าง เชี่ยวชาญ สามารถ พัฒนาเครื่องมือ หรือกระบวนการ	สามารถใช้ เทคโนโลยีและ ความรู้ที่มีอยู่เพื่อ สนับสนุนการ ทำงานได้ดี	ใช้เทคโนโลยีและ ความรู้ได้ใน ระดับพื้นฐาน แต่ ขาดทักษะในการ ประยุกต์ใช้	ไม่สามารถใช้ เทคโนโลยีและ ความรู้เพื่อ พัฒนางานได้

ด้านสมรรถนะ ของนวัตกรรม	ระดับ 4 (ดีเยี่ยม)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 1 (ต้องพัฒนา)
	ใหม่เพื่อสร้าง นวัตกรรม			
4. การทำงาน ร่วมกันและ เครือข่ายความ ร่วมมือ	สร้างเครือข่าย ความร่วมมือที่ กว้างขวาง และ ทำงานร่วมกับผู้อื่น อย่างมี ประสิทธิภาพ	สามารถทำงาน เป็นทีมได้ดีและมี ทักษะในการสร้าง ความร่วมมือ	สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้ใน บางสถานการณ์ แต่ ยังขาดทักษะการ สื่อสาร หรือยังขาด ความสามารถใน การทำงานร่วมกับ กลุ่มที่มีความ คิดเห็นที่แตกต่าง	ทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้ยาก และขาดทักษะ ในการสร้าง ความร่วมมือ
5. การสื่อสาร และการโน้มน้าวใจ	สามารถสื่อสารและ โน้มน้าวผู้อื่นให้ เข้าใจและสนับสนุน แนวคิดของตนได้ดี เยี่ยม	สามารถอธิบาย แนวคิดและโน้มน้าว ผู้อื่นได้ใน ระดับดี	สื่อสารได้ชัดเจนใน บางประเด็นแต่ยัง ขาดทักษะในการ โน้มน้าวในบาง สถานการณ์	การสื่อสารและ การโน้มน้าวใจ ไม่ประสบ ผลสำเร็จ หรือมี ปัญหาในการ ถ่ายทอดข้อมูล ให้ผู้อื่นเข้าใจ
6. ความเป็น ผู้นำ	มีภาวะผู้นำที่ ชัดเจน สามารถ สร้างแรงบันดาลใจ และนำทีมไปสู่ เป้าหมายได้สำเร็จ พร้อมทั้งสามารถ สร้างบรรยากาศที่	มีภาวะผู้นำที่ดี สามารถบริหาร จัดการงานและ ดูแลทีมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	แสดงความเป็นผู้นำ ได้ในบางโอกาส แต่ ยังขาดความมั่นใจ และทักษะในการ บริหารจัดการ หรือขาด การสร้างแรง	ขาดภาวะผู้นำ และไม่สามารถ นำทีมไปสู่ เป้าหมายได้

ด้านสมรรถนะ ของนวัตกรรม	ระดับ 4 (ดีเยี่ยม)	ระดับ 3 (ดี)	ระดับ 2 (พอใช้)	ระดับ 1 (ต้องพัฒนา)
	ช่วยเสริมสร้าง ความร่วมมือและ การทำงานเป็นทีม		บันทึกละเอียดหรือการ จัดการที่ดีในบาง สถานการณ์	
7. ความ รับผิดชอบต่อ สังคม	มุ่งมั่นในการพัฒนา ชุมชนและสังคม มี บทบาทเชิงรุกใน สามารถสร้าง ผลกระทบที่ดีต่อ สังคมและ สิ่งแวดล้อม	ใส่ใจต่อสังคมและ มีส่วนร่วมใน กิจกรรมเพื่อ ชุมชนอย่าง สม่ำเสมอ	มีความตระหนักรู้ แต่ยังขาดความ ต่อเนื่องในการลง มือทำ	ไม่ให้ความสำคัญกับ ความรับผิดชอบต่อ สังคมหรือไม่ได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนา ชุมชนและสังคม อย่างชัดเจน
8. การเรียนรู้ และการพัฒนา	มีความ กระตือรือร้นในการ เรียนรู้และพัฒนา ทักษะใหม่ๆ อย่าง ต่อเนื่อง สามารถ นำความรู้ที่ได้รับมา ใช้ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์หรือ กระบวนการได้	สนใจในการ เรียนรู้และพัฒนา ตนเอง แต่ยังไม่ ต้องการแนวทาง ที่ชัดเจนมากขึ้น	เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ ในระดับพื้นฐาน แต่ขาดความ ต่อเนื่องในการ พัฒนา	ไม่ให้ความสนใจ ในการเรียนรู้ และพัฒนา ตนเอง ไม่ คำนึงถึงการ พัฒนาทักษะ ใหม่ๆ ที่ สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ได้

ตารางที่ 23 แสดงค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1

คนที่	สมรรถนะ ที่ 1	สมรรถนะ ที่ 2	สมรรถนะ ที่ 3	สมรรถนะ ที่ 4	สมรรถนะ ที่ 5	สมรรถนะ ที่ 6	สมรรถนะ ที่ 7	สมรรถนะ ที่ 8
1	3	3	3	3	3	3	4	2
2	4	3	3	4	3	3	3	4
3	3	3	3	3	4	3	3	3
4	3	3	3	3	3	3	3	3
5	2	2	3	3	2	3	3	3
6	2	2	3	2	2	2	2	2
7	2	2	3	2	3	2	3	3
8	4	3	4	3	3	4	3	3
9	3	3	3	3	4	3	4	3
10	2	3	2	2	2	2	2	3
11	3	3	3	3	3	3	3	3
12	3	3	3	3	4	3	3	3
13	2	3	3	3	3	3	3	2
14	3	3	3	3	3	4	3	3
15	3	3	3	3	3	3	3	3
16	3	2	2	2	3	2	2	3
17	3	3	3	3	3	3	3	3
18	3	4	4	3	3	3	3	3
19	4	3	4	4	4	4	4	3
20	4	4	4	3	4	4	4	4
21	3	2	3	2	3	2	2	2
22	2	2	2	3	3	3	3	2
23	3	3	3	4	4	3	3	4
24	3	4	3	3	3	3	3	3
25	3	3	3	3	3	3	3	4
26	4	4	4	4	4	4	4	4
27	3	4	3	4	3	3	4	3
28	3	3	3	4	4	4	4	3
29	3	3	4	3	3	3	3	4
30	3	3	3	3	3	4	3	3
Cronbach_s_Alpha						0.94		

ตารางที่ 24 แสดงค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2

คนที่	สมรรถนะ ที่ 1	สมรรถนะ ที่ 2	สมรรถนะ ที่ 3	สมรรถนะ ที่ 4	สมรรถนะ ที่ 5	สมรรถนะ ที่ 6	สมรรถนะ ที่ 7	สมรรถนะ ที่ 8
1	2	2	2	2	3	3	3	3
2	2	2	3	3	2	2	2	2
3	3	3	2	3	3	3	3	2
4	2	2	2	2	2	2	2	3
5	3	2	3	3	2	3	2	3
6	2	2	2	2	2	2	2	2
7	4	3	4	4	4	4	4	4
8	3	2	3	3	2	3	3	3
9	3	2	2	2	3	3	3	2
10	3	3	3	3	3	4	3	3
11	3	3	2	2	2	3	3	3
12	3	3	3	2	3	3	2	3
13	3	3	3	4	3	3	3	3
14	3	3	3	3	3	3	3	3
15	2	2	2	3	3	2	3	3
16	3	3	2	2	2	3	3	2
17	3	2	3	3	3	3	3	3
18	1	2	2	2	2	1	1	2
19	2	2	2	3	2	2	2	2
20	4	4	3	3	3	4	3	3
21	4	4	3	4	4	4	4	4
22	3	2	3	3	3	3	3	3
23	3	3	3	3	3	3	3	4
24	2	3	3	2	3	3	3	3
25	4	4	4	4	4	4	4	4
26	3	4	3	3	4	3	3	4
27	2	3	3	3	3	2	3	3
28	2	3	2	2	2	3	2	3
29	1	3	2	2	2	2	2	2
30	3	3	3	3	3	2	2	3
Cronbach_s_Alpha						0.91		

ภาคผนวก จ

เครื่องมือในการวิจัย

(การพัฒนารูปแบบ)

- (แบบร่าง) รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

- แบบประเมินรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

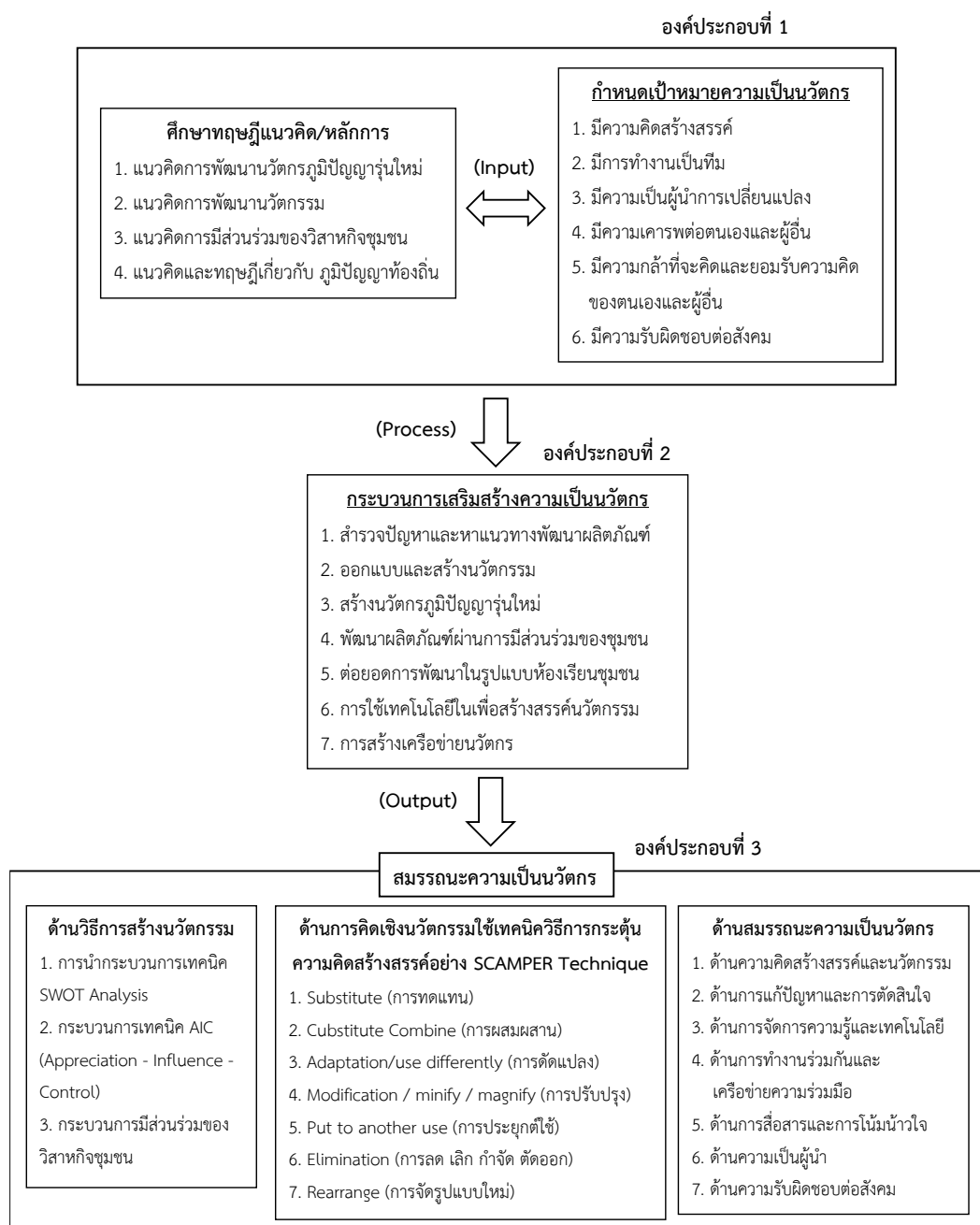
- แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

- ผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

- ผลแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (โดยผู้เชี่ยวชาญ)

(แบบร่าง)

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ภาพ รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

1. ชื่อรูปแบบ

"การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น
แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย"

2. หลักการและเหตุผล

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการสร้างสรรค
นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนานี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มมูลค่าของ
ผลิตภัณฑ์ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและส่งเสริมความเข้มแข็งของ
ชุมชน กระบวนการนี้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการพัฒนานวัตกรรม
ภูมิปัญญารุ่นใหม่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน และแนวคิดการพัฒนานวัตกรรมและภูมิ
ปัญญาท้องถิ่น ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบนิเวศของการพัฒนานวัตกรรมที่ยั่งยืน

การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสามารถของบุคคลให้ม
ความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการแก้ปัญหา และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมที่
สอดคล้องกับบริบทของชุมชน แนวคิดนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีพัฒนาศักยภาพมนุษย์ของ Maslow
(1943) ซึ่งระบุว่ามนุษย์มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสูงสุด นอกจากนี้ แนวคิดของ
Schumpeter (1934) ยังเน้นถึงบทบาทของนวัตกรรมในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดย
นวัตกรรมเป็นผู้ที่นำเอาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการ ในบริบท
ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนานวัตกรรมรุ่นใหม่จึงต้องคำนึงถึงทั้งความคิดสร้างสรรค์และการอนุรักษ์
เอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการส่งเสริมให้เยาวชนและบุคลากรในชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิม
มาบูรณาการกับนวัตกรรมสมัยใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพัฒนาสินค้าหัตถกรรม หรือ
การนำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมโดย
อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนเป็นหน่วยธุรกิจที่มีรากฐานอยู่ในชุมชน และมีบทบาทสำคัญ
ในการสร้างงานและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่น แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของ
Arnstein (1969) อธิบายว่าระดับของการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลไปจนถึงการร่วมเป็น
เจ้าของและกำหนดทิศทางของโครงการ ซึ่งการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ต้องอยู่บนพื้นฐานของ
ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนช่วยให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้มี
ประสบการณ์กับคนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่
ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนยัง

ช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับนวัตกรรม โดยทำให้ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก

นวัตกรรมที่พัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดของ Rogers (1962) ว่าด้วยการเผยแพร่ นวัตกรรม (Diffusion of Innovations) อธิบายว่านวัตกรรมจะถูกนำไปใช้ได้อย่างแพร่หลายก็ต่อเมื่อมีการยอมรับและปรับให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนานวัตกรรมต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรโดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมโดยใช้เทคนิคการผลิตแบบใหม่ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน กระบวนการพัฒนานี้ช่วยให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถก้าวสู่ตลาดระดับประเทศและสากลได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

จะเห็นได้ว่าการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมเข้ากับแนวคิดนวัตกรรมสมัยใหม่ การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืน ขณะที่การพัฒนานวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. พัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
2. เสริมสร้างศักยภาพของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน
3. สร้างรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

4. องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 1 กำหนดเป้าหมายความเป็นนวัตกรรม ได้แก่

1. มีความคิดสร้างสรรค์
2. มีการทำงานเป็นทีม
3. มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
4. มีความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น
5. มีความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น
6. มีความรับผิดชอบต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรรม ได้แก่

- 1.สำรวจปัญหาและหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์
2. ออกแบบและสร้างนวัตกรรม
- 3.สร้างนวัตกรรมมีปัญหารุ่นใหม่
- 4.พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 5.ต่อยอดการพัฒนาในรูปแบบห้องเรียนชุมชน
- 6.การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม
- 7.การสร้างเครือข่ายนวัตกรรม

องค์ประกอบที่ 3 สมรรถนะความเป็นนวัตกรรม (Competency Innovator) ได้แก่

ด้านวิธีการสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วย

- กระบวนการเทคนิค SWOT Analysis
- กระบวนการเทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control)
- กระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

ด้านการคิดเชิงนวัตกรรมใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่าง SCAMPER

Technique ได้แก่

- Substitute (การทดแทน)
- Cubstitute Combine (การผสมผสาน)
- Adaptation/use differently (การดัดแปลง)
- Modification / minify / magnify (การปรับปรุง)
- Put to another use (การประยุกต์ใช้)
- Elimination (การลด เลิก กำจัด ตัดออก)
- Rearrange (การจัดรูปแบบใหม่)

ด้านสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม ได้แก่

1. สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม
(Creativity & Innovation Competency)
2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ
(Problem-Solving & Decision-Making Competency)
3. สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี
(Knowledge & Technology Management Competency)
4. สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ
(Collaboration & Networking Competency)

5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ
(Communication & Persuasion Competency)
6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ
(Leadership)
7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
(Social Responsibility Competency)
8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง
(Lifelong Learning Competency)

5. เป้าหมายของรูปแบบ

5.1 ปัจจัยความสำเร็จ

- การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
- การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
- การบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่
- ระบบการเรียนรู้ที่เน้นปฏิบัติจริงและการพัฒนาแบบต่อเนื่อง

5.2 ประโยชน์ที่ได้รับ

- สำหรับชุมชน: การสร้างงานและรายได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
- สำหรับผู้ประกอบการ: การเข้าถึงองค์ความรู้และการสนับสนุนด้านนวัตกรรม
- สำหรับสังคมโดยรวม: การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. กระบวนการสร้างนวัตกรรม

6.1 การคิดเชิงนวัตกรรม (Creating Innovations)

โดยใช้กระบวนการเทคนิควิธีการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่าง SCAMPER Technique ได้แก่

Substitute (การทดแทน) : การหาสิ่งใหม่ ๆ ส่วนผสมใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ ๆ มาแทนที่ผลิตภัณฑ์เดิมหรือส่วนประกอบเดิม

Cubstitute Combine (การผสมผสาน) เป็นการนำสองสิ่ง หรือ มากกว่านั้นมาผสมผสานกันจนเกิดเป็นสิ่งใหม่ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ตัวอย่างที่เห็นภาพชัด ๆ

Adaptation/use differently (การดัดแปลง) การดัดแปลงสิ่งหนึ่งเพื่อใช้ประโยชน์อีกวัตถุประสงค์หนึ่ง หรือใช้ประโยชน์ในมุมอื่น หรือ การนำแนวคิดหรือสิ่งใหม่ ๆ มาปรับใช้เข้ากับสิ่งเดิม

Modification / minify / magnify (การปรับปรุง / ลดขนาด / เพิ่มขนาด) การปรับการใช้งาน การทำงาน กลิ่น สี รสชาติ ขนาด หรือ การดัดแปลง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขบางส่วนเล็ก ๆ น้อย ๆ จากของเดิม เพื่อให้ดีขึ้น

Put to another use (การประยุกต์ใช้/การนำไปใช้ในอีกวัตถุประสงค์หนึ่ง) คำนี้ค่อนข้างใกล้เคียงกับการดัดแปลง หรือ Adaptation แต่จะเป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์กับสิ่งอื่น หรือ ลูกค้ายกลุ่มอื่น

Elimination (การลด เลิก กำจัด ตัดออก) การลด เลิก กำจัดหรือตัดขั้นตอนบางส่วนออกไป เพื่อก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่สะดวก รวดเร็วและประหยัดมากขึ้น

Rearrange / Reverse (การจัดรูปแบบใหม่/การทำกลับกัน การทำตรงกันข้าม) การเรียงกระบวนการใหม่ หรือ ย้อนกลับกระบวนการ เพื่อแก้ปัญหาหรือได้สิ่งที่ตรงกับความต้องการ

6.2 การสร้างนวัตกรรม

โดยใช้กระบวนการเทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control) เป็นแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในการพัฒนานวัตกรรม เทคนิคนี้ช่วยให้การสร้างนวัตกรรมมีโครงสร้างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นระบบ โดยเทคนิค AIC กับกระบวนการสร้างนวัตกรรม : 3 ขั้นตอนหลัก

1. Appreciation (การรับรู้และชื่นชม - A)

วัตถุประสงค์ - เพื่อค้นหาและชื่นชมสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชนหรือองค์กร ซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้เดิม ทรัพยากร หรือแนวคิดที่เป็นรากฐานของนวัตกรรม

วิธีการ

- สัมภาษณ์ภาพของบุคคลและองค์กร
- วิเคราะห์แนวโน้มและโอกาสทางนวัตกรรม
- ใช้เครื่องมือเช่น SWOT Analysis, Design Thinking (Empathize Stage)
- ระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาที่ควรพัฒนา

ผลลัพธ์ที่ได้

- เข้าใจจุดแข็งของชุมชนหรือองค์กร
- ต่อยอดความรู้จากฐานเดิมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาใหม่

2. Influence (การมีอิทธิพลและการขับเคลื่อน - I)

วัตถุประสงค์ - เพื่อร่วมกันสร้างและทดสอบแนวคิดนวัตกรรม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

วิธีการ:

- ใช้แนวทาง Co-Creation หรือ Open Innovation ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

- สร้างแนวคิดนวัตกรรมโดยใช้ SCAMPER หรือ Brainstorming
 - พัฒนาต้นแบบ (Prototype) และทดสอบตลาด
 - ใช้ Lean Startup (Build-Measure-Learn) เพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุน
- ผลลัพธ์ที่ได้:
- ได้แนวคิดที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเป็นนวัตกรรมที่มีศักยภาพ
 - ได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ในการผลักดันโครงการ

3. Control (การควบคุมและการจัดการ - C)

วัตถุประสงค์ - ตรวจสอบความยั่งยืนของนวัตกรรมและปรับปรุงเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

วิธีการ

- กำหนดเกณฑ์วัดผลโดยใช้ Key Performance Indicators (KPIs)
- ทดสอบการนำไปใช้จริงและปรับปรุง
- วางแผนการตลาดและกลยุทธ์ขยายผลโดยใช้ Diffusion of Innovations
- บูรณาการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผลลัพธ์ที่ได้

- นวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและปรับตัวตามตลาด
- ระบบสนับสนุนที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

เทคนิค AIC (Appreciation - Influence - Control) เป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม, ความยั่งยืน, และ การพัฒนาอย่างเป็นระบบ เหมาะสำหรับการพัฒนานวัตกรรมในภาคชุมชนหรือองค์กรที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน หากนำเทคนิค AIC กับการสร้างนวัตกรรมในองค์กรหรือชุมชนจะทำให้เกิด

1. ช่วยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
2. สร้างนวัตกรรมจากฐานองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่
3. ลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนา
4. ทำให้นวัตกรรมมีความยั่งยืนและสามารถแข่งขันได้ในตลาด

**แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย**

คำชี้แจง : แบบประเมินนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ โดยมีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ทำการประเมินตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้

5 = เหมาะสมมาก หมายถึง องค์ประกอบมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดที่ตั้งไว้ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4 = เหมาะสม หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมในระดับดี สามารถนำไปใช้ได้จริง แต่ยังมีจุดที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติม

3 = ปานกลาง หมายถึง องค์ประกอบยังมีบางส่วนที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2 = ควรปรับปรุง หมายถึง องค์ประกอบยังไม่สมบูรณ์และต้องมีการปรับปรุงในหลายจุดเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้

1 = ไม่เหมาะสม หมายถึง องค์ประกอบไม่สอดคล้องกับแนวคิดและไม่สามารถนำไปใช้ได้
อย่างมีประสิทธิภาพ

กรุณาพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบและให้คะแนนในช่องที่กำหนด พร้อมทั้งเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

ส่วนที่ 1: ข้อมูลผู้ประเมิน

ชื่อ-นามสกุล: ตำแหน่ง/อาชีพ:

หน่วยงาน: ประสพการณ์ที่เกี่ยวข้อง:

ส่วนที่ 2: แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

ตารางที่ 25 แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ระดับความเหมาะสม
1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อพื้นฐานของรูปแบบ	สอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาและการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
2. การบรรยายและอธิบายสภาพของการจัดการเรียนการสอน	อธิบายลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
3. การจัดระบบของรูปแบบ	มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของระบบให้สามารถบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
4. วิธีการสอนหรือเทคนิคการสอน	มีการอธิบายวิธีการหรือเทคนิคที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
5. การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ	มีการบูรณาการและสร้างการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจในกระบวนการเรียนรู้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
6. การเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	รูปแบบสามารถเชื่อมโยงและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
7. ความสามารถในการประยุกต์ใช้	ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์จริงได้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
8. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์	รูปแบบสามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมของผู้เรียน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
9. ความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่	รูปแบบเหมาะสมกับบริบทของเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงรายและสภาพแวดล้อมท้องถิ่น	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
10. ความเหมาะสมโดยรวมของรูปแบบ	รูปแบบนี้สามารถนำไปใช้จริงและมีประสิทธิภาพในการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญา	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
11. ความสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติและท้องถิ่น	สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของประเทศและท้องถิ่น	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
12. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน	มีการบูรณาการและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
13. ความยั่งยืนของรูปแบบ	สามารถดำเนินการต่อเนื่องและขยายผลได้ในระยะยาว	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

องค์ประกอบ	รายละเอียด	ระดับความเหมาะสม
14. ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม	รูปแบบนี้มีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5
15. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในกระบวนการเรียนรู้	มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริมการเรียนรู้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

ส่วนที่ 3: ข้อเสนอแนะ

1. จุดเด่นของรูปแบบ:
2. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง:
3. อื่น ๆ (ถ้ามี):

ขอขอบคุณสำหรับการให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะ

แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบประเมินความเหมาะสม
ของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง แบบประเมินนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทำการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบ
ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่ เพื่อให้แน่ใจว่าเครื่องมือ
สามารถใช้เก็บข้อมูลได้อย่างแม่นยำ โดยใช้การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา
(Content Validity Index: CVI) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน จะให้คะแนนความเหมาะสมของแต่ละ
รายการในแบบประเมิน โดยใช้มาตราส่วนดังนี้:

- 4 = เหมาะสมมาก (สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาครอบคลุมครบถ้วน)
- 3 = เหมาะสม (สามารถใช้ได้แต่ควรมีการปรับปรุงเล็กน้อย)
- 2 = ควรปรับปรุง (ยังไม่สมบูรณ์และต้องมีการแก้ไข)
- 1 = ไม่เหมาะสม (ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และต้องปรับปรุงมาก)

กรุณาพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละข้อและให้คะแนนตามระดับที่กำหนด พร้อมทั้ง
เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหากมีข้อที่ควรแก้ไข

ส่วนที่ 1: ข้อมูลผู้ประเมิน

ชื่อ-นามสกุล: ตำแหน่ง/อาชีพ:
หน่วยงาน: ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง:

ส่วนที่ 2: แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหา

ตารางที่ 26 แบบประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

รายการประเมิน	รายละเอียด	ระดับความเหมาะสม
1. ความชัดเจนของเนื้อหา	ข้อคำถามในแบบประเมินมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และไม่กำกวม	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
2. ความครอบคลุมของ เนื้อหา	แบบประเมินครอบคลุมทุกองค์ประกอบที่ เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนานวัตกรรม	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
3. ความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์	เนื้อหาในแบบประเมินสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
4. ความเหมาะสมของภาษา ที่ใช้	ภาษาในแบบประเมินเหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมาย และไม่มีความซับซ้อนเกินไป	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4

รายการประเมิน	รายละเอียด	ระดับความเหมาะสม
5. ความสามารถในการวัดผล	แต่ละข้อสามารถใช้วัดผลได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
6. การจัดลำดับเนื้อหา	ลำดับของคำถามมีความเหมาะสมและเป็นไปตามลำดับตรรกะที่ดี	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
7. ความกระชับของเนื้อหา	ข้อคำถามมีความกระชับ ไม่ยาวหรือซับซ้อนเกินไป	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
8. การใช้ถ้อยคำที่เป็นกลาง	คำถามไม่มีอคติและไม่ชี้นำผู้ตอบ	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
9. ความสามารถในการแยกแยะ	ข้อคำถามสามารถแยกแยะความคิดเห็นหรือข้อมูลที่ต้องการได้ดี	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
10. ความครบถ้วนของตัวเลือกคำตอบ	ตัวเลือกที่ให้มีความครอบคลุมและเหมาะสมกับลักษณะของแบบประเมิน	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
11. ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	แบบประเมินยึดตามหลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
12. ความสามารถในการนำไปใช้จริง	แบบประเมินสามารถนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์จริงได้	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
13. ความง่ายในการวิเคราะห์ผล	ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินสามารถนำไปวิเคราะห์ได้ง่ายและตรงประเด็น	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
14. ความแม่นยำของการวัดผล	แบบประเมินสามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4
15. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการทำแบบประเมิน	ระยะเวลาที่ใช้ในการทำแบบประเมินเหมาะสมและไม่มากเกินไป	☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4

ส่วนที่ 3: ข้อเสนอแนะ

- จุดเด่นของแบบประเมิน:
- ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง:
- อื่น ๆ (ถ้ามี):

ขอขอบคุณสำหรับการให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะ

ผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (ผู้เชี่ยวชาญ)

ตารางที่ 27 ผลการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 1	ผู้เชี่ยวชาญ 2	ผู้เชี่ยวชาญ 3	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. ความชัดเจนของเนื้อหา	4	3	4	3.67	สอดคล้อง
2. ความครอบคลุมของเนื้อหา	4	4	3	3.67	สอดคล้อง
3. ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
4. ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้	3	3	4	3.33	ไม่แน่ใจ
5. ความสามารถในการวัดผล	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ
6. การจัดลำดับเนื้อหา	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
7. ความกระชับของเนื้อหา	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ
8. การใช้ถ้อยคำที่เป็นกลาง	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
9. ความสามารถในการแยกแยะ	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ
10. ความครบถ้วนของตัวเลือกคำตอบ	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
11. ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ
12. ความสามารถในการนำไปใช้จริง	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
13. ความง่ายในการวิเคราะห์ผล	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ
14. ความแม่นยำของการวัดผล	3	4	4	3.67	สอดคล้อง
15. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการทำแบบประเมิน	4	3	3	3.33	ไม่แน่ใจ

สรุปผลการประเมิน

ค่าเฉลี่ยรวมของทุกรายการ = 3.52 | S.D. = 0.21

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

- ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.00 หมายถึง สอดคล้อง
- ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ไม่แน่ใจ
- ค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 2.50 หมายถึง ไม่สอดคล้อง

ผลแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจ
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (ผู้เชี่ยวชาญ)

ตารางที่ 28 ผลแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 1	ผู้เชี่ยวชาญ 2	ผู้เชี่ยวชาญ 3	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. ความสอดคล้องกับ ปรัชญาและแนวคิด พื้นฐานของรูปแบบ	4	5	4	4.33	0.47	เหมาะสม
2. การอธิบายลักษณะ ของรูปแบบได้ชัดเจน	4	4	5	4.33	0.47	เหมาะสม
3. การจัด องค์ประกอบของ ระบบให้เหมาะสม	3	4	4	3.67	0.47	เหมาะสม
4. การอธิบายวิธีการ สอนหรือเทคนิคการ สอนที่เกี่ยวข้อง	4	3	5	4.00	0.82	เหมาะสม
5. การสนับสนุนให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน การพัฒนานวัตกรรม	5	4	4	4.33	0.47	เหมาะสม
6. การนำแนวคิดภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมา ประยุกต์ใช้	4	5	4	4.33	0.47	เหมาะสม
7. ความเป็นไปได้ใน การนำไปใช้จริง	3	4	4	3.67	0.47	เหมาะสม
8. การส่งเสริมทักษะ การคิดเชิงนวัตกรรม ของผู้เรียน	5	4	5	4.67	0.47	เหมาะสม มาก
9. ความเหมาะสมของ เนื้อหาและ กระบวนการเรียนรู้	4	3	4	3.67	0.47	เหมาะสม
10. การสนับสนุนจาก วิสาหกิจในชุมชน	3	4	4	3.67	0.47	เหมาะสม

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ 1	ผู้เชี่ยวชาญ 2	ผู้เชี่ยวชาญ 3	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
11. การพัฒนาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดได้	4	4	5	4.33	0.47	เหมาะสม
12. การจัดลำดับเนื้อหาให้เหมาะสมและมีตรรกะ	4	3	4	3.67	0.47	เหมาะสม
13. การใช้ภาษาที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย	4	5	5	4.67	0.47	เหมาะสม มาก
14. ความสามารถของรูปแบบในการพัฒนาอาชีพและทักษะทางเศรษฐกิจ	5	4	5	4.67	0.47	เหมาะสม มาก
15. ระยะเวลาในการดำเนินการของรูปแบบเหมาะสม	4	3	4	3.67	0.47	เหมาะสม
รวม				4.13	0.32	เหมาะสม

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

4.50 - 5.00 = **เหมาะสมมาก** หมายถึง องค์ประกอบมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับแนวคิดที่ตั้งไว้ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.50 - 4.49 = **เหมาะสม** หมายถึง องค์ประกอบมีความเหมาะสมในระดับดี สามารถนำไปใช้ได้จริง แต่ยังมีจุดที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติม

2.50 - 3.49 = **ควรปรับปรุง** หมายถึง องค์ประกอบยังไม่สมบูรณ์และต้องมีการปรับปรุงในหลายจุดเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้

ต่ำกว่า 2.50 = **ไม่เหมาะสม** หมายถึง องค์ประกอบไม่สอดคล้องกับแนวคิดและไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคผนวก จ

เครื่องมือในการวิจัย

(การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน)

- แบบบันทึกประเด็นหัวข้อการสนทนากลุ่ม รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่)
- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการศึกษานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (สำหรับนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่)

เครื่องมือ แบบบันทึกหัวข้อการสนทนากลุ่ม Focus Group

งานวิจัยเรื่อง

รูปแบบการพัฒนา นวัตกรรมภูมิปัญญา รุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การดำเนินการสนทนากลุ่ม

1. แนะนำตนเองและทีมงาน ประกอบด้วยพิธีกร ผู้จัดบันทึก และทีมผู้ช่วยนักวิจัย
2. อธิบายถึงโครงการวิจัย และจุดมุ่งหมายในการทำสนทนากลุ่ม วัตถุประสงค์ของการศึกษา
3. เริ่มเกริ่นด้วยคำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศเป็นกันเอง
4. เมื่อเริ่มคุ้นเคย เริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้ทั้งช่วงให้มีการอภิปราย และโต้แย้งกันให้พอสมควร

และโต้แย้งกันให้พอสมควร

5. สร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักคนใดคนหนึ่งมากเกินไป คำถามที่ถามไม่ควรถามคนเดียว อย่าซักรายตัว
6. ในการนั่งสนทนาพยายามอย่าให้เกิดการข่มทางความคิดหรือชักนำผู้อื่นให้เห็นคล้อยตามผู้ที่พูดเก่ง(Dominate)สร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดแสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้
7. พิธีกรควรเป็นคนพูดเก่งซักเก่ง มีพรสวรรค์ในการพูดคุย จังหวะการถามดี ถามซ้ำ ๆ ละเอียดย่อย มีการพูดแทรกตลกอย่างเหมาะสมด้วย และในการสนทนากลุ่มยังมีปัจจัยที่จำเป็น ดังนี้

- กระดาษสำหรับจดบันทึกและดินสอ
- ชาร์ตหรือกระดานดำ
- บทสคริปการสนทนากลุ่ม
- รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
- ผู้จัดบันทึกการสนทนา
- เครื่องบันทึกเสียง
- ป้ายชื่อ
- การสร้างบรรยากาศให้สดชื่น
- นาฬิกาจับเวลา

แนวคำถามหรือประเด็น

ในการสนทนากลุ่มเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสนทนากลุ่มนักวิจัยจำเป็นต้องกำหนดแนวคำถามที่มีความเหมาะสมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือคำตอบที่ผู้วิจัยต้องการ โดยแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม ควรประกอบด้วยคำถามใน 3 ลักษณะคือ คำถามนำ คำถามหลักซึ่งเป็นคำถามที่มุ่งตอบคำถามการวิจัยและคำถามเพื่อสรุป คำถามทั้ง 3 ลักษณะนี้มีรายละเอียด ดังนี้

คำถามนำ เป็นคำถามที่จะนำผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเข้าสู่ประเด็นการสนทนา เป็นคำถามเปิดกว้าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมสนทนา รู้สึกสบาย ๆ ในช่วงเริ่มต้นสนทนาโดยส่วนใหญ่จะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยที่ต้องการคำตอบโดยตรง เช่น อาจเกริ่นนำว่า

“วันนี้ เราจะมาคุยกันในเรื่องเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นท่านคิดว่าชุมชนเรามีภูมิปัญญาอะไรบ้าง”

“ภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรที่ยังสืบสานอยู่ หรือ ภูมิปัญญาใดที่เลือนหายไปแล้ว”

“วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนเราเป็นอย่างไร เช่น การปฏิบัติตามคติความเชื่อ ตั้งแต่ช่วง การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย มีวิถีความเชื่อและปฏิบัติอย่างไรบ้าง”

“ชุมชนเรามีผลิตภัณฑ์หรือของดีอะไรบ้าง จุดเด่นของชุมชนมีอะไร”

คำถามหลักเป็นคำถามที่สอดคล้องกับคำถามการวิจัยอาจประกอบด้วยคำถามหลัก และคำถามรอง ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เป็นรายละเอียดที่ต้องการขยายคำถามหลักเพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าใจประเด็นต่างๆ ชัดเจน ขึ้นรวมทั้งคำถามที่จะใช้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้ขยายความหรือบอกเล่าบางสิ่งบางอย่างที่มักไม่เปิดเผย ง่าย ๆ เป็นการ “ล้วงคำตอบ” เรียกว่า เป็นคำถามแบบตะล่อมกล่อมเกล่า เช่น

“ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน โดยอาศัยเทคนิค SWOT analysis การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด”

“กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเป้าหมายและการทำงานอย่างไร”

“ชุมชนจะมีแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนไหม หากมีการพัฒนาเราต้องจัดเตรียม หรือทำอย่างไร”

“หากเราจะมีการพัฒนาหรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละประเภทเราจะมี การปรับปรุงหรือพัฒนากิจกรรมภายในชุมชนอย่างไรบ้าง”

“เราจะทำอย่างไรเพื่อให้หลักสูตรหรือกิจกรรมในโครงการวิจัยนี้ยั่งยืนและมั่นคงชุมชนสามารถ นำไปใช้ภายในชุมชนตลอดไป”

“การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการสืบสานผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาควร เป็นอย่างไร”

“ภูมิปัญญาอะไรที่ยังคงเหลือรักษาไว้อยู่หรือทำต่อ ๆ กันมา”

“สะท้อนการทบทวนกระบวนการในการทำงานของนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อน นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนมีกระบวนการพัฒนาการ อย่างไร”

ตั้งแต่อ่อนเข้าอบรม ระหว่างการอบรม และหลังจากเสร็จสิ้นการอบรม ได้อะไร เรียนรู้อะไรบ้าง ฯลฯ

คำถามเพื่อการสรุป เป็นคำถามที่ผู้วิจัยตรวจสอบว่ามีประเด็นที่ผู้ร่วมสนทนาบางคนอาจไม่มีโอกาส ได้กล่าวถึง หรืออยากเพิ่มเติมข้อมูลที่มีความสำคัญในการสนทนากลุ่ม เช่น

“จากที่เราคุยกันมา มีท่านใดที่อยากเสนอประเด็นหรือมุมมองอื่น ๆ อะไรอีกบ้างไหม”

“มีใครอยากเพิ่มเติมเนื้อหาในเรื่องใดอีกบ้างไหม”

“ในเรื่องข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงตามที่เรารวบรวมมา มีใครอยากเสนอเพิ่มเติมไหม”

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม

คณะผู้วิจัย

เครื่องมือ...แบบสัมภาษณ์การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

โครงการวิจัยเรื่อง

รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่

1. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ เป็นปัจจุบัน และสะดวกต่อการใช้งาน สามารถนำไปเผยแพร่ใช้ประโยชน์ได้ถูกต้องเหมาะสม

2. เพื่อหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

เกณฑ์การคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่อยู่ในพื้นที่ และยังคงปฏิบัติอยู่ โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง

- มีลักษณะเฉพาะในชุมชนท้องถิ่นที่เสี่ยงต่อการสูญหายหรือใกล้ขาดผู้สืบทอด
- มีลักษณะเฉพาะในชุมชนท้องถิ่นที่ยังมีผู้สืบทอดและปฏิบัติอยู่

2. มีความเป็นอัตลักษณ์บ่งบอกความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่นั้นๆ

3. มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ ศิลปะ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงสร้างสรรค์ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การรักษาไว้

4. เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น ลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต สร้างรายได้ ฯลฯ

คำนิยาม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนานหรือช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาสำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาปรับตัว และดำรงชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาอาจแสดงออกมาทั้งในรูปแบบที่เป็นนามธรรม เช่น โลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ หรือปรัชญาในการดำเนินชีวิต และในเชิงรูปธรรม เช่น เทคโนโลยีการทำมาหากิน การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร 10 ประเภท ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต เกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และรับนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ประกอบด้วยระบบเกษตร 5 ประเภท ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืช หมายถึง กระบวนการหรือขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ เตรียมพันธุ์ เตรียมอุปกรณ์ทางการเกษตร การใช้วิธีและเทคนิคต่างๆ ในการปลูกและเพิ่มผลผลิต การดูแล บำรุง รักษาพืช การบริหารจัดการศัตรูพืชโดยใช้วิธีต่างๆ รวมถึงการขยายพันธุ์พืชประกอบด้วยวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการแยกส่วนของพืชที่ต้องการใช้ประโยชน์ออกจากต้นเดิม การเก็บรักษาพันธุ์พืช และการเก็บรักษาพืชหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อรอจำหน่าย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประมง หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต สัตว์น้ำ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำทุกชนิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านปศุสัตว์ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต สัตว์บก และสัตว์ปีกทุกชนิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแมลงเศรษฐกิจ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตแมลงเศรษฐกิจทุกชนิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตผลเกษตรที่ผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อให้ได้รูปแบบใหม่ เกิดเป็นผลผลิตสำหรับการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และเป็นผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่าสำหรับการจำหน่าย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์และสมุนไพรทางการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด ป้องกัน หรือการส่งเสริม

สุขภาพของมนุษย์ รวมถึงการผลิตยาแผนไทย การประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์แผนโบราณ โดยผ่านการพัฒนาสืบทอดกันมา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในทางการเกษตร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์หรือสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ผ่อนแรงหรืออำนวยความสะดวกในการทำการเกษตร และทำให้งานทางการเกษตรดำเนินไปอย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม/ความเป็นอยู่ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ รวมทั้งความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรม เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่นๆ หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่นๆ ที่ไม่เข้าตามลักษณะประเภทภูมิปัญญาที่ปรากฏข้างต้น

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน

หัวข้อ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

หัวข้อ ประวัติศาสตร์ชุมชน

หัวข้อ ลักษณะทางกายภาพ

หัวข้อ ความสัมพันธ์องค์กรชุมชน/การรวมกลุ่มของชุมชน

หัวข้อ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความเชื่อ

หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านหัตถกรรม

หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านศิลปกรรม

หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านสมุนไพร/การรักษาโรค

หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านดนตรี/ศิลปะ/การแสดง

หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านอาหาร/สุขภาพ

หัวข้อ ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาในโครงการพัฒนา OTOP

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน
หัวข้อ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อโครงการวิจัย รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ชื่อ-สกุลผู้ถูกสัมภาษณ์.....ตำแหน่ง.....
วันเดือนปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....นาฬิกา สถานที่.....

สถานภาพทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
อายุ ☐ ต่ำกว่า ๓๐ ปี ☐ ๓๑-๔๐ ปี ☐ ๔๑-๕๐ ปี ☐ ๕๑-๖๐ ปี ☐ ๖๑ ปีขึ้นไป
ศาสนา ☐ พุทธ ☐ คริสต์ ☐ อิสลาม
☐ อื่น ๆ.....
อาชีพ ☐ รับราชการ ☐ เอกชน ☐ ธุรกิจส่วนตัว
☐ อื่น ๆ.....
ระดับการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

แหล่งการเรียนรู้ชุมชน หมายถึง แหล่งที่ให้ความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้แก่คนในชุมชน ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งบุคคลในชุมชน กิจกรรมการดำเนินชีวิต กิจกรรมศาสนา ประเพณี และทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

๑. การศึกษาศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ชุมชน (ระบุแหล่งการเรียนรู้ละ ๑ รายการ)

แหล่งการเรียนรู้		รายละเอียด	ชื่อแหล่งการเรียนรู้
๑. บุคคล	☐ ๑)	ด้านศาสนา พิธีกรรมทางศาสนา และโบราณสถานโบราณวัตถุ	
	☐ ๒)	ด้านประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา	
	☐ ๓)	ด้านธุรกิจ/อุตสาหกรรมใน	
	☐ ๔)	ด้านการเกษตร	
๒. สถานที่	☐ ๑)	โบราณสถาน และโบราณวัตถุ	
๓. สื่อและ สารสนเทศ	☐ ๑)	สื่อสิ่งพิมพ์	
	☐ ๒)	สื่ออิเล็กทรอนิกส์	
๔. กิจกรรม	☐ ๑)	ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น	
	☐ ๒)	ประเพณี และพิธีกรรม	

๒. แหล่งการเรียนรู้ชุมชนตามข้อที่ ๑ มีองค์ความรู้ใดที่สามารถถ่ายทอดและเป็นประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้

๒.๑ องค์ความรู้เกี่ยวกับบุคคล

.....

.....

๒.๒ องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานที่

.....

.....

๒.๔ องค์ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรม

.....

.....

๓. ท่านมีความคิดเห็นว่าแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ควรมีลักษณะที่สำคัญอย่างไร

๓.๑ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

.....

.....

๓.๒ ด้านการส่งเสริมให้ประชาชนรู้และเข้าใจการใช้แหล่งการเรียนรู้

.....

.....

๓.๓ ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้

๓.๓.๑ ประเภทของสื่อ (เอกสาร ภาพ เสียง วิทัศน์)

.....

.....

๓.๓.๒ วิธีการนำเสนอ

.....

.....

๓.๓.๓ เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

.....

.....

๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

.....

.....

๓.๕ ด้านการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

๔. ท่านมีความคิดเห็นว่าแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอะไรบ้าง

.....

.....

๕. ท่านมีความคิดเห็นว่าจะมีวิธีการใดเพื่อให้แหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีส่วนช่วยส่งเสริม
คุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน

.....

.....

๖. ท่านมีความคิดเห็นว่าการปัจจัยใดที่จะส่งผลทำให้แหล่งการเรียนรู้ชุมชน ประสบความสำเร็จ

.....

.....

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน

หัวข้อ ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชื่อผู้ให้ข้อมูล อายุ

ที่อยู่

เบอร์ติดต่อ

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

1.1 ประเด็นคำถาม การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน

- 1.1.1 ความเป็นมาชุมชนเริ่มก่อตั้งปีไหน อย่างไร
- 1.1.2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน
- 1.1.3 ตำนาน/เรื่องราวในท้องถิ่นที่น่าสนใจ/ชวน แบบแผนการปฏิบัติต่าง ๆ ของชุมชน
- 1.1.4 เหตุการณ์ที่สำคัญมีอะไรบ้าง และมีTimelineของเหตุการณ์อย่างไร
- 1.1.5 อาชีพของคนในชุมชน (การทำไร่ ทำนา การหาของป่า) ทำในช่วงใด รายได้ต่อเดือน
- 1.1.6 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละช่วงเวลา/มีรูปแบบกิจกรรมอย่างไร
- 1.1.7 การเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมของคนในชุมชน
- 1.1.8 ศาสนาที่นับถือ / กิจกรรมทางศาสนา/ช่วงเวลาไหน อย่างไร
- 1.1.9 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- 1.1.10 ปัญหาในชุมชน / ความต้องการในการพัฒนาในชุมชน

1.2 ประเด็นคำถาม สถานที่สำคัญ

- 1.2.1 สถานที่สำคัญมีที่ไหนบ้าง มีความสำคัญอย่างไร
- 1.2.2 การใช้ประโยชน์จากสถานที่อย่างไร
- 1.2.3 มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนหรือบุคคลภายนอกอย่างไร
- 1.2.4 ผู้ดูแล ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สามารถติดต่อได้ที่ไหนอย่างไร
- 1.2.5 มีการเข้ามาของบุคคลภายนอกในการศึกษาสถานที่สำคัญหรือไม่อย่างไร
- 1.2.6 การพัฒนาเชิงท่องเที่ยว การศึกษา มีหรือไม่อย่างไร
- 1.2.7 นโยบายในการพัฒนาจากส่วนกลาง/รัฐมีหรือไม่อย่างไร

1.3 ประเด็นคำถาม แผนผังเครือญาติ

- 1.3.1 ตระกูลแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใดเป็นพื้นที่แรก
- 1.3.2 ตระกูลดั้งเดิมของชุมชนคือตระกูลไหน มีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร
- 1.3.3 ความสัมพันธ์ทางสายเลือดและความสัมพันธ์จากการแต่งงาน
- 1.3.4 โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน

หัวข้อ ลักษณะทางกายภาพ

ชื่อผู้ให้ข้อมูล อายุ

ที่อยู่

เบอร์ติดต่อ

2. ลักษณะทางกายภาพ

- แผนที่ชุมชน (สถานที่สำคัญ ทรัพยากร การใช้พื้นที่การเกษตร พื้นที่น้ำ ภาพรวมความเป็น
ท้องถิ่น)

- ประชากรจำนวนเท่าไร แบ่งออกเป็นอย่างไร
- ขนาดพื้นที่ /อาณาเขตติดต่อ/การคมนาคม
- ลักษณะทางภูมิศาสตร์ (ลักษณะทางกายภาพ /ลักษณะภูมิประเทศ/การตั้งถิ่นฐานของ
มนุษย์)
- สภาพสิ่งแวดล้อม / ปัญหาของสิ่งแวดล้อม/การจัดการสิ่งแวดล้อม
- ทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน /การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
- ขาดิพันธุ์ในชุมชน/ความสัมพันธ์กับคนในชุมชน/กิจกรรมทางสังคมที่น่าสนใจ/ประเพณี
วัฒนธรรม
- ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ
- ความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ

แผนที่ชุมชน

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(ผู้ใหญ่บ้าน , กำนัน , สท.)

หัวข้อ ความสัมพันธ์องค์กรชุมชน/การรวมกลุ่มของชุมชน

วันที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล.....อายุ

.....

ตำแหน่ง อายุการทำงาน

อาศัยอยู่ในพื้นที่กี่ปี

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถาม ความสัมพันธ์ในชุมชนและการรวมกลุ่มของชุมชน

1. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมากี่ปี
2. สมัยอดีตจนปัจจุบัน มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง / ความเป็นอยู่ในอดีตเป็นอย่างไร
3. คิดว่าปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านไหนบ้าง
4. คิดว่าในอนาคตจะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างไร / อยากให้ชุมชนนี้เป็นอย่างไร
5. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ดีไหม / ชุมชนนี้มีอะไรที่แตกต่างจากชุมชนอื่น
6. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ยังเหมือนสมัยก่อนไหม
7. ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพกันหรือไม่
8. ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพภายในชุมชนหรือไม่และเพราะเหตุใดถึงมีการรวมกลุ่มกัน (เช่น รายได้ไม่เพียงพอ, มีทรัพยากรในชุมชน, มีเวลาว่าง)
9. จากการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพ ได้มีการบริหารจัดการภายในชุมชนหรือไม่อย่างไร
10. จากการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ได้มีหน่วยงานของราชการ มาช่วยเหลือดูแลหรือไม่
11. ในการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ท่านคิดว่ามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง
12. ในการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ท่านคิดว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
13. ท่านต้องการให้ทางภาครัฐ เข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับการรวมกลุ่มอาชีพอย่างไรบ้าง
14. ทางเทศบาลมีการจัดอบรม สนับสนุน การส่งเสริมอาชีพหรือไม่ (ถ้ามี อบรมเรื่องอะไรบ้าง)
15. นอกจากกลุ่มอาชีพแล้ว ทางชุมชนยังมีการรวมกลุ่มอะไรอีกบ้าง
16. แต่ละกลุ่มมีจุดประสงค์การรวมกลุ่มอย่างไร มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไร
17. แต่ละกลุ่มมีโครงสร้างอย่างไร มีใครเป็นผู้นำกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มกี่คน และแต่ละกลุ่มมีค่าตอบแทนหรือไม่
18. แต่ละกลุ่มมีการขัดแย้งกันภายในกลุ่มหรือมีความขัดแย้งกันกับต่างกลุ่มหรือไม่ ปัญหาคืออะไร
19. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำชุมชนท่านมีการสนับสนุนแต่ละกลุ่มในชุมชนอย่างไร
20. การรวมกลุ่ม หรือ กลุ่มในชุมชน มีปัญหา หรือมีความต้องการอะไรบ้าง

ขอขอบคุณอย่างสูงในความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน สำหรับประชาชนทั่วไป
หัวข้อ ความสัมพันธ์องค์กรชุมชน/การรวมกลุ่มของชุมชน

วันที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล.....อายุ

อาชีพหลักของท่าน คือ.....อาศัยอยู่ในพื้นที่กี่ปี

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถาม ความสัมพันธ์ในชุมชนและการรวมกลุ่มของชุมชน

1. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมากี่ปี
2. สมัยอดีตจนปัจจุบัน มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง / ความเป็นอยู่ในอดีตเป็นอย่างไร
3. คิดว่าปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านไหนบ้าง
4. คิดว่าในอนาคตจะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างไร / อยากให้ชุมชนนี้เป็นอย่างไร
5. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ดีไหม / ชุมชนนี้มีอะไรที่แตกต่างจากชุมชนอื่น
6. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ยังเหมือนสมัยก่อนไหม
7. ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพกันหรือไม่
8. ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพภายในชุมชนหรือไม่และเพราะเหตุใดถึงมีการรวมกลุ่มกัน (เช่น รายได้ไม่เพียงพอ, มีทรัพยากรในชุมชน, มีเวลาว่าง)
9. จากการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพ ได้มีการบริหารจัดการภายในชุมชนหรือไม่อย่างไร
10. จากการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ได้มีหน่วยงานของราชการ มาช่วยเหลือดูแลหรือไม่
11. ในการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ท่านคิดว่ามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง
12. ในการรวมกลุ่มอาชีพภายในชุมชนของท่าน ท่านคิดว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร
13. ท่านต้องการให้ทางภาครัฐ เข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับการรวมกลุ่มอาชีพอย่างไรบ้าง
14. ทางเทศบาลมีการจัดอบรม สนับสนุน การส่งเสริมอาชีพหรือไม่ (ถ้ามี อบรมเรื่องอะไรบ้าง)
15. นอกจากกลุ่มอาชีพแล้ว ทางชุมชนยังมีการรวมกลุ่มอะไรอีกบ้าง
16. แต่ละกลุ่มมีจุดประสงค์การรวมกลุ่มอย่างไร / ทำไมถึงต้องรวมกลุ่ม??
17. ท่านมีบทบาทในการกลุ่มหรือไม่ บทบาทเป็นลักษณะแบบไหน
18. กลุ่มของท่านมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไร (เช่น วาระการดำรงตำแหน่ง ประธานกลุ่ม , การคัดเลือก ประธานกลุ่ม และการสรรหาสมาชิกกลุ่มอย่างไร , มีการแบ่งงานหน้าที่กันอย่างไร)
19. กลุ่ม มีบทบาทสำคัญอย่างไรในการพัฒนาชุมชน
20. แต่ละกลุ่มมีโครงสร้างอย่างไร มีใครเป็นผู้นำกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มกี่คน
21. การรวมกลุ่ม หรือ กลุ่มในชุมชน มีปัญหา หรือมีความต้องการอะไรบ้าง

ขอขอบคุณอย่างสูงในความร่วมมือตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน

หัวข้อ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความเชื่อ

วันที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล.....

อาชีพหลักของท่าน คือ.....

อาศัยอยู่ในพื้นที่กี่ปี

อายุกี่ปี

ประเด็นคำถาม เกี่ยวกับ สภาพความเชื่อ

1. ชุมชนของท่านมี ศาสนสถาน ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ ของคนในชุมชนหรือไม่ มีศาสนาอะไรบ้าง
2. ชุมชนของท่าน มี ความเชื่อ ไต ๆ อีกบ้าง นอกจาก ศาสนาหลัก
3. ในแต่ละรอบปี มีกิจกรรมทางศาสนา/ ประเพณี ที่สำคัญอะไรบ้าง (ม.ค.-ธ.ค.)
4. กิจกรรมแต่ละ กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ/ ประเพณี มีพิธีกรรมอย่างไร
5. มีการสืบทอด กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ/ ประเพณี ต่อคนรุ่นใหม่หรือไม่ อย่างไร?
6. ท่านคิดว่า กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ/ ประเพณี แต่ละกิจกรรมในรอบปี มีข้อดี

ข้อเสีย ต่อ การดำเนินชีวิต และชุมชนอย่างไร?

7. กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ/ ประเพณี ไตที่เป็นเอกลักษณ์ โดดเด่น ในชุมชนท่าน

ประเด็นคำถาม เกี่ยวกับ สภาพทางเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลักของท่าน คือ
2. อาชีพเสริมของท่าน คือ
3. รายได้ต่อปีของท่านมาจาก

อาชีพหลัก.....จำนวน.....

อาชีพเสริม.....จำนวน.....

กรณี ทำการเกษตร

1. ท่านเพาะปลูก อะไร
2. มีวิธีการเพาะปลูก อย่างไร
3. ความต้องการของท่าน ต่อการพัฒนา ด้านอาชีพทางการเกษตร คือ
4. ปัญหาด้านการเพาะปลูกของท่าน คือ เรื่องใด

ประเด็นคำถาม สภาพทางเศรษฐกิจ

1. ในชุมชนของท่าน ประกอบอาชีพใด เป็นหลัก
2. พืชใด ที่เพาะปลูกเป็นอาชีพ หลัก

3. วิธีการเพาะปลูก พืช อาชีพหลัก ทำอย่างไรบ้าง
4. ข้อโดดเด่น ของ การเพาะปลูกพืชในอาชีพหลัก ของชุมชนท่าน คืออะไร
5. สิ่งใด ที่ท่านคิดว่า ต้องการการพัฒนา เพื่อยกระดับอาชีพหลักของชุมชนท่าน

ประเด็นคำถาม สภาพทางสังคม

1. การอยู่ร่วมกันในชุมชนของท่าน มีลักษณะ อย่างไร (ชนบท/ เมือง)
2. เปรียบเทียบ ความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีต และ ปัจจุบัน แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร?
3. ท่านพอใจ ใน ลักษณะการอยู่ร่วมกันของชุมชน ในปัจจุบันหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. ท่านคิดว่า จะต้องทำอย่างไร ให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
5. ชุมชนของท่าน มีปัญหาอะไรบ้าง (สังคม สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน ความสามัคคี ฯลฯ)
6. ท่านต้องการสิ่งใด เพื่อให้ปัญหาเหล่านั้น คลี่คลาย หรือ หหมดไป

สภาพทางความหลากหลาย ชาติพันธุ์

1. ประชากรในชุมชนของท่าน แบ่งเป็นชาติพันธุ์ อะไรบ้าง
2. มีการจัดการในการอยู่ร่วมกันอย่างไร
3. ในความแตกต่างของชาติพันธุ์ มีข้อดี และข้อด้อยอย่างไร ในความคิดท่าน
4. สิ่งใดคือ ความ โดดเด่น ในเรื่อง ชนเผ่า ชาติพันธุ์ ในชุมชนท่าน

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน
หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านหัตถกรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัน/เดือน/ปีเกิด.....อายุ
3. ที่อยู่.....
เบอร์โทร.....อาชีพ.....
4. ประวัติการทำงาน/การเผยแพร่องค์ความรู้

.....
.....

5. รางวัลที่ได้รับ

.....
.....

6. ความรู้ความเชี่ยวชาญ

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา

1.ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม

- ภายในชุมชนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับหัตถกรรมอะไรที่น่าสนใจบ้าง

.....

- ชื่อ/ประเภทงานหัตถกรรม

.....

- ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรม

.....

- เจ้าของหรือผู้คิดค้นงานหัตถกรรม

.....

- วัสดุอุปกรณ์ในการทำ

.....

- วิธีการหรือขั้นตอนในการทำ

.....

- เอกลักษณ์หรือจุดเด่น

.....

ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ชุมชน
หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านศิลปกรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัน/เดือน/ปีเกิด.....อายุ
3. ที่อยู่.....
เบอร์โทร.....อาชีพ.....
4. ประวัติการทำงาน/การเผยแพร่องค์ความรู้
.....
5. รางวัลที่ได้รับ
.....
6. ความรู้ความเชี่ยวชาญ
.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา

1.ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม

- ภายในชุมชนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปกรรมอะไรที่น่าสนใจบ้าง
.....

- ชื่อ/ประเภทงานศิลปกรรม
.....

- ประวัติความเป็นมาของงานศิลปกรรม
.....

- เจ้าของหรือผู้คิดค้นงานศิลปกรรม
.....

- วัสดุอุปกรณ์ในการทำ
.....

- วิธีการหรือขั้นตอนในการทำ
.....

- เอกลักษณ์หรือจุดเด่น
.....

แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านสมุนไพร/การรักษาโรค

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัน/เดือน/ปีเกิด.....อายุ
3. ที่อยู่.....
เบอร์โทร.....อาชีพ.....
4. ประวัติการทำงาน/การเผยแพร่องค์ความรู้
.....
5. รางวัลที่ได้รับ
.....
6. ความรู้ความเชี่ยวชาญ
.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา ด้านสมุนไพร/การรักษาโรค

1.ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม

- ภายในชุมชนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับด้านสมุนไพร/การรักษาโรคอะไรที่น่าสนใจบ้าง
.....

- ประวัติความเป็นมาของงานด้านสมุนไพร/การรักษาโรค
.....

- เจ้าของหรือผู้คิดค้นงานด้านสมุนไพร/การรักษาโรค
.....

- วิธีการหรือขั้นตอนในการทำยาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรค
.....

- การเตรียมตัวก่อนการใช้อยาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรค
.....

- วิธีการเก็บรักษายาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรค
.....

- ข้อควรระวังหรือข้อห้ามในการใช้อยาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรค
.....

แบบสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านดนตรี/ศิลปะ/การแสดง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัน/เดือน/ปีเกิด.....อายุ
3. ที่อยู่.....
เบอร์โทร.....อาชีพ.....
4. ประวัติการทำงาน/การเผยแพร่องค์ความรู้
.....
5. รางวัลที่ได้รับ
.....
6. ความรู้ความเชี่ยวชาญ
.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาด้านดนตรี/ศิลปะ/การแสดง

- ชื่อหรือประเภทของ/ดนตรี/ศิลปะ/การแสดง
.....
- ประวัติความเป็นมาของดนตรี/ศิลปะ/การแสดง
.....
- เจ้าของหรือผู้คิดค้นดนตรี/ประเภทดนตรี/ศิลปะ/การแสดง
.....
- วัสดุอุปกรณ์ของ/ดนตรี/ศิลปะ/การแสดง (ถ้ามี)
.....
- วิธีการหรือขั้นตอนของ/ดนตรี/ศิลปะ/การแสดง (ถ้ามี)
.....
- เอกลักษณ์หรือจุดเด่นของ/ดนตรี/ศิลปะ/การแสดง
.....
- ประโยชน์ของ/ดนตรี/ศิลปะ/การแสดง
.....

แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หัวข้อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ด้านอาหาร/สุขภาพ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

1. ชื่อ นามสกุล
2. วัน/เดือน/ปีเกิด.....อายุ
3. ที่อยู่.....
เบอร์โทร.....อาชีพ.....
4. ประวัติการทำงาน/การเผยแพร่องค์ความรู้

.....

5. รางวัลที่ได้รับ

.....

6. ความรู้ความเชี่ยวชาญ

.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาด้านอาหาร/สุขภาพ

- ภายในชุมชนมีภูมิปัญญาด้านอาหาร/สุขภาพอะไรที่น่าสนใจบ้าง

.....

- ชื่ออาหาร
- เจ้าของหรือผู้คิดค้น
- เอกลักษณ์หรือจุดเด่น
.....

- วัสดุอุปกรณ์

.....

- วิธีการหรือขั้นตอน

.....

- เทคนิคหรือเคล็ดลับในการทำ

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

คณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หัวข้อ ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาในโครงการพัฒนา OTOP

1. ข้อมูลผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาในโครงการพัฒนา OTOP

ผู้รับผิดชอบโครงการ OTOP (ใส่ชื่อทุกคนในกรณีรับผิดชอบหลายคน)

.....
.....

ชื่อผลิตภัณฑ์

.....
.....

ที่ตั้ง

.....
.....

ประเภทผลิตภัณฑ์

☐ อาหาร

☐ เครื่องดื่ม

☐ ผ้าและเครื่องแต่งกาย

☐ ของใช้

☐ สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

☐ อื่น ๆ

รหัสผู้ประกอบการ (ถ้ามี)

.....
.....

ชื่อผู้ประกอบการ

.....
.....

ประเภทผู้ประกอบการ (ให้เลือกตอบ)

☐ กลุ่มระบุชื่อกลุ่ม

.....
.....

จำนวนสมาชิกของกลุ่ม

.....
.....

☐ เจ้าของคนเดียว

.....
.....

ที่อยู่ โทรศัพท์

ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่มหรือตั้งแต่เริ่มทำธุรกิจ.....

จำนวนสมาชิก.....

2. ด้านคุณภาพ

- ☐ ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ใด ๆ
- ☐ ผลิตภัณฑ์ได้ลงทะเบียนผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ
- ☐ ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐาน ต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ☐ 1.1 เครื่องหมายผลิตภัณฑ์ OTOP กรมพัฒนาชุมชน
- ☐ Premium ☐ Classic ☐ Standard ☐ Rising Star
- ☐ 1.2 การจัดกลุ่ม OTOP Segmentation
- ☐ กลุ่ม A ☐ กลุ่ม B ☐ กลุ่ม C ☐ กลุ่ม D
- ☐ 1.3 ระดับดาว
- ☐ 1 ดาว ☐ 2 ดาว ☐ 3 ดาว ☐ 4 ดาว ☐ 5 ดาว
- ☐ 1.4 มาตรฐานที่ได้รับ
- ☐ GAP ☐ GMP ☐ Q mark ☐ HACCP
- ☐ มผช. ☐ มอก. ☐ ฮาลาล ☐ อนุสิทธิบัตร
- ☐ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ☐ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ☐ สิทธิบัตร

3. รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิต ที่ผู้ผลิตได้ดำเนินการ

- ☐ ไม่ได้ดำเนินการ
- ☐ ดำเนินการ ดังต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ☐ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์
- ☐ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์
- ☐ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
- ☐ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์
- ☐ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยี
- ☐ การพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์

4. ช่องทางการจำหน่าย

3.1 กลุ่มลูกค้าที่เป็นบุคคลเป้าหมาย ได้แก่.....

3.2 เครือข่ายการตลาด ได้แก่.....

3.3 ช่องทางการตลาดที่เข้าถึงลูกค้า (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

- ☐ การออกบูธงานนิทรรศการ ☐ Social Media ☐ Road Show OTOP
- ☐ ร้านประชารัฐ ☐ ร่วมกับห้างสรรพสินค้า ☐ ตลาดนัด
- ☐ ปากต่อปาก ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. การสร้างภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)

- ☐ มีโลโก้/ตราสินค้าของผลิตภัณฑ์
- ☐ มีบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์
- ☐ ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เรื่องเล่าสร้างมูลค่าเพิ่ม

6. ด้านกระบวนการผลิต (เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว)

- ☐ ผลิตด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม กระบวนการผลิตที่ซับซ้อน และผลิตได้ในปริมาณมาก
- ☐ ผลิตด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม กระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อนและผลิตได้ปริมาณมาก
- ☐ ผลิตด้วยกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน ใช้ทักษะฝีมือ และผลิตได้ในปริมาณจำกัด

7. ด้านศักยภาพการผลิต (เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว)

- ☐ ผลิตภัณฑ์มีศักยภาพสามารถผลิตซ้ำได้ในคุณภาพและปริมาณที่คงเดิม
- ☐ ผลิตภัณฑ์มีศักยภาพสามารถผลิตซ้ำได้ในคุณภาพและปริมาณที่ใกล้เคียงเดิม
- ☐ ผลิตภัณฑ์มีศักยภาพสามารถผลิตซ้ำได้ในปริมาณที่คงเดิมแต่คุณภาพอาจไม่ซ้ำเดิม

8. รายได้ก่อนเข้าไปพัฒนา

- ☐ ยังไม่มีรายได้
- ☐ รายได้เดือนละ.....บาท

9. แหล่งวัตถุดิบ

.....

ภาคผนวก ข

เครื่องมือในการวิจัย

ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญา
ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

(ตัวอย่างแผนชุดกิจกรรม)

ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญา
ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

(ตัวอย่าง)

ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญา
ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

**ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น
ชุมชนบ้านป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย**

สนับสนุนโดย
โครงการ รูปแบบการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2568

สารบัญ

คำนำ.....	
สารบัญ.....	
หลักการและเหตุผล	
วัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรม	
โครงสร้างชุดกิจกรรม.....	
กลุ่มเป้าหมาย	
ระยะเวลาเรียน	
วิธีการสอน	
การประเมินผล	
ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมสู่ผลิตภัณฑ์ในชุมชน	
หน่วยย่อยที่ 1 จักสานในท้องถิ่น.....	
ชื่อเรื่อง.....	
สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด.....	
สาระการเรียนรู้.....	
จุดประสงค์การเรียนรู้.....	
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน.....	
คุณลักษณะอันพึงประสงค์.....	
ชิ้นงาน/ภาระงาน.....	
การวัดและประเมินผล.....	
สื่อ/แหล่งการเรียนรู้.....	
กิจกรรมการเรียนรู้ (1 ชั่วโมง).....	
เกณฑ์การประเมิน.....	
หน่วยย่อยที่ 1 ลับคมฝีมือจักสานอย่างมืออาชีพ.....	
ชื่อเรื่อง.....	
สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด.....	
สาระการเรียนรู้.....	
จุดประสงค์การเรียนรู้.....	
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน.....	
คุณลักษณะอันพึงประสงค์.....	
ชิ้นงาน/ภาระงาน.....	
การวัดและประเมินผล.....	
สื่อ/แหล่งการเรียนรู้.....	
กิจกรรมการเรียนรู้ (1 ชั่วโมง)	

เกณฑ์การประเมิน.....

หน่วยย่อยที่ 3 สร้างสรรค์จักสานไร้ขีดจำกัด.....

ชื่อเรื่อง.....

สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด.....

สาระการเรียนรู้.....

จุดประสงค์การเรียนรู้.....

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน.....

คุณลักษณะอันพึงประสงค์.....

ชิ้นงาน/ภาระงาน.....

การวัดและประเมินผล.....

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้.....

กิจกรรมการเรียนรู้ (2 ชั่วโมง)

เกณฑ์การประเมิน.....

หน่วยย่อยที่ 4 ร่วมใจสืบสานภูมิปัญญาจักสาน.....

ชื่อเรื่อง.....

สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด.....

สาระการเรียนรู้.....

จุดประสงค์การเรียนรู้.....

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน.....

คุณลักษณะอันพึงประสงค์.....

ชิ้นงาน/ภาระงาน.....

การวัดและประเมินผล.....

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้.....

กิจกรรมการเรียนรู้ (2 ชั่วโมง)

เกณฑ์การประเมิน.....

ภาคผนวก

- แบบทดสอบวัดความรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....
- เฉลยแบบทดสอบวัดความรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....
- แบบทดสอบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมท้องถิ่น.....
- เฉลยแบบทดสอบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมท้องถิ่น.....
- สาคิตการใช้หลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ถักคมฝีมือนักสานอย่างมืออาชีพ.....
- ความสอดคล้อง IOC.....

(ตัวอย่าง)

ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญา
ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย
กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

1. หลักการและเหตุผล (Rationale)

การจักสานเป็นหัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ตั้งแต่อดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน หัตถกรรมเครื่องจักสานเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต การสร้างเครื่องจักสานของมนุษย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขตามความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยตามสภาพภูมิศาสตร์ประสานกับขนบประเพณีความเชื่อ ศาสนา และวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ ประกอบกันขึ้นเป็นเครื่องจักสานการทำเครื่องจักสานนั้นเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านพื้นเมืองที่ทำกันมาแต่โบราณและมีการทำทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทย คำว่า "เครื่องจักสาน" นั้นโดยทั่วไปมักจะหมายถึงสิ่งทีผลิตขึ้นด้วยมือโดยวิธีจักสาน ถักและทอ เป็นหลัก (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2532 : 9)

ภูมิปัญญาจักสานเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดความรู้และทักษะจากรุ่นสู่รุ่น โดยพ่อแม่หรือผู้สูงอายุจะถ่ายทอดเทคนิคการทำงานจักสานให้กับเด็กหรือคนในครอบครัวหรือชุมชน การสืบทอดในลักษณะนี้มีความสำคัญในด้านการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและทักษะความรู้ที่มีคุณค่า แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในสังคมและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้เยาวชนไม่ให้ความสนใจหรือไม่ได้เรียนรู้ทักษะเหล่านี้เพราะอาจคิดว่าไม่สำคัญกับตนเอง ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนบุคคลในการสืบทอดภูมิปัญญาจักสาน รวมถึงการในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาจักสานให้ทันกับค่านิยมในปัจจุบันและการตลาดที่ผูกจำกัดอยู่ในระดับท้องถิ่น

ดังนั้นการพัฒนาภูมิปัญญาจักสานในยุคปัจจุบันต้องการการผสมผสานระหว่างคนรุ่นใหม่ที่ได้รับทักษะและการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชน และเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือและนวัตกรรมที่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ โดยนำภูมิปัญญาดั้งเดิมเกี่ยวกับการทำงานจักสานที่มีมาแต่โบราณมาปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้สามารถรักษาความสำคัญทางวัฒนธรรมและเพิ่มมูลค่าในตลาด การพัฒนานี้ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการต่อยอดคุณภาพและการออกแบบเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาในด้านการตลาดโดยใช้เทคโนโลยี และการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร (Course Objectives)

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานในท้องถิ่น (K)
4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเหมาะสม (P)
5. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงสภาพปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง (A)

3. โครงสร้างหน่วยการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน

กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

หน่วยการเรียนรู้ที่	ชื่อหน่วยย่อยการเรียนรู้	สาระสำคัญ	เวลา	คะแนน	การวัดและประเมินผล
1	จักสานในท้องถิ่น	ทำความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานท้องถิ่น ประวัติความเป็นมา วัสดุที่ใช้ เครื่องมือที่สำคัญ ผลิตภัณฑ์จักสานที่หลากหลาย รวมถึงการสำรวจความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญา	2	20	- การตรวจชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต - การประเมินพฤติกรรมกลุ่ม
2	ลับคมฝีมือจักสานอย่างมืออาชีพ	เรียนรู้ขั้นตอนการจักสานอย่างละเอียด ตั้งแต่ การเตรียมวัสดุ การเลือกแบบ การใช้เครื่องมือ และการตกแต่ง เพื่อให้วันศุกร์สามารถสร้างสรรค์ผลงานจักสานได้ด้วยตนเอง	1	30	- การตรวจชิ้นงานผลิตภัณฑ์จักสานของแต่ละกลุ่ม - การตรวจคลิป Video เรื่อง ขั้นตอนและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม - การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
3	สร้างสรรค์จักสานไร้ขีดจำกัด	พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาจักสานให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาลักษณะของผลิตภัณฑ์ ที่ตอบสนองความต้องการของตลาดและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป	2	30	- การตรวจชิ้นงานออกแบบผลิตภัณฑ์จักสาน - การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
4	ร่วมใจสืบสานภูมิปัญญาจักสาน	เรียนรู้แนวทางการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และการนำเสนอผลิตภัณฑ์จักสานในรูปแบบใหม่ ๆ ร่วมกับเทคโนโลยี เพื่อให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาจักสานให้คงอยู่สืบไป	1	20	- การตรวจคลิป Video Tik Tok เรื่อง ผลิตภัณฑ์จักสาน - แบบประเมิน Storyboard เรื่อง มือเยาวชนสานต่อภูมิปัญญา - การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
รวม			6	100	

4. กลุ่มเป้าหมาย (Target Group)

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 6 นครเชียงราย
สังกัดสำนักงานการศึกษาเทศบาลนคร ตำบลริมกก อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

5. ระยะเวลาเรียน (Course Duration)

ระยะเวลาเรียน 6 ชั่วโมงต่อ 1 สัปดาห์

6. วิธีการสอน (Teaching Methods)

1. การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning)
2. การเรียนรู้แบบกลุ่ม (Cooperative Learning)
3. การเรียนรู้แบบอภิปราย (Discussion-Based Learning)
4. การเรียนรู้แบบการสาธิต (Demonstration)
5. การเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี (Technology-Enhanced Learning)
6. การเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถาม (Inquiry-Based Learning)
7. การเรียนรู้แบบสะท้อนผล (Reflection-Based Learning)

8. การประเมินผล (Assessment)

1. การสังเกตพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม
2. การประเมินผลงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต
3. การประเมินผลชิ้นงานผลิตภัณฑ์จักสาน
4. การประเมินผลงานคลิป Video เรื่อง ขั้นตอนและผลิตภัณฑ์
5. การประเมินผลชิ้นงานออกแบบผลิตภัณฑ์จักสาน
6. การประเมินผลงานคลิป Video Tik Tok เรื่อง ผลิตภัณฑ์จักสาน
7. การประเมินผลงานประเมิน Storyboard เรื่อง มื้อเยาวชนสานต่อภูมิปัญญา
8. แบบทดสอบวัดความรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
9. แบบทดสอบวัดทักษะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

9. ผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Expected Outcomes)

1. นวัตกรรมสามารถออกแบบนวัตกรรมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
2. นวัตกรรมสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานโดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ได้
3. นวัตกรรมเกิดกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์
4. นวัตกรรมได้เพิ่มพูนทักษะการสื่อสารและการนำเสนออย่างสร้างสรรค์
5. นวัตกรรมเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการแก้ไขปัญหา
6. นวัตกรรมมีทักษะการตัดสินใจอย่างเป็นขั้นตอน
7. นวัตกรรมเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
8. นวัตกรรมมีทักษะการทำงานร่วมกัน
9. นวัตกรรมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น
10. นวัตกรรมเกิดภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

หน่วยย่อยการเรียนรู้ที่ 1

เรื่อง จักสานในท้องถิ่น

เวลา 2 ชั่วโมง

บูรณาการ : กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ชุดกิจกรรม : การพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านป่าแดง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

1. ชื่อเรื่อง

จักสานในท้องถิ่น

2. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

ทำความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานท้องถิ่น ประวัติความเป็นมา วัสดุที่ใช้ เครื่องมือที่สำคัญ ผลิตภัณฑ์จักสานที่หลากหลาย รวมถึงการสำรวจความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญา

3. สาระการเรียนรู้

- 3.1 ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต
- 3.2 ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาในท้องถิ่น
- 3.3 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นท้องถิ่น

4. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 4.1 เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานในท้องถิ่น (K)
- 4.2 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเหมาะสม (P)
- 4.3 เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงสภาพปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง (A)

5. สมรรถนะของนักนวัตกรรม

- 5.1 สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม
- 5.2 สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ
- 5.3 สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี
- 5.4 สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ
- 5.5 สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าว
- 5.6 สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ
- 5.7 สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
- 5.8 สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

6. คุณลักษณะของความเป็นนวัตกร

- 6.1 มีความคิดสร้างสรรค์
- 6.2 มีการทำงานเป็นทีม
- 6.3 มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- 6.4 มีความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น
- 6.5 มีความกล้าที่จะคิดและยอมรับความคิดของตนเองและผู้อื่น
- 6.6 มีความรับผิดชอบต่อสังคม

7. การวัดและประเมินผล

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการวัดและประเมิน	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. เพื่อให้ นวัตกรรมมีคุณลักษณะของความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	- การสังเกต - การประเมินคุณลักษณะของความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	แบบประเมินคุณลักษณะของความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	ดีมาก: 23 - 28 คะแนน ดี: 17 - 22 คะแนน พอใช้: 11 - 16 คะแนน ต้องปรับปรุง: ต่ำกว่า 10
2. เพื่อให้ นวัตกรรมมีสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	- การสังเกต - การประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่	ดีมาก: 56 - 72 คะแนน ดี: 39 - 55 คะแนน พอใช้: 22 - 38 คะแนน ต้องปรับปรุง: ต่ำกว่า 21
3. เพื่อให้ นวัตกรรมมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับภูมิปัญญาจักสานในท้องถิ่น (K)	การตรวจชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และ ประวัติชีวิต	แบบประเมินชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และ ประวัติชีวิต	เกณฑ์คะแนนอยู่ในระดับดีขึ้นไป (11-13 คะแนน)
4. เพื่อให้ นวัตกรรมสามารถใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเหมาะสม (P)	การตรวจชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และ ประวัติชีวิต	แบบประเมินชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และ ประวัติชีวิต	เกณฑ์คะแนนอยู่ในระดับดีขึ้นไป (11-13 คะแนน)
5. เพื่อให้ นวัตกรรมตระหนักถึงสภาพปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง (A)	การประเมินพฤติกรรมกลุ่ม	แบบประเมินพฤติกรรมกลุ่ม	เกณฑ์คะแนนอยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป (8-12 คะแนน)

8. ชิ้นงาน/ภาระงาน

1. โปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน
2. โปสเตอร์ เรื่อง ประวัติชีวิต

9. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

- 9.1 ชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ 6 ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- 9.2 Canva Presentation เรื่องปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต
- 9.3 “จิกซอร์ช่อนภาพ” จาก PowerPoint

10.กิจกรรมการเรียนรู้ (2 ชั่วโมง)

ขั้นที่ 1 ขั้นให้ความรู้พื้นฐาน (20 นาที)

1. วิทยากรให้นักวัดกรทำแบบทดสอบวัดความรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน จำนวน 20 ข้อ

2. วิทยากรตั้งคำถามกับนักวัดกร โดยมีคำถามดังนี้

“ในชุมชนของนักวัดกรมีการจัดกิจกรรมหรือประเพณีอะไรบ้างในแต่ละเดือน”

(แนวทางการตอบ : เดือนเมษายน จัดประเพณีรดน้ำดำหัว)

“ชุมชนของนักวัดกรมีบุคคลสำคัญหรือไม่ หากมีมีชื่อว่าอะไร”

(แนวทางการตอบ : มี ชื่อว่า นายคำ ดวงใจ)

“นักวัดกรรู้หรือไม่ว่าปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต คืออะไร”

(แนวทางการตอบ : ปฏิทินชุมชน คือ ตารางกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในแต่ละช่วงเวลา และประวัติชีวิต คือ เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของบุคคลในช่วงชีวิต ชีวิตประวัติของบุคคลหนึ่ง ๆ) หลังจากนั้นวิทยากรพูดเชื่อมโยงเกี่ยวกับปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต

3. วิทยากรอธิบายเกี่ยวกับปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต โดยใช้ Canva Presentation เรื่อง ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต

ขั้นที่ 2 ขั้นกระตุ้นความสนใจ (10 นาที)

1. วิทยากรนำรูปผลิตภัณฑ์จักสาน ได้แก่ เครื่องมือจักสานที่ทำจากไม้ไผ่ ,เครื่องมือจักสานที่ทำจากต้นกล้วย ,เครื่องมือจักสานที่ทำจากขยะรีไซเคิล ให้กับนักวัดกรได้ดูเพื่อกระตุ้นความสนใจ โดยใช้กิจกรรม“จิ๊กซอร์ช่อนภาพ” จาก PowerPoint จะมีทั้งหมด 12 หมายเลข โดยจะเปิดทีละหมายเลข ตามที่นักเรียนเลือกจะเปิดจนกว่านักเรียนจะตอบถูก โดยจะมีรูปภาพทั้งหมด 6 รูป ซึ่งมีรูปดังนี้

- รูปภาพที่ 1 รูปภาพตะกร้าสานจากไม้ไผ่
- รูปภาพที่ 2 รูปภาพกระเป๋ากาบกล้วย
- รูปภาพที่ 3 รูปภาพหมวกควายบอยจากกล่องกะทิ
- รูปภาพที่ 4 รูปภาพดอกไม้จักสานจากไม้ไผ่
- รูปภาพที่ 5 รูปภาพเรือสานเบรจากไม้ไผ่
- รูปภาพที่ 6 รูปภาพกระเป๋ากาบจากขวดพลาสติก

2. ในขณะที่เปิด“จิ๊กซอร์ช่อนภาพ”วิทยากรตั้งคำถามกับนักวัดกร โดยมีคำถามดังนี้

“นักวัดกรรูปภาพที่ซ่อนได้หมายเลขนั้นคือรูปภาพอะไร”

(แนวทางการตอบ : รูปภาพตะกร้าสานจากไม้ไผ่,รูปภาพกระเป๋ากาบกล้วย,รูปภาพหมวกควายบอยจากกล่องกะทิ,รูปภาพดอกไม้จักสานจากไม้ไผ่,รูปภาพเรือสานจากไม้ไผ่,รูปภาพกระเป๋ากาบจากขวดพลาสติก)

“นักวัดกรคิดว่าผลิตภัณฑ์จักสานทำจากอะไร”

(แนวทางการตอบ : กาบกล้วย, เข็ม, ด้าย, กรรไกร, มีด และไม้บรรทัด)

3. หลังจากที่ทำกิจกรรม“จิกซอร์ช่อนภาพ”ครบทั้งหมด 6 รูป แล้ววิทยากรตั้งคำถามกับ นวัตกรรมอีกครั้ง โดยมีคำถามคือ

“นวัตกรรมมีความสนใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสานชิ้นใด เพราะเหตุใด”

4. วิทยากรพูดเชื่อมโยงเกี่ยวกับการลงพื้นที่ของนวัตกรรม แต่จะต้องมีการแบ่งกลุ่มก่อน

ขั้นที่ 3 จัดกลุ่มร่วมมือ (30 นาที)

1. วิทยากรแบ่งกลุ่มนวัตกรรมออกเป็นกลุ่มออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน ใช้เพลงวน โดยมีเนื้อเพลงดังนี้

*** วน วน วน พวกเราวนหมุนรอบตัวเรา (ซ้ำ)

จับเอว จับแขน จับไหล่ (ซ้ำ)

มาจับหัวใจอู๋ ึง ึง***

ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นนวัตกรรมให้รู้สึกสนุกสนานและได้แบ่งกลุ่มอีกด้วย แต่ก่อนที่จะจับกลุ่มครบ 6 คน ให้เริ่มจับกลุ่ม ตั้งแต่ 2,5,10,3,6 และให้นวัตกรรมจับมือกันภายในกลุ่มแล้วนั่งลง

2. จากนั้นแบ่งหัวให้นักนวัตกรรมดังนี้

กลุ่มที่ 1-2 ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือจักสานที่ทำจากไม้ไผ่

กลุ่มที่ 3-4 ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือจักสานที่ทำจากต้นกล้วย

กลุ่มที่ 5-6 ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือจักสานที่ทำจากขยรีไซเคิล

3. วิทยากรอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมในการลงพื้นที่ โดยใช้เครื่องมือปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ให้นักนวัตกรรมแต่ละกลุ่มแจกแจงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มของตนเองตามเครื่องมือปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต โดยมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการจักสาน

5. ให้นักนวัตกรรมแต่ละกลุ่มวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจักสานโดยใช้เครื่องมือปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต ซึ่งมุ่งเน้นให้นักนวัตกรรมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของชุมชนร่วมด้วย

6. วิทยากรให้นักนวัตกรรมสร้างแบบสัมภาษณ์ในการลงชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 4 ขั้นแสวงหาความรู้ (20 นาที)

1. วิทยากรนำนวัตกรรมลงชุมชนบ้านป่าแดง หมู่ที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เก็บรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มที่ได้แบ่งไว้

2. นวัตกรรมพบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชน และปราชญ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับการจักสานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามเครื่องมือปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต

3. นวัตกรรมเดินสำรวจพื้นที่ในชุมชน และสอบถามสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ในช่วงระยะเวลาเก็บข้อมูล ให้นักวัดแต่ละกลุ่มมีการถามคำถามที่ได้เตรียมไว้กับปราชญ์ผู้ให้ความรู้ เพื่อไขข้อสงสัย

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ (20 นาที)

1. วิทยากรให้นักวัดในแต่ละกลุ่มถอดบทเรียน เกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ในการลงพื้นที่ โดยการออกแบบโปสเตอร์ ดังนี้

- ปฏิทินชุมชน โดยให้แต่ละกลุ่มออกแบบปฏิทินชุมชนที่มีข้อมูลที่โดดเด่นกว่าวัดรากลุ่มอื่น ๆ
- ประวัติชีวิต โดยข้อมูลเกี่ยวกับปราชญ์ของแต่ละกลุ่มไม่ซ้ำกัน

ขั้นที่ 6 ขั้นนำเสนอผลงาน (20 นาที)

1. วิทยากรสุ่มกลุ่มนักวัดออกมานำเสนอ โดยสุ่มจากวงล้อตามกลุ่ม
2. ให้กลุ่มนักวัดที่สุ่มได้ออกมานำเสนอผลงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต ที่กลุ่มตนเองได้รับมอบหมาย และสภาพปัญหาที่กลุ่มตนเองได้ประสบพบเจอมา
3. วิทยากร และนักวัดรากลุ่มอื่น ๆ ร่วมกันตั้งคำถามที่ตนเองสงสัย และให้ข้อเสนอแนะ
4. หลังจากนั้นให้นักวัดแต่ละกลุ่มไปปรับปรุง หรือแก้ไขผลงานตนเองตามที่ได้รับคำแนะนำ

11. เกณฑ์การประเมิน

11.1 เกณฑ์การประเมินชิ้นงานโปสเตอร์ เรื่อง ปฏิทินชุมชน และประวัติชีวิต

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนประเมินชิ้นงาน/ภาระงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรง กับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
1	ความถูกต้องของเนื้อหา				
2	ความสมบูรณ์ของชิ้นงาน				
3	ความตรงต่อเวลา				
4	ความคิดสร้างสรรค์				
รวม					

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
...../...../.....

เกณฑ์การประเมิน

รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
	4	3	2	1
1.ความถูกต้องของเนื้อหา	เนื้อหาสาระของรายงานถูกต้องครบถ้วน	เนื้อหาสาระของรายงานถูกต้องเป็นส่วนใหญ่	เนื้อหาสาระของรายงานถูกต้องบางประเด็น	เนื้อหาสาระของรายงานไม่ถูกต้องเป็นส่วนใหญ่
2.ความสมบูรณ์ของชิ้นงาน	มีองค์ประกอบครบถ้วน สมบูรณ์ มีความเป็นระเบียบ และตกแต่งสวยงาม	องค์ประกอบครบถ้วน สมบูรณ์ มีความเป็นระเบียบ แต่ตกแต่งไม่สวยงาม	องค์ประกอบครบถ้วน สมบูรณ์ แต่ไม่มีความเป็นระเบียบ และตกแต่งไม่สวยงาม	องค์ประกอบไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ ไม่มีความเป็นระเบียบ และตกแต่งไม่สวยงาม
3.ความตรงต่อเวลา	ส่งชิ้นงานภายในเวลาที่กำหนด	ส่งชิ้นงานช้ากว่าเวลาที่กำหนด 1 วัน	ส่งชิ้นงานช้ากว่าเวลาที่กำหนด 2 วัน	ส่งชิ้นงานช้ากว่าเวลาที่กำหนด 3 วันขึ้นไป
4.ความคิดสร้างสรรค์	ผลงานแสดงถึงความคิด สร้างสรรค์ แปลกใหม่ และเป็นระบบ	ผลงานแสดงถึงความคิด สร้างสรรค์ แปลกใหม่ แต่ยังไม่เป็นระบบ	ผลงานมีความน่าสนใจ แต่ยังไม่มีความคิดแปลกใหม่	ผลงานไม่มีความน่าสนใจ และไม่แสดงถึงแนวคิดแปลกใหม่

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
14-16	ดีมาก
11-13	ดี
8-10	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

11.2 เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมกลุ่ม

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนประเมินชิ้นงาน/ภาระงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรง กับระดับคะแนน

พฤติกรรมที่สังเกต	คะแนน		
	3	2	1
1. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น			
2. มีความกระตือรือร้นในการทำงาน			
3. รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย			
4. มีขั้นตอนในการทำงานอย่างเป็นระบบ			
5. ใช้เวลาในการทำงานอย่างเหมาะสม			

เกณฑ์การให้คะแนน

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
13-15	ดี
8-12	ปานกลาง
5-7	ปรับปรุง

11.3 เกณฑ์การประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม

แบบประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม

คำชี้แจง: โปรดให้คะแนนสมรรถนะของผู้รับการประเมินตามระดับคุณภาพที่กำหนด

โดยเลือกคะแนน 4 (ดีมาก), 3 (ดี), 2 (พอใช้), 1 (ต้องปรับปรุง) ในแต่ละหัวข้อ

ข้อมูลผู้รับการประเมิน

- ชื่อ:
- ตำแหน่ง:
- วันที่ประเมิน:
- ผู้ประเมิน:

สมรรถนะ	รายการประเมิน	คะแนน (โปรดใส่ คะแนน 1-4)
1. สมรรถนะด้านความคิด สร้างสรรค์และนวัตกรรม	คิดไอเดียใหม่ที่สามารถนำไปใช้จริงได้	
	ปรับปรุงแนวคิดเดิมให้ดีขึ้น	
	คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ในการทำงาน	
2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ	วิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบ	
	ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลและเหตุผล	
	สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
3. สมรรถนะด้านการจัดการ ความรู้และเทคโนโลยี	ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน การทำงาน	
	สามารถค้นคว้าและจัดการความรู้ได้ อย่างเป็นระบบ	
	นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน	
4. สมรรถนะด้านการทำงาน ร่วมกันและเครือข่ายความร่วมมือ	ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ	
	แสดงความเป็นมิตรและช่วยเหลือ ทีมงาน	
	สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็น ประโยชน์	
5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและ การโน้มน้าวใจ	ถ่ายทอดความคิดอย่างชัดเจน	
	โน้มน้าวผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ	
	ใช้เทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม	

6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ	สร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงาน	
7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	มีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	
8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง	แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง	

รวมคะแนนทั้งหมด: คะแนน

เกณฑ์การสรุปผลคะแนน

- ดีมาก: 56 - 72 คะแนน
- ดี: 39 - 55 คะแนน
- พอใช้: 22 - 38 คะแนน
- ต้องปรับปรุง: ต่ำกว่า 21 คะแนน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ประเมิน:

.....

.....

.....

ตารางแปลผลประเมินสมรรถนะความเป็นนวัตกรรม

สมรรถนะ	รายการประเมิน	4 (ดีมาก)	3 (ดี)	2 (พอใช้)	1 (ต้องปรับปรุง)
1. สมรรถนะด้านความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	คิดไอเดียใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงได้	คิดไอเดียใหม่ที่น่าไปใช้ได้จริงและเกิดผลกระทบบเชิงบวกสูง	คิดไอเดียใหม่ที่ใช้ได้จริง แต่ผลกระทบปานกลาง	มีไอเดียใหม่ แต่ต้องพัฒนาต่อ	ขาดไอเดียใหม่
	ปรับปรุงแนวคิดเดิมให้ดีขึ้น	สามารถพัฒนาแนวคิดให้เกิดประโยชน์สูงสุด	ปรับปรุงแนวคิดได้ดีในระดับหนึ่ง	ปรับปรุงแนวคิดได้เล็กน้อย	ไม่สามารถพัฒนาแนวคิดได้
	คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ในการทำงาน	มีวิธีการใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์และใช้ได้จริง	มีวิธีการใหม่ ๆ แต่ต้องปรับปรุง	มีแนวคิดใหม่ แต่ยังไม่นำไปใช้ได้จริง	ขาดการคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ
2. สมรรถนะด้านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ	วิเคราะห์ปัญหาอย่างมีระบบ	วิเคราะห์ปัญหาได้อย่างแม่นยำและรอบคอบ	วิเคราะห์ปัญหาได้ดีแต่ยังขาดรายละเอียด	วิเคราะห์ปัญหาได้บ้างแต่ยังไม่ชัดเจน	ไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้
	ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลและเหตุผล	ใช้ข้อมูลที่ครบถ้วนในการตัดสินใจ	ใช้ข้อมูลที่เพียงพอแต่ยังมีช่องว่าง	ตัดสินใจโดยมีข้อมูลไม่ครบถ้วน	ตัดสินใจโดยไม่มีข้อมูลรองรับ
	สามารถแก้ไขปัญหาด้อย่างมีประสิทธิภาพ	แก้ปัญหาคือถูกต้องและรวดเร็ว	แก้ปัญหาคือดีแต่ยังไม่สมบูรณ์	แก้ปัญหาคือแต่ยังต้องปรับปรุง	ไม่สามารถแก้ปัญหาคือ
3. สมรรถนะด้านการจัดการความรู้และเทคโนโลยี	ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน	ใช้เทคโนโลยีได้อย่างชำนาญ	ใช้เทคโนโลยีได้ดีแต่ยังมีข้อจำกัด	ใช้เทคโนโลยีได้เพียงพื้นฐาน	ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้
	สามารถค้นคว้าและจัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ	มีการค้นคว้าและจัดการความรู้ที่ดีเยี่ยม	มีการค้นคว้าและจัดการความรู้ที่ดีพอสมควร	มีการค้นคว้าแต่ยังไม่มีระบบ	ไม่สามารถจัดการความรู้ได้
	นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน	ประยุกต์ใช้ได้ดีและมีประสิทธิภาพสูง	ประยุกต์ใช้ได้ดีแต่ยังมีจุดอ่อน	ประยุกต์ใช้ได้แต่ยังไม่เหมาะสม	ไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้
4. สมรรถนะด้านการทำงานร่วมกันและ	ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ	ทำงานร่วมกันได้ดีและส่งเสริมทีม	ทำงานร่วมกันได้ดีแต่ยังขาดบางส่วน	ทำงานร่วมกันได้แต่ยังมีข้อจำกัด	ไม่สามารถทำงานร่วมกันได้

เครือข่ายความร่วมมือ	แสดงความเป็นมิตรและช่วยเหลือทีมงาน	ให้ความช่วยเหลือทีมงานอย่างเต็มที่	ให้ความช่วยเหลือเป็นบางครั้ง	ช่วยเหลือแต่มีข้อจำกัด	ไม่ช่วยเหลือทีมงาน
	สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นประโยชน์	สร้างเครือข่ายที่กว้างขวางและแข็งแกร่ง	มีเครือข่ายแต่ยังต้องพัฒนา	มีเครือข่ายแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ	ไม่มีเครือข่ายความร่วมมือ
5. สมรรถนะด้านการสื่อสารและการโน้มน้าวใจ	ถ่ายทอดความคิดอย่างชัดเจน	ถ่ายทอดได้ชัดเจนและมีผลกระทบสูง	ถ่ายทอดได้ดีแต่ยังขาดบางจุด	ถ่ายทอดได้แต่ยังไม่ชัดเจน	ไม่สามารถถ่ายทอดได้
	โน้มน้าวผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ	โน้มน้าวได้ดีและได้รับการยอมรับ	โน้มน้าวได้ดีแต่ยังขาดจุดสำคัญ	โน้มน้าวได้แต่ยังต้องปรับปรุง	ไม่สามารถโน้มน้าวได้
	ใช้เทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสม	ใช้เทคนิคได้ดีและเหมาะสมกับสถานการณ์	ใช้เทคนิคได้ดีแต่ยังขาดความลึกซึ้ง	ใช้เทคนิคได้แต่ยังต้องพัฒนา	ไม่สามารถใช้เทคนิคการสื่อสารได้
6. สมรรถนะด้านความเป็นผู้นำ	สร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมงาน	สร้างแรงบันดาลใจได้ดีเยี่ยม	สร้างแรงบันดาลใจได้ดีแต่ยังมีข้อจำกัด	มีความพยายามสร้างแรงบันดาลใจ	ไม่สามารถสร้างแรงบันดาลใจได้
7. สมรรถนะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	มีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	มีความรับผิดชอบต่อสังคม	มีความรับผิดชอบต่อสังคมแต่ยังไม่สมบูรณ์	มีความรับผิดชอบต่อสังคมแต่ยังต้องพัฒนา	ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม
8. สมรรถนะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง	แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง	มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	มีการเรียนรู้แต่ยังขาดบางจุด	มีความพยายามเรียนรู้แต่ยังไม่มากพอ	ไม่มีการเรียนรู้และพัฒนา

เกณฑ์การสรุปผลคะแนน

- ดีมาก: 56 - 72 คะแนน
- ดี: 39 - 55 คะแนน
- พอใช้: 22 - 38 คะแนน
- ต้องปรับปรุง: ต่ำกว่า 21 คะแนน

11.4 เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรม

แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรม

คำชี้แจง: โปรดให้คะแนนคุณลักษณะของผู้รับการประเมินตามระดับคุณภาพที่กำหนด
โดยเลือกคะแนน 4 (ดีมาก), 3 (ดี), 2 (พอใช้), 1 (ต้องปรับปรุง) ในแต่ละหัวข้อ

ข้อมูลผู้รับการประเมิน

- ชื่อ:
- ตำแหน่ง:
- วันที่ประเมิน:
- ผู้ประเมิน:

คุณลักษณะ	รายการประเมิน	คะแนน (โปรด ใส่คะแนน 1-4)	ความหมายของคะแนน
1. มีความคิด สร้างสรรค์	คิดไอเดียใหม่ ๆ ที่ สามารถนำไปใช้ได้ จริง		4 = มีไอเดียแปลกใหม่และใช้งานได้จริง 3 = คิดไอเดียใหม่ ๆ ได้บ้าง 2 = คิดไอเดียได้แต่ยังไม่สามารถนำไปใช้ จริง 1 = ขาดความคิดสร้างสรรค์
	พัฒนาวิธีการทำงาน ให้มีประสิทธิภาพ มากขึ้น		4 = ปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง 3 = มีการปรับปรุงงานเป็นบางครั้ง 2 = ปรับปรุงงานได้เพียงเล็กน้อย 1 = ทำงานแบบเดิมโดยไม่มีการพัฒนา
	มองหาแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหา		4 = หาแนวทางใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ 3 = มีแนวทางใหม่ ๆ แต่ยังไม่ต่อเนื่อง 2 = มีความพยายามแต่ยังไม่สำเร็จ 1 = ขาดแนวทางใหม่ ๆ
2. มีการ ทำงานเป็นทีม	สามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง ราบรื่น		4 = ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีมาก 3 = ทำงานเป็นทีมได้ดีในบางครั้ง 2 = ทำงานเป็นทีมได้แต่ยังต้องปรับปรุง 1 = ทำงานเป็นทีมได้ยาก
	รับฟังความคิดเห็น ของเพื่อนร่วมงาน		4 = เปิดรับฟังความคิดเห็นทุกคน

			3 = รับฟังความคิดเห็นแต่เลือกเฉพาะบางส่วน 2 = รับฟังได้แต่มีข้อจำกัด 1 = ไม่เปิดรับฟังความคิดเห็น
	สนับสนุนและช่วยเหลือทีมในการทำงาน		4 = สนับสนุนและช่วยเหลือทีมเสมอ 3 = ช่วยเหลือทีมในบางครั้ง 2 = ช่วยเหลือทีมแต่ยังมีข้อจำกัด 1 = ไม่ให้ความร่วมมือ
3. ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	มีวิสัยทัศน์และแนวคิดริเริ่มที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง		4 = มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและผลักดันการเปลี่ยนแปลง 3 = มีแนวคิดริเริ่มแต่ยังไม่ต่อเนื่อง 2 = มีความคิดแต่ขาดการนำไปใช้ 1 = ขาดแนวคิดริเริ่ม
4. ความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น	ให้เกียรติและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น		4 = รับฟัง เปิดใจ และให้เกียรติทุกความคิดเห็น 3 = รับฟังและให้เกียรติผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่ 2 = รับฟังแต่ยังมีอคติหรือเลือกปฏิบัติ 1 = แทบไม่เคยรับฟังหรือให้เกียรติผู้อื่น
	ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพและให้เกียรติ		4 = ปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความสุภาพและให้เกียรติอย่างสม่ำเสมอ 3 = ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพและให้เกียรติเป็นส่วนใหญ่ 2 = ให้เกียรติผู้อื่นเป็นบางครั้ง แต่ยังขาดความสม่ำเสมอ 1 = มีพฤติกรรมที่ไม่สุภาพหรือไม่ให้เกียรติผู้อื่น
5. ความกล้าคิดและยอมรับความคิดเห็น	กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์		4 = แสดงความคิดเห็นได้ดีและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 3 = แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เป็นส่วนใหญ่ 2 = แสดงความคิดเห็นบ้างแต่ยังขาดความมั่นใจ

			1 = ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบ
	เปิดใจรับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่น		4 = เปิดรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างเต็มที่และนำไปปรับใช้ได้ดี 3 = เปิดใจรับฟังความคิดเห็นและพิจารณาอย่างเหมาะสม 2 = รับฟังความคิดเห็นแต่ยังมีอคติหรือไม่ยอมรับง่ายๆ 1 = ไม่รับฟังหรือปฏิเสธความคิดเห็นของผู้อื่น
6.ความรับผิดชอบต่อสังคม	เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม		4 = มีบทบาทสำคัญและเป็นผู้นำในกิจกรรมเพื่อสังคม 3 = เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมเป็นประจำ 2 = เข้าร่วมเป็นบางครั้ง แต่ยังไม่สม่ำเสมอ 1 = ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมเลย
	ปฏิบัติตามกฎระเบียบและจรรยาบรรณสังคม		4 = ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบและจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัดและเป็นแบบอย่างที่ดี 3 = ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบและจรรยาบรรณสังคมเป็นส่วนใหญ่ 2 = ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบเป็นบางครั้ง แต่ยังมีข้อผิดพลาด 1 = ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือฝ่าฝืนจรรยาบรรณบ่อยครั้ง

รวมคะแนนทั้งหมด: คะแนน

เกณฑ์การสรุปผลคะแนน

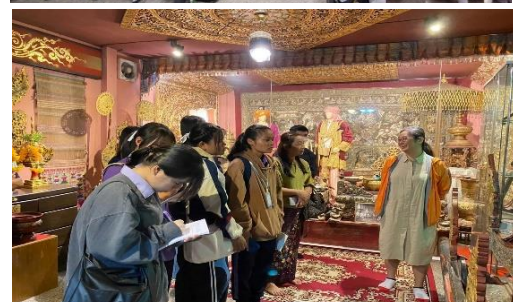
- ดีมาก: 23 - 28 คะแนน
- ดี: 17 - 22 คะแนน
- พอใช้: 11 - 16 คะแนน
- ต้องปรับปรุง: ต่ำกว่า 10 คะแนน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ประเมิน:

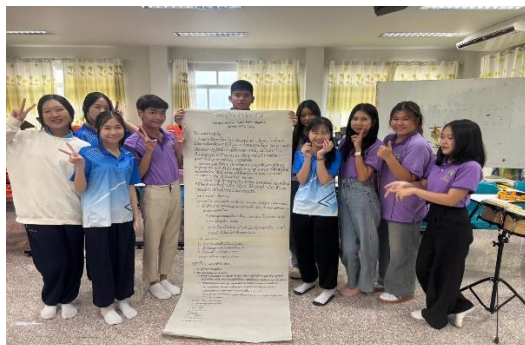
.....

ภาคผนวก ข

ประมวลภาพกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมภูมิปัญญารุ่นใหม่
สู่การขับเคลื่อนนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน
ในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ประวัตินักวิจัย

ประวัติผู้วิจัยลำดับที่ 1

ชื่อ - สกุล นายทัศนพล ชื่นจิตต์

วัน เดือน ปี เกิด 19 กรกฎาคม 2529

ที่อยู่ปัจจุบัน หอพักบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เลขที่ 80 ถนน พหลโยธิน ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57000

ประวัติการศึกษา

<u>คุณวุฒิ</u>	<u>ปี พ.ศ. ที่จบ</u>	<u>ชื่อสถานศึกษา</u>
ศึกษาศาสตรบัณฑิต (สาขาการสอนสังคมศึกษา)	2557	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาสังคมศึกษา)	2553	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประกาศนียบัตรบัณฑิต (วิชาชีพครู)	2565	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2553 ถึง 2555	ครูสอนโรงเรียนนวมวิทย์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2555 ถึง 2558	ครูสอนโรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35
พ.ศ. 2558 ถึง ปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัย ตำแหน่งหน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา หน่วยงาน : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ระยะเวลาปฏิบัติงาน : 9 ปี 3 เดือน

ประวัติผู้วิจัยลำดับที่ 2

ชื่อ - สกุล นางสาวไอลดา มณีภาค

วัน เดือน ปี เกิด 24 สิงหาคม 2531

ที่อยู่ปัจจุบัน 462 ม.13 ซ.3/9 ต.นางแล อ.เมือง จ.เชียงราย 57000

ประวัติการศึกษา

<u>คุณวุฒิ</u>	<u>ปี พ.ศ. ที่จบ</u>	<u>ชื่อสถานศึกษา</u>
- ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาการสอนสังคมศึกษา)	2557	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สาขาวิชาภูมิศาสตร์)	<u>2553</u>	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2558 ถึง ปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัย

ตำแหน่งหน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา

หน่วยงาน : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัติผู้วิจัยลำดับที่ 3

ชื่อ - สกุล นางสาว ญัฐธิดา ดวงแก้ว

วัน เดือน ปี เกิด 21 กันยายน พ.ศ. 2531

ที่อยู่ปัจจุบัน 115 ม.12 ต.บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงราย

ประวัติการศึกษา

<u>คุณวุฒิ</u>	<u>ปี พ.ศ. ที่จบ</u>	<u>ชื่อสถานศึกษา</u>
- ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ. ม.) (สาขาการสอนสังคมศึกษา)	2557	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) (สาขาไทยศึกษา)	2553	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2558 ถึง ปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัย

ตำแหน่งหน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา

หน่วยงาน : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ประวัติผู้วิจัยลำดับที่ 4**ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)**

นาย อนุชิต วัฒนาวร

วัน เดือน ปีเกิด

10 ตุลาคม 2519

ที่อยู่

33 ม.23 ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ประวัติการศึกษา

<u>คุณวุฒิ</u>	<u>ปี พ.ศ. ที่จบ</u>	<u>ชื่อสถานศึกษา</u>
- ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา (สังคมศึกษา)	2564	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศีษศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)	2546	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศีษศาสตรบัณฑิต (สังคมศึกษา)	2541	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์ทำงาน**ปัจจุบัน**

พนักงานมหาวิทยาลัย

ตำแหน่งหน้าที่ : อาจารย์ประจำหลักสูตรโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา

หน่วยงาน : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย